

Michel Vergé-Franceschi
Anna Moretti

O ISTORIE EROTICĂ A CURŢII DE LA VERSAILLES

POLIROM

Table of Contents

Michel Vergé-Franceschi
Anna Moretti

O ISTORIE EROTICĂ A CURŢII DE LA VERSAILLES
(1661-1789)

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2015

Michel Vergé-Franceschi, Anna Moretti, *Une histoire érotique de Versailles (1661-1789)*

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53
ISBN ePub: 978-973-46-5704-9
ISBN PDF: 978-973-46-5705-6
ISBN print: 978-973-46-5570-0
Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: Jean-Honoré Fragonard (1732-1806), *Leagănul* (1767)

MICHEL VERGÉ-FRANCESCHI, specialist în Vechiul Regim, este profesor de istorie modernă la Universitatea din Tours şi laureat al Academiei Franceze şi al Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice. A mai publicat *Colbert. La politique du bon sens* (2003) şi *Ninon de Lenclos. Libertine du Grand Siècle* (Premiul pentru biografie Historia 2014).
ANNA MORETTI, doctor în estetică al Universităţii din Corsica, este specializată în domeniul feminităţii şi al senzualităţii în literatură.

„Lumea e o comedie nostimă şi nu văd de ce o femeie frumoasă n-ar juca în ea rolul principal.”

Jeanne, contesă du Barry

„Henric al IV-lea vânează într-un ţinut cu păduri, iazuri şi terenuri nisipoase, în mijlocul căruia, pe coasta unei coline, se ridică un vechi castel feudal, reparat de mântuială pe timpul Renaşterii, o biserică modestă, câteva case, câteva hanuri. Acest sat fără istorie se numeşte Versailles.”

Jacques Levron, *À la cour de Versailles*,
Hachette, Paris, 1965, p. 13

Părinţilor noştri

Introducere

„Încurcăturile amoroase şi pericolul de a stârni mari scandaluri într-o capitală aşa de populată şi plină de minţi atât de diferite l-au făcut în bună măsură să se îndepărteze de ea [pe rege, de Paris, acesta preferând Versailles-ul].”

Ducele de Saint-Simon, *Mémoires*, vol. 12, capitolul 19

Versailles. Castel mitic. Castel grandios. Unul dintre cele mai frumoase şi poate cel mai maiestuos dintre castelele regale din Marele Secol[1*]. Şi pe bună dreptate. Locuinţă sublimă a celui mai mare rege din univers, un rege „fără asemănare”: Ludovic, al XIV-lea după nume, constructorul impozantului edificiu. Simbol al domniei sale. Al puterii sale. Emblemă seculară a monarhului care a fost *Nec pluribus impar!* („Fără asemănare”).

Castelul de la Versailles al lui Ludovic al XIV-lea este atât de falnic, de vast, de impozant, încât le eclipsează pe toate celelalte. Galeria Oglinzilor, camera regelui, capela Ludovic al XIV-lea şi Marile Apartamente au avut totuşi, dacă nu înlocuitoare, cel puţin succesoare: Micile Apartamente ale lui Ludovic al XV-lea, cu alcovuri primitoare şi draperii foarte potrivite. Ferestrele imense se deschid tot spre grădinile lui Le Nôtre[1]. Totuşi, efluviile dinspre Parc-aux-cerf se simt în depărtare. Ducesa de La Vallière îl părăsea pe Ludovic al XIV-lea şi se retrăgea la mănăstire. Contesa du Barry îşi părăsea situaţia modestă pentru Ludovic al XV-lea. Alte timpuri, alte obiceiuri.

Acelaşi Versailles continuă să emane frumuseţe, maiestate şi în timpul lui Ludovic al XV-lea. Situaţia se schimbă în 1789. În zilele de 5 şi 6 octombrie, porţile sunt făcute ţăndări. Au venit negustoresele de peşte. Femeile din Hale. Izbucnesc strigăte, jos, în spatele porţilor de fier, în curte, apoi pe scări. Strigătele urcă şi devin tot mai puternice la etaje. Oglinzile, care reflectau sânii „zdraveni” ai doamnei de Polignac, ai prinţesei de Lamballe şi ai altor mari doamne, arată brusc imaginea furioasă şi roşiatică

a femeilor din popor dezlănţuite. Mirosul puternic de transpiraţie ia locul parfumurilor de curte. Sânii grei atârnă peste burţile goale ale acestor femei înfuriate. Ludovic al XVI-lea, gras, puhav, intră în panică pe culoarele palatului, căutându-şi soţia şi copiii. Suedezul Fersen, zvelt, elegant, îşi oferă serviciile reginei. În ziua de 6, palatul este închis. E mort din punct de vedere politic. Într-o zi, turiştii vor veni în număr şi mai mare decât curtenii.

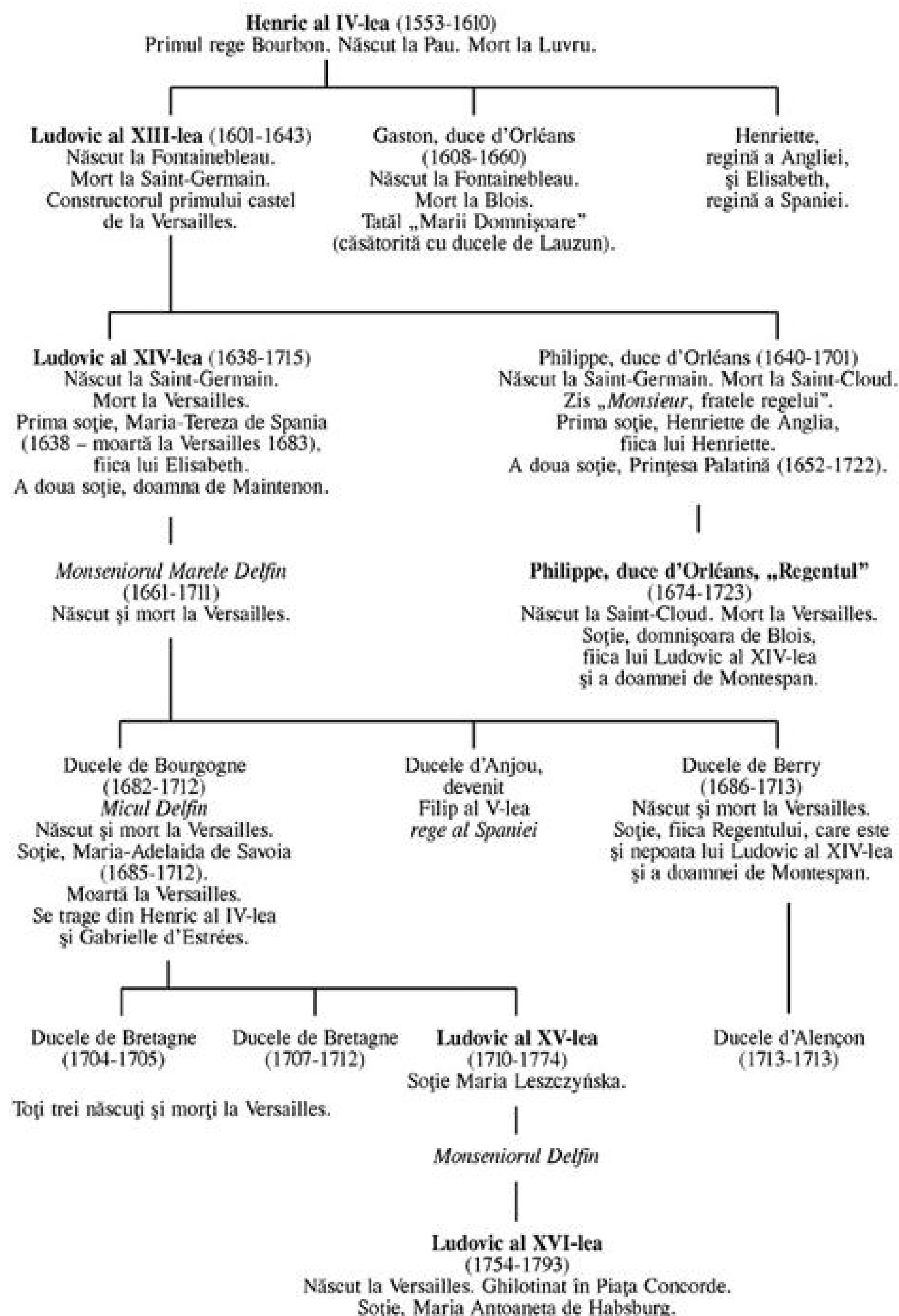
1* Iniţial aplicată perioadei domniei lui Ludovic al XIV-lea, denumirea include astăzi întregul veac al XVII-lea (n.tr.).

Partea întâi

De la iubire la plăcere

(1661-1683)

GENEALOGIA REGILOR FRANȚEI DIN FAMILIA BOURBON

1
Primele idile de la Versailles

„O, ce jalnic, cel mai mare rege şi cel mai virtuos, cu acea virtute adevărată proprie celor mai mari principi, a fost judecat după [cele întâmplate la] Versailles!”

Colbert către Ludovic al XIV-lea, 28 septembrie 1665

Pentru Charles Perrault, Versailles este „o lume unde se găsesc adunate diferitele miracole ale marelui univers”[1].

Primul miracol legat de Versailles este mutarea lui. Iniţial, locul nu prea e propice nici pentru ceva frumos, nici pentru ceva bun. În mijlocul unui peisaj lipsit de apă, Versailles este „cel mai trist şi cel mai ingrat dintre toate locurile”, se lamentează ducele de Saint-Simon[2] – care a fost botezat acolo – şi adaugă legat de această aşezare: „Fără priveliştee, fără păduri, fără apă, fără pământ, pentru că aici totul e nisip mişcător şi mlaştini, fără aer, în consecinţă, care nu poate fi sănătos aici”.

Versailles a fost, pentru început, garsoniera îndepărtată şi deloc discretă a tânărului Ludovic al XIV-lea, în vârstă de 23 de ani. Un loc de plăceri şi libertinaj la mai puţin de 20 de kilometri de Paris. Un loc nu neapărat de adevărate desfrâuri, dar de reală libertate. De aici şi furia lui Colbert[3] când l-a văzut pe tânărul rege transformându-şi locul de plăceri în centru al puterii politice. Colbert, atât de rece încât fusese botezat „Nordul”, după spusele doamnei de Sévigné, Colbert, ministrul auster îmbrăcat în negru, Colbert, contabilul riguros al banilor regatului, nu voia ca suveranul său să rămână în istorie drept cel care a amenajat „lupanarul” din primii ani ai tinereţii sale. De aici eforturile (zadarnice) ale nefericitului ministru de a-l reţine pe suveran la Luvru graţie îmbunătăţirilor aduse vechiului castel parizian. De aici şi venirea lui Bernini, chemat

de la Roma, de la care va rămâne celebra „colonadă a Luvrului”, în locul marilor terase pe care artistul visa să le realizeze. Dar Colbert s-a opus. Terase? Acolo unde clima era ploioasă? Parisul nu era Roma, iar ferestrele cu terase deasupra lor, la etajele superioare, n-ar mai fi luminat decât nişte încăperi aproape cufundate în beznă, lipsite de soare şi de luminozitate.

Rezervele lui Colbert

Lucrările au început la Versailles încă din 1661, în pofida reticenţelor pe care Colbert le-a exprimat într-un lung memoriu adresat regelui, urmat de împotrivirea lui făţişă (28 septembrie 1665). Colbert chiar a accelerat lucrările de la Tuileries, încercând să-l convingă pe rege să nu se mute la Versailles. De altfel, în 1664, regele a alocat pentru Luvru şi pentru Tuileries mai mulţi bani (1 059 422 de livre) decât pentru Versailles (numai 843 000 de livre). Dar, începând din 1668, proporţia se inversează, deoarece Versailles nu este numai un castel, ci un oraş nou. Ca să-l construiască, regele cumpără aproape toate terenurile (1663), ordonă întocmirea unor planuri (1664), expropriază majoritatea locuitorilor (1666). În 1661, Versailles nu era nici măcar un sat. La sfârşitul domniei, oraşul număra însă 45 000 de locuitori, în timp ce Brestul, în aceeaşi perioadă, nu a trecut decât de la 2 000 la 15 000 de locuitori.

Versailles îşi datorează existenţa numai voinţei tânărului rege. Saint-Simon enumeră cele şase sau şapte motive ale alegerii pe care acesta o făcuse.

Primul motiv: istoric. „Tulburările din perioada minoratului său, a căror mare scenă a fost acest oraş [Paris], generaseră aversiunea regelui faţă de el şi convingerea că şederea acolo era periculoasă”. Ludovic ştie că bunicul lui a fost asasinat în mijlocul Parisului; şi apoi, a mai fost şi Fronda, cu palatul încercuit şi parizienii insolenţi care au venit până în camera

regelui să se convingă de prezenţa lui în pat! Devenit adult, Ludovic „nu-i putea ierta Parisului ieşirea sa pe ascuns din acest oraş în ajunul Bobotezei din anul 1649”.

Al doilea motiv: filial. Ana de Austria, mama atât de iubită, refugiată în micul ei pavilion de la Val-de-Grâce, a venit să moară la Luvru[4]. „Neputând, după această nenorocire, să suport vederea locului unde se întâmplase, am părăsit Parisul chiar atunci”, scrie Ludovic al XIV-lea în *Memoriile* lui.

Al treilea motiv: siguranţa. „Instalarea curţii în altă parte ar face mai anevoioase cabalele la Paris, din pricina distanţei dintre cele două locuri, şi, în acelaşi timp, mai greu de ascuns prin absenţele atât de uşor de remarcat.”

Al patrulea motiv: sentimental. Regele „nu putea să-i ierte Parisului… că îl făcuse, fără voia lui, *martor la lacrimile pe care le vărsase, la prima retragere a doamnei de La Vallière*”, care se refugiase (1662), la 18 ani, la mănăstirea din Chaillot.

Al cincilea motiv: sexual. „Încurcăturile amoroase şi pericolul de a stârni mari scandaluri într-o capitală aşa de populată şi plină de minţi atât de diferite l-au făcut în bună măsură să se îndepărteze de ea.” Ludovic se teme de ce va spune lumea şi ca nu cumva „încurcăturile amoroase” să-i îndemne pe habotnicii parizieni să se revolte contra „marilor scandaluri” din viaţa lui particulară: la Versailles va putea să poruncească construirea în deplină linişte a unui apartament al cărui vestibul comun să comunice atât cu camera domnişoarei de La Vallière, amanta lui din 1661 până în 1674, cât şi cu cea a doamnei de Montespan, amanta lui din 1667 până în 1679, ceea ce nu-l împiedică vreodată să sfârşească noaptea în patul reginei, soţia lui, din 1659 până în 1683. Colbert, nu foarte religios, dar foarte pudibond, condamnă energic această stare de lucruri: Versailles „are legătură mult mai mult cu *plăcerea* şi distracţia Maiestăţii Voastre decât cu gloria voastră” (28 septembrie 1665).

Al şaselea motiv: blocajele! La Paris, regele „era deranjat de mulţimea poporului de fiecare dată când ieşea, când venea, când apărea pe străzi”. Ludovic detestă ambuteiajele de pe promenada Cours-la-Reine, creată de bunica lui, care inaugurase la Paris obiceiul nefericit al plimbării cu trăsura, de

unde interminabilele blocaje denunţate de Boileau şi de doamna de Sévigné.

Al şaptelea motiv: rustic. Regelui „îi place să se plimbe şi să vâneze, ceea ce se poate face mult mai comod la ţară decât la Paris, oraş aflat la distanţă de păduri şi lipsit de locuri de plimbare”. După spusele memorialistului, interesul pentru „clădiri a venit abia după aceea, sporind treptat”. În fine, în alegerea de a se stabili la Versailles ar fi contat şi „ideea de a deveni mai demn de veneraţie, sustrăgându-se ochilor mulţimii şi obiceiului de a fi văzut în fiecare zi”.

Colbert s-a arătat imediat ostil planului: „O, ce jalnic, cel mai mare rege şi *cel mai virtuos*, cu acea virtute adevărată proprie celor mai mari principi, a fost judecat după [cele întâmplate la] Versailles!” (28 septembrie 1665). Deoarece era de notorietate publică faptul că Versailles devenise, din 1661, locul relaţiei sale amoroase cu domnişoara de La Vallière, care dădea naştere cântecelor fredonate pe Pont-Neuf. Colbert s-a opus aşadar permanent proiectului regelui, înmulţindu-şi remarcile negative. Să se amenajeze la Versailles fostul pavilion de vânătoare al lui Ludovic al XIII-lea? „Tot ce se plănuieşte să se facă este doar o cârpeală care nu va arăta niciodată bine.” Să se supraînalţe vechiul castel? Nu ar avea atunci „nicio proporţie”. Să fie mărit? Ar fi „o construcţie monstruoasă”. Să se construiască ceva nou? N-ai cum: terenul „e înghesuit între straturile de flori” ale lui Ludovic al XIII-lea, între „sat, biserică, iaz”. Să se ridice „o casă mare”? Ar fi „o cheltuială imensă”.

Viitoarea garsonieră a regelui

Ludovic al XIV-lea a început să amenajeze Versailles pentru o femeie, dovedind astfel că numai iubirea poate să-l facă pe un om să se întreacă pe sine şi să dirijeze planurile cele mai nebuneşti, cele mai grandioase.

În 1658 – Ludovic avea atunci 20 de ani –, la Versailles există doar un simplu pavilion de vânătoare. Pentru vânătoarea de vânat adevărat. „La patru şi jumătate dimineaţa (24 august 1607), a urcat în caleaşcă (Ludovic al XIII-lea, 6 ani) ca să meargă la vânătoare cu şoimi; a fost dus în apropiere de moara de piatră pe drumul spre Versailles şi s-a întors cu un şoldan, cinci-şase prepeliţe şi două potârnichi”[5] (doctorul Héroard). Regii, nobilii, ducii şi pairii, miniştrii şi curtenii vor veni curând aici după un alt vânat, şi asta un secol întreg. Un pavilion de vânătoare! Simbolic. Şi construit în mijlocul unei păduri splendide pline de vânat, în care totul părea permis, deoarece totul părea ascuns. Toţi puteau veni acolo, în boschete, „să-i facă curte lui Fleurette”[6], aşa cum făcea bunul rege Henric când o întâlnea pe numita Fleurette[7], la Nérac, în vara anului 1565, la nici 12 ani!

Începând din 1621, Ludovic al XIII-lea a venit la Versailles să vâneze vulpi seara, între orele 17 şi 20, după o zi de lucru la Luvru. Familia Gondi[8] îl reţinea atunci să ia cina în vechiul său castel, dar trebuia după aceea să se ducă să doarmă la Saint-Germain-en-Laye. Desigur, nu avea de străbătut decât trei leghe, dar, după vânătoarea din ziua de 28 iunie 1624, Ludovic al XIII-lea cumpără câteva pogoane de pământ (117 în total), de la 16 proprietari diferiţi, ca să constituie un domeniu frumos pe colina din faţa satului, pe platou şi în pădure. Pe această proprietate modestă, regele preacreştin porunceşte ridicarea unei construcţii.

„Un conac de nobil”, „o casă de vânătoare”, va scrie mai târziu marchizul de Sourches[9], „un castel de cărţi de joc”, după spusele lui Saint-Simon; o „*piccola casa*”, după cum afirmă ambasadorul Veneţiei. Pentru domnul de Bassompierre, acest mic pavilion iniţial, construit prin voia lui Ludovic al XIII-lea, foarte puţin înclinat spre femei, ca de altfel şi spre bărbaţi, era doar un conac de ţară, atât de „rahitic” încât „niciun simplu gentilom” nu s-ar fi putut „mândri” cu el. Ludovic al XIII-lea primea acolo numai bărbaţi. „Acest ostracism îndreptăţeşte poate zvonurile *dezagreabile* (*sic*) despre apucăturile regelui” (Jacques Levron)[10].

Clădirea de la Versailles s-a ridicat fără o „cameră a reginei”! Era o casă de vânătoare exclusiv masculină! „Un mare număr

de femei mi-ar strica totul”, declara Ludovic al XIII-lea. Totuşi, le-a invitat acolo pe Maria de Medicis, mama lui, şi pe soţie, Ana de Austria, în noiembrie 1626. Dar n-a reţinut-o pe regină să doarmă acolo, cu toate că avea 25 de ani… Numai domnişoara de La Fayette[11] a fost invitată să vină la conacul din pădure. Aceasta a refuzat însă şi nu a fost acolo niciodată, în ciuda invitaţiilor repetate! În timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea, la Versailles nu exista nici măcar o cameristă. O singură femeie stătea la conac: soţia portarului, François Montjay.

Conacul masculin conceput pentru vânători are o magazie de arme la parter, cu 23 de suliţe cu coadă lungă şi 42 cu coadă scurtă. Regele vine aici cu prietenii, contele de Nogent, domnul de Souvré, ducele d’Angoulême, domnul de l’Isle-Rouet, domnii de Chape şi de Praslin, ducele de Montbazon (guvernatorul Parisului), marchizul de Mortemart, toţi ocupanţi ai unei camere la etajul întâi al conacului, care este amenajat treptat: o bucătărie la parter, bine înzestrată cu cratiţe, căci Ludovic primeşte oaspeţi, o spiţerie, deoarece regele preacreştin se simte rău destul de des (Ludovic al XIII-lea a murit la 42 de ani) şi o cameră de portar, tot la parter, bine mobilată.

Treptat, capătă formă un prim parc. Sunt plantaţi copaci tineri (1627). Apar primele alei, desenate de Jacques Boyceau, controlor general al grădinilor tuturor reşedinţelor din Franţa. Apar şi bazine. Totuşi, ansamblul rămâne foarte modest până în 1632. În anul acela, regele achiziţionează moşia Versailles, proprietate a monseniorului François de Gondi[12], arhiepiscopul Parisului. La puţin timp după aceea, preotul paroh şi locuitorii satului constată schimbarea survenită la notar: este smuls stâlpul de justiţie pe care era fixat blazonul prelatului, înlocuit curând, la răspântie, cu cel al regelui. Regele cumpără treptat şi alte terenuri, extinzându-şi domeniul şi rezervaţia de vânătoare.

Conacul este amenajat începând din 1631. Arhitectul Philibert Le Roy măreşte construcţia iniţială. Această primă parte a lucrărilor se încheie la „praznicul Maicii Domnului” din 1636, dar îmbunătăţeşte foarte puţin locuinţa ridicată în urmă cu zece ani, de unde şi costul mic (213 000 de livre): un corp de clădire tot modest, două aripi noi, dar mediocre – una de fiecare parte –, un ansamblu cât se poate de „clasic” în jurul unei curţi

la fel de modeste, închisă acum pe cea de-a patra latură de un mic portic de arcade împodobit cu porţi de fier. Patru pavilioane mici în colţurile exterioare ale clădirii confereau cât de cât strălucire locului. Totul era înconjurat de un şanţ. Acareturile, îndeosebi grajdurile, delimitau curtea de primire.

Această modestie este totuşi relativă. Dovadă inventarul mobilierului realizat în 1630, la moartea lui François Montjay, „portar şi administrator însărcinat cu întreţinerea mobilierului pentru Maiestatea Sa la castelul din Versailles”[13]. Rahiticul castel are nu mai puţin de 26 de încăperi. La etajul întâi, regele dispune de o cameră, un cabinet, o garderobă şi o sală de recepţie, totul unit de o galerie ornată cu un tablou imens: *Asediul oraşului La Rochelle* (1628). Pereţii sunt acoperiţi cu tapiserii, deseori venite din Flandra. Ele reprezintă cel mai adesea zeiţe goale din Antichitatea greco-romană şi istoria lui Marc Antoniu. În cameră se află un pat acoperit cu damasc verde, cu trei saltele de barchet şi perdelele de rigoare. Se mai găsesc acolo două scaune „frânte” sau „pliante” şi şase „taburete” asemănătoare, acoperite cu damasc cu franjuri, plus o masă mare cu picioarele în X şi un covor de piele. În cabinet se află un cufăr care se încuie, acoperit cu piele, plus o masă mare cu sfeşnice de argint şi lumânări groase, precum şi o trusă de scris din marochin de Levant. În acest cabinet/birou sunt rânduite jocurile: *tric-trac*[1*], *trou-madame*[2*], şah, un fel de ruletă, „jocul gâştei”[3*], vulpea şi găinile, titirezul, beţişoarele[4*]. Fără a uita un biliard nou-nouţ, împreună cu învelitoarea lui, 12 bile, şase tacuri şi două mese de joc cu patru coloane. Hainele regelui se află în această sală (halat lung de catifea verde, căptuşit cu blană de jder, cu nasturi, pentru că Ludovic al XIII-lea este foarte friguros, chiar şi vara; halat de damasc verde căptuşit cu tafta). În garderobă îşi aveau locul lor scaunul „necesităţilor” şi un cufăr care ascundea o toaletă de catifea verde şi altă toaletă de tafta verde. În toate celelalte camere se găsesc tapiserii de Bergamo cu fond verde, câteva fotolii, câteva mese, paturi cu ţesături gri de jur-împrejur, câteva cufere şi scaune cu gaură la mijloc şi uneori câte un dulap.

În anii 1630 se face şi amenajarea parcului, pentru care se alocă 42 000 de livre, îndeosebi pentru rondoul Lebedelor, conceput de administratorul general al Clădirilor Franţei,

Sublet des Noyers[14], viitorul bazin al lui Apollo. Răzoarele de flori se înmulţesc, devenind adevărate broderii.

Totuşi, şemineurile sunt de ipsos, nu de marmură. Pardoseala e de teracotă şi mobilierul se îmbogăţeşte mai ales graţie darurilor făcute de Christine de France, sora lui Ludovic al XIII-lea, devenită ducesă de Savoia. Versailles rămâne doar „un castel unde regele merge des să se distreze la vânătoare", spune legenda unei gravuri de Israël Silvestre. Pentru contemporani, Versailles în timpul lui Ludovic al XIII-lea „este doar o mică locuinţă a unui nobil cu o rentă de 10-12 mii de livre". Jacques Gomboust, care realizează un plan mare al tuturor locuinţelor regale, îi consacră acestui Versailles doar o mică vinietă care încadrează, printre altele, frumosul castel de la Vincennes, adevărat donjon regal.

Ludovic al XIV-lea descoperă iubirea

Când Ludovic al XIV-lea descoperă iubirea, castelul de la Versailles este unul demodat, care te duce cu gândul la Piaţa Vosges a ilustrului său bunic Henric al IV-lea. Zidurile sunt din cărămidă roşie, ca ale reşedinţelor din piaţa cu pricina, unde s-a născut doamna de Sévigné şi unde lui Victor Hugo îi va plăcea să scrie biografia unei curtezane moarte în urma unui avort nefast: Marion Delorme[15]. Cornişele sunt din piatră albă. La fel şi ancadramentul uşilor şi ferestrelor. Pilaştrii de colţ sunt şi ei din calcar alb. Acoperişurile din ardezie albăstruie fac din acest mic castel prototipul arhitecturii numite „în trei culori": acoperişuri *albastre*, piatră *albă*, cărămidă *roşie*. Albastru, alb, roşu. Ca un fel de premoniţie a tumultoaselor zile ale anului 1789…

Locul e calm şi senin, propice iubirii. Un sat liniştit în faţa castelului. Colinele şi pădurile împresoară castelul vechi al familiei Gondi, biserica Saint-Germain, la trei leghe, câmpia Saint-Cyr, viitorul domeniu educativ al doamnei de Maintenon,

clopotniţele de la Villepreux, Fontenay, Bailly, pădurile din Marly şi de la Saint-Germain. Un liman de linişte şi pace. Un refugiu pentru odihnă, departe de coteriile de la Luvru şi de bârfele de la curte. Singurele inconveniente: „iazul duhnitor” şi celelalte ochiuri de apă şi mlaştini până la iazul de la Clagny, curând astupat, viitor domeniu al doamnei de Montespan. Saint-Cyr. Clagny. Iubirea are nevoie de apropiere ca să crească, să înflorească, să fie înţeleasă, să prindă cheag şi să fie împărtăşită. Îndepărtarea o ucide, fiind sinonimă cu absenţa şi frustrarea, cu dorinţa neostoită, cu plăcerile solitare.

Acolo, în acest mic castel neschimbat din 1636 până în 1661, Ludovic al XIV-lea, 23 de ani, o iubeşte pe Louise de la Vallière. Peisajul rural, pădurea, natura, îl ajută să uite ceasurile grele ale Frondei şi vacarmul făcut de poporul care dăduse buzna, în 1648, până în camera lui de copil de la Luvru.

Ludovic cunoaşte acest ţinut deoarece l-a descoperit la 13 ani, la pubertate, în ziua de 13 aprilie 1651. Îşi vizitează pentru prima dată domeniul de la Versailles şi descoperă locuri care îi vor deveni familiare: Saint-Cyr, Marly, Trianon, Noisy. „Nu ne vindecăm niciodată de copilărie” (Françoise Dolto). Zece ani mai târziu, Ludovic începe să-şi cunoască bine regatul, castelul Luvru expus participanţilor la Frondă, cel natal de la Saint-Germain-en-Laye, cel de la Vincennes, unde Mazarin creşte viţei pentru regele adolescent, dar şi cel de la Fontainebleau, din inima uneia dintre cele mai frumoase păduri ale regatului. Regele este peste tot la el acasă. Ludovic a vizitat provincia, a descoperit marea la Dieppe în 1647[16]. A revăzut-o mergând la Bordeaux în 1650. Apoi a fost la Dunkerque (1658), dar şi la Brouage (1659), Marsilia şi Toulon (1661). Regele a vizitat, i-a plăcut şi a admirat palatul cardinalului Mazarin, plin de picturi şi de opere de artă. I-a plăcut Richelieu, acel oraş datorat primului cardinal şi apărut în Touraine din neant şi din imaginaţia de arhitect a principalului ministru.

Louise-Françoise de La Baume Le Blanc (1644-1710), viitoare ducesă de La Vallière, este blondă, blândă, delicată şi îndrăgostită[17]. Are ceva din timiditatea domnişoarei de La Fayette, iubită cândva platonic de Ludovic al XIII-lea şi devenită maica Angélique, pioasa stareţă a mănăstirii călugăriţelor vizitandine din Chaillot! Hotărât lucru, nimic nu părea a o

predestina pe această adolescentă să devină prima „amantă oficială” a tânărului suveran. Născută în Bourbonnais, provenind dintr-o familie bună din nobilimea de provincie, crescută la curtea lui Gaston, duce d’Orléans – mama ei fiind recăsătorită a treia oară cu primul majordom al prinţului –, Louise-Françoise este, la 17 ani (1661), „domnişoară de onoare a casei lui Henriette de Anglia”, soţia lui *Monsieur*, fratele regelui. Henriette (1644-1670) este frumoasă şi fragilă, zveltă, iar Ludovic al XIV-lea se arată atât de interesat de cumnata lui, încât curtea începe să clevetească şi mai mult că *Monsieur* e interesat numai de bărbaţi… „Miracolul de a-l înfierbânta pe acest prinţ nu era rezervat niciunei femei din lume” (Doamna de La Fayette, *Histoire de Madame*). Henriette este seducătoare: are o privire vioaie, o fizionomie plăcută, mult spirit, un accent englezesc foarte simpatic şi stăpâneşte arta conversaţiei. Ludovic are sentimente tandre faţă de Henriette, care pare gata să-i răspundă. Amândoi sunt „nespus de curtenitori şi născuţi cu înclinaţii spre galanterie”. Ca să abată bănuielile stârnite de tandreţea reală a sentimentelor lui faţă de Henriette, cochetă şi frivolă, Ludovic simulează o pasiune bruscă pentru o doamnă de companie a ei! Louise de La Vallière.

Acest joc e periculos! Deja Richelieu, ca să-l îndepărteze pe Ludovic al XIII-lea de frumoasa Marie de Hautefort, inventase tot felul de artificii, scoţându-i-o în cale pe cumintea domnişoară de La Fayette! Pentru domnişoara de La Vallière, care povesteşte după vreo 25 de ani cele întâmplate, „combinaţia” a început oarecum la fel. Nici ea nu este aleasă de rege, ci de cei care doresc să-l îndepărteze de tânăra şi prea frumoasa lui cumnată… Apropo de domnişoara de La Fayette, Montglat[5*] scrie prin anii 1630: „Tot vizitând-o şi văzând-o, [Ludovic al XIII-lea] a început să aibă o înclinaţie pentru ea şi această prietenie, devenind tot mai profundă, a făcut din ea o mare favorită”. În cazul domnişoarei de La Vallière, procedeul a avut un rezultat şi mai important.

Adolescenta este seducătoare, dar rebelă. De altfel, controlorul general al finanţelor, Fouquet, se interesează de ea. La 46 de ani, şeful bigoţilor este un seducător periculos cu o sumedenie de amante (îndeosebi marchiza de Plessis-Bellière), chiar dacă mai multe femei reuşesc să-i reziste (printre care şi

doamna de Sévigné)! Asemenea ei, Louise nu-i cedează. Îl iubeşte în taină pe rege. Arde de dorinţă pentru el. Regele e tânăr, înalt (1,80 m), frumos, seducător, viril. Îi place să danseze. Excelează în acest domeniu. Vânătoarea şi femeile. „Nu se gândea decât să fie iubită de rege şi să-l iubească” şi i se oferă cu înflăcărare tânărului suveran, dezvirginat de mult timp de o prostituată bătrână şi căsătorit de un an (9 iunie 1660), sub fierbintele soare basc de la Saint-Jean-de-Luz, cu Maria-Tereza de Spania (1638-1683), care îi era de două ori verişoară primară.

Dezvirginat la 16 ani de o prostituată bătrână

Ludovic al XIV-lea a descoperit la 16 ani plăcerile sexului (dacă nu ale iubirii) graţie unei femei experimentate în vârstă de 40 de ani, cunoscută în istorie cu numele de „Cateau Chioara”.

Devenită baroană de Beauvais, Catherine-Henriette Bellier, fiica unui negustor de stofe (Martin Bellier), deţinea doar un singur atu, lubricitatea, dublată de complezenţa unui soţ prea puţin gelos. Acesta, Pierre Beauvais, el însuşi negustor de panglici la Paris, era îndeajuns de mândru de a fi soţul cameristei preferate a Anei de Austria ca să-i accepte rătăcirile, aceasta fiind un fel de infirmieră calificată, posesoare a unor coapse deja ospitaliere. Cateau (Catherine) excelează în introducerea clistirelor, foarte apreciate pe atunci.

După dezvirginarea lui Ludovic, Pierre Beauvais îşi vede domeniile ridicate la rang de baronie şi, din modest negustor de îmbrăcăminte, iată-l promovat „sfetnic al regelui”. Foarte repede, cuplul, copleşit de onoruri, construieşte palatul Beauvais pe strada Saint-Antoine (actuala stradă François Miron). De la balconul acestui palat asistă Ana de Austria la intrarea regelui în Paris, în ziua de 26 august 1660, însoţit de

tânăra regină, Maria-Tereza de Spania, care, strălucire a cortegiului regal, îşi descoperă capitala, regatul şi „popoarele”.

Sunt toţi acolo, pe balconul „Chioarei”, şi aclamă cuplul regal: regina, Mazarin, deseori luat peste picior, căci poporul îl bănuieşte (pe nedrept) că ar fi amantul reginei-mamă, regina Angliei Henriette (sora răposatului Ludovic al XIII-lea), fiica ei, frumoasa Henriette de Anglia (viitoare *Madame* şi curând îndrăgostită de rege, cumnatul ei), vicontele de Turenne, Louise de La Vallière şi baroana de Beauvais, confidenta reginei-mamă, pe care Ludovic o va proteja până la moartea ei, survenită la 76 de ani, în 1689, dovadă că-l dezvirginase bine şi că această amintire sexuală fusese mai curând plăcută…

Trebuie spus că această Cateau era o femeie cu multă experienţă, dacă e să-i dăm crezare lui Saint-Simon, care o caracterizează astfel: „Fiinţă cu mult spirit, foarte intrigantă, foarte îndrăzneaţă, care a acaparat-o pe regina-mamă şi care era *mai mult decât galantă*”. Obişnuită cu „mărimile”, Cateau – totuşi foarte urâtă şi chioară, dacă e să luăm în considerare mascaronul feminin de la palatul Beauvais, ce o reprezenta ştirbă şi cu buze groase – era o femeie expertă, cu mulţi amanţi, printre care şi monseniorul arhiepiscop de Sens.

Aleasă de Ana de Austria ca să-l iniţieze pe Ludovic în plăcerile trupeşti, s-a străduit cu delectare când regele avea 14 ani şi a reuşit să-şi atingă scopul – în sfârşit! – când acesta a împlinit 16, primind o pensie de 2 000 de livre, un castel şi o mulţime de alte privilegii, care sunt poate dovada neliniştilor reginei-mamă, preocupată ca fiul ei să nu semene cu Ludovic al XIII-lea, căsătorit în 1615 şi tată al lui Ludovic abia în 1638, deoarece era prea puţin înclinat spre femei în general şi spre sex în particular…

Maria-Tereza intră în Paris sub privirea lui Cateau Chioara. Maria-Tereza este naivă, copilăroasă, serioasă, supusă total, lipsită de spirit, cam grasă, cu faţa plină. Ochii ei mari şi albaştri, părul blond şi bogat, carnaţia, iubirea ei imensă pentru rege nu sunt de-ajuns ca să facă din ea o frumuseţe. Desigur, cu ocazia nunţii, regele „a părut foarte sensibil la farmecele tinerei regine” (doamna de Motteville[18]), dar, în pofida asiduităţii sale în patul reginei din primele luni de căsătorie, n-a putut să reziste mult timp pornirilor celor 23 de ani ai săi. Avea nevoie

de alte femei ca să uite îmbrăţişările primelor amante, Olympe Mancini şi, mai ales, sora ei, Marie Mancini, nepoata lui Mazarin, mare iubire de tinereţe, Anne de Rohan-Chabot sau Catherine-Charlotte de Gramont. Obiceiul Mariei-Tereza, care consta în a bate din palme în fiecare dimineaţă la sculare ca să anunţe publicul că regele o „onorase" şi era foarte satisfăcută, a ajuns să-l plictisească repede pe tânărul suveran, care nu era prea încântat să se vadă aplaudat ca un armăsar sălbatic.

Louise de La Vallière, de la umbră la lumină

Louise de la Vallière doreşte o relaţie ascunsă. Regele e adulterin. Suveranul însuşi îi împărtăşeşte dorinţa de a păstra secretul. Ea nu vrea să apară ca o fată „cu reputaţia pierdută". Iar el, cât e de rege, se teme de Maria-Tereza, tânăra soţie spaniolă foarte geloasă, de aceeaşi vârstă cu el. Cu un accent teribil şi fără să stăpânească prea bine limba franceză, aceasta nu ezită niciodată să-şi facă rivalele „corve". Mai mult decât atât, Ludovic al XIV-lea vrea să evite reproşurile mamei sale, Ana de Austria, mătuşa Mariei-Tereza. Aşadar, regele ia o mulţime de măsuri de precauţie în privinţa acestei relaţii „secrete". Cei doi amanţi se întâlnesc la început pe ascuns, în apartamentul contelui de Saint-Aignan[19], adevărat cavaler de roman, dar, foarte curând, preferă să se vadă, mai liberi, la Versailles, în micul pavilion de vânătoare construit de Ludovic al XIII-lea.

Într-o completare la *Jurnalul* lui Dangeau[20], Saint-Simon scrie: „La început, când regele a fost îndrăgostit de doamna de La Vallière şi *nu s-a mai ascuns*, curtea era la Saint-Germain-en-Laye, iar construcţia de la Versailles aproape aşa cum o lăsase Ludovic al XIII-lea, adică nu mare lucru. Regele mergea acolo o dată sau de două ori pe săptămână, însoţit de foarte puţine persoane, să petreacă *o parte din zi cu doamna de La Vallière*, şi a imaginat o haină… brodată cu un desen deosebit, care să fie

îmbrăcată de vreo doisprezece dintre cei cărora le îngăduia să-l urmeze în aceste mici plimbări particulare la Versailles". În 1666, *Marea Domnişoară*[6*], verişoara primară a regelui, adaugă în *Memoriile* ei: „Mergeam des la Versailles. *Nimeni nu putea să-l urmeze acolo pe rege fără ordinul lui.* Acest fel de onoare mira întreaga curte".

Pentru Louise de La Vallière, regele amenajează grădini, continuând opera tatălui său. Cere o evaluare topografică generală a locurilor. Cumpără terenuri, înglobează satele Trianon şi Choisy-aux-Boeufs, achiziţionează moşiile du Vivier şi de La Boissière, pe care va porunci să fie crescută menajeria, moştenită de la un alt mare seducător, Francisc I, care adusese din Africa şi din America animale sălbatice, lei „şi leonoaice"[21].

În parcul tatălui său, Ludovic primeşte uneori întreaga curte, făcând paradă, cu bucurie şi mândrie, de iubirea şi de tinereţea lui. Orice bărbat îndrăgostit simte nevoia să arate întregii lumi norocul pe care îl are de a împărţi patul cu o fiinţă atât de frumoasă. Dar, după ce se termină petrecerea, Ludovic vrea să rămână singur cu Louise. Unii curteni încep atunci să înţeleagă aplecarea regelui către „rahiticul castel" de la Versailles. Sătui să mai doarmă noaptea în caleştile lor, câţiva mai perspicace plănuiesc să-şi construiască case mari în apropierea castelului.

Începe atunci amenajarea acestuia, graţie primelor eforturi ale unui bărbat tânăr de a-şi cuceri iubita. Este instalat un balcon din feronerie aurită, în stilul celui al lui Romeo şi al Julietei din Verona: balconul este necesar serenadei (de jos) şi suspinelor (de sus). Busturi cu ochi iscoditori sunt fixate pe console în curte, ca şi cum Ludovic ar fi vrut s-o expună pe Louise, ascunzând-o în acelaşi timp de adevăratele priviri. Aceste capete de marmură rece cu ochi morţi vor şti să-şi ţină gura de piatră mai bine decât mulţi curteni.

Iubirea face să chiorăie maţele. Iubirea stârneşte foamea. Le Vau primeşte sarcina să construiască bucătării. În clădirile anexe din partea de nord. Iubirea are nevoie de spaţiu, de cavalcade, de întâlniri dese, uneori pe furiş, întotdeauna intense. Iubirea este sentiment. Dar şi impuls. Le Vau reconstruieşte grajdurile. În clădirile anexe din partea de sud. Iubirea impune lux, confort, stare de bine, petrecerea împreună

a timpului. Charles Evrard şi Noël Coypel încep să decoreze primele încăperi ale apartamentelor atunci când frigul le impune „zburdalnicilor” să părăsească grădinile şi boschetele pentru paturile cu baldachin şi focul din şemineu.

Iubire secretă nu există şi nu poate să existe. Iubirea are nevoie să fie cunoscută, deci îi trebuie publicitate. Iubirea lui Ludovic pentru Louise era adevărată, curată. Nu putea aşadar decât să devină repede publică, iar taina lor, atât de bine păstrată, a ajuns repede taina întregii curţi, deopotrivă respectuoasă, amuzată şi îngăduitoare. Fără zvonuri, iubirea se ofileşte, lipsită de soare. Numai Maria-Tereza – ca întotdeauna în astfel de cazuri – părea să nu aibă habar de nefericirea ei, în pofida bănuielii care începea s-o chinuie.

Era nevoie de un suflet „bun” care să-i aducă la cunoştinţă situaţia reginei. Mereu se găseşte unul, în toate timpurile. El le permite amanţilor să-şi facă în sfârşit publică iubirea. Altfel, iubirea secretă ar sfârşi prin a muri foarte repede, lipsită de lumina la care are dreptul. În realitate, aceste suflete nu sunt „bune” nici pentru soţul încornorat, nici pentru femeia înşelată. Sunt bune însă pentru Iubire, iar *vox populi* nu s-a înşelat atribuindu-le acest adjectiv. De altfel, secretul nu era absolut indispensabil. Ludovic al XIV-lea nu se afla la prima lui aventură. Căsătorită şi devenită contesă de Soissons, Olympe Mancini a continuat să fie amanta regelui, care o vizita des la palatul ei, înainte de a o părăsi pentru sora ei, Marie, viitoare prinţesă Colonna. Olympe, înciudată, a hotărât atunci să-i scrie reginei ca s-o informeze despre relaţia regelui cu Louise, cu complicitatea contelui de Guiche[22] şi a noului ei amant, marchizul de Vardes. Scrisoarea n-a ajuns totuşi la regala ei destinatară, dar La Vallière, fiind domnişoară, a preferat să-şi ascundă „ruşinea”, cum se spunea pe atunci, în mănăstirea din Chaillot, într-o seară din anul 1662.

Iubirea adevărată permite toate cutezanţele. De fapt, nu le permite. Nici nu le încurajează. Le justifică. Ludovic, regele preacreştin, abia căsătorit în faţa lui Dumnezeu în 1660 cu fiica regelui catolic, unchiul lui, încalecă pe cal şi pleacă în galop în căutarea amantei sale. Unde? Într-o mănăstire de maici! Niciodată pasiunea lor n-a fost atât de mare, pentru că sentimentul atinge apogeul atunci când ne temem să nu ne

pierdem ființa iubită. Această iubire a lui Ludovic pentru Louise dă viață personajelor artificiale care rămân astăzi sub formă de portrete agățate pe pereții celor mai mari muzee. Tânărul Ludovic nu poartă încă nici mantia încoronării, nici hermina, nici pantofii cu tocuri roșii, cu atât mai puțin peruca sau „mâna justiției” din tabloul *Ludovic al XIV-lea* pictat de Hyacinthe Rigaud. El vrea mâna frumoasei Louise. A frumoasei Louise, care îl urmează cu ochii plini de lacrimi, cu inima palpitând şi un nod în gât. Ea îl iubeşte pe Ludovic gol, fără ciorapi de mătase albă, mantie cu flori de crin şi tocuri înalte. Numai iubirea îi dă viață regelui ei, aflat abia la începutul domniei. Mazarin tocmai a murit în martie 1661. Fouquet e întemnițat la Bastilia. Colbert tocmai prelua treburile țării.

Ludovic al XIV-lea începe atunci să trişeze cu dibăcie grație unui fals joc dublu. Secretul este descoperit. Întreaga curte o ştie pe Louise, 18 ani, amanta regelui. Trebuie aşadar să i se dea un statut, menajându-se totodată cât mai mult cu putință sentimentele Mariei-Tereza. Regina a născut cu puțin timp în urmă şi spectacolul caruselului[7*] este organizat în mod oficial în cinstea venirii pe lume a Delfinului, în ziua de 1 noiembrie 1661. În realitate, îi este închinat lui Louise, care este însărcinată şi constrânsă să-şi ascundă sarcina, în timp ce Maria-Tereza, soția înşelată, soția ridiculizată în fața tuturor, a născut în public. Aşadar, Louise este obligată să nască la Paris pe ascuns. Nevoită să dea viață unui prunc acoperită de ruşine, pe când Maria-Tereza o făcuse acoperită de glorie. Totuşi, şi Louise naşte tot un băiat. Dar al ei nu e Monseniorul Delfin. Este doar un bastard cu tată necunoscut. Acest fiu tăinuit, numit Charles, îi este încredințat lui Colbert, care îl botează – tot pe ascuns –, şi este crescut de soția lui. Ca şi cum i-ar fi fost ruşine că venise pe lume, Charles a preferat s-o părăsească murind, dacă nu în leagăn, cel puțin „la vârsta inocenței”, când împlinea trei ani (1663-1666).

La cinci zile după această primă naştere, Louise asistă la liturghia de la miezul nopții în prezența întregii curți, ca să ascundă şi mai bine în continuare lipsa de legitimitate a acestui prim bastard.

În mai 1664, la Versailles are loc somptuoasa *Serbare a plăcerilor din insula fermecată.* Este prima din marile serbări

ale domniei. Versailles este decorul ei. Pentru această ocazie a fost construit un palat plutitor, cel al vrăjitoarei Alcine, pe „marele rondou”, viitorul bazin al lui Apollo. Această serbare urmează după cele din tinereţea regelui, în cursul cărora Ludovic apărea în chip de Apollo, zeul frumuseţii masculine, purtând un costum din stofă ţesută cu fir de aur, iar pe faţă o mască ce reprezenta soarele răsărind (în *Baletul nopţii*, 1653). *Serbarea plăcerilor* este în mod oficial oferită reginelor Ana de Austria şi Maria-Tereza. În consecinţă, o serbare familială. O serbare care se bazează pe legături sacre: cele ale sacrosantei Familii şi cele binecuvântate de Biserică, botezul şi căsătoria lui Ludovic. În realitate, serbarea este mult mai „păgână”, fiind destinată – tot în secret – frumoasei Louise.

În ziua de 2 octombrie 1666, Louise, care a mai adus pe lume un copil născut din pasiunea regelui (Philippe, 7 ianuarie 1665, mort şi el prematur, ca şi cum n-ar fi vrut să strice petrecerea), apoi un al treilea fiu (Louis, 27 decembrie 1665, care va avea aceeaşi soartă), o naşte pe Marie-Anne, viitoarea domnişoară de Blois (care a murit în 1739). De data aceasta, pruncul se naşte la Vincennes… Regele adulterin recunoaşte oficial copila foarte repede; Louise iese în sfârşit din umbra blestemată ca să aibă şi ea partea ei de soare, iar când naşte la 2 octombrie 1667 al cincilea bastard regal, Louis, conte de Vermandois (mort în 1683), venit pe lume, ca şi tatăl lui, la Saint-Germain-en-Laye, regele îl recunoaşte şi pe el, în 1669, şi îl face primul amiral al Franţei din timpul domniei lui.

Marele pictor Pierre Mignard oficializează atunci relaţia: Louise este pictată împreună cu cei doi copii recunoscuţi de rege, Marie-Anne, viitoare prinţesă de Conti din 1680, deoarece va fi căsătorită la 14 ani cu Louis-Armand de Bourbon, prinţ de sânge, şi Louis, amiral de Vermandois. Louise triumfă. În fine, recunoaşterea acestor ultimi doi copii o „legitimează” şi pe ea, într-un fel, în ochii „lumii”, adică ai curţii. În plus, în mai 1667, după naşterea domnişoarei de Blois, Louise a primit din partea regelui domeniul de Vaujours, curând ridicat pentru ea la rangul de ducat de La Vallière. Iat-o înzestrată cu „taburetul” duceselor, singurul care îi permitea să se aşeze în prezenţa reginei şi, curând, să îngenuncheze în faţa ei.

În 1668, în grădinile de la Versailles are loc o nouă mare serbare. Se impun noi lucrări de extindere, care încep în octombrie. Colbert e tot ostil; aceste cheltuieli, după părerea lui, ar fi mai bine să rămână secrete, achitând lucrările cu „ordonanţe de plată, ca să nu ajungă la cunoştinţa” Camerei de Conturi. Dar şantierul face progrese, chiar în plin război: în toţi acei ani (1661-1674), de pe câmpurile de luptă, regele îi dă ordine lui Colbert în privinţa amenajărilor de la Versailles. Le Nôtre trasează primele grădini, se sapă marele canal (1668) şi este ridicat efemerul Trianon de porţelan (1670-1674). Ceea ce fusese iniţial garsoniera unui tânăr suveran se transformă treptat în castel, dar continuă să păteze reputaţia regelui şi chiar pe a lui Colbert, numit într-un pamflet „codoş regal”, pentru că lui i-a încredinţat domnişoara de La Vallière primul ei bastard. Colbert trebuie însă să se supună: „Am fost ieri la Versailles şi la Trianon, unde toate lucrările înaintează, astfel încât sper ca Maiestatea Voastră să fie mulţumită”.

În timp ce la Versailles se fac amenajări, Louise de La Vallère, care începe să fie neglijată de rege, îşi aminteşte.

PRIMA NOAPTE A AMANTEI DE LA VALLIERE

Louise şi Ludovic. „Afacerea” a început ca un roman, deoarece contele (viitorul duce de Saint-Aignan[23]), care a favorizat începutul relaţiei lor, era un fel de „paladin” din alte vremuri, complice al iubirii stăpânului său, organizator al *Plăcerilor din insula fermecată* şi al altor mari serbări din tinereţea regelui. Poet atât de apreciat încât a fost ales în Academia franceză (1663), expert în arta madrigalului, organizator de caruseluri, autor al multor scrisori galante, falsificator fermecător în stare să scrie „în limbaj vechi”, iată ce-ar fi putut să spună despre prima noapte a domnişoarei de La Vallière cu regele, ca şi cum i-ar fi încredinţat ea însăşi propriile impresii după eveniment sau înainte de a ajunge la mănăstire.

Totul a început într-o capelă mică şi întunecoasă[24]. Miros de tămâie. O femeie îmbrăcată în negru stătea îngenuncheată în faţa unei statui a Sfântului Sebastian[25]. Silueta ei zveltă şi graţioasă ieşea în evidenţă pe fundalul de un alb imaculat al altarului. Este o tânără care se roagă; buzele i se mişcă fără zgomot; vorbeşte cu Dumnezeu. Sfinţii o priveau din nişele lor. Ochii le erau plini de tristeţe, căci martirii ştiau bine că Dumnezeu va rămâne indiferent la senzualitatea gurii care repeta *Tatăl nostru*; nici măcar nu avea să remarce frumuseţea inocentă a propriei sale creaturi.

Fata se ruga şi plângea, se simţea foarte bine acolo, în întunericul acelei capele, departe de lume, departe de mulţime, departe de grijile mondene[26]. Tânăra îl implora pe Atotştiutor, pe Atotputernic; îi cerea să-i facă un semn, unul mic de

tot, ca să-i arate drumul pe care trebuie să-l urmeze[27]; le cerea sfinţilor să-i şoptească un cuvânt, un singur cuvânt, ca să-i arate direcţia bună, dar trupurile rănite ale martirilor nu mai erau în stare să simtă durerea omenească şi Atotputernicul nu a spus decât câteva cuvinte: „*Vanitas vanitatum et omnia vanitas*”. Sau a crezut că îl auzise rostindu-le?

Această fată era Louise de La Vallière, care tocmai împlinise 17 ani şi era naivă, romantică şi credincioasă. Şuviţele blonde şi rebele îi ieşeau de sub mantilă. Se afla la curte de numai trei luni, dar părul ei blond cu reflexe cenuşii şi blândeţea ochilor ei albaştri făceau deja ravagii. Inimile cele mai nobile erau seduse de inocenţa ei; bărbaţii cei mai puternici ai regatului – Fouquet – erau fermecaţi de ea, asemenea tânărului rege[28]...

Frumosul ei Ludovic[8*], pe care îl iubea atât de mult, pe care îl văzuse pentru prima dată[29] în cortegiul nupţial care îi ducea pe suveran şi pe soţia lui, Maria-Tereza[30], spre fericirea interzisă încă tinerei spectatoare. În ziua aceea, Louise s-a îndrăgostit cu disperare de rege. Vedea un semn aparte în faptul că purta acelaşi prenume ca el. „Louis, Louise”, repeta ea, chiar dacă ştia foarte bine că iubirea ei era imposibilă...

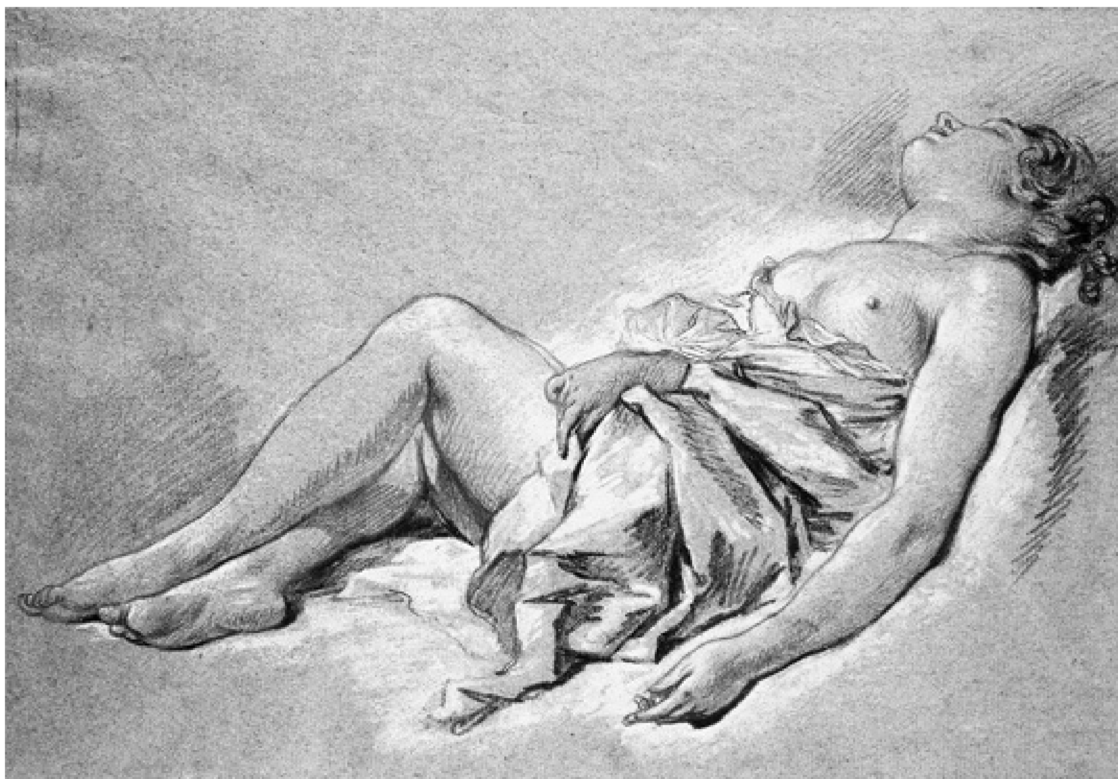
Şi iată că acum visele sale cele mai tainice ar fi putut să devină brusc realitate. Tânărul rege o remarcase, pe ea, o fată fără „obârşie” de prestigiu şi, la drept vorbind, fără mare frumuseţe[31], în orice caz, fără acea frumuseţe necesară pentru a-l seduce pe cel mai dorit, cel mai mare, cel mai frumos dintre bărbaţi.

Louise se ruga şi plângea, căci dorise dintotdeauna să-şi consacre viaţa Celui ale cărui har şi autoritate incontestabile le întreceau pe ale tuturor, chiar şi pe ale regelui. Totuşi, implorându-l pe Tatăl, se gândea numai la unul dintre fiii lui... „Trebuie, Doamne, să fug imediat de la curte ca să fiu slujitoarea Ta cea mai umilă?” Întreba cerul gol şi mut. Dar cuvântul „curte” a fost de ajuns ca să o ducă cu gândul la chipul impozant al celui mai maiestuos dintre suverani. Privea porumbelul Duhului Sfânt atingând uşor cu mica lui aripă

braţul Fecioarei şi se gândea la mâna regelui care, în trecere, încerca să-i atingă uşor gâtul[32]. Atunci s-a înfiorat. „Oare Sfânta Maria a simţit aceeaşi emoţie?”

Louise a fost îngrozită de propriile gânduri, care erau aproape o blasfemie. „Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt.” Îşi făcea semnul crucii în genunchi. „Suflarea Duhului Sfânt... A fost oare la fel de plăcută ca răsuflarea regelui pe care am simţit-o pe faţa mea, atât de aproape, zilele trecute? O, ce mult aş dori să prind această esenţă diafană, s-o înghit şi s-o păstrez cu mare grijă în mine, ca şi cum aş fi prins sufletul iubitului meu.”

Nu zărea totuşi extazul pe chipul Mariei, ci durerea Bunei-Vestiri... „Pasiunea înseamnă durere, ştiu. Nu mă pedepsi, Doamne, prea aspru pentru pasiunea vieţii mele. Nu voi iubi niciun alt bărbat în afară de el şi de Tine[33] şi, mai devreme sau mai târziu, voi veni din nou spre Tine. Voi învăţa să iubesc, voi învăţa să sufăr şi e posibil să Te înţeleg mai bine... Iartă-mi păcatele.”

„Atunci s-a înfiorat”.

Louise s-a ridicat şi a părăsit în grabă capela. O aştepta o noapte foarte deosebită… Castelul de la Fontainebleau. Un teatru superb plin de verdeaţă fusese construit special acolo pentru spectacolele care urma să-i fie prezentate tânărului rege. În seara aceea, curtea admira baletul intitulat *Nerăbdarea*; se cântau aceste versuri34:

Aşa de mare-i fericirea pentru noi,
Frumoasă Iris, când ne-adună
Pe amândoi să spunem împreună,
Acelaşi gând cu-acelaşi glas noi doi;
Iubirii doar şi cerului cu stele
Le-ncredinţăm dorinţele de foc,
Care sub nepătrunse văluri grele
Îşi află-n sumbra noapte tainic loc.
Fără abatere întreagă, doar ţie
Inima mea se supune!
De inima ta îmi poţi spune
Dată când îmi e doar mie?
Nu pare vreo mâhnire-a fi stârnită
În profunzimea nopţii care trece
Pacea câtă pe lume-ngăduită
Şi pentru noi e tot atâta pace9*.

Regele stătea în primul rând35; puţin mai departe, doamna Henriette36 şi Louise de La Vallière, domnişoara ei de onoare. Henriette de Anglia se căsătorise cu

fratele lui Ludovic al XIV-lea, Philippe d'Orléans[37], care, spre marea disperare a mamei lor, Ana de Austria, prefera farmecele adolescenţilor, nu pe cele ale femeilor frumoase. Dacă *Monsieur* era interesat de soţia lui doar ca să-i facă copii, fratele lui mai mare, Ludovic, fusese complet sedus de farmecele frumoasei, îndrăzneţei, vioaiei, cultivatei Henriette. Ochii ei negri exprimau atâta dorinţă de a plăcea, încât toţi bărbaţii îi resimţeau efectul[38].

Ludovic a aruncat pe furiş câteva priviri spre cele două tinere. Louise a roşit, Henriette i-a răspuns cu un zâmbet; cochetă, era foarte sigură că acele mici atenţii îi erau adresate ei. „O, biata Louise! Cred că e îndrăgostită nebuneşte de

Ludovic. Dacă ar şti ce jocuri ale curţii o aşteaptă!", îşi zicea *Madame*. „Niciodată nu mi-aş fi putut imagina că mă voi îndrăgosti într-o zi de această domnişoară de onoare a lui Henriette, care trebuia să fie doar paravan pentru relaţiile noastre!", gândea regele.

Într-adevăr, din pricina escapadelor lor nocturne, a scăldatului împreună şi a petrecerilor care nu se mai sfârşeau, pe seama lui Ludovic şi a cumnatei sale începuseră să circule zvonuri… În acea perioadă, încă te puteai opune voinţei regelui. Ludovic nu dorea ceartă nici cu mama, nici cu soţia lui, Maria-Tereza. Ca să spulbere primele zvonuri, Henriette a propus alegerea unei femei din anturajul ei care putea servi ca momeală: „paravan", se spunea, sau „sfeşnic". Această fată trebuia în mod evident să fie castă ca să nu cadă din prima noapte în braţele lui Ludovic; trebuia să reziste asiduităţii regelui pentru că trebuia să servească doar ca diversiune[39].

Louise de La Vallière, timidă, blândă, naivă, şchiopătând puţin, se potrivea perfect criteriilor căutate. Henriette nu vedea niciun pericol în domnişoara de onoare. Louise nu era egala ei, nu-i era aşadar rivală[40].

Louise de La Vallière nu putea să urmărească spectacolul. În noaptea aceea, regele avea să vină în patul ei[41]. Louise a aruncat o privire la frumoasa englezoaică. Nu reuşea să înţeleagă de ce regele, care părea atât de îndrăgostit de *Madame* în urmă cu numai două săptămâni, era interesat brusc de ea, în timp ce toate femeile cele mai drăguţe din regat abia aşteptau să-i devină amante. De ce o alesese tocmai pe ea?

Louise se întreba de ce părea Henriette atât de indiferentă la schimbările produse în comportamentul lui Ludovic. *Madame* nu se număra printre cele care renunţă uşor. Louise şi-a amintit conversaţiile avute cu ea[42]. Deşi erau de aceeaşi vârstă, Henriette era mai experimentată şi mai îndrăzneaţă. Asta i se citea în ochii negri şi de aceea mulţi bărbaţi erau atraşi de această puştoaică de 17 ani, care promitea, la vârsta ei, plăcerile pe care numai o femeie matură le poate oferi.

Madame o ironiza deseori pe domnişoara ei de onoare pentru că era fecioară[43] şi că nu accepta propunerile de „a se cunoaşte puţin mai bine" ale bărbaţilor care îi făceau curte. „Vrei să-ţi păstrezi virginitatea pentru viitorul soţ", zicea Henriette d'Orléans. „Foarte bine, dar să ştii că sunt multe alte feluri de a satisface un bărbat şi… curiozitatea ta[44]!" Louise roşea şi *Madame* îi zicea rânjind: „Totul e să nu ştie nimeni… Găseşte-ţi un bărbat care nu se laudă prea mult. Chiar aş putea să-ţi recomand unul sau doi. Singura condiţie: nimeni nu trebuie să fie la curent cu jocurile voastre amoroase!" „Dar va şti Dumnezeu!" „Dumnezeu? Dumnezeu, draga mea, n-o să umble cu zvonuri."

Louise nu se uita la spectacol. Îşi privea ţintă regele, frumosul ei rege. Şi a luat hotărârea să devină în seara aceea soţia lui tainică, dar nu ştia nimic despre „ceremonie”. Nu va avea parte nici de cortegiu nupţial, nici de rochie de mireasă, nici de femei care s-o dezbrace, care să-i dea sfaturi intime şi s-o pregătească pentru sosirea soţului. „Te iubesc, regele meu”, îşi zise Louise. „Nu-mi pasă că n-am nimic; nici petrecere splendidă, nici rochie frumoasă de mireasă, nici biserică plină de flori! Dumnezeu ne primeşte, goi şi săraci; iubirea ne aşteaptă, curată şi simplă. Ţi-am dăruit deja inima, regele meu; ce valoare are trupul în comparaţie cu sufletul nostru? Te voi primi, stăpâne, în seara asta…”
Ludovic se simţea iubit pentru prima dată în viaţă fără vreun calcul ascuns[45]. Ar fi vrut să-şi invite iubita într-un cadru idilic, să construiască un castel pentru frumoasa lui – acesta va fi Versailles –, dar aici, la Fontainebleau, nu putea să-i ofere în seara aceea decât apartamentul bărbatului în care regele avea încredere: cel al contelui de Saint-Aignan[46]. Astfel, Louise de La Vallière îl aştepta pe rege într-o cameră care contrasta cu luxul marilor apartamente ocupate de familia regală. Regele a venit la miezul nopţii. A luat-o pe Louise în braţe. I-a sărutat gura, ochii, gâtul. Mâna lui vioaie, căreia nimic nu-i rezista, a reuşit să desfacă, dezarmant de repede, corsajul strâmt al fetei. Rochia a căzut până la talie. Louise şi-a ascuns sânii dezgoliţi cu braţele. De data asta, Ludovic nu era grăbit. Şi-a scos hainele şi a întors-o pe Louise spre el, la lumina lumânărilor. După ce a dispărut ruşinea corpului dezgolit, fata i-a răspuns cu aceleaşi sărutări pătimaşe. Sentimentul de a comite o faptă neruşinată legat de plăcerile trupeşti, pe care religia i-l impunea, a dispărut în faţa dorinţei bărbatului. A cedat. Pasiunea toridă a bărbatului a îmbătat-o pe tânără. Inocentă, nu ştia la ce să se aştepte. A fost surprinsă de o senzaţie ciudată. „Durerea şi plăcerea ne îndepărtează de spiritul nostru subtil din cauza trupului”, şi-a zis ea. „Totuşi, durerea ne apropie de Dumnezeu, în timp ce plăcerea ne apropie de divin…” Durerea nu s-a lăsat aşteptată. Până la divin mai avea de aşteptat; plăcerea feminină este un urcuş lung de făcut în doi.

Mărire şi decădere.
Iubire şi pierdere a iubirii

În aceşti 13 ani (1661-1674), Louise a cunoscut toate etapele iubirii şi a trecut de la statutul modest de simplă „domnişoară de onoare a lui Henriette de Anglia” la acela de favorită regală oficială. Amantă a regelui, ea a nemulţumit-o pe Ana de Austria, care nu putea să nu-i spună în faţă regelui tot „ce-i datora lui Dumnezeu şi statului său”. Regina-mamă l-a avertizat

permanent pe tânărul suveran şi i-a tot repetat că trebuia să se teamă ca nu cumva „mulţi oameni să se folosească de acest ataşament [faţă de La Vallière] ca să pună la cale intrigi care ar putea să-i facă rău într-o zi!”. Soacră atentă şi, în plus, mătuşă a nurorii sale, Ana de Austria a mers până acolo încât l-a rugat pe rege „să o ajute să-i ascundă pasiunea lui reginei [însărcinată în 1661], de teamă ca durerea ei să nu aibă efecte prea dăunătoare asupra vieţii copilului pe care îl purta în pântece” (doamna de Motteville). Louise a trecut aşadar de la pasiune la vinovăţie, de la iubire nebună la conştientizare, de la plăcerea fizică la stânjeneala morală, de unde poate şi acea aparentă timiditate care nu era decât manifestarea sentimentului de angoasă născut din profunda sa religiozitate.

Desigur, au existat şi momente frumoase. Sexul şi serbările. Aceea, grandioasă, din 1664, cu concerte, divertismente muzicale, carusele, cavalcade, curse de inele[10*], loterii, focuri de artificii şi stupefiantele „gustări agrementate cu maşinării” pe apă în grădinile de la Versailles – monştri marini şi balene articulate –, totul într-un decor baroc, în mijlocul unor porticuri, arce, bolţi şi alte forme arhitecturale realizate din vegetaţie, cu costume uluitoare şi instrumente muzicale de tot felul: viori, trompete, flaute, clavecine, teorbe şi timpane. Au fost momentele de început ale iubirii şi pasiunea înflăcărată care le însoţeşte. Un baldachin azuriu presărat cu flori de crin aurii şi mâncăruri rafinate. Totul a durat nouă zile, de pe 5 pe 14 mai 1664! Regele nu avea atunci ochi decât pentru Louise, aşezată la masa regală cu prilejul dineurilor şi supeurilor fine. Louise a fost regina serbării, regina de la Versailles. „Toţi curtenii erau înfuriaţi, pentru că regele nu se îngrijea de niciunul dintre ei, iar domnii de Guise şi d’Elbeuf [proveniţi din case ducale] nu aveau aproape niciun locşor ca să se adăpostească” (doamna de Sévigné)! Neavând loc la castel (încă prea mic), neputând să găsească un han în satul vecin cu Versailles, fără posibilitatea de a fi găzduiţi de localnici, toţi erau invidioşi pe tânăra Louise, instalată confortabil!

Louise a avut momentele ei de triumf. Chiar şi fratelui ei, marchizul de La Vallière, i s-a acordat o mare cinste în 1664. Tuturor li se atribuiseră costume pentru deghizare, iar el primise ca blazon un phoenix pe un rug aprins de soare, având

ca deviză aceste cuvinte simbolice: *Hoc Juvat uri* („E o fericire să fii ars de un asemenea foc”). Isaac de Benserade compusese chiar pentru tânărul marchiz acest poem: „Deşi slava ne inspiră şi simţiri gingaşe,/ Atunci când dragostea cea mare vine,/ Să mori în braţele unei femei frumoase/ E moartea cea mai dulce, după mine”. Marchizul a câştigat cursa de inele, primind din mâinile Anei de Austria o sabie de aur împodobită cu diamante şi catarame pentru centiron.

Adevărată muză a serbării din 1664, Louise a inspirat nenumărate versuri rostite cu glas tare de mulţi actori: „Există unele slăbiciuni care nu sunt de ruşine”, spune Molière în *Prinţesa din Elida* (1664). Şi adaugă: „La anii cei buni de iubire,/ Ţi-i rostul suprem să iubeşti./ Să-l chemi nesfiit pe iubitul fidel/ Şi bârfele să risipeşti”[11*] (Molière, *L'Aurore*.)

Nu a fost totuşi scutită niciodată de mici strângeri de inimă. Delicat, Ludovic al XIV-lea nu putea să rezerve marele câştig de la loterie (o bijuterie de 500 de pistoli) decât reginei, ca să salveze aparenţele ierarhiei. Dar „domnişoarele de La Vallière” (Louise şi marchiza, cumnata ei) n-au fost deloc uitate! Altă strângere de inimă când Molière a reprezentat *Tartuffe* (1664). Bigoţii s-au revoltat împotriva piesei, împotriva lui Molière, a lui Ninon de l'Enclos, curtezana, a domnişoarei de La Vallière, favorita! În frunte cu Compania Sfântului Sacrament[12*]. Ea, atât de pioasă, trăieşte în păcat şi adulter şi-l vede pe rege că nu se mai împărtăşeşte la liturghia zilnică, refuzând să mai facă pe „ipocritul”.

Louise a putut conta şi pe sprijinul poporului, care cânta pe Pont-Neuf: „Am trup frumos, păr blond şi-un ten ce străluceşte,/ Am umeri diafani/ Şi ochi năzdrăvani,/ Şi cel mai mare rege mă iubeşte/ Numai pe mine de trei ani./ Soacra şi nora zic că-i adulter,/ El însă-mi dă de toate, tot ce-i cer/ Căci sunt La Vallière”.

Şi parizienii încurajau adulterul regal şi public: „Vallière, ce-o zice lumea când tandru ne vorbim?/ Să spună oricine orice-ar vrea,/ Iar noi s-o ţinem tot aşa,/ Să ne iubim, să ne iubim, să ne iubim”.

Pentru scurtă vreme, fidelitatea regelui i-a adus lui Louise cea mai mare bucurie. În timp ce Ana de Austria încerca să-i dea sfaturi fiului său, regele îi mărturisea mamei sale „că

pasiunile [au] devenit mai puternice decât raţiunea”. Nu „poate să reziste violenţei lor”, recunoaşte doamna de Motteville. Şi, începând de la Rusaliile din 1664, Louise a fost impusă la curte, în plină zi, egală cu regina, silindu-i astfel pe curteni să se încline în faţa acestei bigamii impuse de regele preacreştin. În fiecare după-amiază, Ludovic se plimbă cu ea prin grădini, iar un apropiat al legatului papei, venit să prezinte scuzele Sfântului Părinte în urma incidentului petrecut la Roma, când garda papei se încăierase cu garda ambasadorului Franţei, scrie: „Persoana care se bucură mai mult decât oricare alta de bunăvoinţa regelui este domnişoara de La Vallière. *El a cules fructul virginităţii sale.* Ataşamentul Maiestăţii Sale faţă de această domnişoară durează deja de trei ani, fără nici cel mai mic semn de răceală în relaţiile lor... Regele vine s-o vadă cu regularitate *în fiecare zi*”.

Favorită titulară, Louise a fost soţia de suflet, deci soţia oficială a regelui. „Regelui nu-i pasă de ce s-ar putea spune despre el din cauza acestei iubiri. Ba chiar e văzut deseori în caleaşcă împreună cu La Vallière”, adaugă colaboratorul legatului. Regele trăieşte în această perioadă pe faţă cu Louise, care îl însoţeşte peste tot, în toate deplasările, inclusiv la Villers-Cotterêts, la *Monsieur*, iar *Madame* este pur şi simplu stupefiată de această situaţie! Regele reuşeşte chiar s-o impună pe Louise în camera reginei-mamă! Pe 20 decembrie, ziua în care s-a dat verdictul ce îl exila pe Fouquet, Ludovic se afla la doamna de La Vallière, în palatul Brion, pe care el i l-a făcut cadou.

Louise a avut şi momente de îndoială. Pioasă, se teme de Bossuet, care tună şi fulgeră din amvon. În faţa multiplelor relaţii amoroase şi a adulterelor, Bossuet predică furios: regele se culcă cu doamna de La Vallière, dar şi cu contesa de Soissons! Căsătorită, aceasta este amanta marchizului de Vardes, el însuşi fiul unei amante[47] a lui Henric al IV-lea! Contele de Guiche o curtează pe *Madame*, al cărei soţ este amantul respectivului conte! Bossuet se indignează, dar predică în pustiu: „Iubirea omenească este idolul care uzurpă împărăţia lui Dumnezeu...” „O, rege... n-ar trebui să ai inimă decât ca să-l iubeşti şi să-i faci şi pe alţii să-l iubească pe Dumnezeu...” „Fii credincios Domnului.” Dar toată lumea pare să rămână surdă, căci natura are drepturile ei.

În aceşti ani 1660-1670 puteau fi văzuţi numai tineri frumoşi care se străduiau să înmulţească stratagemele pentru a-şi atinge scopurile. Regele le doreşte pe domnişoara de La Mothe-Houdancourt (zadarnic) şi pe frumoasele domnişoare de onoare ale reginei. Supraveghetoarea-şefă a acestora, ducesa de Navailles, la numai 35 de ani, se vede obligată să facă pe bătrâna guvernantă, dar, în realitate, nu mai ştie cum să le protejeze pe domnişoare de dorinţa regelui, a lui Saint-Aignan şi a viitorului duce de Lauzun. Sprinteni, musculoşi, îndemânatici, sportivi, ei se caţără în balcoane, urcă pe burlanele de la streşini, ajung la coşurile de la Fontainebleau sau de la Saint-Germain în căutare de iubiri şi de relaţii sexuale. Doamna de Navailles este nevoită să ceară montarea unor zăbrele la ferestre. Regele ripostează şi-şi pune elveţienii să le scoată!

Restul nu mai are importanţă. Ludovic o instalează pe doamna de La Vallière la Paris în palatul Brion, un mic imobil cumpărat pe numele ei, lângă Palais-Royal. Are tot timpul grijă de ea, deseori însărcinată, recomandându-i în secret lui Colbert să se ocupe de „persoana pe care o ştiţi”, pe care o vizitează cât mai des posibil, părăsind zilnic Luvrul. Iar când palatul Brion este în cele din urmă donat Academiei regale de pictură şi sculptură, regele o apropie şi mai mult pe Louise de el, instalând-o în altă reşedinţă particulară, lângă Luvru, în faţa străzii Echelle.

În anii 1661-1667, Louise este prezentă peste tot. La Paris, la Luvru, la Versailles – unde vânează de Sfântul Hubert –, la Vincennes, la *Monsieur*, la Villers-Cotterets.

Bună din fire, Louise a suferit. Suferă deseori pentru durerea pe care i-o pricinuieşte reginei, la fel de pioasă ca ea. Maria-Tereza „îi spunea deseori reginei, soacra ei, plângând din cale-afară, că regele n-o mai iubea” (doamna de Motteville). Căuta numele rivalelor: *Madame*, Henriette? Doamna de La Vallière? Domnişoara de La Mothe-Houdancourt? Contesa de Soissons? „Ţi se făcea milă să vezi tot ce-şi imagina; se râdea de asta cu regele” (*Marea Domnişoară*). Încă din 1662, regina îi spune doamnei de Motteville că La Vallière „este cea pe care o caută regele”. Aceasta îi răspunde: „Soţii sunt de obicei toţi necredincioşi, fără a înceta să-şi iubească soţiile”. Maria-Tereza,

informată de doamna de Soissons, era atât de geloasă pe rivala ei încât „părea uneori că inima voia să-i iasă din piept, aşa era de agitată” (doamna de Motteville).

Regele, conştient de atracţia lui violentă pentru sexul frumos, ajunge până acolo încât le spune, la Versailles, în 1665, miniştrilor Colbert, Lionne şi Le Tellier, de faţă fiind şi mareşalii de Gramont şi de Villeroy: „Femeile au mare putere asupra celor de vârsta mea. Vă ordon ca, în cazul în care remarcaţi că o femeie, oricare ar fi ea, mă conduce cât de puţin, să mă avertizaţi. Nu-mi trebuie mai mult de douăzeci şi patru de ore ca să scap de ea”[48].

Louise a trecut prin toate fazele iubirii, inclusiv prin gelozie. În 1665, regele nu-i poate rezista prinţesei de Monaco; seducătoare, senzuală până la incandescenţă, deşi mamă a trei copii, ea începe în acel an o scurtă relaţie cu regele la castelul de la Saint-Germain. Louise de La Vallière este totuşi în continuare favorita oficială, în timp ce marchiza d’Heudicourt şi Olympe Mancini joacă numai intermitent în acest spectacol…

Louise le-a văzut pe toate timp de 13 ani: Bussy-Rabutin închis la Bastilia pentru că scrisese *Histoire amoureuse des Gaules*; Lauzun întemniţat şi el la Bastilia (începutul lui 1665) pentru că o împiedicase pe prinţesa de Monaco să ajungă la rege ca să petreacă un moment plăcut în compania lui (după spusele ducelui de Saint-Simon, ar fi furat cheia pe care regele o lăsase în uşă ca să-i permită prinţesei să vină la el!). Şi a citit tot, satire şi pamflete: *Les Amours du Palais-Royal* (despre *Madame*), *L’Amour de Madame*, *L’Histoire du comte de Guiche* (amantul lui *Monsieur*), *La France galante* şi *La France devenue italienne* (din cauza homosexualităţii elitelor).

După moartea Anei de Austria în 1666, regele a reuşit s-o impună, pe ea, modestă domnişoară de onoare, reginei, născută infantă de Spania. Prinţul de Condé scrie: „Domnişoara de La Vallière se află la această oră la regină, ceea ce îl bucură pe rege foarte mult”. În ziua de 27 ianuarie, când regina primeşte condoleanţele pentru moartea soacrei şi mătuşii sale, Louise de La Vallière îi stă alături!

Dar, încă din 1665, Louise a început să simtă ofilirea frumuseţii sale. Olivier Lefebvre d’Ormesson o înfăţişează îmbătrânită (1665): „Această domnişoară nu mi s-a părut deloc

frumoasă... Numai piele şi os... Obrajii, supţi. Gura şi dinţii, urâţi. Vârful nasului, gros... Faţa foarte lungă”. O excepţie totuşi: „Are tenul şi ochii foarte frumoşi”. A împlinit doar 21 de ani! Marchizul de Saint-Maurice adaugă (29 aprilie 1667): „Îşi pierde mult din frumuseţe... E foarte slabă. Aproape nimeni nu mai vine la ea; a început să aibă o atitudine plină de trufie şi, în tabăra de la Houilles... s-a supărat pe rege... Dacă această domnişoară continuă să aibă această atitudine, îşi va face singură rău”. Într-adevăr, i se întâmplă să nu-l mai însoţească pe rege. „Domnişoara de La Vallière va rămâne la Versailles... Nu merge la Compiègne... Ar putea să piardă bunăvoinţa regelui” (2 mai 1667).

În ziua de 13 mai 1667, regele îi oferă lui Louise domeniul Vaujours, plătit cu 750 000 de livre şi aducând o rentă de 130 000 de livre. Moşia este ridicată în aceeaşi zi la rangul de ducat. Ducesă de Vaujours, ducesă de La Vallière, Louise îşi vede fiica, pe Marie-Anne, recunoscută de rege. Ludovic scrie în *Memoriile* lui: „Era drept să-i asigur acestei copile onoarea obârşiei sale şi să-i dăruiesc mamei o situaţie potrivită cu afecţiunea pe care o aveam pentru ea de şase ani”.

Acest cadou este unul al începutului despărţirii. În ziua de 20 mai, Ludovic pleacă la război împreună cu regina şi... doamna de Montespan. Louise, însărcinată în cinci luni, se instalează la Versailles. Pe 7 iunie, într-o criză nebună de gelozie, se duce după rege, încălcându-i porunca!

Dar doamna de Montespan este atunci pe punctul de a câştiga partida. O doamnă de Montespan sigură de frumuseţea ei, care n-a înţeles de altfel niciodată pasiunea regelui pentru Louise: „Şchioapă... 15 ani (1660)... fără sâni... cu foarte puţină judecată”, „o fată nouă” (virgină). Cum a putut să reţină atenţia „primului dintre amanţi”?

DESCENDENŢA LUI LUDOVIC AL XIV-LEA

Cu soţia lui, Maria-Tereza de Spania (de două ori verişoară primară):

1. Louis (1661-1711), Marele Delfin
2. Anne-Elisabeth (nov. 1662 – dec. 1662)
3. Marie-Anne (nov. 1664 – dec. 1664)
4. Marie-Thérèse (ian. 1667 – mart. 1672)
5. Philippe, duce d'Anjou (aug. 1668 – iul. 1671)
6. Louis-François, duce d'Anjou (iun. 1672 – nov. 1672)

Cu ducesa de La Vallière:

1. Charles de Bourbon (1663 – mort în leagăn).
2. Philippe de Bourbon (1665 – mort la vârsta inocenţei).
3. Louis de Bourbon (27 dec. 1665 – 15 iul. 1666). Născut şi mort la Paris.
4. O fată (moartă în leagăn).
5. Marie-Anne, prima domnişoară de Blois (2 oct. 1666 – 3 mai 1739). Născută la Vincennes, moartă la Paris. Căsătorită în 1680, la 14 ani, cu prinţul de Conti.
6. Louis (2 oct. 1667 – 18 nov. 1683), conte de Vermandois. Născut la Saint-Germain. Mort la asediul de la Courtrai. Amiral al Franţei din 1669 până în 1683.

Cu marchiza de Montespan:

1. Un băiat (1669 – mort în leagăn).
2. O fată (1669 – 1672).
3. Louis-Auguste, duce de Maine (31 mart. 1670 – 14 mai 1736). Născut la Saint-Germain. Mort la Sceaux. General al galerelor. Ginerele Marelui Condé.
4. Louis-César (20 iun. 1672 – 10 ian. 1683), conte de Vexin. Născut la Génitoy. Mort la Paris.
5. Louise-Françoise, domnişoară de Nantes (1 iun. 1673 – 16 iun. 1743). Născută la Tournai. Moartă la Paris. Căsătorită, la 12 ani, cu prinţul de Condé.
6. Louise-Marie-Anne, domnişoară de Tours (12 nov. 1674 – 15 sept. 1681). Născută la Saint-Germain. Moartă la Bourbon l'Archambault.
7. Françoise-Marie, domnişoară de Blois (19 feb. 1677 – 1 feb. 1749). Născută la Maintenon, moartă la Paris. Căsătorită la 15 ani cu viitorul Regent.
8. Louis-Alexandre de Bourbon, conte de Toulouse (6 iun. 1678 – 1 dec. 1737). Născut la Versailles, mort la Sceaux.

Amiral al Franţei. Ginerele ducelui de Noailles.

Cu Claude de Vins des Oeillets:

Louise de Maisonblanche (cca 1676 – 12 sept. 1718), căsătorită, la 20 de ani, cu baronul de La Queue.

Cu ducesa de Fontanges:

Un copil care n-a trăit.

1* Joc de table (n.tr.).

2* Joc de bile (n.tr.).

3* Joc în care pionii, mutaţi în funcţie de rezultatul aruncării zarurilor, trebuie să acopere un parcurs de 63 de căsuţe. Asemănător cu vechiul „Piticot”.

4* Marocco (n.tr.).

5* François de Paule de Clermont, marchiz de Montglat (1620-1675), cunoscut mai ales pentru *Memoriile* lui (n.tr.).

6* Anne-Marie-Louise d’Orléans (1627-1693), zisă „Marea Domnişoară”, nepoata lui Henric al IV-lea şi verişoara primară a lui Ludovic al XIV-lea (n.tr.).

7* Curse ecvestre şi balete (n.tr).

8* Louis în limba franceză (n.tr.).

9* Traducerea versurilor de Dan M. Năstase (n.tr.).

10* Concurenţii trebuiau să treacă lancea printr-un inel suspendat (n.tr.).

11* Traducerea versurilor de Dan M. Năstase (n.tr.).

12* La Compagnie du Saint-Sacrement, societate catolică secretă, formată din nobili, clerici şi laici pioşi, numită şi „partidul bigoţilor” (n.tr.).

2

Sâni ce-ar fi ispitit şi-un sfânt

„Va trebui făcută o uşă care să dea din micul apartament unde locuieşte doamna de Montespan în sala gărzilor a marelui apartament, astfel încât să se poată trece pe acolo.”

Ordinul regelui către Colbert (3 octombrie 1674)

Anii 1664-1668 arată limitele primului castel de la Versailles. Ludovic locuieşte la Luvru cu soţia, al cărei singur atu este că-i aduce eventuale drepturi la coroana Spaniei. Căsătoria lui pur dinastică face parte din savantele clauze diplomatice ale Tratatului Pirineilor din 1659, negociat cu abilitate de Mazarin şi, de cealaltă parte, de Luis de Haro.

Ca să scape de plictiseală, Ludovic pune deja în practică vechea zicală a lui Sacha Guitry: „Lanţurile căsniciei sunt atât de grele, încât e nevoie de cel puţin trei să le poată duce”... Sau chiar de mai mulţi!

Serbările succesive au arătat foarte repede că palatul era într-adevăr prea mic. Dragostea înfloreşte numai în aer liber. Lipsa de spaţiu seamănă repede cu o închisoare, iar acela dintre soţi care caută adulterul îi înmulţeşte în minte gratiile cu nume deloc plăcute: înşelătorie, minciună, încornorare, bârfire, gelozie, denunţare, bastarzi, neplăceri multe şi variate. Ludovic nu vrea astfel de gratii. Mai ales că aventurile lui se ţin lanţ.

Curând plictisit de Louise de La Vallière, prea timidă, prea pioasă, prea deranjată în credinţa şi în cugetul ei, Regele Soare şi-o aduce în pat în 1665 pe bruneta Bonne de Pons, marchiză d’Heudicourt, o altă domnişoară de onoare a reginei Maria-Tereza, poreclită curând „Marea lupoaică” după căsătoria cu *Le Grand Louvetier de France*[1*]. Verişoară cu doamna de

Montespan, prietenă cu viitoarea doamnă de Maintenon, scurta relaţie cu Ludovic este urmată, în 1672, de căderea ei în dizgraţie. Deoarece dezvăluise că regele şi doamna de Montespan aveau la Paris copii „ascunşi”, Ludovic, ingrat, i-a cerut brutal să părăsească de îndată curtea, unde a fost rechemată întâi şi reinstalată apoi la intervenţia doamnei de Montespan şi după aceea a doamnei de Maintenon.

Din 1667, în viaţa regelui apare într-adevăr o femeie căsătorită, pe când cele dinainte erau fete de 20 de ani, celibatare, care se vor mărita abia după ce vor părăsi patul regal.

Redutabila Athénaïs

Această femeie căsătorită este de temut. Splendidă, cu forme pline şi senzuale, Françoise-Athénaïs de Rochechouart-Mortemart e soţia cuceritoare a marchizului de Montespan[1]. Este cea de-a noua femeie[2] care intră în viaţa regelui de la Cateau Chioara, continuând cu surorile Mancini[3], prinţesa de Soubise (născută Anne de Rohan-Chabot), prinţesa de Monaco (născută Catherine-Charlotte de Gramont), ducesa de La Vallière şi marchiza d’Heudicourt.

Ar fi greşit să credem că relaţiile amoroase ale lui Ludovic al XIV-lea sunt succesive. La vârsta de 16 ani, şi-a cufundat privirea în „ochii plini de foc” ai tinerei Olympe Mancini. A curtat-o pe această „perlă a preţioaselor” de 17 ani încă din 1654. A organizat multe serbări unde „o lua mereu la dans”, iar curtenii murmurau că „distracţiile erau puse la cale numai pentru ea”. Olympe, căsătorită cu contele de Soissons în februarie 1657, la 20 de ani, i-a dăruit soţului opt copii, dar se presupune că cel mare, Louis-Thomas, ar fi fost fiul regelui, deoarece se născuse în august 1657, când tânăra mamă era măritată doar de şase luni!

Olympe a fost foarte importantă în tinereţea lui Ludovic. Îl însoţea pe rege în pădure, noaptea, în lungile plimbări pe care acesta le făcea cu Henriette de Anglia, cumnata lui. Se bârfea. Amanta regelui nu era poate cea mai bună acoperire pentru soţia lui *Monsieur*. Tot Olympe ar fi împins-o pe Louise de La Vallière în braţele lui Ludovic, pentru a induce în eroare şi a încerca să-i protejeze iubirea cu *Madame*… Urmarea se cunoaşte: cinci copii născuţi de viitoarea carmelită!

Între 1658 şi 1659, Ludovic al XIV-lea trece destul de uşor de la Olympe Mancini la sora ei Marie. Marie plânge mult când regele se îmbolnăveşte brusc după asediul de la Dunkerque. Are 19 ani. Regele, 20. De ce plânge? Tristeţe adevărată sau teama de a-l vedea dispărând pe cel care, spera ea, o va face regină? La fel de „preţioasă" ca Olympe, fire romanţioasă şi imaginaţie bogată, foarte cultivată, hrănită cu Tasso şi Ariosto, Marie a întreţinut cu Ludovic una dintre relaţiile de tinereţe care a contat foarte mult în viaţa lui, chiar dacă raţiunile de stat nu au mai permis nicio întrevedere după 22 iunie 1659.

În schimb, Olympe, sora ei trufaşă, a ştiut să rămână amanta ocazională a lui Ludovic, soţul ei, contele de Soissons, fiind mai puţin gelos decât cel al lui Marie, prinţul Colonna, ceea ce nu i-a împiedicat pe niciunul dintre ei să aibă ca soţii femei fluşturatice şi amante ale mai multor bărbaţi, căci amândouă şi-au abandonat soţii şi copiii ca să viziteze mai bine paturile din întreaga Europă şi să ducă un trai absolut agreabil – pentru nişte tinere aristocrate –, fiind însă socotite „desfrânate" de bătrânele burgheze…

Anne de Rohan-Chabot, tânără roşcată cu ten palid şi ochi migdalaţi, a fost şi ea un timp relativ îndelungat amanta lui Ludovic, sedus de talia de viespe şi de supleţea corpului ei, datorate unui regim sever: pui, salată, fructe, câteva produse lactate, puţin vin amestecat cu apă. Relaţia a durat câţiva ani (1669-1675) şi Armand-Gaston-Maximilien de Rohan este probabil unul dintre copiii nelegitimi ai regelui, în pofida tăcerii prinţului de Soubise, soţul lui Anne.

„Marie (Mancini) a întreţinut cu Ludovic una dintre relaţiile de tinereţe care a contat foarte mult în viaţa lui.”

Despre Catherine-Charlotte de Gramont, prinţesă de Monaco din 1660, întreaga curte murmura că era „proaspătă ca un sorbet”. Viitorul duce de Lauzun, vărul ei, căruia i-a fost amantă, n-a ezitat s-o urmeze până la Monaco, deghizat în servitor! „Lacomă de plăceri”, după spusele doamnei de Sévigné, poreclită „Torentul” din motive… necunoscute (femeie-fântână?), prinţesa de Monaco este la curte mare intendentă a casei lui Henriette de Anglia, cu care ar fi avut, se zice, relaţii intime.

Născută în 1641, în vârstă de 26 de ani, căsătorită şi probabil mult mai pricepută la pat decât Louise de La Vallière, Françoise-Athénaïs de Rochechouart are toate atuurile de partea ei. Din 1650, tatăl ei este duce de Mortemart[4]. Prim-gentilom al camerei regelui, acesta a făcut-o domnişoară de onoare a reginei Maria-Tereza. De o frumuseţe recunoscută ca „perfectă” de toţi contemporanii, Françoise-Athénaïs are tot ce trebuie ca să seducă: fizicul, dar şi cultura, de unde şi strălucirea ei incomparabilă. Foarte bine crescută la mănăstirea Sainte-Marie din Saintes, îşi etalează părul blond, pe care îl scot în evidenţă ochii săi de un albastru atât de intens, încât duce cu gândul la deviza familiei Rochechouart-Mortemart: „Când Dumnezeu a creat lumea, Rochechouart a creat apele”. Trei secole mai târziu, ar fi devenit eroina de la Saint-Tropez a filmului *Şi Dumnezeu… a creat femeia*. Acest albastru marin îi seduce pe toţi cei care se apropie de ea. Toţi bărbaţii vor să se înece în imensitatea divină a acelei priviri sclipitoare. Françoise-Athénaïs are şi o gură foarte mică, cu buze incredibil de cărnoase. De un roşu închis. Dinţii cu smalţul foarte alb o deosebesc de majoritatea contemporanelor sale, căci sunt incredibil de bine aliniaţi. E înaltă, potrivită pentru înălţimea de 1,80 m a lui Ludovic. Are silueta fină, lascivă, deşi avusese doi copii din căsătoria cu Louis de Pardaillan de Gondrin, marchiz de Montespan, luat de bărbat la 22 de ani, în 1663. Aceste două sarcini îi făcuseră sânii şi mai generoşi şi plini de promisiuni.

Până la doamna de Montespan, lui Ludovic îi plăceau în mod vădit femeile subţirele, chiar foarte subţirele, mult diferite de cele din tablourile lui Boucher din secolul următor. Marie Mancini, marea lui iubire de la 20 de ani, era chiar „slabă” până la a fi „urâtă”. Doamna de Motteville scrie, de exemplu, despre aceasta: „Era *atât de slabă, iar braţele şi gâtul îi păreau atât de sfrijite*, încât era imposibil s-o poţi lăuda în această privinţă. Era brunetă şi avea tenul palid; ochii îi erau mari şi negri şi, neavând încă strălucire, păreau aspri; gura îi era mare şi plată; şi în afara dinţilor… se putea spune atunci că era *foarte urâtă*”. Dar era „cea mai nechibzuită şi totuşi cea mai bună” dintre cele trei nepoate ale lui Mazarin (Saint-Simon). Henriette de Anglia – căreia îi plăcea foarte mult să se scalde goală – era şi ea foarte

subţirică. Iar despre Louise de La Vallière toţi contemporanii spun că era firavă. „O violetă ascunsă în iarbă”, spunea doamna de Sévigné. Se înţelege că, după aceste prime experienţe, nimic n-ar fi fost prea frumos pentru doamna de Montespan, de o frumuseţe strălucitoare şi senzuală. De unde această descoperire împreună cu ea a imperiului simţurilor; este gustul pentru ceva nou, pentru exotism.

Spre deosebire de Louise, Françoise-Athénaïs e sigură de frumuseţea ei, care sare în ochi. Aceasta o face încrezută, la limita aroganţei. Toate oglinzile îi arată că-şi poate permite orice, deşi e căsătorită şi mamă a doi copii. Convinsă de superioritatea minţii sale, Françoise-Athénaïs îşi poate oferi orice şi impune propriile condiţii, inclusiv regelui. Face parte din specia celor precum Diane de Poitiers şi Gabrielle d’Estrées. Din rasa femeilor galante pe care nimeni şi nimic nu le poate poseda cu adevărat. Un fel de rătăcitoare purtată pe aripile vântului, care se avântă la abordarea stirpei masculine, întotdeauna gata să-l arunce peste bord pe bărbatul vlăguit care nu-i mai place.

Aşa se face că domnul de Montespan, probabil înşelat de soţie în cursul campaniei din Flandra (între 9 şi 14 iunie 1667), a fost lăsat în plata Domnului împreună cu cei doi copii ai lor[5]. Poate că situaţia nu era foarte frumoasă. Cealaltă – bazată pe minciună – ar fi fost totuşi mai rea.

La această campanie din Flandra sunt prezente regina, Louise şi Françoise-Athénaïs – toate trei foarte diferite fizic, dar asemănătoare într-o privinţă: părul blond. Iar trupele care vin în urma caleştii regelui încep să fredoneze ceea ce avea să devină un cântec destinat să străbată veacurile: „Tare bine dorm lângă blonda mea!”[2*]. Într-adevăr, în fiecare seară, regele o alegea pe cea cu care urma să petreacă noaptea… Ce-i drept, adulterul nu e agreabil decât dacă e public, deci liber consimţit între adulţi majori şi dispuşi – toţi – să accepte. Să râzi neştiut de nimeni de un soţ înşelat nu e, pe bună dreptate, deloc hazliu, nici pentru soţie – care îl dispreţuieşte –, nici pentru amant, care nu se poate gândi decât la spusele lui Danton: „Robespierre, tu vii la rând după mine”. Ceea ce soţia infidelă îi face soţului de ce nu i-ar face şi amantului? Tocmai secretul o protejează. Secretul îi e cel mai bun prieten, fidelul ei complice.

Secretul permite totul, pentru că nimic nu răzbate în afară. Dar secolul al XVII-lea avea un alt comportament, o altă mentalitate. Marele Secol permitea ca orice să fie „mare”, chiar şi adulterul. Regele este primul nobil al regatului său şi nobleţea îl obligă să-şi ţină rangul. Şi tot nobleţea îl obligă să-şi respecte partenerul iubit: doamna de La Vallière, făcută ducesă de La Vallière; doamna de Montespan, curând favorită oficială; doamna de Maintenon, mai târziu, ridicată la rangul de marchiză de Maintenon şi pe care regele, rămas văduv, o va lua în cele din urmă de soţie, pe ea, care se născuse într-o temniţă de la Niort, fiind fiică de falsificator. Ipocrizia mincinoasă nu se putea potrivi nici cu Marele Secol, nici cu Ludovic al XIV-lea, părintele fondator al acestuia. Minciuna, ipocrizia sunt „valori” burgheze.

În 1668, Ludovic are 30 de ani şi nimic nu trebuie să reziste aristocratei sale voinţe. Domnul de Montespan nu e un soţ îngăduitor. În timp ce toţi soţii din epocă sunt măguliţi să-şi vadă soţiile într-o aşa înaltă companie, Montespan se împotriveşte, spre deosebire de contele de Soissons, oarecum ofensat că regele îi neglijează soţia. Montespan se revoltă. Montespan protestează şi are dreptate. Este un soţ adevărat şi un încornorat adevărat, care îşi iubeşte soţia necredincioasă. Nimic nu e mai rău decât un soţ înşelat şi îngăduitor, deoarece, zilnic, tăcerea lui îi dovedeşte soţiei cât de multă dreptate are să-l înşele, pentru că n-o iubeşte, pentru că n-o mai iubeşte. Iubirea implică „posedare”. De altfel, nu întâmplător verbul „a poseda” înseamnă „a avea” sexual o femeie.

Françoise-Athénaïs întruchipa frumuseţea, dar nu frumuseţea rece a statuilor de marmură, nu frumuseţea sculpturală a anumitor femei cu forme rotunjite şi promiţătoare şi totuşi dezamăgitoare în pat. Întruchipa mai mult decât frumuseţea: senzualitatea, cea pe care o au doar câteva femei coborâte din ceruri ca să-i transforme pe bărbaţi – inclusiv pe regi – în mari preoţi ai iubirii. Frumuseţea doamnei de Montespan este analizată azi amănunţit: ochii, părul, dinţii, sânii. Pretenţii deşarte de istoric. Niciunul dintre aceste criterii vizibile nu contează cu adevărat în faţa a ceea ce nu se vede: atracţia, senzualitatea, supleţea bazinului, mişcarea şoldurilor şi apoi – şi poate mai ales –, ceea ce se numea „ţinută”, ceea ce în secolul al XIX-lea se încerca să li se insufle fetelor de familie

bună prin cursuri specifice de „prestanţă”. Françoise-Athénaïs avea o ţinută pe care o putem numi „maiestuoasă”, acel mod unic, fără asemănare, de a sta, de a se aşeza, de a se mişca. Cine o să vadă o carie la un molar din fundul gurii femeii iubite? Dar acel fir uşor albit în masa bogată de păr blond? Lăsaţi dinţii şi părul, domnilor istorici, domnilor istorici ai artei, adepţi ai descrierii tablourilor! Un fel de geografie descriptivă a portretelor feminine, făcute din munţi şi coline (sâni, fese), din adâncituri şi văi (pântece, cale fluvială între sâni), dar din care lipseşte esenţialul: mişcarea, supleţea, ţinuta şi mirosul. Biete portrete! Frumoase, de bună seamă! Dar încremenite. Şi dacă trecem în spate: nimic, o pânză plină de praf, o ramă de lemn, nici legănat de şolduri, nici crupă de felină, nici pantă vertiginoasă a şalelor.

Françoise-Athénaïs nu se descrie. Se dăruieşte. Se posedă. Nu se priveşte, se respiră.

„Françoise-Athénaïs întruchipa mai mult decât frumuseţea: senzualitatea.”

Marele divertisment

Iarna 1666-1667 trece în distracţii. Balurile urmează spectacolelor la Saint-Germain. În februarie 1667, curtea se află la Versailles, iar în ziua de 25 ducele d’Enghien scrie: „Nu se poate vedea nimic mai plăcut decât a fost Versailles în tot acest timp”. Şi adaugă pe 4 martie: „Au fost nenumărate intrigi la Versailles *între toate doamnele*... Toate sunt foarte geloase pe domnişoara de La Vallière”. Aceasta, naivă, o frecventează pe doamna de Montespan! O invită la Paris, în micul ei palat din apropierea castelului Tuileries. O primeşte la Versailles, în pavilionul ei de pe strada Pompe, amenajat somptuos din porunca regelui.

Françoise-Athénaïs e superbă. „Nimeni nu poate avea mai mult spirit şi mai multă frumuseţe” (ducele d’Enghien). „O Graţie, un spirit” (Primi Visconti). „Spiritul familiei Mortemart”...

În timpul campaniei din 1667, între 9 şi 14 iunie, la Avesnes, doamna de Montespan „locuia la doamna de Montausier, într-una dintre camerele sale care era apropiată de camera regelui”. *Marea Domnişoară* observă că Ludovic al XIV-lea îi cere santinelei care se afla „la uşa ce dădea în apartamentul regelui” să nu mai stea de pază în capătul de sus al acelei scări („la o treaptă aflată între ei”), ci „în capătul de jos”. Apoi, regelui nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să intre, deghizat în servitor, în camera doamnei de Montespan. Preşedintele Hénault afirmă: „Prima dată când regele a văzut-o *în particular* a fost o surpriză la care nu se aştepta nici ea... Într-o seară, când doamna de Montespan se culcase... doamna d’Heudicourt (care ştia) a ieşit din camera în care a intrat regele, deghizat în elveţian al domnului de Montausier”. Deghizarea e la modă, iar Ninon de l’Enclos, în aceeaşi epocă, deghizată în soldat, îl sperie în zori pe

Navailles, care adormise prea repede la ea în seara dinainte… Lauzun îmbracă şi el haine de servitor ca s-o urmeze pe prinţesa sa la Monaco…

Louise de La Vallière se deplasează atunci între Versailles şi armată. În ziua de 26 iunie, canonicul Deslyons vorbeşte despre „dizgraţierea” acesteia, despre ura ei faţă de doamna de Montespan, dar recunoaşte că este „hotărâtă în inima ei să ierte”[6]. Pe 13 iulie, cuplul se află în criză. Saint-Maurice scrie că regele „se duce uneori la ducesa de La Vallière înainte de supeu şi alteori după; cred că ea arată în continuare foarte bine, deşi toată lumea zice că nu”. Dar mărturiseşte: „E tot foarte slabă şi vrea totuşi să fie considerată frumoasă”. Doamna de Montespan o eclipsează. „În această călătorie… doamna de Montespan locuia deasupra” regelui (*Marea Domnişoară*).

La asediul de la Lille, în august, regele „nu se mai gândeşte decât la Montespan” (marchizul de Saint-Maurice). Aceasta este atunci gata de orice ca să-l păstreze pe rege numai pentru ea, inclusiv să apeleze la faimoasa La Voisin[3*], la licorile ei de dragoste şi la fostul ei amant şi complice Lesage. Louise trebuie atunci să se întoarcă să nască la Saint-Germain (3 octombrie 1667).

În ziua de 18 iulie 1668, parcul de la Versailles este o adevărată feerie. Costisitoare. Costul divertismentului se ridică la 120 000 de livre, adică solda unui şef de escadron pe 60 de ani! Sunt prezenţi 3 000 de invitaţi. Molière joacă *Georges Dandin* şi *Triumful lui Bacchus*. În culise, se cântă: „Se zice că La Vallière/ S-a dus, n-ar mai fi bună./ Iar regele, fiind cavaler,/ Nu prea ar vrea să-i spună./ Montespan vine, cealaltă pleacă,/ Căci totul trebuie să treacă,/ Aşa, din mână-n mână”.

Toată curtea şuşoteşte atunci „despre favoarea şi trecerea de care se bucură doamna de Montespan” în faţa regelui (Saint-Maurice). În ceea ce o priveşte pe doamna de La Vallière, „trecerea ei scade foarte mult” (Saint-Maurice).

Montespan ajunge la curte vara şi îşi găseşte acolo soţia însărcinată cu regele! Turbulent, este încarcerat în ziua de 30 septembrie. După câteva zile, la 4 octombrie, eliberat, este rugat să părăsească imediat curtea şi se retrage în castelul lui provincial de la Bonnepont, lângă Auch. Fiecare învârtitură de roată de la trăsura care îl transportă îi sfâşie probabil inima şi îi

sporeşte furia. Dar poţi să te pui cu regele? La Bonnepont au fost convocaţi toţi verii, prietenii, tot neamul, cu mic, cu mare: au asistat atunci cu mare pompă, în capela strămoşilor, la „funeraliile" marchizei adultere, despărţirea legală săvârşindu-se prin sentinţa pronunţată la Châtelet abia nouă ani mai târziu, în 1676. Iată-i deci pe rege şi pe infidelă în situaţia unui dublu adulter public, deci perfect viabil, deoarece era legalizat. Regele, tată al Delfinului, şi marchiza, mamă a doi copii, au putut atunci să se consacre fericirii lor şi noilor bucurii ale maternităţii.

De bună seamă, a fost un scandal mare, dar amanţii nu erau oare mai presus de mediocritate prin naştere, prin stare şi iubire? Indiferent la tot ce venea de jos – reproşuri ecleziastice, murmure invidioase mai ales –, Ludovic a impus-o pe fiinţa iubită aşa cum trebuie să facă orice îndrăgostit atunci când dragostea lui e adevărată. Din acel moment, s-a împărţit între Louise – din ce în ce mai tristă şi mai neglijată – şi Françoise-Athénaïs – din ce în ce mai triumfătoare şi mai fericită. Dimineaţa, regele se trezea totuşi în patul reginei, în primul rând ca să-i fie pe plac duhovnicului.

Înflăcărată în dragoste ca şi în viaţă, amantă probabil expertă, la fel de puţin docilă în pat ca şi în viaţa de zi cu zi, Françoise-Athénaïs le eclipsează pe toate celelalte. Pe regină şi pe melancolica Louise. Pe aceasta din urmă nu numai că o eclipsează, ci o şi ironizează, o face calul ei de bătaie, victima acelor sarcasme arogante cu care numai o femeie care se ştie mai presus de toate le poate copleşi pe cele asemenea ei. Şi, în 1668, regina spectacolului de la Versailles nu mai este Louise, ca în vremea *Plăcerilor din insula fermecată,* ci doamna de Montespan a *Marelui divertisment*.

„Marele divertisment". Cuvânt minunat şi magic. Françoise-Athénaïs îl distrează pe rege după „bunul său plac". Regele arată repede spre cine se îndreaptă preferinţa inimii sale. Partener respectuos, el ierarhizează practica în funcţie de sentimente. Apartamentul lui Françoise-Athénaïs? Mai mare decât al reginei! Amenajarea? Mai somptuoasă decât cea a apartamentului reginei! Arhitectul François d'Orbay îşi pune la bătaie aici întregul talent.

Un şantier imens

Vechiul castel de la Versailles avea atunci 45 de ani. Degeaba s-a amenajat şi reamenajat spaţiul, degeaba s-au construit două aripi lungi începând din 1662, precedate fiecare de un portic împodobit cu statui, degeaba a fost înconjurat edificiul cu trei ziduri noi (octombrie 1668), ca pentru a proteja cele două inimi unite: există momente în care nu putem concepe viitorul fără să acceptăm demolarea trecutului. Extinderile, retencuirile şi diversele modificări nu pot fi pe placul unui om de acţiune.

Iunie 1669. Ludovic al XIV-lea tranşează. Ludovic al XIV-lea opreşte totul. Trebuie să ştii ce vrei; trebuie să ştii să distrugi ca să reconstruieşti, aşa cum trebuie să ştii să părăseşti ca să iubeşti, ca să iubeşti din nou, ca să iubeşti mereu, ca să iubeşti la nesfârşit. Ludovic decide atunci să dărâme ce a clădit. Cu ezitări totuşi. Cu regrete sigure. Îndoiala e trăsătura specifică a inteligenţei. Palatul de la Versailles este ameninţat cu demolarea totală.

Monarhului îi este propus atunci un adevărat „casting” şi el hotărăşte singur, după propria-i convingere. Sunt convocaţi şase arhitecţi. Cei mai buni. Se prezintă Claude Perrault, Louis Le Vau, Jacques Gabriel, Thomas Gobert, Antoine Le Pautre şi Carlo Vigarani. Le Vau, marele Le Vau, imensul Le Vau fascinează. Proiectul este ambiţios. Controlor general al finanţelor din 1665, Colbert susţine probabil nevoia de economii. Îi e teamă pentru finanţele regelui. Se apropie războiul din Olanda (1672-1678). Ludovic al XIV-lea îl ascultă deseori pe Colbert, mai mare cu 19 ani decât el. Înţelepciunea are treptat câştig de cauză în mintea regelui. Vechiul castel este amintirea tatălui său, dar nu trăim numai cu amintiri. Pretinsa pietate filială nu pare să conteze cine ştie ce în frământările interioare ale regelui din acel moment. Orice om ţine la cei 20 de ani ai lui. Ludovic al XIV-lea ţine la acest Versailles de ieri. La castelul primei sale tinereţi. La castelul iubirii sale cu Louise. Dar Ludovic al XIV-lea este un om de acţiune inteligent. Şi numai un Saint-Juste va vrea „să spulbere trecutul”. Trecutul este prezent întotdeauna în viaţa unei fiinţe. Am face mai bine

să înţelegem că trebuie să cădem întotdeauna la învoială cu trecutul. Trebuie să-l împiedicăm să invadeze prezentul, ca să putem construi viitorul; dar a intenţiona eradicarea lui este întotdeauna o prostie urmată de mari nenorociri (o dovedeşte anul 1793). Trecutul vibrează prea mult de amintiri bune (uneori şi rele) ca să vrem să-l îngropăm. Nimeni nu ştie de ce Ludovic al XIV-lea a renunţat în ultimul moment să distrugă ceea ce iubise. Istoricii se pierd în presupuneri. Este totuşi la fel de simplu ca a privi un portret, simplă imagine destrupată, fără miros, încremenită. Ludovic al XIV-lea este prea ancorat într-o tradiţie milenară ca să nu înţeleagă că mâine este întotdeauna moştenitorul lui ieri.

Pe scurt, renunţă la ideea de a dărâma din temelii castelul de la Versailles în urma sfâşierilor unor puternice frământări interioare, formate din angoase diurne şi coşmaruri nocturne, căci oricărei fiinţe inteligente îi este întotdeauna greu să părăsească ceea ce există ca să caute aventura, ca să înfrunte necunoscutul, ceea ce nu există, ceea ce nu va exista niciodată, dacă refuzăm să părăsim portul. Să ne gândim la Cristofor Columb dacă nu ridica ancora din Palos, la Magellan blocat în port, la Bougainville rămas la Saint-Malo. „Să te arunci în apă” înseamnă ce înseamnă: să alegi necunoscutul sperând într-un viitor mai bun, ceea ce se şi întâmplă deseori, de unde succesul literar şi cinematografic al „aventurierilor” şi al altor „conchistadori”. Ludovic al XIV-lea încearcă deci aventura moderată. Se revine aşadar la ideea, deloc stupidă, de a face ceva nou păstrând vechiul, adică de a cuprinde castelul iniţial într-un proiect mai grandios.

Sfârşitul lui 1669-începutul lui 1670: Louis Le Vau transformă castelul iniţial. François d’Orbay îi urmează la conducerea lucrărilor. În cursul anilor 1673-1674, proiectul este terminat, iar Ludovic al XIV-lea porunceşte construirea în acelaşi timp a frumosului castel de la Clagny, după planurile lui Mansart, pentru Françoise-Athénaïs. Copleşită de bijuterii din 1667 şi înconjurată de un lux extraordinar, pe care un bărbat nu-l poate dărui decât dacă iubirea lui nu cunoaşte bariere, fie ele sociale sau morale, Françoise-Athénaïs înfloreşte la lumina zilei în mijlocul salonului ei, unde se înghesuie toate spiritele alese ale timpului, oameni de litere, artişti. Şi doamna de

Montespan domnea atunci peste inima regelui aşa cum domnea peste Versailles.

În martie 1670, îl naşte pe Louis-Auguste, duce de Maine, viitor general al galerelor4*, încredinţat văduvei poetului Scarron. Louise de La Vallière, modestă şi fragilă, suferă. Rivala strălucitoare a devenit mamă şi ea. În 1671 fuge la mănăstirea din Chaillot. La ordinul regelui, Colbert o readuce la curte. Dar, în 1673, Françoise-Athénaïs o aduce pe lume pe Louise-Françoise, domnişoară de Nantes. Aceşti doi copii sunt imediat recunoscuţi (1673). Apoi, naşterile se succed: al treilea, al patrulea, al cincilea, al şaselea, al şaptelea, al optulea vlăstar. Nu mai e o relaţie. E o pasiune. E o familie adulterină. O adevărată familie cu două feţe, asemenea castelului de la Versailles.

La est, vechiul castel din cărămidă şi piatră; la vest, la nord şi la sud, castelul nou. Saint-Simon, limbă ascuţită, rânjeşte şi scrie: „Frumosul şi urâtul, vastul şi neîncăpătorul au fost cusute dimpreună”. Alte limbi înveninate (sunt multe întotdeauna) ironizează şi ele această „cârpăceală” mizerabilă. Şi totuşi, regele a avut dreptate. Monarhia, ca şi omul, este rodul timpului. Ludovic al XIV-lea, rege la cinci ani, a ştiut să-şi amintească de asta înainte de a lăsa pradă demolării castelul primelor sale iubiri.

După cea de-a doua fugă, Louise, a cărei iubire pentru suveran a fost întotdeauna curată şi fierbinte (spre deosebire de cea a doamnei de Montespan), hotărăşte să se refugieze definitiv la mănăstirea din Chaillot. Prima dată, regele, disperat, pornise în galop după ea. A doua oară, bădăran, îl trimite pe Colbert. Dar ironiile triumfătoarei doamne de Montespan o biruie pe nefericita Louise. În ziua de 20 aprilie 1674, asistă la liturghia regelui, în timp ce acesta pleacă să lupte în gloriosul război din Olanda. Apoi se aruncă la picioarele Mariei-Tereza să-i implore iertarea şi părăseşte curtea pentru totdeauna. Pe 3 iunie 1675, primeşte chiar din mâinile reginei vălul negru al carmelitelor mănăstirii pariziene, de pe strada Saint-Jacques. Sub numele de Louise de la Miséricorde, moare după 35 de ani de pietate virtuoasă la 6 iunie 1710, cu cinci ani înaintea regelui.

Terminat, castelul din Versailles constituie o armonie extrem de plăcută, ca şi cea care domneşte în cuplul Ludovic-Françoise-Athénaïs. Dovadă, cei opt copii. La nord, la etajul întâi, se află apartamentul regelui, pe care acesta îl ocupă în afara escapadelor; la sud, cel al reginei; amândouă sunt deservite de marea scară de marmură; şi, amândouă, faţă în faţă, se privesc peste terasă. Se privesc chiorâş…

Versailles, ale cărui mari şantiere s-au deschis abia în 1666, surprinde. De ce această alegere? Pentru a întrece în somptuozitate pe Nicolas Fouquet, arestat la 5 septembrie 1661, la puţin timp după serbarea fatală de la Vaux? Sau, mai simplu, pentru că Ludovic al XIV-lea este un mare constructor? Constructorul unui regat. Al unei anumite concepţii despre monarhia administrativă de tip modern şi zisă „absolută". În consecinţă, constructor al unui spaţiu personal pe măsura lui, care a fost castelul de la Versailles. Desigur, a înfrumuseţat castelele de la Fontainebleau, Saint-Germain, Compiègne şi Luvrul, dar cel de la Versailles este al lui şi este mai mult decât atât: este proiectul lui de curte şi de guvernare totodată. Imens, transformat în simbol al puterii, Versailles va fi palatul de unde pornesc toate favorurile, rentele, promisiunile de funcţii, recompensele, gratificaţiile. După nenorocirile Războaielor Religioase şi ale Ligii, după tulburările Frondei, regele va putea, de la Versailles, să-i supravegheze pe nobilii ieşiţi din castelele lor de provincie ca să obţină aici un sălaş. Unul modest, departe de cele 365 de ferestre ale castelelor lor din Normandia. Dar un sălaş sigur, la umbra Maiestăţii Sale, singurul care împarte favorurile, ridică domenii la rang de ducate, acordă bastoane de mareşal al Franţei, face propunerile pentru pălăria de cardinal.

Versailles nu este numai un castel. Este o viaţă, o curte, un sistem. Aici vin miniştrii. Aristocraţii se pleacă până la pământ. Femeile încearcă să seducă Soarele şi se învârtesc în jurul lui ca Pământul în jurul astrului care străluceşte, fascinează şi încălzeşte.

Totul este făcut pentru plăcere, fericire, confort. Terasa – foarte lungă – oferă o privelişte admirabilă spre boschetele şi straturile de flori pe care Le Nôtre le face parcă să ţâşnească din pământ[7]. E de ajuns să te apleci ca să oferi o floare fiinţei iubite, pe care o atragi apoi la umbra unui boschet. Şi acoperişurile

sunt în formă de terasă. Cornişele, baluştrii, trofeele şi vazele se profilează pe fundalul unui cer albastru. Desigur, aşteptând ridicarea castelului actual cu aripile, pavilioanele, colonadele şi curţile sale (printre care Curtea de Marmură), Ludovic evită schelele, inspiră praful şi ocoleşte grămezile de moloz.

În schimb, nu evită niciodată camera doamnei de Montespan. Şi, în această cameră, scrie Saint-Simon, a intrat într-o zi un intrus.

LAUZUN, ASCUNS SUB PATUL DOAMNEI DE MONTESPAN, TRAGE CU OCHIUL LA ZBÂNŢUIELILE EI CU REGELE

Evenimentul care urmează este atât de incredibil, încât ar putea să pară o simplă fabulaţie. Totuşi, este real şi Saint-Simon mărturiseşte că a fost „cea mai riscantă îndrăzneală de care s-a auzit vreodată".

Galeria Oglinzilor e unul dintre locurile cele mai frumoase de la Versailles. Era unul dintre locurile preferate ale doamnei de Montespan, deoarece frumuseţea ei se reflecta şi se repeta acolo la infinit în mii de oglinzi.

În ziua aceea, trecând împreună cu regele şi suita lui prin galerie, s-a oprit un moment să-şi admire rochia nouă. Acest obicei al femeilor de a-şi încetini paşii în acel loc îl amuza mult pe Ludovic; dar şi regelui îi plăcea să se privească în oglindă, mai ales când era însoţit de o femeie foarte frumoasă. Şi, Dumnezeule, ce frumoasă era Françoise-Athénaïs! Purta o aluniţă falsă în formă de inimă deasupra buzei de sus; asta se numea o „voluptuoasă"[8]; părul îi era aranjat în formă de piramidă şi presărat cu fluturi şi flori din pietre preţioase. Totuşi, partea cea mai seducătoare a veşmântului său era decolteul adânc, cu gulerul larg din tul brodat. Ludovic şi-a zis că gulerul rochiilor fermecătoarei sale amante nu merita osteneala să fie bogat brodat, deoarece privirile bărbaţilor, ca şi ale femeilor de altfel, erau atrase doar de pieptul opulent al favoritei sale. Ea ştia că era splendidă. Regele ştia că era voluptuoasă… Dorinţa pe care această femeie o stârnea în el i se părea lui Ludovic supranaturală. Nu putea să-i reziste, nu putea decât să facă dragoste cu femela[9] lui adorată… peste tot şi tot timpul…

Le-a făcut un semn puţinilor curteni care îi mai însoţeau la acea oră târzie să-i lase singuri. „Drăcuşorii", cum zicea Ludovic, s-au ivit în ochii frumoasei Françoise-Athénaïs, care privea imaginea regelui în oglindă. Îndată ce uşile au fost închise la cele două capete ale galeriei, regele a cedat pasiunii.

— E un sacrilegiu, doamnă, să ascundeţi nişte sâni ca aceştia, i-a şoptit el la ureche. Decolteul e atât de adânc, încât aproape că li se văd mameloanele. Îi excitaţi pe bărbaţi, vă provocaţi regele. Arătaţi-mi-i. Sunt nebun de dorinţă.

— Maiestatea Voastră, sunteţi imprudent, puteţi să aşteptaţi până diseară!

Amanta a încercat să-l facă să renunţe, dar fără prea multă convingere. Jocul îi plăcea; dominaţia asupra celui mai puternic suveran din lume o măgulea; dorinţa lui Ludovic o înfierbânta şi faptul că o duzină de curteni îi aşteptau şi poate chiar îi auzeau o excita.

Şi-a scos cu generozitate sânii din corset. Doamna de Montespan urmărea întotdeauna reacţia amantului ei într-o oglindă, dar, asemenea lui Venus în faţa

oglinzii, îşi admira şi mai mult frumuseţea irezistibilă. Regele s-a lăsat în genunchi în faţa ei. A fost singura dintre amantele lui care l-a văzut aşa.
— Eşti o zeiţă, frumoasa mea Venus, niciun muritor nu poate fi demn de iubirea ta, nici chiar Regele Soare. Nu pot decât să-ţi sărut picioarele.
Divina blondă şi-a suflecat atunci juponul10 şi i-a întins piciorul mic cu pantofior drăguţ. Ludovic a vrut să scoată pantoful şi ciorapul de mătase ca să sărute piciorul gol, dar Françoise-Athénaïs şi l-a tras dintre mâinile regelui fandosindu-se şi i-a spus pe un ton autoritar:
— Destul! Sunteţi aşteptat, Maiestatea Voastră! Păstrează-ţi, Ludovic, înfocarea pentru la noapte!
Numai mama lui Ludovic, răposata Ana de Austria, îşi permitea să-i vorbească pe acest ton pe vremea când era regenta regatului, iar Françoise-Athénaïs o imita… exact în momentul în care regele ceda celor mai ascunse dorinţe.
— Să părăsim galeria, Ludovic! Oglinzile nu ne fac bine. Amintiţi-vă, Maiestatea Voastră, de Lauzun11…
În 1669, Ludovic al XIV-lea îi promisese tânărului duce funcţia de mare maestru al artileriei Franţei. Lauzun s-a lăudat în mod imprudent. Ludovic al XIV-lea şi-a luat înapoi promisiunea! Ducele a venit atunci până la Versailles în încercarea de a obţine sprijinul doamnei de Montespan. Abilă şi mincinoasă, ea l-a asigurat de sprijinul ei, „chiar în acea seară”. Totuşi, frământat şi ambiţios, ducele a vrut să se convingă singur. Asta i-a adus dizgraţia. Ca să fie sigur de favorită, a hotărât să se strecoare chiar sub patul doamnei de Montespan!
Ducelui nu i-a fost prea greu să o convingă pe camerista12 frumoasei marchize să-l ajute să pătrundă în acea încăpere intimă. Bruneţica a pufnit în râs când Lauzun i-a făcut acea propunere ciudată; întâi, a refuzat cu aparentă fermitate, dar o sumă frumuşică şi promisiunea unei discreţii absolute au făcut-o să accepte târgul. După ce ducele s-a ascuns sub pat13, mica ştrengăriţă a întors marea oglindă veneţiană din cameră astfel încât bărbatul să poată vedea tot ce se va petrece14. Servitoarea avea cu siguranţă motive să dorească să se răzbune…
La lăsarea nopţii, doamna de Montespan a intrat – superbă – în camera ei. Servitoarea a început să-i desfacă şireturile de la rochie; mişcările micii brunete erau lente şi senzuale. Ba chiar s-a dat mai în spate, ca Lauzun să poată vedea mai bine corpul amantei regale15.
— Grăbeşte-te, Daphné16! Abia aştept să scap de blestematul ăsta de corset care nu mă lasă să respir!
Daphné i-a scos corsetul. Sânii mari ai doamnei de Montespan au fost în sfârşit eliberaţi din strânsoare. Frumuseţea acestei femei tinere i-a apărut atunci lui Lauzun incredibil de provocatoare. În timp ce el îşi concentra privirea asupra sânilor splendizi, servitoarea şi-a ajutat stăpâna să-şi scoată rochia;

„Sânii mari ai doamnei de Montespan au fost în sfârşit eliberaţi din strânsoare."

şi Lauzun a descoperit atunci goliciunea divină a marchizei, eliberată de balenele rigide ale rochiei. Priveliştea i-a tăiat răsuflarea. Scoţând balenele, Daphné a zăbovit puţin asupra fundului stăpânei sale. În oglinda ingenios fixată la sfârşitul după-amiezii, Françoise-Athénaïs putea fi văzută şi din spate, şi din faţă[17].

Daphné şi-a ajutat apoi stăpâna să-şi facă toaleta de seară, înainte de a-l primi pe rege. I-a desfăcut coafura şi Lauzun a admirat părul lung, blond şi ondulat care acoperea spatele gol al femeii, ajungând până la şale. Ducele visa să-i mângâie părul mătăsos, să treacă prin el un pieptene de fildeş în locul tinerei servitoare, ale cărei gesturi lascive păreau menite să-l tachineze pe bărbatul ascuns sub pat.

Cu forme rotunde şi pline, Françoise-Athénaïs părea făcută pentru dragoste. Asemenea lui Venus care simbolizează privirea, şi ea părea să fi fost creată ca să fie admirată.

Françoise-Athénaïs n-a observat, evident, comportamentul oarecum ciudat al lui Daphné din seara aceea, care friza chiar insolenţa: când îi atingea din greşeală sânii, când îşi lăsa mâna să alunece de-a lungul spatelui fără niciun motiv anume. Fermecătoarea marchiză se privea în oglindă într-un fel de autoadmirare orgasmică... „Îi poţi oare reproşa lui Venus că e captivată de-a ei oglindire?...", şi-a zis Lauzun.

Orice frumuseţe trăieşte o relaţie narcisistă, exclusivă şi orientată spre ea însăşi, ca şi cum puterea erotică a unui corp splendid i-ar fi de ajuns deţinătorului său. Totuşi, marchiza întreţinea o relaţie ambivalentă cu viziunea fantasmatică din

oglindă: avea întotdeauna nevoie, ca să existe, de un ochi ascuns care s-o privească…
Oglinda din camera ei fusese până atunci singurul martor tăcut al zbânţuielilor amoroase ale celor două corpuri tinere şi splendide. În noaptea aceea, oglinda reflecta jocurile de priviri între un bărbat ascuns, care trăgea cu ochiul la femeia ce se admira în oglindă, şi servitoare, care încerca să zărească strălucirea din privirea plină de fantasme a ducelui. Lauzun sorbea din ochi formele albe şi generoase ale marchizei. Simţi o nevoie nebunească să o posede; uitase până şi de ce hotărâse să deranjeze intimitatea acelei femei.
După plecarea servitoarei, marchiza s-a întins în pat, pe spate, în aşteptarea lui Ludovic. S-a admirat din nou în oglindă, de data asta ca să găsească poziţia cea mai seducătoare pentru a-şi primi amantul regal. Îşi depărtă puţin picioarele. Lauzun a fost hipnotizat de ceea ce vedea între picioarele marchizei, ca o promisiune a plăcerii. Françoise-Athénaïs şi-a schimbat poziţia şi s-a întins apoi pe o parte: oglinda i-a reflectat atunci voluptatea sânilor şi lăţimea şoldurilor.
În acel moment, a intrat regele.
— Zeiţa mea! a exclamat Ludovic, văzându-şi amanta pregătită să i se ofere.
— Sunt zeiţa voastră ziua; noaptea sunt târfa[18] voastră, stăpâne…, i-a răspuns femeia.
Ludovic s-a aruncat asupra amantei sale. Oglinda i-a arătat atunci lui Lauzun când o privelişte splendidă a unor fese rotunde cu un contur armonios, când spectacolul sânilor frumoşi ai femeii, care se legănau în ritmul imprimat de ardoarea regelui. Era ceva animalic în zbânţuielile cuplului adulterin. Cuvintele şi gesturile celor doi nu se supuneau niciunei interdicţii. Fiecare se dăruia în întregime celuilalt. Ducele era complet subjugat de scenă. S-a dezmeticit doar când a auzit strigătul regelui…
După plecarea suveranului, Lauzun nu mai ştia unde se găsea[19]. Este clar că voia să părăsească odaia irezistibilei marchize şi că ar fi trebuit s-o facă îndată ce aceasta ar fi adormit. Cel mai rău lucru pentru el ar fi fost să fie prins. Înţelegea foarte bine ce coşmar îl aştepta în acel caz. Totuşi, dorinţa de a vedea, de a mai vedea, i-a jucat un renghi foarte urât, căci plăcerea de a vedea incognito declanşează în general un impuls incontrolabil de a fi văzut. Ochii plini de fantasme ajung întotdeauna să fie orbiţi… Şi Lauzun a fost orbit de frumuseţea divină a doamnei de Montespan. Dar un simplu muritor care vede o zeiţă goală trebuie să plătească scump pentru această insolenţă, asemenea vânătorului Acteon transformat de Diana în cerb sfâşiat de propriii câini…
Îndată ce uşa s-a închis în urma lui Ludovic, Lauzun s-a arătat în faţa marchizei epuizate[20]. Françoise-Athénaïs a scos un strigăt de oroare şi se pregătea să strige după ajutor, dar ducele, ferm şi totodată violent, i-a pus cu forţa mâna la gura. Era surescitat: trupul marchizei era atât de aproape, atât de accesibil. Totuşi, şi-a stăpânit impulsul. Dar dorinţa nesatisfăcută s-a transformat în furie; trebuia să scape de ea ca să nu explodeze, ca să n-o violeze pe marchiză sau, mai simplu, s-o lovească. Şi-a amintit brusc de ce se afla în acea cameră şi şi-a explicat atunci cauza agresivităţii sale: marchiza uitase să amintească problema funcţiei promise, apoi refuzate ducelui[21]! N-a mai putut să se controleze…
— Curvă ordinară! Curvă ordinară! a izbucnit el cu ferocitate. Nu ştii decât să te regulezi! Numai la asta te gândeşti! Curvă ordinară! Nu-ţi ţii promisiunile[22]!

Şi apoi, întorcându-i spatele, a părăsit camera. Revenindu-şi cât de cât din şoc[23], după spaima provocată de această apariţie, Françoise-Athénaïs a rămas mai întâi perplexă. Ce comportament inexplicabil! Ducele acela o insultă în propria-i cameră şi apoi pleacă imediat ca şi cum el ar fi fost cel ofensat! Dar o cuprinse repede furia când îşi dădu seama la ce scenă fusese martor Lauzun.
Nici doamna de Montespan, nici Ludovic nu au iertat această insolenţă: faptul că o admirase pe Venus în timp ce se împreuna cu Apollo l-a costat pe duce nu mai puţin de zece ani de închisoare. La Pignerol, a devenit tovarăşul unui om celebru şi al unui deţinut necunoscut. Lauzun a început astfel să coabiteze cu Fouquet şi cu omul cu masca de fier[24]. Când a fost eliberat, la Versailles tocmai fusese terminată Galeria Oglinzilor.

Un castel rival al capitalei?

Ca orice neparizian get-beget – Maria de Medici la Luxembourg, Ana de Austria la Val-de-Grâce, Mazarin la Palais-Cardinal –, Colbert iubeşte Parisul, căci, la fel ca reginele regente sau cardinalul ministru, este om de cabinet: Controlul General îşi are sediul la Paris. Regele – Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XIII-lea sau Bearnezul[5*] – este în schimb un senior, un om al pământului; este „primul gentilom” al regatului său, un nobil de viţă veche, un boiernaş apropiat de domeniul şi de caii lui. Regele este „militar”, călătoreşte pe drumuri proaste, prin noroi şi făgaşe nămoloase, cutreierând satele. Regele este un rural, un mare vânător; prin natură, prin tradiţie, preferă pădurile, castelele: Saint-Germain, Fontainebleau, Chambord, Marly, curând Versailles, definitiv. Regele, născut la Saint-Germain-en-Laye, poartă cizme. Colbert, născut la Reims, este un orăşean în pantofi, de unde o dihotomie obligatorie între ministru şi stăpânul lui.

Mare administrator al clădirilor regale (1664), Colbert ar fi vrut să facă din Luvru principala reşedinţă a regelui. Luvrul este din Evul Mediu palatul suveranilor. Să lucreze la Luvru înseamnă pentru parvenitul Colbert culmea reuşitei, o consacrare care l-a dus din biroul avocatului Chapelain în birourile de la Palais-Cardinal, de la reşedinţa sa de pe strada

Vivienne la Luvru. Pentru Ludovic al XIV-lea, lucrurile stau cu totul altfel. Desigur, a fost Fronda şi au existat amintiri urâte; dar există ceva şi mai rău: la Luvru, regele este numai o verigă din lanţul timpului. Posteritatea nu va zice niciodată „Luvrul lui Ludovic al XIV-lea”. Va spune întotdeauna „Luvrul lui Filip-August”. Ca să se impună în faţa lui însuşi, Ludovic are nevoie să inoveze şi alege Versailles, la ţară. Un Versailles ieşit dintr-un mic pavilion de vânătoare moştenit de la tatăl lui!

Colbert şi regele se înţeleg în general, dar nu şi în privinţa castelelor regale. Colbert vrea totul pentru Luvru, pentru ca acel castel care simbolizează puterea statului să se impună prin măreţie în mijlocul uneia dintre cele mai frumoase capitale ale lumii, pe malul acelei Sene în apropierea căreia alt parvenit (Napoleon) va dori să fie înhumat „lângă poporul francez pe care l-am iubit atât de mult”. Ludovic al XIV-lea este un novator care fuge de palatul strămoşilor. Colbert este un îndrăgostit de trecut: strămoşii lui nu au ajuns niciodată la Luvru şi acum, când el a ajuns aici, regele pleacă în altă parte! Vexant!

Colbert are pentru Luvru un mare proiect: „Acest palat superb trebuie luat în considerare nu numai pentru grandoarea şi comoditatea lui (Colbert locuieşte la doi paşi), ci chiar şi pentru siguranţa lui, fiind principalul loc de şedere al regilor în cel mai mare şi mai populat oraş din lume, expus multor revoluţii”. Se gândeşte la Ligă, la Frondă. Trebuie „ca în perioadele neplăcute care vin aproape întotdeauna în timpul minorităţii… regii să poată fi în siguranţă”. Colbert încearcă să-l liniştească pe rege, care s-a speriat în copilărie de adepţii Frondei ajunşi până la patul lui. E nevoie să se ia măsuri de precauţie: trebuie ca „intrările să nu poată fi uşor atacate”, iar „întreaga structură să imprime respectul în mintea poporului şi să-i lase o impresie de forţă”. Pentru Luvru, Colbert pune la încercare mai mulţi arhitecţi. Deoarece nu-i prea place de Le Vau, care a lucrat pentru Fouquet şi are de gând să construiască la Luvru un mare salon oval destul de asemănător cu cel de la Vaux, Colbert ia legătura cu semeţul Bernini, devenit oaspetele regelui în cursul anului 1665. Ministrul discută hotărât cu el: prea multe terase într-un loc unde clima nu este asemenea celei din Italia; apartamente prea întunecoase sub cerul cenuşiu al Parisului; prea multe curţi, deci prea mult zgomot din pricina

trăsurilor şi a corpurilor de gardă, cu cântecele lor deşucheate; prea mult spaţiu pentru apartamentele de vară, pe când „în această perioadă regii noştri nu se află niciodată la Paris”, ci la ţară; prea puţin confort pentru apartamentele de iarnă, în timp ce „noi nu avem decât patru-cinci luni de vară”. Bernini, venit din calda lui Italie, în loc să se adapteze, se simte jignit, deoarece planurilor sale pentru Luvru li se găsesc „mai multe defecte decât pietrele necesare pentru construirea lui” (2 decembrie 1664). Colbert preferă în cele din urmă colonada mai clasică propusă de Claude Perault (1663), un prieten, şi finalmente adoptată şi terminată în cursul anului 1676. Graţie acesteia, îşi imaginează Colbert, apartamentele nu vor fi lipsite nici de lumină, nici de soare.

Colbert iubeşte Parisul, un Paris încă gotic şi ogival. „Parisul, o sinteză de minunăţii” (Furetière), Parisul, oraşul unde tatăl lui s-a instalat pe strada Grenier-Saint-Lazare, în timp ce regele s-a născut în mijlocul naturii. Colbert iubeşte Parisul, unde s-a căsătorit, pe când regele s-a dus să-şi celebreze nunta pe malul apei, la Saint-Jean-de-Luz. Colbert iubeşte Parisul, unde i-au murit părinţii, deşi proprietari ai unei case la ţară, la Villeneuve-Saint-Georges. Colbert iubeşte Parisul, unde va muri în palatul de pe strada Vienne, în timp ce Ludovic al XIV-lea va deceda tot în mijlocul naturii, în noul lui castel de la Versailles, înconjurat de parcuri, de grădini, fântâni şi păduri.

Originari din Champagne, mulţi membri ai familiei lui Colbert au avut ambiţia să devină parizieni din 1595, atraşi de posibilitatea de a se îmbogăţi mai mult decât la Reims. Pe strada Vivienne, Colbert e vecin cu fratele lui, Croissy. Suveranii preferă pădurea: Francisc I, Chambord; Ludovic al XIII-lea, Fontainebleau; Ludovic al XIV-lea, Versailles. La fel şi prinţii: Gaston, Touraine; Condé, Chantilly. Parisul este un centru de afaceri poluat. Doamna de Sévigné, care locuieşte aici când nu e nici la Rochers, nici la Grignan, denunţă ambuteiajele pariziene. Parisul e făcut pentru bancheri, partizani sau perceptori în căutarea reuşitei: Vandières, Fouquet. După ce fac avere, se stabilesc la Villeneuve-Saint-Georges, la Vaux, la marginea capitalei, la Saint-Mandé în cazul lui Fouquet, al cărui palat se învecina cu castelul Vincennes, unde lui Mazarin îi plăcea să-şi îngrijească pepenii spre sfârşitul vieţii, fără să se uite neapărat

dacă acoperişurile domnului Fouquet erau în întregime din ardezie (scumpă) sau din ţigle de argilă (mai ieftine).

Oraşul e periculos: Henric al IV-lea a fost asasinat aici; la fel şi Henric al III-lea, la Saint-Cloud. Spectacolele sunt dure: în Piaţa Grève este sfârtecat Ravaillac, decapitată marchiza de Brainvilliers, arsă pe rug otrăvitoarea zisă La Voisin. La ţară sunt alte delicii: pădurea, păsările, vânatul, ritmul liniştitor al anotimpurilor. La cântecul cocoşului şi la boncăluitul cerbului, la sunetul cornului care anunţă vânătoarea cu gonaci, Parisul, oraş enorm de 250 000 de locuitori, răspunde cu mizeriile provenite din casele sale *intra muros* (gunoaie, dejecţii) şi din celelalte 1 300 recenzate în 1670 ca fiind construite dincolo de bornele ce simbolizează limita cartierelor mărginaşe. Oraşele sunt de temut: moştenite din Evul Mediu, străzile lor murdare şi întortocheate sunt înguste, înlesnind incendiile – Londra este mistuită de unul în 1665 – şi epidemiile: ciuma face ravagii la Toulon în 1664 şi doi ani mai târziu la Londra.

Citadinul Colbert are o viziune foarte modernă asupra oraşului: nu trebuie să fugim de el, ci să-l amenajăm; pe de o parte, porunceşte să fie ridicate multe clădiri, pe de alta, impune străpungerea multor axe rapide (Vincennes-Saint-Germain) şi mai ales amenajarea a numeroase spaţii verzi: „Plante peste tot în continuare”, notează el în amurgul vieţii. Regelui îi plac marile întinderi împădurite, codrii falnici, cerul plin de nori care se întinde peste parcurile lui la infinit; regelui îi place natura aproape liberă, în pofida rigorii aparente a grădinilor în sitl franţuzesc. Lui Colbert îi place ca natura să fie bine strunită. Descendent al unui şir întreg de zidari/arhitecţi, Colbert nu se lasă îmbrobodit de nimeni în materie de construcţii şi amenajări urbane. A auzit probabil în copilărie despre acel turn din Reims ridicat de unul dintre strămoşii lui şi prăbuşit imediat după aceea din cauza defectelor. Colbert este un urbanist în stare să le scrie, de la Paris, arhitecţilor din Bordeaux doar privind planurile: „Tot ce e cuprins în linie (lucrările la castelul Trompette)… trebuie demolat… Tot ce e cuprins între strada Chapeau-Rouge şi strada Chapelet trebuie demolat, ambele părţi ale străzii Chapelet, de la casa domnului Dussau până la cea a preşedintelui de Montesquieu inclusiv” (28 februarie 1676)!

Din capitală, Colbert orientează arhitectura franceză, îl protejează pe Le Brun şi doreşte să facă din Paris cel mai frumos ansamblu arhitectural din lume. Totuşi, în 1671, deşi Colbert amenajase grădinile de la Tuileries, are loc ultimul sejur de iarnă al regelui în capitală. Luvrul este lăsat academiilor, artiştilor, savanţilor. De acum înainte, Colbert trebuie să ţină cont de Versailles, care este terminat şi unde curtea se va muta chiar în anul morţii sale (1683).

1* Cel care se ocupa de organizarea vânătorii de lupi şi mistreţi pentru regele Franţei (n.tr.).

2* „*Auprès de ma blonde, qu'il fait bon dormir!*" (n.tr.).

3* Catherine Deshayes (1640-1680), zisă La Voisin, celebră otrăvitoare, pretinsă vrăjitoare (n.tr.).

4* Aflat sub autoritatea marelui amiral al Franţei, acesta avea sub comanda lui galerele franceze.

5* Henric al IV-lea (n.tr.).

3

„Frumoasa indiancă”

„Fericirea mea e sclipitoare.”

Doamna de Maintenon

Casa regelui

Lucrările au ajuns la final. Ansamblul se structurează. Galeria Oglinzilor sau Marea Galerie. Curtea de Marmură (1679-1680). Aripa Miniştrilor. Aripile de Sud (1678-1681), unde prinţii de sânge se simt jigniţi că trebuie să coabiteze cu bastarzii recunoscuţi. Aripile de Nord (1687-1689). Marea Anexă realizată de Mansart, la fel ca Marile şi Micile Grajduri (1679-1681) în formă de potcoavă. Piaţa Armelor. Scara Ambasadorilor. Manejul. Oranjeria (1681-1686). Bazinul Elveţienilor. Scara celor o sută de trepte. Prima capelă (sfinţită în 1682). Trianonul (terminat în 1687). Capela nouă (1710).

Apartamentul regelui are nu mai puţin de şapte încăperi: palierul marii scări, sala gărzilor, anticamera, camera mare, marele cabinet, camera mică, micul cabinet, toate consacrate zeităţilor din Olimp: Diana, zeiţa vânătorii; Marte, zeul războiului; Mercur, mesagerul zeilor; Apollo, zeul frumuseţii; Jupiter, stăpânul cerului; Saturn, zeul timpului; Venus, zeiţa frumuseţii. Peste tot se văd numai nuduri, trupuri perfecte şi

sexuate, torsuri tinere şi musculoase, piepturi ispititoare şi sfârcuri ademenitoare.

Charles Le Brun[1], împreună cu François d'Orbay, a dirijat decorarea interioară. Totul respiră lux: tapiserii, stofe scumpe, tavane, fresce, lambriuri de marmură policrome, medalioane care imită bronzul aurit, reliefuri din stuc aurit, basoreliefuri false şi adevărate, pânze imense ale principalilor discipoli ai primului pictor al regelui, arhitectură *trompe-l'oeil*, mobilier din argint.

Versailles – uităm uneori – este înainte de orice „o casă". Casa regelui. Casa unui cuplu (Ludovic al XIV-lea – Maria-Tereza; mai târziu, Ludovic al XV-lea – Maria Leszczyńska; mai târziu, Ludovic al XVI-lea – Maria Antoaneta). Masa unui cuplu înconjurat de amantele regelui, care trăiesc toate sub acelaşi acoperiş. Casa unei familii în care se nasc copiii cuplului, Marele Delfin, nepoţii regelui, Micul Delfin duce de Bourgogne, ducele d'Anjou, ducele de Berry, strănepoţii Maiestăţii Sale, printre care viitorul Ludovic al XV-lea, şi aşa mai departe. E o casă în care unii se nasc (Ludovic al XV-lea, în 1710) şi alţii mor (Ludovic al XIV-lea, în 1715; Ludovic al XV-lea, în 1774). O casă unde se trăieşte, se mănâncă, unde cuplurile căsătorite fac cuminţi dragoste şi cuplurile adulterine se destrăbălează într-o veselie.

Versailles este o casă care adăposteşte personalul ce se ocupă de hrană: nu mai puţin de 1 500 de persoane în bucătării, cămări, vinărie. Şi ele îşi trăiesc sexualitatea în anexele castelului, la fel ca vizitiii, rândaşii, cărăuşii, lacheii… Ca şi elveţienii şi cei din Garda Franceză, de cele mai multe ori tineri şi fără ocupaţie.

Versailles este o casă cu grădini, peluze, parc, ronduri, flori bine udate, fântâni, arteziene, copaci şi boschete, care adăpostesc deseori altceva decât păsările din parc sau veveriţele hoinare, de unde şi numele dat boschetelor: „camerele verzi"[2]… Terasa în stil italian – care aminteşte de faţada romană a Villei Borghese –, tavanele – care evocă frescele palatului Quirinale sau pe cele ale apartamentului planetelor din palatul Pitti realizate de Pietro da Cortona –, stilul apartamentului regelui inspirat din barocul italian, totul

evocă viaţa, soarele, calda Italie a bunicii suveranului, acea Maria de Medici care nu l-a văzut niciodată.

Apartamentul băilor de la parter, zeii şi zeiţele care împodobesc apartamentul regelui, totul la Versailles este un îndemn la plăceri, inclusiv sexuale. „Viaţa e o cupă fermecată, n-o voi părăsi decât după ce o voi goli”, va spune într-o zi Dostoievski. Şi în această cupă, regelui, femeilor sale, curtenilor, amantelor şi amanţilor lor, tuturor le place să-şi înmoaie buzele cărnoase şi însetate de pofte, apoi de plăceri. Fiecare se află acolo, în jurul cupei, ca să se adape până la beţie. Dar numai după ce treaba a fost isprăvită. După ce regatul a fost mărit.

Curtea se mută

Lui Ludovic îi place atât de mult acest Versailles al lui, pe care îl preferă de departe Luvrului, încât ideea de se instala aici permanent şi definitiv începe să încolţească în mintea-i regală din 1677-1678, când se apropie de 40 de ani. Este vârsta întrebărilor, a îndoielilor, a reconsiderărilor. Am pornit într-o direcţie bună la 20 de ani? De când am ajuns la vârsta matură? Orice fiinţă normală îşi pune întrebări între 35 şi 40 de ani. La fel şi suveranii, ca toţi ceilalţi. Apare dorinţa de schimbare. Să ne mutăm? Să cucerim alte meleaguri? Să descoperim alte spaţii, alţi parteneri? Pe scurt, să ne schimbăm viaţa? A avea 40 de ani sună ca un dangăt de clopot. Păşim sau nu mai departe. Dar, în apropierea vârstei de 40 de ani, Ludovic al XIV-lea începe să danseze pe sârmă. Regele fără asemănare devine echilibrist. „Chiar dacă-s pios, sunt şi eu tot om”, zicea *Tartuffe* al lui Molière în 1664, cu ocazia deschiderii procesului lui Fouquet (întruchipat de Tartuffe), de unde şi subtitlul: *Tartuffe sau piosul prefăcut*. „Chiar dacă-s rege, sunt şi eu tot om”, avea poate să-şi spună Ludovic al XIV-lea în apropierea vârstei de 40 de ani.

La Versailles, ansamblul se extinde, se înfrumuseţează, se îmbogăţeşte cu noi clădiri. Se construieşte Trianonul de porţelan în nord-vestul parcului, la o jumătate de leghe de castel. Este ridicat după planurile lui Le Vau pentru doamna de Montespan, o nouă dovadă de iubire pentru favorita regală. Aici, totul are o notă de exotism, de insolit, ca şi cum Françoise-Athénaïs, prin simpla ei prezenţă, ar avea puterea să-l transporte pe rege în alte spaţii, privilegiu rarisim dăruit numai câtorva femei pricepute. Locul trebuia să fie „comod pentru petrecerea câtorva ore din zi în perioada caniculei". Porunca regelui. În şase luni, în cursul anului 1670, Trianonul de porţelan iese parcă din pământ, „cu florile din grădinile care îl înconjoară" (Félibien). Totul e decorat „în manieră chinezească", asemenea unui mic palat din Imperiul Celest descris de misionarii iezuiţi. Doamna de Montespan are această putere de a-l purta pe rege până la cer, departe de supuşi şi de evenimentele vieţii de zi cu zi. Ecologistă *avant la lettre*, doamna de Montespan, care are grijă de siluetă, a dorit aici mici pavilioane înconjurate de grădini, precum cel „pentru bufet şi pentru aranjarea fructelor", cel destinat „bucatelor dulci" sau cel rezervat „ciorbelor".

Înconjurat de faianţă albastră şi albă, Ludovic petrece aici momente privilegiate împreună cu Françoise-Athénaïs, în mijlocul amoraşilor care împodobesc balustradele şi acoperişurile. Animalele sunt pictate în manieră realistă. Ansamblul vrea să evoce o pagodă graţie obiectelor din faianţă de Delft, de Rouen, de Lisieux, porţelanurilor de Paris şi de Saint-Cloud. Apartamentele au nume plăcute: „al Dianei" şi „al Amoraşilor".

Ca orice femeie iubită, Françoise-Athénaïs este copleşită. Serbările şi mesele se succed, în timp ce răzoarele gem de flori, dintre acelea pe care le oferim zilnic femeilor când suntem îndrăgostiţi. Micsandre, anemone, tuberoze, iasomie de Spania[3] (ce ofensă pentru Maria-Tereza!) şi portocali desfată privirea şi simţul mirosului. De fapt, un cabinet poartă frumosul nume de „Cabinetul Parfumurilor", construit pentru favorita triumfătoare în 1671-1672. Întreaga curte admiră „florile parfumate" şi respiră „miresmele" fără seamăn, când nu e vorba de parfumul plăcut al frumoasei Françoise-Athénaïs.

Locul este magic, feeric şi se potriveşte perfect cu armonia care domneşte între Ludovic şi amanta lui.

Versailles ia proporţii. Satul care se agită şi se întinde în jurul castelului este urbanizat într-o oarecare măsură. În 1677, regele, în vârstă de 39 de ani şi în continuare om de acţiune prin excelenţă, decide; şi îşi anunţă alegerea: de acum înainte, Versailles va fi principala sa reşedinţă.

Jules-Hardouin Mansart conduce noua tranşă de lucrări. Vechea terasă a lui Le Vau dispare, luându-i locul Galeria Oglinzilor (lungă de 73 m şi lată de 10 m, cu 17 ferestre). Oglinzi. Oglinzi peste tot, căci, la 40 de ani, te poţi privi încă în oglindă, inclusiv în pat, cu doi sau chiar trei parteneri, ca Ninon de L'Enclos într-o casă discretă de pe strada Tournelles, aproape în spatele locuinţei bietei Marion Delorme, complicea şi iniţiatoarea ei în jocurile şi plăcerile amorului.

Castelul se măreşte: Aripile de Sud (1678-1682) şi Aripile de Nord (1685-1689). Grădinile se revarsă în trombă şi coboară până la poalele acestei imense faţade lungi de 570 m! Versailles devine un şantier enorm, cel mai mare, cel mai frumos, cel mai costisitor al secolului. Marea Anexă (1682-1683), Aripile Miniştrilor, Marele şi Micul Grajd al regelui (1679-1682), primul pentru caii de călărie, iar al doilea pentru „echipaje”, animale de atelaj şi trăsuri. Totul sub privirea severă şi socotitoare a lui Colbert, fericit de pacea victorioasă de la Nijmegen (1678), care pecetluieşte triumful european al lui Ludovic al XIV-lea.

Parisul nu se înşală. La 40 de ani, regelui i se zice Ludovic cel Mare. Acesta este şi numele pe care şi-l alege colegiul (şi viitorul liceu) iezuit din Paris.

În 1682, curtea se mută la Versailles în primăvară, în ziua de 6 mai. Ludovic are 44 de ani. La castel încă se lucrează: capela (nouă) a fost construită de Mansart şi Robert de Cotte abia între 1699 şi 1710.

Licori de dragoste

Dar epoca este agitată. Acum izbucneşte cumplita „afacere a otrăvurilor”. Doamna de Montespan are 37 de ani în anul păcii glorioase de la Nijmegen. E frumoasă, e splendidă, dar l-a sedus pe rege cu 11 ani în urmă, în 1667, când avea 26 de ani. Opt naşteri i-au îngroşat şoldurile şi mijlocul de viespe. Sânii cândva atât de fermi şi cu o formă atât de armonioasă, atât de promiţători, au devenit mari şi grei. Dar ceva e şi mai rău. Îl domină pe rege în primul rând graţie frumuseţii extreme a corpului ei. Iar acesta îmbătrâneşte. Desigur, cultura ei este imensă şi a sporit continuu în contact cu toate elitele intelectuale ale epocii. Dar frumuseţii şi culturii împletite le lipseşte esenţialul: inima.

Încă din 1675, tulburat de predicile publice ale lui Bossuet[4] şi Bourdaloue[5], care tunau şi fulgerau din amvon împotriva acestui dublu adulter, adevărată sfidare la adresa lui Dumnezeu din partea regelui preacreştin, Ludovic s-a crezut silit s-o îndepărteze pe frumoasă prima dată, cât „să celebreze Paştile”, în luna aprilie.

Dar farmecele marchizei au fost mai puternice decât predicile episcopului de Meaux... Doamnei de Montespan i s-a îngăduit repede să revină la curte. Bossuet, prelat conştiincios, a încercat imediat să întrerupă din nou orice relaţie trupească. Ludovic a revăzut-o aşadar pe Françoise-Athénaïs în mijlocul celor mai severe, mai grave şi mai austere doamne de la curte. Dar, „pe nesimţite, a tras-o spre o fereastră”, povesteşte doamna de Caylus; „şi-au vorbit destul de mult timp în şoaptă, au plâns şi şi-au spus ceea ce se obişnuieşte în astfel de cazuri; le-au făcut apoi o reverenţă adâncă acelor venerabile matroane şi au trecut în altă cameră; şi au venit pe lume ducesa d’Orléans (1677) şi apoi contele de Toulouse (1678)”, fiul preferat al regelui.

Aşadar, „celebrarea Paştilor” nu a pus capăt legăturii de două ori adulterine, oficiale, afişate şi asumate. Françoise-Marie, domnişoară de Blois, viitoare ducesă d’Orléans, născută în 1667, a fost recunoscută în 1681, în acelaşi timp cu Louis-Alexandre de Bourbon, conte de Toulouse, născut în 1678 şi viitor amiral al Franţei.

Doamnă de onoare (1675), mare intendentă a casei reginei cu rang de ducesă (1679), Françoise-Athénaïs avea un singur

defect: frumuseţea. Simţind că aceasta începuse să pălească – căci, în acea vreme, o femeie de aproape 40 de ani începea să se ofilească –, i s-a făcut teamă. Conştientă că îl domina pe rege numai prin puterea simţurilor, Françoise-Athénaïs se ştia condamnată în scurtă vreme.

Începând din 1679, când izbucneşte faimoasa „afacere a otrăvurilor”, Françoise-Athénaïs îşi vede numele pomenit de mai multe ori. Ar fi fost o adevărată nebunie să-l ucidă pe rege. Dacă regele ar fi murit, ar fi aşteptat-o mănăstirea. În schimb, se dovedea a fi seducătoare posibilitatea de a-l domina pe rege graţie unor licori chipurile de dragoste şi unor băuturi complicate care să-l farmece. Secolul al XVII-lea, „Marele Secol al sufletelor”, este şi cel al supranaturalului, al alchimiei, al vrăjitoriei şi al otrăvirilor. În 1676, marchiza de Brinvilliers[6] era executată în Piaţa Grève pentru că îşi omorâse tatăl şi fraţii. Biata femeie. Aceştia din urmă ar fi violat-o când avea nouă ani…

În 1679, alt caz. La Voisin[7] este arestată în ziua de 12 martie. La Reynie, primul locotenent general al poliţiei din Paris (actualul prefect al poliţiei) n-a stat s-o asculte pe femeie, care încerca s-o acuze pe fermecătoarea favorită de crimă contra regelui. În schimb, a crezut că doamna de Montespan a recurs la practici „magice” ca să fie numai ea iubită de rege. Din 1668, frumoasa începuse să frecventeze lumea sordidă, opacă şi obscură a vrăjitoarelor. Încă de la intrarea ei în scenă, Françoise-Athénaïs i-ar fi dat regelui să bea afrodiziace ca să-l lege de ea şi să îndepărteze eventuala ameninţare a blândei sale rivale, doamna de La Vallière. Compoziţia acestor filtre de dragoste îţi întoarce stomacul pe dos: sânge menstrual, sânge de victime tinere, plămădeli diverse şi variate pe bază de broască râioasă pisată sau de plante uimitoare. S-a răspândit atunci zvonul că doamna de Montespan ar fi luat parte la liturghii închinate diavolului. În cadrul acestora ar fi fost sacrificaţi acolo nou-născuţi pe pântecele ei gol, aşezat la orizontală în chip de altar!

Ludovic al XIV-lea a înţeles atunci că această amantă pe care o îndrăgise atât de mult, timp de 14 ani (1667-1681), îl ţinea prins în mrejele unei iubiri la fel de artificiale ca filtrele ei magice. Colbert, controlor general al finanţelor, Louvois,

ministrul de Război, şi domnul de La Reynie au căzut de acord. Totul trebuia să rămână secret, regele hotărând să muşamalizeze afacerea nu din iubire pentru marchiză, ci în amintirea acestei iubiri. Orice bărbat normal trebuie să o protejeze întotdeauna pe femeia pe care o iubeşte, indiferent de împrejurările şi întâmplările vieţii.

Ultima întrevedere dintre rege şi marchiză a fost deosebit de agitată. A organizat-o Louvois. Dar, pentru a pune capăt oricăror bârfe inoportune, frumoasa a primit totuşi încuviinţarea să rămână la curte. Avea 40 de ani. Zece ani mai târziu, s-a retras la mănăstirea Saint-Joseph din Paris. Avea 50 de ani, adică „vârsta canonică”, aceea care, în dreptul canonic, îi permite unei femei să devină servitoarea unui preot deoarece este la menopauză (în general)… Prea arogantă, prea sigură de frumuseţea ei, orgolioasă până la vanitate, Françoise-Athénaïs a făcut o singură greşeală, fatală: a crezut în frumuseţea ei veşnică. A murit în timpul unei cure termale, la 66 de ani, la Bourbon-l’Archambault, în 1707, după ce-şi petrecuse ultimii ani în pietate.

Privirea inimii

Dincolo de frumuseţea strălucitoare şi de cultura imensă, există un al treilea criteriu esenţial pentru durata iubirii: felul în care o femeie îşi priveşte copiii. Orice bărbat rămâne toată viaţa un copil ieşit mai demult sau mai recent din pântecele mamei sale. De aici şi fascinaţia masculină pentru sâni, amintire a pieptului matern care l-a hrănit, a căldurii mamelonului, a laptelui care opreşte plânsul copilului. Sânul este reconfortul prin excelenţă pe care orice femeie îl poate aduce bărbatului. Sânul este căldură, hrană pământească, reconfort spiritual. Îl învăluie pe om cu blândeţea lui, îi procură extaz şi beatitudine. Când începe să privească, tocmai în decolteul adânc al unei femei îşi cufundă bărbatul privirea.

Toate mărturiile vorbesc numai de forma armonioasă a sânilor femeilor. Astăzi se vorbeşte despre picioarele lor. Da, dar în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, ba chiar şi în secolul al XIX-lea, fustele şi rochiile pe care le purtau femeile nu lăsau să li se vadă nici măcar gleznele. Numai sânul e vizibil; el inspiră dorinţă, ispita de a-l atinge, strânge, suge. Şi, în faţa sânului, bărbatul regăseşte brusc plăcerile de la „vârsta inocenţei”. Până în 1688 – avea atunci 50 de ani –, Ludovic al XIV-lea a văzut în fiecare dimineaţă sânii zbârciţi ai lui Perrette Dufour, fosta lui doică, căreia îi era îngăduit să iasă din casa şi din pădurea ei – „pădurea doicii” – ca să vină să lase o sărutare pe fruntea celui mai mare rege din univers. Cameristă a copiilor regelui, ca şi a Anei de Austria, înnobilată în 1653, văduva Ancelin, născută Perrette Dufour, recrutată pe vremuri din târgul de vite de la Poissy, i-a insuflat sugarului ei o pasiune pentru sâni de care regele n-a mai scăpat niciodată…

La Vallière era timidă, prea timidă. Plăpândă, fragilă. Parcă s-ar fi scuzat că există. Mănăstirea, o dată, de două ori, apoi a treia şi ultima oară. Nu putea să-l ţină o viaţă întreagă pe Ludovic lângă ea.

Doamna de Montespan era arogantă, prea arogantă. Prea sigură pe ea. Voluntară şi voluntaristă. Geloasă, posesivă, până acolo încât s-o urască pe domnişoara de Fontanges, moartă la 20 de ani, în 1681, cu care regele avusese o mică aventură.

Doamna de Maintenon dispunea însă de un atu minunat. În afară de frumuseţe şi cultură, numai ea a avut şi privirea pe care o femeie o îndreaptă spre copiii ei. Dacă o femeie îşi iubeşte copiii mai mult decât orice, un bărbat poate să aibă încredere în ea pentru tot restul vieţii sale. Dacă o femeie se impune ca mamă, bărbatul care are norocul imens să-i placă ştie că va veni întotdeauna imediat după ei şi în asta constă fericirea lui. Dacă o femeie are ca prioritate copilul, bărbatul pe care îl iubeşte ştie că este o femeie adevărată.

Doamna de Maintenon i-a privit pe copiii regelui şi ai doamnei de Montespan aşa cum mama lor nu-i privea niciodată. Tocmai această privire va aprinde o scânteie nouă în inima regelui. Instinctul de mamă şi de educatoare îi va permite doamnei de Maintenon să fie partenera regelui nu cinci-şase

ani, ca timida La Vallière, sau 14, ca insolenta Françoise-Athénaïs, ci 42 de ani, adică până la moartea acestuia.

Felul în care un bărbat priveşte o femeie se schimbă odată cu vârsta. Şi doamna de Maintenon a ajuns lângă Ludovic la vârsta potrivită, la 38 de ani.

Văduva Scarron

Françoise d'Aubigné, văduva poetului Scarron, era în acel moment o femeie cu experienţă, cea pe care o căutăm atunci când anii încep să facă din bărbat un bărbat „matur". Drept urmare, Françoise nu va comite niciuna dintre greşelile făcute de La Vallière, amantă a regelui la 17 ani, sau de doamna de Montespan, favorită regală la 26 de ani. Françoise d'Aubigné era la vârsta la care o femeie inteligentă atinge culmea unei frumuseţi pe care nu poate decât s-o pună în valoare. Această inteligenţă i-a lipsit doamnei de Montespan.

Aceasta din urmă credea în puterea filtrelor. Iluzii. Biete licori. Nefericite afrodiziace. Nefericite deoarece sunt artificiale. Numai privirea este lipsită de artificiu. Nici fard, nici ruj de buze, nici cremă. O aluniţă falsă? Pe piele, da. Neagră. Din carton, din pânză. O bulină de hârtie menită să arate, prin contrast, albul strălucitor al pielii. Dar interiorul pupilei nu se poate machia.

Doamna de Maintenon ştie, la 38 de ani, că o femeie, o femeie adevărată, trebuie să creadă înainte de orice în atotputernicia inimii. Născută în închisoare, într-o temniţă întunecoasă din orăşelul Niort, în ziua de 28 noiembrie 1635, Françoise a suferit destul în tinereţea ei dificilă ca să cunoască acum dimensiunea esenţială a existenţei.

Fiică a unui falsificator de bani condamnat la moarte pentru două-trei asasinate[8] şi câteva tâlhării, Françoise a avut o viaţă când mai bună, când mai rea, după cum tatăl ei se îmbogăţea sau scăpăta. Acest tată, provenit dintr-o familie modestă, a tot

ajuns la închisoare: La Rochelle, Angers, Bordeaux, Poitiers şi, în sfârşit, Niort!

Fetiţă săracă, lipsită timp de opt ani de părinţi, Françoise a suferit destul copil fiind ca să nu mai vrea să-i facă pe alţii să sufere după ce a ajuns adultă. Acesta va fi principalul ei atu: să dăruiască, să dăruiască mereu, regelui şi domnişoarelor de la Saint-Cyr, să dăruiască şi să nu ceară nimic în schimb.

Copilă, la mătuşa ei, doamna de Villette, Françoise a păzit gâştele şi curcanii numai cu o nuieluşă. În 1644, la 9 ani, a plecat în Antile, unde tatăl ei – eliberat – spera să se îmbogăţească din nou[9]. În 1647, tatăl şi-a părăsit soţia şi copiii, după care a murit la Orange, ceea ce familia lui n-a ştiut! Françoise, împreună cu mama ei, a rămas un timp în Martinica[10]. Dar, ajunsă la fundul sacului, doamna d'Aubigné a reuşit foarte greu să-şi readucă familia în Franţa. Plină de datorii, a dispărut într-o dimineaţă, lăsându-şi cei trei copii la mila vecinilor! Françoise a fost nevoită să se întoarcă la doamna de Villette, mătuşa ei.

Alt handicap: Françoise este nepoata poetului Agrippa d'Aubigné. E protestantă[11] ca şi el! Împuternicită cu un mandat, mama naşei sale, doamna de Neuillant, o scoate de sub tutela sa şi îi asigură o educaţie catolică la ursulinele din Niort, apoi la cele din mănăstirea de pe strada Saint-Jacques din Paris[12].

În 1673, când Ludovic al XIV-lea o aduce în patul lui, Françoise are 38 de ani şi este văduva scriitorului Paul Scarron, infirm, care a luat-o de soţie fără dotă în 1652. Ea avea 16 ani. El, 42. În scaunul lui cu rotile, nefericitul poet care suferea de reumatism declarase în ziua nunţii: „N-am să-i fac prostii, dar am s-o învăţ". În 1660, Françoise este văduvă la 25 de ani. „Am preferat să-l iau de bărbat decât să rămân la mănăstire…" Trist epitaf!

Văduva Scarron e tânără, frumoasă. „Ochi negri, strălucitori, plini de pasiune." Este şi foarte cultivată, căci, timp de opt ani, a transformat salonul bătrânului ei soţ infirm într-un salon literar foarte apreciat. Veneau acolo toate numele mari ale literaturii: Scudéry, Pellisson, Ménage, Saint-Amant; femeile libere: Ninon de L'Enclos; marii seniori libertini prin naştere şi prin avere: Gramont, d'Albret, Raincy şi, mai ales, frumosul marchiz de Villarceaux.

Când şi-a pierdut soţul, Françoise a pierdut totul. Mobila a fost vândută la licitaţie pentru plata datoriilor defunctului. Dar, după o perioadă dificilă, văduva Scarron pare să înveţe arta iubirii cu Ninon de L'Enclos, mai mare decât ea cu 12 ani, şi amândouă par să-şi împartă (poate în acelaşi timp) favorurile frumosului Villarceaux. În schimb, relaţia sa cu mareşalul d'Albret este mai puţin sigură.

Fapt e că la palatul d'Albret a întâlnit-o Françoise pe verişoara bogatului mareşal, doamna de Montespan. În 1670, mândra favorită îşi trimite primul bastard să fie educat de văduva Scarron, „văduva cu mâna întinsă", cum scrie această limbă de viperă de Saint-Simon. Între 1670 şi 1674, văduva Scarron primeşte patru copii născuţi din relaţia regelui cu doamna de Montespan. În cursul câtorva călătorii, îi însoţeşte pe rege şi pe regala lui favorită. Regele este subjugat foarte repede de felul în care Françoise îi priveşte pe copiii lui. Françoise îi citeşte seara micului duce de Maine. Îl învaţă să citească. Îi spune basme. Îi transmite cunoştinţele, cultura ei, iubirea faţă de limbă. Françoise se comportă ca o mamă, nu ca o simplă soţie; ca o femeie adevărată, ca o femelă care îşi protejează şi îşi creşte puii. Care îi învăluie cu privirea, îi educă, îi ajută să crească.

Françoise, numită „frumoasa indiancă", deoarece fusese crescută parţial în Antile, are ceva din acele „străine" care îi seduc pe mai-marii lumii, pe regi, pe suverani, pe împăraţi: „frumoasa indiancă" va fi curând soţia lui Ludovic; Joséphine de Beauharnais, „frumoasa creolă", va deveni soţia adorată a lui Napoleon I. O „străină" cu un mic accent exotic. Alături de ea, Ludovic nu va mai avea nevoie de decorul Trianonului de porţelan, demolat în 1686. Exotismul e ea. Poate că aşa era şi atunci când Ana de Kiev domnea peste regatul florilor de crin. Fericit rege Henric I, care îşi asculta regina cu accentul ei ucrainean.

Ludovic o instalează repede pe văduva poetului Scarron într-un conac mare din satul Vaugirard. În ziua de 20 septembrie 1673, bastarzii sunt recunoscuţi. Doamna Scarron îi urmează la curte.

Se pune totuşi o întrebare. Françoise e frumoasă şi cultivată, asta e sigur. Aşa cum sigură este şi dragostea ei faţă de copii.

Saint-Cyr o atestă. Dar cum a putut Françoise d'Aubigné, soţia unui poet infirm şi neputincios timp de nouă ani de zile, să ajungă o femeie atât de pricepută în pat încât să-l ţină lângă ea pe Ludovic mai bine de 40 de ani? Şi cum a putut să fie „onorată de rege" – după propria-i mărturisire – „până la 70 de ani trecuţi", adică la o vârstă apropiată de cea la care Ninon de L'Enclos a pus ea însăşi capăt relaţiilor sexuale (la 74 de ani), considerându-le atunci inoportune numai din cauza vârstei, dacă e să-i dăm crezare doamnei Palatinatului?

VISELE EROTICE ALE FRUMOASEI FRANçOISE D'AUBIGNE

Scarron avea unul dintre cele mai importante saloane literare din Paris. Aici se înghesuiau toţi poeţii licenţioşi şi cei mai libertini, invitaţii lui vorbind în poeziile lor numai de „malahie", „pizdă", sex, chiar şi de „sodomiţi". Françoise d'Aubigné auzise probabil citindu-se textul *L'Ecole des filles*, publicat în 1655 şi care a fost găsit în câteva exemplare în garsoniera lui Fouquet la momentul arestării sale în 1661. În introducere, putem citi: „Iată şcoala înţelepciunii voastre, frumoase şi curioase domnişoare… Este secretul infailibil pentru a vă face iubite de bărbaţi". Sub formă de dialog, Suzanne îi explică verişoarei şi prietenei sale Fanchon ce este sexualitatea:

„Fata… îndată ce simte gura băiatului lipită de gura ei, îşi împinge puţin câte puţin limba înăuntru şi o face să zvâcnească pe buzele lui cu atâta savoare, încât îl stârneşte pe băiat care o roagă să mai facă o dată… Atunci, fata… îşi bagă imediat limba în gura băiatului. În timp ce-i face asta, îl sărută, îşi lasă mâna să-i alunece pe scula lui, pe care i-o ia din prohab şi, după ce i-o mângâie un timp, din moale cum era înainte, o face tare ca ciomagul… O freacă numai de două-trei ori pe deasupra pielii şi, când simte asta, băiatului i se scoală negreşit… Iar fata… îndată ce-a făcut-o aşa dreaptă, o scoate din prohab, se uită la ea şi, după o mică scuturătură, care o scoală de tot, o lasă aşa cum e încordată, ca să se folosească de ea pe urmă".

Când se publica acest text, Françoise d'Aubigné avea 20 de ani. Căsătorit de curând, Scarron intenţiona să facă din tânăra lui soţie animatoarea celui mai prestigios salon din capitală. Dar mai întâi trebuia să-i formeze gustul, pentru literatură, pentru plăceri de tot felul. În acest scop, Scarron a folosit toate mijloacele de care putea să dispună, deşi era ţintuit în scaunul lui cu rotile de paralitic bolnăvicios.

Seara, cei mai iluştri literaţi din cartierul Marais veneau acasă la poetul infirm. Baronul de Blot era şi el prezent printre mulţi alţii. La începutul căsniciei lui Scarron, el i-a cerut „frumoasei indience" de 17 ani, intimidată în faţa atâtor bărbaţi mult mai în vârstă şi mai cultivaţi decât ea, să le recite poemul ei preferat. Françoise a fost încântată să-şi arate erudiţia şi a declamat:

Portretul meu, Madam, eu vi-l dedic
Şi-n dar vi-l dau, făr' să v-aduc nimic.
Căci tot ce-aveam cândva doar pentru mine
Din prima zi de-amor vă aparţine

Aşa cum însumi vă sunt prizonier
Şi din grădina voastră vă ofer
*Flori ce le-aveţi în stăpânire*1*...
Îndeajuns ca să-l indispună pe baron. Ronsard nu era bine-venit în salonul lui Scarron. Şi baronul i-a declarat probabil poetului: „Dragă prietene, ai multe de făcut ca să desăvârşeşti educaţia soţiei dumitale, tânără şi fermecătoare”. Şi i-a cerut să asculte mai curând asta:
Adio, dară, camarazi zbanghii,
Să renunţăm la vechiul trai,
La târfe, farse şi beţii,
Ca să ajungem toţi în rai.
Şi-acolo vom cordi un înger fiecare,
Că pizdulicea lor are miros de floare.
Unuia-i place a fetei păsărică
Altuia, curul unui drăguţel,
Altul nu vrea gagiu şi nici gagică
Fiindcă butelca îndrăgeşte el.
Eu însă beau, şi râd, şi cânt
Şi fut ce-mi pică-n mână rând pe rând.
Cât despre bieţii sodomiţi
Pe care Dumnezeu, se zice, i-a prăjit,
*I-am auzit vorbind pe iezuiţi*2*...
Françoise d’Aubigné se simţea mereu ofensată de astfel de vorbe. Scarron a remarcat. Se uita cu atenţie în fiecare seară la frumoasa lui soţie, care îşi păstra virginitatea, căci Scarron, paraplegic, nu-i putea oferi decât jocurile spiritului. Totuşi, înţelegea că, mai devreme sau mai târziu, un bărbat va fura această frumoasă floare.
În acest context, alături de un soţ bătrân şi neputincios, Françoise d’Aubigné avea să aibă visele agitate cele mai nebuneşti, precum acesta, care trebuie să-i fi bântuit deseori, noaptea, visele de fecioară.
— O să-ţi cer ceva, poţi să mă refuzi, dar ai greşi... şi eu aş fi nefericit, fiindcă aş fi de două ori neputincios13... Sunt paralizat şi, în afara mâinilor, restul corpului îmi rămâne nemişcat. Trăiam, încă trăiesc această boală ca pe o mare nedreptate şi am o ură pe toţi zeii din univers14. Îţi poţi închipui ce simte un bărbat când e închis în cea mai rea dintre închisori, a unui corp mort? Mai ales când sufletul lui îşi aminteşte de toate plăcerile pe care trupul i le oferea pe vremuri15. Dacă tu, frumoasa mea indiancă, insişti să corectez picanteriile16 pe care le scriu; dacă-mi spui că-mi bat joc prea des de oameni17 şi de grijile lor, care îmi par neînsemnate, te asigur c-o fac pentru că nu mai am niciun motiv să trăiesc, pentru că duc numai existenţa unui spirit pur. Frumoasă pedeapsă pentru un bărbat necredincios al cărui talent se inspira numai din cele trupeşti! Dar destul! Nu pentru asta te deranjez la această oră târzie.
Sunt scriitor, scrisul este singura mea plăcere, singurul meu mijloc de a arăta lumii că sunt încă viu! Numai că, în ultima vreme, mi-am pierdut inspiraţia – singura divinitate pe care am adorat-o întotdeauna –, şi de aici vin scăpările şi exprimările pline de lubricitate care îmi fac stilul greoi şi-mi strică, după părerea ta, textele.

Când ai intrat în viaţa mea, am vrut să te ajut, părându-mi-se nedrept ca un trup atât de senzual să fie închis într-o mănăstire! Asta semăna prea mult cu propria-mi temniţă… Aşa că te-am luat de soţie[18]. Credeam că tot ce-mi puteai oferi erau doi ochi mari şi plini de vioiciune, un corsaj foarte frumos, o pereche de mâini frumoase şi mult spirit. Totuşi, m-am înşelat! Eşti foarte tânără, dar eşti regina acestui salon[19] şi nu te laşi intimidată de cele mai mari spirite ironice ale timpului nostru. Te admir din ce în ce mai mult pe zi ce trece. Dar nu-ţi apreciez doar inteligenţa… Văd foarte bine cum se uită bărbaţii la tine, dorinţa pe care o stârneşti, mirarea şi rânjetele pe care le provoacă[20] căsătoria noastră.
Mărturisesc că, în ciuda neputinţei mele, sunt gelos şi posesiv, dar nu poţi ţine un fluture rar în mână, rişti să-i distrugi aripile şi nu va mai zbura niciodată. Nu te oblig să-mi fii credincioasă[21]. Totuşi, aş vrea să fii cinstită cu mine. Şi, la drept vorbind, am nevoie de tine… ca să-mi redobândesc inspiraţia. Din nefericire, nu-mi pot onora fermecătoarea soţie, dar pot să juisez estetic.
Slavă Domnului[22], încă am văz, auz, miros. Trebuie să le solicit ca să scriu. Îţi cer aşadar să accepţi propunerea mea. Eşti virgină şi timidă şi ţi-am simţit stânjeneala de a-ţi arăta corpul gol, splendid totuşi, când mi-am exprimat dorinţa să-l văd în ziua nunţii noastre. Mi-ai acordat această plăcere, eu însă nu sunt în stare să fac la fel[23].
Astăzi, aş vrea să facem încă un pas. Tânărul pe care ţi l-am prezentat ca fiindu-mi nepot de departe nu este invitat în seara asta din întâmplare, frumoasa mea. De altfel, am remarcat ce priviri îi aruncai acestui băiat fermecător… Pentru prima dată, m-am bucurat, draga mea soţie, pentru că asta făcea parte din planul meu. Nu te uita aşa mirată, scumpo! Mă faci să râd. Priveşte mai curând cadoul de nuntă pe care aş vrea să ţi-l ofer.
În acel moment, Françoise tresărea în visul ei care se tot repeta. Un bărbat gol ieşea din camera vecină. Tânăra femeie a fost stupefiată. „Nepotul" s-a oprit în mijlocul încăperii. Corpul lui musculos şi fesele frumos modelate au lăsat-o cu gura căscată[24]. Se aştepta la orice, numai la asta nu!
— O să-ţi explic cum funcţionează, draga mea. Ai auzit multe sfaturi şi detalii deocheate în discuţiile mele cu prietenii, dar eşti la fel de inocentă ca în ziua în care te-ai căsătorit cu mine. E timpul să cunoşti un bărbat. Îţi place?
— Ce spui? Iar mă tachinezi, n-ai râs destul de mine cu baronul? Aproape că m-ai făcut să plâng în seara aceea. Cine va mai apărea din dulap ca să râdă de mine şi de naivitatea mea?
— Iartă-mă dacă te-am jignit atunci, frumoasa mea. Te asigur că nimeni nu se mai află în această încăpere în afară de noi trei. O, cât vă invidiez!
Tânărul se uita ţintă la Françoise, care îşi ferea ochii umezi.
— Dă-mi voie să părăsesc camera, a implorat Françoise.
— Da, nu te forţez, am promis. Dar acceptă ce-ţi cer, te implor… Refuzul tău mă face de două ori neputincios: nici plăcere fizică, nici plăcere estetică. Crede-mă, mi-a trebuit ceva timp ca să-mi înving gelozia… O să faci asta pentru mine, nu-i aşa?
Françoise a încuviinţat cu o mişcare a capului, cu ochii în jos.
— Atunci, scoate-ţi rochia.
Soţia lui s-a gândit un moment, apoi s-a debarasat lent şi timid de rochie, sub privirea arogantă a splendidului ei partener.

— Acum, fă ce-ţi spun. Înainte să te atingă mâinile acestui bărbat, aş vrea ca degetele tale să se obişnuiască cu trupul masculin. Apropie-te de acest frumos ofiţer. Nu-ţi fie teamă, pune-ţi palmele pe torsul lui.
Françoise face întocmai. Sfielnică, îşi lasă mâinile să alunece spre abdomenul bărbatului, apoi mai jos[25]. Dorinţa tânărului era atât de vizibilă, încât ea a început brusc să râdă în hohote, ca o fetiţă. Cei doi bărbaţi au rămas stupefiaţi în faţa unei astfel de reacţii. Au schimbat o privire mirată. Frumosul ofiţer a roşit, acum era el intimidat. Chiar şi vulpea bătrână de Scarron şi-a pierdut simţul replicii prompte. O tânără inocentă şi goală îşi permitea să râdă de doi bărbaţi siguri pe ei.
— Acesta e cadoul meu de nuntă? a întrebat ea. Mulţumesc. Îmi place mult. Câteva senzaţii plăcute la atingere. Recunosc. Acum pot să mă îmbrac?
— Aşteaptă, Françoise, te rog, a implorat-o Scarron. Ai încredere în mine! Aş vrea ca trupul tău să descopere şi el plăcerea de a fi atins de un bărbat[26].
Tânărul abia aştepta această permisiune. Degetele lui nerăbdătoare i se plimbau deja pe corp, făcându-l să ardă. Françoise

„«Frumoasa indiancă» are ceva din acele «străine» care îi seduc pe mai-marii lumii.”

l-a auzit atunci pe Scarron citindu-i cu glas tare acest pasaj din *L'Ecole des filles* unde Suzanne îi zice lui Fanchon: băiatul „o ia [pe fată]… şi o duce în pat, unde o culcă pe spate, apoi îi ridică în sus fusta şi cămaşa şi o face să-şi deschidă coapsele larg, în timp ce el îşi deznoadă şnurul de sus al nădragilor ca să se dezgolească şi el". „Când [băiatul] se vede călărit de ea, pe care ar fi trebuit el s-o călărească, ei da, atunci e mult mai în largul lui, şi îi este aproape la fel de plăcut de suportat ca şi cum s-ar descărca continuu".

În timp ce Françoise îşi făcea în vis dubla ucenicie a senzualităţii sale de fată şi a sexualităţii sale de frumoasă adormită, glasul lui Scarron, repetitiv, o trezea de fiecare dată din somn când îl auzea brusc exclamând: „Vezi, dragul meu Villarceaux, i-am spus în ziua nunţii noastre că n-am să-i pot face multe prostii, dar c-am s-o învăţ să facă. Mulţumesc că m-ai ajutat să-mi ţin promisiunea!". Françoise se trezea atunci lac de năduşeală. Villarceaux? Visul frumos se sfârşise. Scarron se afla acolo, nemişcat, îmbătrânit înainte de vreme, cocârjat, ghemuit pe perna lui. Coşmarul se repeta, iar şi iar27. Tinerii frumoşi – Villarceaux, Albret – rămâneau doar vise, iar Françoise d'Aubigné va mărturisi mult mai târziu că dorise întotdeauna să se arunce „în braţele" mareşalului d'Albret şi „sub picioarele regelui"…

1* Traducerea versurilor de Dan M. Năstase (n.tr).

2* Stihuri licenţioase de Claude de Chouvigny, baron de Blot. Poezia se sfârşeşte cu versurile: „Că nu de asta i-a bulit,/ Ci pentru că un înger voiau să ia-n baros,/ Iar asta, şi-a zis Domnul, e tare curios" (n.tr).

4
Doamna de Maintenon, o nimfă rătăcită

„Ce bine ştie să iubească! Ar fi o plăcere să fii iubit de ea.”

(Ludovic al XIV-lea unui apropiat la moartea unuia dintre copiii lui.) Doamna de Caylus, nepoata doamnei de Maintenon, *Souvenirs*, Jean Robert, Amsterdam, 1770, p. 32.

„Acum câteva zile, un gentilom îmbrăcat în gri, poate un prinţ hoinărind incognito, a încercat să seducă în cursul nopţii o nimfă rătăcită în parcul de la Saint-Germain. Ştia numele acestei nimfe, că era frumoasă, bună, plină de spirit, dar cuminte. Nimfa s-a lăsat totuşi în voia lui şi nu i-a refuzat nicio favoare. Această nimfă semăna perfect cu doamna Sc(arron); şi cred că ghicesc cine era prinţul îmbrăcat în gri. Acest prinţ e ca mine, detestă femeile uşoare, dispreţuieşte mironosiţele, îi plac cele cuminţi.”

Ludovic al XIV-lea povestind în *Jurnalul* lui cum a făcut prima dată dragoste cu doamna Scarron în parcul de la Saint-Germain-en-Laye.

O femeie de excepţie cu o dragoste maternă

Ludovic este impresionat de Françoise d’Aubigné, văduva poetului Scarron. Impresionat până la a fi subjugat. Françoise este şi va fi femeia vieţii sale.

Ludovic e un om sensibil, orfan de tată de la vârsta de patru ani şi jumătate, care a crescut între Mazarin, naşul providenţial, şi Ana de Austria, văduva respectabilă. Sicilianul şi spaniola au modelat sufletul şi inima regelui Franţei în sânul unui fel de „familie recompusă”. Un naş ministru, o mamă regentă.

Înconjurat de acest cuplu „politic" heteroclit în mijlocul tulburărilor Frondei (1648-1652), copilul-rege a crescut şi s-a structurat poate mai bine decât dacă l-ar fi instruit Ludovic al XIII-lea. Câţi copii nu le datorează tatălui „adoptiv" modelul vieţii lor de bărbat, foarte îndepărtat uneori de imaginea iniţială a tatălui biologic? Tot ce este înnăscut provine din sământă. Tot ce e dobândit provine din creier. În această întoarcere de 180° creşte fiecare şi se face om.

Ludovic este inteligent. Foarte inteligent. Poate nu foarte cultivat, dar foarte inteligent. De-a lungul întregii sale domnii, ştie şi va şti să descopere talentele şi chiar geniul: Molière, Corneille, Racine, La Fontaine, Boileau şi La Bruyère. Nume şi scrieri care vor fi studiate timp de patru sute de ani de descendenţii celor 20 de milioane de supuşi ai lui! Republica va încălţa cizmele de şapte poşte ale lui Charles Perrault ca să transmită – de la Revoluţie până în zilele noastre – cei mai mari autori ai monarhiei duse la apogeu! Există şi un motiv: Ludovic ştie că talentul nu are nici frontiere geografice, nici frontiere sociale, nici frontiere religioase. Şi regele, care revocă în mod prostesc Edictul din Nantes al bunicului său, îi îngăduie totuşi lui Duquesne, locotenent general al forţelor navale, şeful calviniştilor francezi, să rămână la Paris lângă soţia lui catolică, mai tânără cu 30 de ani decât el, celebrându-şi totodată cultul în casă, precum şi la castelul său din Etampes[1]. Tocmai în acest castel bătrânul ofiţer, căruia îi plăceau atât de mult prostituatele din Marsilia – unde „sunt femei cu carul", scria el –, a venit să i se alăture celei care îi va închide ochii într-o seară de februarie a anului 1688, la trei ani după Edictul de la Fontainebleau.

Ludovic al XIV-lea a avut inteligenţa să vadă valoarea şi la femei, şi la soldaţii lui. În Françoise, care se ocupă cu mai multă grijă de copiii regelui decât propria lor mamă, doamna de Montespan, a găsit o femeie de excepţie. Aceea despre care ştim că, orice s-ar întâmpla, va fi de acum înainte cea de care are nevoie până la capăt.

Născut în ziua de 31 martie 1670, la Versailles, micul duce de Maine şchioapătă uşor. Năpăstuit de deformaţia de la picior, are şi o sănătatea fragilă, iar văduva Scarron veghează tot timpul asupra lui, străduindu-se să-i aşeze zilnic piciorul în cea

mai bună poziţie posibilă[2]. Copilul e înzestrat, vioi, sensibil. Are o inteligenţă precoce şi handicapul face din el copilul preferat al guvernantei prevenitoare. Ludovic este mişcat, iar dacă iubirea este dorinţă, este şi emoţie. Treptat, Ludovic este subjugat în egală măsură de farmecele fizice ale „frumoasei indience” şi de devotamentul ei faţă de micul handicapat. În casa ei din strada Vaugirard, unde regele îşi vizitează familia adulterină, apoi în castelul lor de la Génitoy, lângă Lagny, locuinţa doamnei de Montespan, Ludovic o observă cu stupefacţie. Tandreţea îl copleşeşte şi se alătură dorinţelor, impulsurilor sale. Pe 20 decembrie 1673, regele îl recunoaşte pe ducele de Maine de teamă ca nu cumva marchizul de Montespan să revendice paternitatea asupra lui, orice soţ fiind considerat în mod obligatoriu tatăl copiilor născuţi de soţie. Legitimaţii Franţei ies din clandestinitatea intolerabilă şi micul duce se instalează, împreună cu sora lui, în castelul natal al tatălui, Saint-Germaine-en-Laye. Din „bastard” devine o „mică minune”, pe care toată curtea o admiră acum. Totul se datorează schimbării statutului. Copilul ascuns, ca şi iubirea ascunsă, suferă şi simte excluderea. Copilul recunoscut public, ca şi dragostea, înfloreşte şi naşte admiraţie.

Ludovic are o inimă prea bună şi prea multă minte ca să nu facă repede alegerile. La Vallière avea prospeţimea adolescenţei, sânii mici, talia fină. Doamna de Montespan era frumoasă – sâni mari, înfăţişare mândră – şi cultivată. Doamna de Maintenon este sinteza la care orice bărbat ajunge într-o zi să aspire, deoarece include toate faţetele unei femei „complete”. Iubirea maternă. Nevoia de a-şi proteja progenitura, de a educa, de a transmite cunoştinţe este atât de puternică încât creează curând o instituţie destinată educării tinerelor domnişoare din nobilimea săracă: domnişoarele de la Saint-Cyr. Amantele dinainte s-au dus toate. Frumseţea lor s-a veştejit precum trandafirii lui Ronsard. Chipul li s-a umplut de riduri. Trupul li s-a ofilit. Dar doamna de Maintenon a rămas. Şi a rămas nu numai ca amantă, favorită şi soţie a regelui, ci şi prin ceea ce a realizat: elevii care defilează la 14 iulie pe Champs-Elysées provin din acea şcoală militară specială de la Saint-Cyr pe care Napoleon a umplut-o cu ofiţeri tineri şi străluciţi, care le-au succedat domnişoarelor de la Saint-Cyr[3]. Şi, în această dorinţă

de a construi împreună aceeaşi operă, doamna de Maintenon şi regele au găsit un obiectiv, cel al fericirii lor împărtăşite timp de o jumătate de secol, chiar dacă începută când Françoise avea deja 38 de ani. Dovadă că nu este niciodată prea târziu să începem ceva. Niciodată nu e prea târziu să fixăm obiective. Şi, mai ales, să le realizăm.

O familie recompusă

În cursul anului 1674, Françoise ezită. E copleşită de scrupule. E cuprinsă de îndoieli. Să-i cedeze regelui? Convertită la catolicism, îi este teamă să păcătuiască. Şi totuşi, atracţia spre el e de nestăpânit. Îi va scrie. Mareşalul d'Albret? Îl place şi ar vrea să se arunce „în braţele lui". Regele? Nici măcar nu se gândeşte la el, ea, mica orfană săracă ce păzea gâştele când tatăl îi era la închisoare. Regele, zice ea? Ar fi vrut să se arunce „sub picioarele lui". Iubirea sa pentru el este un fel de amestec de atracţie fizică şi admiraţie. Nu ştie dacă îl iubeşte. Îl admiră. Îl doreşte. Ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat şi peste „văduva cu mâna întinsă" a început să plouă cu cadouri: 250 000 de livre în câteva săptămâni în anul 1674, adică solda pe un secol a unui ofiţer general de marină (2 000 de livre anual); privilegii fără număr, acordarea unor monopoluri comerciale sau industriale, avansarea rapidă a fratelui ei în armată – căci, atunci când iubim o femeie, îi iubim pe toţi cei pe care-i iubeşte ea –, părtaşul copilăriei sale amărâte, tovarăş de nefericire şi sărăcie, în care regele are încredere ca şi în ea. În decembrie 1674, Françoise cumpără frumosul castel de Maintenon aflat în apropiere de Versailles[4]. Şi regele în persoană o numeşte public „doamna marchiză de Maintenon", pentru că acum e a lui şi numai a lui, iar numele de Scarron îl agasează. Este amantul doamnei de Maintenon. Al lui Françoise d'Aubigné în ultimă instanţă. Dar nu poate fi amantul doamnei Scarron. Vine o zi în

care trecutul trebuie să dispară în faţa certitudinilor prezentului.

Doamna de Montespan îşi înţelege atunci ghinionul şi caută o partidă strălucită pentru rivala ei! Ducele de Villars îi cere mâna. Dar doamna de Maintenon nu doreşte o viaţă, ci un destin. La 22 de ani, te măriţi dacă eşti cerută în căsătorie. La 38 de ani, te mai gândeşti. Cântăreşti bine lucrurile. Un duce? Existau 15 pe timpul lui Francisc I. Astăzi sunt 60. Să fie ducesă? De ce? Ca să se piardă în mulţimea obscură de curteni fără posteritate şi fără viitor? Nici vorbă! Numai regele îi oferă altceva: un destin, căci alături de rege va fi de realizat o operă comună. Stupoare. Villars este refuzat. Doamna de Maintenon are forţa de a şti ce merită, iar de meritat îl merită pe rege, chiar dacă va trebui să aştepte zece ani ca să fie liber şi văduv.

Din acel moment, doamna de Sévigné, atât de dorită pe vremuri de controlorul general Fouquet, doamna de Sévigné, care cunoaşte iubirile tumultuoase ale fiicei sale, doamna de Grignan, căsătorită din 1669 – iubiri atât de numeroase încât regele a privit-o fără s-o atingă, de temă să nu ia vreo boală –, doamna de Sévigné scrie: regele vorbeşte despre ea „ca despre cea dintâi prietenă”, „cea dintâi sau cea de-a doua prietenă”, în timp ce doamna de Montespan se agaţă de filtre şi alte poţiuni de dragoste mai mult sau mai puţin magice.

Doamna de Maintenon mai are un as în mânecă. Un al doilea atu minunat. Nu are niciun sprijin. Nicio familie ducală în spatele ei. Nicio influenţă politică sau ministerială. E singură pe lume, iar curtea n-ar miza nici măcar un sfanţ pe cea care este numită ironic „doamna de Maintenant”[1*]. În timp ce clerul se indignează de acest dublu adulter, niciun preot de ţară n-ar avea rezerve faţă de cea pe care toţi o privesc ca pe o burgheză de vârstă matură. Ludovic se adânceşte în ea pentru că ea n-a ţesut niciodată intrigi, pentru că n-a cerut niciodată nimic nimănui, în pofida frumuseţii ei. Ea îi va datora regelui totul. El o va crea. Va face din ea ceea ce este şi ceea ce ea nu îndrăznea să spere. O va face soţia lui, amantă până la mai bine de 70 de ani, partenera, complicea lui, aproape mama copiilor lui preferaţi. Dar o va face mai ales o fiinţă autonomă plină de succes.

Doamna de Maintenon se impune atât de mult, încât copiii regelui şi ai doamnei de Montespan devin adevăraţii ei copii. Şi îndeplineşte atât de bine acest rol de părinte de substituţie încât întreaga curte e uluită. Se şuşoteşte. Se vorbeşte. Se constată. În 1678, se afirmă că iubirea regelui pentru doamna de Maintenon este aşa de mare încât doamna de Montespan pare numai bună să devină guvernanta propriilor ei copii. Nu există dovadă de iubire mai frumoasă pe care să o dai unei fiinţe decât să-i iubeşti copiii până la a-i face moştenitorii tăi materiali şi spirituali. Nu există dovadă de dragoste mai frumoasă decât să-i iubeşti chiar mai mult decât dacă ar fi ai tăi, căci a-ţi iubi propriii copii este o datorie care nu necesită niciun efort, pe când a iubi copiii altuia impune o dăruire totală de sine, un devotament absolut.

Ludovic îl adoră pe micul duce de Maine şi-l iubeşte din adâncul inimii pe micul conte de Toulouse, născut în 1678 la Versailles. Mai mult decât pe Monseniorul Delfin. Născut în ziua de 1 noiembrie 1661, Delfinul are o înfăţişare frumoasă şi o fire amabilă. Are totuşi împotriva sa propriul statut! Nu e vina lui, dar nu poate fi pentru rege decât imaginea propriei morţi. Cu cât creşte, cu atât mai mult pare să aştepte decesul regelui, tatăl lui. „Regele a murit. Trăiască regele!” În fiecare an, Delfinul pare să urce primele trepte ale tronului şi să se apropie încă puţin de el. Regele nu vede şi nu poate să vadă în Delfin un fiu adevărat. Este mai ales şi înainte de orice moştenitorul, succesorul său. Ceea ce presupune ca el să moară. Dar Ludovic vrea să trăiască, să trăiască mult (77 de ani în secolul al XVII-lea, dintre care 72 de domnie, înseamnă mult!). Acest Mare Delfin, căruia trebuia să-i revină tronul în virtutea dreptului divin şi al primului născut, nu e fiul lui. Este imaginea unui viitor din care Ludovic al XIV-lea va fi obligatoriu absent. În 1671, când Ludovic al XIV-lea schimbă numele tuturor navelor flotei de război construite de Colbert, nu mai dă niciuneia numele Delfinului, ca şi cum ar vrea să-l şteargă din viaţa lui de zi cu zi pe acest fiu care trăieşte aşteptând.

Ducele de Maine este însă numit de rege general al galerelor. Contele de Toulouse primeşte, în 1683, amiralitatea Franţei, reînfiinţată în 1669 pentru micul conte de Vermandois (1667-1683), fiul regelui şi al doamnei de La Vallière. Regele trăieşte

fericit în sânul acestei familii „recompuse”. Dacă Delfinul vrea „să-şi ucidă tatăl” (viziune freudiană) ca să domnească în locul lui (ceea ce nu se întâmplă, deoarece moare în 1711), Maine şi Toulouse vor să-şi vadă „tatăl dăinuind” ca să obţină de la el favoruri, posturi, privilegii. Numeroasele războaie din trecut ale suveranilor francezi cu Delfinii lor (Carol al VIII-lea/viitorul Ludovic al XI-lea) îndreptăţesc temerile regelui…

Domnişoara de Fontanges, „rănită în timpul serviciului”

În sânul acestei familii care, până la urmă, seamănă cu multe familii foarte umane „dacă nu există interes, nu există nici acţiune”, spune o vorbă, doamna de Maintenon, prea mare doamnă ca să manifeste vreo umbră de gelozie, închide ochii la cele câteva escapade amoroase ale regelui, care nu neglijează niciodată tinerele. În octombrie 1678, Marie-Angélique de Scoraille de Roussille[5] devine, la vârsta de 17 ani, domnişoară de onoare a doamnei Palatinatului, a doua soţie a lui *Monsieur*, cu aceleaşi apucături homosexuale ca şi în vremea primei *Madame*, Henriette de Anglia.

Marie-Angélique este o frumuseţe blondă perfectă. La Fontaine o vede ca pe „un dar demn al cerurilor”. Măgulită că-i place regelui, mai în vârstă decât ea cu 23 de ani, adolescenta îi cedează repede. Numită ducesă de Fontanges[6], ea va constitui repede un pericol, scurt, dar real, pentru autoritara marchiză de Montespan. Născută în 1661, e mai tânără cu 20 de ani decât marchiza. În 1679, ea are 18 ani, iar regele, 41. Originară din Cantal (Auvergne), fără cultură şi fără spirit, l-a sedus pe rege numai cu frumuseţea: ten alb ca laptele, păr de un blond veneţian destul de deosebit, ochi albaştri-cenuşii, „talia mlădioasă a tinereţii şi un fel de a-şi ţine capul, o ţinută demne de a seduce un rege”. Ajunsă în patul lui Ludovic al XIV-lea prin intermediul ducelui de La Rochefoucaud (după spusele lui

Spanheim), a primit la început câteva bijuterii (un colier lung de perle, cercei), după primele întâlniri în camera sa de la Palais-Royal din Paris. Apoi, regele s-a hotărât s-o arate public la curte, cu ocazia liturghiei de dimineaţă, în prezenţa reginei şi a doamnei de Montespan. De aici, comentarii, gelozii, bârfe: „Regele trăia cu favoritele lui, fiecare separat, ca într-o familie legitimă: regina le primea în vizită, ca şi pe copiii nelegitimi, ca şi cum ar fi fost pentru ea o datorie de îndeplinit, căci totul se derula conform calităţii pe care o avea fiecare dintre ele şi după voinţa regelui”, scrie ambasadorul Veneţiei, Primi Visconti. De aici şi furia Bisericii, căci, „când asistau la liturghie la Saint-Germain, se aşezau în faţa ochilor regelui, doamna de Montespan împreună cu copiii ei în tribuna din stânga, vizavi de toată lumea, iar cealaltă în dreapta, în timp ce la Versailles doamna de Montespan stătea în partea Evangheliei, iar domnişoara de Fontanges, pe gradenele instalate în dreapta altarului. Se rugau, cu şiragul de mătănii sau cu cartea de rugăciuni în mână, ridicând ochii în extaz, ca nişte sfinte”, continuă Primi Visconti, într-un text din care răzbate indignarea abia voalată...

În faţa domnişoarei de Fontanges, doamna de Montespan – de o gelozie furioasă – se dezlănţuie. O aventură amoroasă regală? N-are cum să se împotrivească, dar preferă să-i aleagă ea însăşi aceste mici aventuri igienice fără consecinţă pentru ea.

Ea ştie că regele e nestatornic cu trupul, dar că spiritul îi este fidel. „Inima unui prinţ e atacată ca o cetate”, îi scrie Ludovic al XIV-lea Delfinului. „Abandonându-ne inima, trebuie să rămânem stăpâni absoluţi ai spiritului nostru” (*Instructions au Dauphin*). Dar „nu suntem stăpâni pe noi, nici pe pasiunile noastre, după cum recunoaşte marchizul de Saint-Maurice. Doamna de Montespan ştie foarte bine că legăturile ocazionale nu sunt deloc rare în viaţa regelui. Deseori, Ludovic petrece un moment cu o femeie tânără şi frumoasă, precum doamna de Saint-Martin. Saint-Maurice scrie de altfel: „De acest soi de femei, el [regele] se foloseşte ca de caii de poştă, pe care încaleci o singură dată şi pe urmă nu-i mai vezi niciodată”.

În cazul domnişoarei de Fontanges, povestea a căpătat proporţii neobişnuite. Regele îi oferă o caretă gri-perle trasă de

opt cai! Doamna de Maintenon o priveşte în tăcere pe această tânără de care toată curtea râde pentru că e cam sărăcuţă la minte. Regele o copleşeşte cu bijuterii. Doamna de Montespan strigă, răcneşte, se revoltă, bate din picior, dovadă a slăbiciunii sale. Doamna de Maintenon, sigură de puterea ei, se uită şi nu zice nimic. Doamna de Montespan vede roşu în faţa ochilor, se sufocă de indignare şi vociferează! Doamna de Maintenon, nepăsătoare, numără caii. În 1680, Marie-Angélique devine ducesă de Fontanges – totuşi, fără înscrisuri de ridicare a domeniului la rang de ducat, fără alt brevet decât cel al unei pensii confortabile (22 000 de scuzi rentă viageră anuală). Ce umilinţă pentru doamna de Montespan, fiica ducelui de Mortemart! Rivalitatea dintre cele două femei atinge paroxismul.

La biserică, doamna de Montespan, la stânga (în partea inimii), intră în pielea unei soţii batjocorite, umilite, înconjurată de copiii pe care i-a făcut regele. Ingratul! Făţarnicul! Laşul! Françoise de Maintenon, mare doamnă, se roagă tăcută în genunchi. Are 43 de ani. Domnişoara de Fontanges are 17… Doamna de Maintenon citeşte în viitor, căci, la vârsta ei, stăpâneşti bine trecutul…

Şi apoi, trebuie să ai întotdeauna încredere în evenimentele neaşteptate ale vieţii. Şi, în ianuarie 1680, domnişoara de Fontanges naşte un copil mort. Doamna de Montespan rânjeşte. Rea femeie! Doamna de Maintenon o compătimeşte pe tânăra mamă de 18 ani. Domnişoara de Fontanges suferă. Doamna de Montespan se bucură de suferinţa ei. Doamna de Maintenon se roagă. Domnişoara de Fontanges nu-şi mai revine după naştere. Tânărul ei corp cedează.

După ce doi urşi îmblânziţi ai doamnei de Montespan îi răvăşesc camera, mica Fontanges îşi atrage sarcasmele în serie ale întregii curţi. Doamna Palatinatului nu rămâne nici ea mai prejos şi, adevărată limbă de viperă, profită din plin de această delectare. După naşterea copilului mort, doamna de Sévigné, făcând aluzie la hemoragia abundentă ce avea să-i pună capăt vieţii la numai 20 de ani, a spus o vorbă de o cruzime care înfioară: „Rănită în timpul serviciului”! Domnişoara de Fontanges îşi pierde sângele. Este transportată la Port-Royal-des-Champs. În ziua de 26 iunie 1681, intră în agonie. Regele

aleargă la căpătâiul ei ca altădată la picioarele doamnei de La Vallière la mănăstirea din Chaillot. Domnişoara de Fontanges nu mai are scăpare. El plânge. Ea murmură: „Mor mulţumită pentru că ochii mei l-au văzut plângând pe rege”. Doamna de Montespan se simte uşurată. Doamna de Maintenon deplânge acest destin secerat la 20 de ani. Ea va muri la 84 de ani, la patru ani după bătrânul rege… Domnişoara de Fontanges a murit la 18 luni după nefericita naştere şi lumea şuşoteşte. Scăpase recent de o tentativă reală de otrăvire. Bârfele se înmulţesc şi doamna Palatinatului scrie: „Doamna de Montespan era un diavol împieliţat; dar domnişoara de Fontanges era bună şi naivă; amândouă erau foarte frumoase. Ultima a murit, se zice, pentru că prima i-a pus otravă în lapte; nu ştiu dacă e adevărat, dar ştiu bine că doi oameni de-ai domnişoarei de Fontanges au murit şi se spunea public că fuseseră otrăviţi”.

Autopsia (făcută cu mijloacele timpului…) nu a descoperit nimic anormal. Din biata Fontanges n-a mai rămas decât coafura *à la Fontanges*, care i-a perpetuat numele, aşa cum „lavaliera” continuă să perpetueze amintirea tinerei carmelite…

Talente deosebite

Poate că doamna de Maintenon nu-şi datorează siguranţa de sine numai fizicului său, pentru că acesta se schimbă considerabil între anii 1670 şi 1715! Nici numai culturii sale, plăcerii sale de a educa, de a instrui, de a transmite cunoştinţe. Poate că avea şi talente deosebite, probabil voit stimulate şi dobândite într-un mod aproape „profesional”. Rămasă văduvă după Scarron, nu se instalase oare în cartierul Marais în 1661, chiar pe strada (Trois-Pavillons) – ciudată întâmplare… – unde locuiseră exact înaintea ei o anume Marion Delorme, devenită amanta lui Richelieu şi a lui Condé, sau o anume Ninon de

L'Enclos, ajunsă amanta magistraţilor, ofiţerilor şi chiar a clerului din Paris?

Doamna de Maintenon a fost poreclită „doamna de Acum". Şi totuşi, timp de 40 de ani, a ştiut să rămână „doamna de Totdeauna", şi asta până la moartea regelui. De ce? Această favorită extraordinară, cunoscută ca pioasă, chiar bigotă, avea probabil senzualitatea unei „frumoase indience", dublată de o mare experienţă în materie de sex. Tânără văduvă, ar fi împărţit luni întregi patul cu Ninon de L'Enclos, femeia cea mai libertină a secolului. Voltaire, istoriograf al regelui, a continuat să afirme acest lucru la mult timp după moartea lui Ludovic al XIV-lea şi a doamnei de Maintenon. Această relaţie a două femei să fi dezvăluit la Françoise d'Aubigné talente ascunse? Să fi făcut Ninon din Françoise cea mai expertă dintre favorite, astfel încât regele să nu se mai poată lipsi de ea timp de 40 de ani?

În mai 1698, doamna Palatinatului îi scrie şi ea lui Sophie de Hanovra: „Ninon poate să ducă viaţa pe care o doreşte, nimeni nu-i va zice niciodată nimic, pentru că este *una dintre cele mai bune prietene* ale Atotputernicei (doamna de Maintenon), pe care o cunoaşte de ani buni. *Legătura* a început în cartierul Marais"[7].

În 1705, Saint-Simon confirmă: „Ea [Ninon] fusese *prietena intimă a doamnei de Maintenon* tot timpul cât aceasta a stat la Paris. Doamnei de Maintenon nu-i plăcea să i se vorbească despre ea, dar nu îndrăznea s-o blameze. Ea [Ninon] i-a scris din când în când până la moartea sa (în 1705) cu prietenie… Când i se întâmpla să fie interesată [Ninon] mult de cineva sau de ceva… îi scria doamnei de Maintenon, care *o servea eficient şi cu promptitudine*; dar, de când a dat mărirea peste ea, nu s-au mai văzut decât de două-trei ori, şi asta *în secret*".

Ninon nu a vrut niciodată să spună nimic despre tinereţea doamnei de Maintenon. Chiar şi prietenului ei, Saint-Evremond, dornic să cunoască amănunte picante despre primii ani ai eternei favorite, i-a scris la bătrâneţe: „A venit vremea când am uitat de toate, în afară de prieteni… Scarron îmi era prieten; soţia lui mi-a oferit nenumărate plăceri prin conversaţie şi, *pe atunci*, am socotit-o *prea stângace pentru amor* [cum a făcut să-şi dea seama că era prea stângace?]. Cât priveşte detaliile, nu ştiu nimic, n-am văzut nimic…"[8].

Această serie de afirmaţii ambigue să fie oare doar o serie de minciuni? La Fare scrie: „Au avut *acelaşi pat* luni întregi”! Iar el era bine informat, fiind amantul doamnei de La Sablière, prietena lui Ninon şi soţia lui Antoine de Rambouillet, amantul lui Ninon. Voltaire – care a cunoscut-o pe Ninon de L’Enclos pe când era copil şi care l-a avut naş pe abatele de Châteauneuf, foarte apropiat de ea – adaugă: *„S-au culcat împreună* câteva luni la rând”. Dar corectează imediat impresia pe care poate s-o lase această propoziţie curioasă adăugând: „Era atunci o modă între prieteni”.

Ninon a rămas toată viaţa – de departe – legată de doamna de Maintenon, crescută în copilărie de mătuşa ei, doamna de Villette-Mursay, mama locotenentului general al armatelor navale cu acest nume. Curtezana a întreţinut o lungă corespondenţă cu familia acestuia.

Prietenia lui Ninon cu soţii Scarron este greu de studiat. Această prietenie îşi are originea probabil în Poitou, în ceea ce o priveşte pe doamna, şi la Paris, în ceea ce îl priveşte pe domnul. Ea s-a consolidat mult odată cu căsătoria celor doi. S-a vorbit uneori de o legătură de rudenie între Ninon şi Françoise d’Aubigné. Nimic nu permite în acest moment confirmarea ei. Dar cele două femei ar fi putut avea relaţiile anterioare căsătoriei cu Scarron. Chiar dacă nu există o legătură de sânge, familia lui Ninon şi cea a lui Françoise ar fi putut să fie înrudite prin alianţă ori prin intermediul familiilor Raconis şi Lusignan de Mursay.

Cât priveşte prietenia dintre Ninon şi Scarron, aceasta este sigură, pariziană, solidă. Poetul a locuit în cartierul Marais, după cum îşi amintea doamna Palatinatului în 1698, la mai bine de 30 de ani de la moartea acestuia. Apoi s-a mutat în cartierul Saint-Germain, ca Ninon, care fusese instalată acolo de contele d’Aubijoux. Scarron a cerut să fie transportat pe strada Saint-Pères, adică chiar pe strada lui Ninon. El a locuit acolo lângă spitalul Charité, probabil într-un imobil mobilat (*Hôtel de Troie*), sau a fost poate găzduit de baroana de Neuillant. Prietenia dintre poet şi curtezană este anterioară anului 1643. Ninon nu avea nici 20 de ani. Apoi, Scarron a devenit susţinătorul Frondei, deoarece Mazarin a dispreţuit dedicaţia (şi lectura) poemului său *Typhon*. Poetul a ajuns foarte repede

în centrul unui cerc de agitatori, care i-au primit în rândurile lor pe cardinalul de Retz şi pe susţinătorii lui Condé. În acest context agitat s-a căsătorit Scarron, bărbat infirm, în 1652, cu foarte tânăra Françoise d'Aubigné, fina baroanei de Neuillant, care o plasase înainte la ursulinele din Paris, după ce o luase din casa mătuşii sale hughenote.

Soţii Scarron, „nepotriviţi", s-au mutat pe strada Tixeranderie, nr. 27. Apartamentul e mic: trei camere şi bucătărie, exact în faţa spitalului Saint-Gervais. Françoise, care avea 16 ani când s-a căsătorit, a întâlnit-o probabil pe Ninon, care avea atunci 28 de ani, la puţin timp după căsătorie. Poate că legăturile familiale ţesute pe vremuri în Poitou au facilitat o apropiere amicală între cele două tinere. Dar aceste legături eventuale nu sunt esenţiale pentru a lămuri urmarea.

În schimb, cele două personalităţi trebuie să se fi simpatizat foarte repede dintr-o mulţime de motive: infirmităţile lui Scarron trebuie să-i fi întărit lui Ninon hotărârea de a rămâne o femeie liberă, fără soţ; iar exemplul ei trebuie să-i fi întărit timidei Françoise hotărârea de a fi soţia unui bătrân, care îi oferea plăcutul statut de femeie la fel de liberă, liberă să nu-şi deschidă nici uşa, nici inima, nici sexul unei mulţimi de „plătitori".

Françoise, abia ieşită din adolescenţă, nu are cum să nu sufere influenţa lui Ninon, mai mare decât ea cu 12 ani, prietenă a soţului ei. Nu are avere şi nici vreo speranţă, aşa cum era şi Ninon în perioada exilului tatălui ei. Ştie şi ea că are numele pătat de greşelile tatălui. Françoise este fiică de asasin: tatăl ei, Constant d'Aubigné, şi-a ucis în 1619 prima soţie, surprinsă cu un alt bărbat! „Reuşita" lui Ninon, altă fiică de asasin, nu poate decât s-o liniştească. Faptul că Henri de l'Enclos îl ucisese cu spada pe baronul de Chabans nu o împiedică pe Ninon să se impună secolului ei. Pentru Françoise este o adevărată speranţă. E adevărat că, în vremea Frondei, şi Mazarin este fiul unui asasin sicilian…

Amândouă au fost crescute de mătuşile lor în lipsa cuplului parental. Femei tinere apropiate mediilor necatolice, una nepoată de poet hughenot, cealaltă cu simpatii protestante, una nepoata lui Agrippa d'Aubigné, cealaltă fosta amantă a lui Coligny, cele două au imensul noroc să cunoască obiceiurile

lumii, una graţie naşei sale, doamna de Neuillant, mama stareţei mănăstirii Notre-Dame de Poitiers, cealaltă graţie mătuşii sale, doamna de Raconis, stabilită la castelul celebrei Diane de Poitiers.

Nu ştim nimic despre discuţiile, sfaturile şi distracţiile dintre cele două tinere femei, dar e foarte posibil ca Ninon să fi fost pentru viitoarea doamnă de Maintenon ceea ce Marion Delorme fusese pentru ea cât timp fuseseră vecine pe strada Trois-Pavillons.

Cert e că, pentru toţi contemporanii, de la doamna Palatinatului la Voltaire, de la La Fare la Saint-Simon, Françoise d'Aubigné împărţise patul cu Ninon „luni întregi". Or, în acea perioadă a ieşit prima carte considerată „pornografică" în limba franceză, intitulată *L'Ecole des filles ou la philosophie des dames*, de Michel Millot şi Jean L'Ange, publicată în 1655, apoi, pe sub mână, în Olanda, în 1667-1668. Cartea este construită sub forma unor dialoguri între două verişoare: Suzanne, mai în vârstă şi mai cu experienţă decât cealaltă, Fanchon, îi dă sfaturi de natură sexuală. Amândouă discută fără pudoare despre un mare număr de teme considerate pe atunci tabu: vârsta căsătoriei, evident, dar şi organele genitale, ale bărbatului şi ale femeii, relaţiile sexuale, deflorarea virginelor, diferite poziţii la pat, mărimea penisului, mijloacele de contracepţie, numite pe atunci de doamna de Sévigné „restringentele" şi de Biserică „secretele funeste", deoarece erau opuse cuvintelor lui Hristos: „Lăsaţi copiii să vină la mine". De la un capitol la altul, lucrarea – prima de acest gen din Franţa care este făţiş libertină – capătă un caracter pornografic, care a dus la aruncarea în închisoare a lui Jean L'Ange (1655) şi execuţia în efigie a lui Michel Millot (1655). Or, se pare că Jean L'Ange, prieten cu Scarron şi gentilom în serviciul regelui, a fost inspirat de relaţiile dintre Françoise şi Ninon, despre care se spunea de altfel că erau verişoare[9]!

Să încercăm să ascultăm acest dialog în patru. Să-l ascultăm cu atât mai multă atenţie cu cât totul ne face să presupunem că lucrarea a fost scrisă în cercul restrâns al libertinilor frecventat de Scarron şi de Ninon, amândoi profund atei. Într-adevăr, putem citi aici că oamenii se dedau luxurii într-o veselie, fără să aibă noţiunea păcatului în mai mare măsură „decât dacă ar fi mâncat ouă în post". Când ştim că Scarron refuză să postească

înainte de Paşti, când ştim că prietenii lui nu ezită să comande ouă cu slănină la un han în Vinerea Mare, când ştim că Ninon de L'Enclos aruncă oase de găină în postul Paştelui de la ferestrele sale în capul preotului de la Saint-Sulpice, există toate şansele ca văduva lui Scarron să fi învăţat multe „prostii" atât cu bătrânul ei soţ, cât şi cu prietena ei „intimă" Ninon...

DOAMNA DE MAINTENON INIŢIATĂ DE NINON DE L'ENCLOS

Cea mai celebră curtezană din Franţa, Ninon de L'Enclos frecventa în mod regulat salonul literar al lui Scarron. Salon libertin prin excelenţă. Aici a întâlnit-o pe Françoise d'Aubigné pentru prima dată în viaţă. Cele două femei nu aveau cum să nu se înţeleagă, pentru că aveau multe puncte comune. Iată ce i-ar fi putut spune Ninon noii sale prietene:

— Nu sunt primită la Versailles[10], dar toate marile doamne de la curte mă vizitează, i-a zis Ninon, rânjind, tinerei sale interlocutoare, care o asculta cu atenţie. Şi ştii de ce? Pentru că toate vor să afle cum să-şi ţină lângă ele soţii şi amanţii[11]. Cunoşti mulţi oameni importanţi, pentru că salonul vostru este un loc privilegiat pentru discuţii literare şi filosofice. Toată lumea bună din Paris jinduieşte să fie invitată la voi! O primeşti pe doamna de Montespan, dar şi pe Bonne d'Heudicourt sau pe doamna de Sévigné[12]... La mine nu îndrăznesc să vină decât pe ascuns... Ţin mult la tine fiindcă-mi semeni. Istoria familiilor noastre e aceeaşi; taţii noştri fiind doi criminali, eram destinate, şi tu, şi eu, mănăstirii, nu vieţii mondene. Eu am ales galanteria şi nu regret deloc! Pe tine, Paul (Scarron) te-a salvat de mănăstire. Eşti tânără, frumoasă, plină de spirit. Sunt sigură că te aşteaptă un mare viitor. Am încredere în tine şi sunt convinsă că ceea ce-ţi spun aici nu va ieşi din această încăpere. Ştii că doamna de Montespan a venit de câteva ori la mine? Cine ar fi crezut?

Ninon a început să râdă încetişor şi melodios.

— Femeia asta arogantă şi dispreţuitoare, care n-a vrut niciodată să stea la aceeaşi masă cu mine, mă implora să-i vând secretul afrodiziacelor mele! Era dispusă să plătească scump ca să-mi cunoască secretele. Această femeie amărâtă nu ştie cum să-şi asigure pentru totdeauna favorurile regelui: îi aduce în pat virgine[13] drăguţe, aleargă prin tot Parisul după ghicitoare, făcătoare de avorturi, şarlatani, preoţi răspopiţi şi spiţeri de doi bani care să-i furnizeze aşa-zise prafuri de iubire[14]! Îţi dai seama! O femeie aşa de inteligentă ca marchiza crede în diavol şi în farmece[15]. Era să-i râd în nas, dar mi-a fost teamă să nu mă otrăvească.

Începând din 1661, văduva Scarron s-a mutat pe strada Trois-Pavillons, nu departe de locuinţa curtezanei. Françoise venea deseori să se consoleze lângă Ninon, pe care o considera un fel de *alter ego*, singura ei prietenă, confidenta ei, de la primele lor întâlniri în casa lui Scarron. O dată, tânăra văduvă a rămas la Ninon seara târziu şi stăpâna casei i-a propus să doarmă la ea.

— Am un pat enorm, i-a spus ea. Putem dormi trei în el. Şi, în plus, ştiu poveşti minunate de adormit. Promit să-ţi istorisesc câteva, dacă le ţii minte.

Françoise, prea puţin grăbită să se întoarcă singură în locuinţa ei rece, nu s-a lăsat rugată. După ce toţi musafirii au părăsit salonul lui Ninon, cele două femei s-au reîntâlnit în patul mare înconjurat de oglinzi[16]. Spre surprinderea invitatei sale, Ninon s-a culcat goală.
— Nu-ţi pui cămaşă de noapte? a întrebat-o ea mirată[17].
— Pentru ce? Nu mi-e ruşine de corpul meu. Ţin la el, îl iubesc şi el îmi răspunde la fel. Dumnezeu ne-a oferit un instrument perfect ca să cunoaştem lumea, ca să ne bucurăm de ea, să pătrundem în ea, s-o iubim şi să fim iubite…
— Şi ca să suferim.
Françoise se gândea la soţul ei defunct, infirm timp de atâţia ani.
— Da, asta e sigur, dar cunoaşterea este întotdeauna subiectivă şi sursa oricărei cunoaşteri este experienţa. Când doamna de Montespan a venit la mine, deghizată şi mascată[18] ca să treacă mai uşor neobservată, mi-a oferit o sumă frumuşică numai să-i dau filtrele mele de dragoste. Recunosc că mi-a făcut mare plăcere s-o văd pe această mândră marchiză deznădăjduită, aproape disperată. Nu i-am dat nimic, pentru că filtrul meu de dragoste, singurul meu filtru, este experienţa[19]. Am 38 de ani şi am învăţat primele lecţii când aveam 13[20]… Primul dintre secretele mele, pe care aş vrea să ţi-l dezvălui în seara asta, este foarte simplu şi cel mai important: sexul conduce lumea.
— Bietul meu soţ voia să mă convingă că spiritul…
— Da, pentru că devenise impotent… Bărbatului îi este întotdeauna teamă de sexualitatea neînfrânată a unei femei. Şi totuşi, ea îl atrage în mod irezistibil. Dar, în viaţa de zi cu zi, preferă deseori să aibă acasă[21] o soţie bigotă; se simte mai liniştit, mai în siguranţă; chiar dacă se duce „să se distreze” puţin în altă parte, cu o zeiţă păgână care stăpâneşte arta iubirii.
— Arta iubirii?
— Da, pentru că iubirea e o artă[22], o mare artă, o artă cu care nu te naşti şi pe care ar trebui s-o înveţe toate tinerele! Cea care e foarte pricepută în arta iubirii poate să conducă lumea, dragă prietenă! Să nu uiţi asta! Totuşi, drăguţo, arta iubirii nu va apărea niciodată în niciun program de educaţie a fetelor, pentru că bărbaţii nu vor dori niciodată să ştim cum să-i manipulăm.
— Cum trebuie făcut atunci, dragă Ninon?
— Ca pentru oricare altă artă, trebuie să ai talent. Dar talentul nu înseamnă nimic fără experienţă şi, dacă o femeie este înzestrată şi inteligentă, va învăţa repede.
— Cum putem afla dacă suntem înzestrate sau nu?
— O femeie care este înzestrată pentru dragoste începe prin a-şi iubi trupul. Nu putem cunoaşte corpul aproapelui dacă nu ne cunoaştem propriul trup. Şi dacă nu cunoşti corpul celuilalt, nu-i poţi oferi o mare plăcere. Cele mai multe femei se culcă cu bărbatul lor sub o cuvertură şi nici măcar nu-şi scot capoatele, pentru că le e ruşine de corpul lor[23]! Educaţia religioasă pe care o primesc le învaţă chiar să-şi urască trupul ca pe receptaculul tuturor păcatelor. Numai că, dimpotrivă, ele trebuie să-şi arate corpul, pentru că nimic nu-l face pe un bărbat să dorească mai mult o femeie decât goliciunea ei! N-are importanţă corpolenţa, nici vârsta! Uită-te la mine, am piept frumos, e adevărat, dar şoldurile îmi sunt prea mari, iar talia şi-a pierdut din subţirime. Dar e ăsta un motiv suficient ca să-mi ascund corpul?
— Nu, îmi pari foarte drăguţă.

— Şi tu, care ai un corp splendid[24], tânăr şi ferm, ţi-l ascunzi sub veşminte chiar şi noaptea! Scoate tot de pe tine, fă-mi plăcerea asta!
Tânăra şi-a scos bucuroasă cămaşa de mătase.
— Multe femei îşi urăsc corpul! Li se pare că sunt prea slabe sau prea grase, prea scunde sau prea înalte. Uite, femeia cea mai puternică din regat, marchiza…
— E splendidă! Toată lumea e fermecată de ea!
— Da, dar în loc să se dăruiască cu plăcere regelui, îi caută tinere, deoarece crede că numai tinereţea este deţinătoarea frumuseţii şi a graţiei, dar nu-i adevărat. Îi e teamă că îmbătrâneşte şi începe să-şi urască trupul, care era totuşi cel mai mare aliat al ei! Mai devreme sau mai târziu, îl va pierde pe rege, o să vezi.
— Dar cum să fim sigure de corpul nostru, pe care îl socotim atât de imperfect, care ne trădează mereu prin durerile, nevoile, ostenelile şi bolile lui?
— Frumuseţea atrage, dar este secundară în actul iubirii. Contează pasiunea cu care facem dragoste.
— Ce trebuie să fac ca să fiu pasionantă sau pasionată?
— Să-ţi arăţi pasiunea… şi plăcerea[25]… Pentru ca bărbatul să fie sigur de virilitatea lui, trebuie să ştie că îi oferă plăcere unei femei. Chiar şi regii cei mai puternici au nevoie să fie asiguraţi în această privinţă[26]. Odată, am primit la mine un sultan[27]; a fost crescut, ca toţi băieţii din ţara lui, de femeile

„Multe femei cred că părţile lor intime vin de la diavol.”

din harem. Mi-a istorisit o poveste foarte populară printre soţiile tatălui său, care spunea că puterea politică[28] a unui principe a fost pusă sub semnul întrebării pentru că soţia îl înşela[29]… Dacă eşti neputincios sau stângaci în pat, incapabil să-ţi satisfaci şi să-ţi controlezi soţia, înseamnă că nu eşti în stare să conduci o ţară. De la această umilire, sultanul se căsătoreşte cu o fecioară şi pune să i se taie capul dacă-i este necredincioasă, ca să nu aibă şi el parte de o păţanie de felul ăsta…
— Ce poveste! Totuşi, se întâmplă des ca un bărbat să-şi înşele soţia.
— Bineînţeles! Închipuie-te în locul unui biet bărbat care se pomeneşte în pat cu o femeie pioasă ce nu îndrăzneşte nici să-şi dezgolească trupul, nici să-l privească pe cel al soţului! Ce nenorocire pentru un bărbat a cărui dorinţă se naşte din ceea ce vede! Fără a mai vorbi de alte plăceri senzuale pe care aceste femei simple le consideră complet interzise, impure, chiar nedemne[30]!
— Un exemplu, dragă Ninon!
— Multe femei cred că părţile intime ale unui bărbat sau ale unei femei vin de la diavol[31]. Ar fi nepotrivite şi interzise. Ba chiar sunt numite „părţile ruşinoase”, deşi partea cea mai îndrăgită a unui bărbat este sexul lui.
— Şi ce faci tu în plus cu sexul lui în comparaţie cu altă femeie?
— O să-ţi arăt.
Ninon a luat mâna prietenei sale, a apropiat-o de buze şi i-a luat în gură degetul arătător.
— O, nu, e dezgustător! a exclamat tânăra văduvă, râzând stânjenită[32].
Curtezana a sărutat-o pe gură[33]. Françoise s-a simţit tulburată de gestul prietenei sale. Auzise enorm de multe lucruri despre această femeie libertină, dar n-ar fi crezut niciodată să ajungă într-o aşa mare intimitate cu ea şi cu atât mai puţin să se dedea unor astfel de jocuri, care i se păreau tabu. În salonul lui Scarron, tânăra văduvă fusese desigur obişnuită cu tot felul de discursuri mai mult sau mai puţin lubrice[34], care înfăţişau diferitele tipuri de amor[35]. Totuşi, una e să auzi vorbindu-se despre aceste experienţe şi alta să le trăieşti.
Pieptul lui Françoise a început să tresalte cu iuţeală şi aceasta şi-a zis că sărutarea lui Ninon era mult mai dulce decât a unui bărbat. Gesturile lente şi languroase ale amantei experimentate i-au făcut corpul foarte sensibil la mângâierile[36] ei. În cele din urmă, raţiunea a fost învinsă de dorinţă, iar vinovăţia a lăsat locul voluptăţii. Françoise a răspuns cu o sărutare înfocată, ca şi cum i-ar fi fost teamă ca nu cumva Ninon să dispară brusc, ca un vis prea scurt.
— Plăcerea, vrei plăcerea?
Françoise era complet descumpănită; îi era ruşine, dar, în acelaşi timp, acceptase deja jocul şi trebuia acum să meargă până la capăt.
— Nu-ţi face griji, totul e foarte frumos la tine… şi asta îmi place.
Poate că Françoise se gândea atunci la Suzanne din *L’Ecole des filles*, citită cu glas tare în salonul răposatului Scarron, care îi zicea lui Fanchon: „Fata trebuie să rămână mlădioasă şi suspusă dorinţelor bărbatului. Să se aşeze în toate poziţiile, să se mişte în toate felurile, să facă cu mâinile tot ce va dori el, pe scurt, trupul să nu fie al ei şi ea să nu-i poată refuza nimic din ce-ar vrea să-i ceară. Ar fi tare nătângă dacă s-ar lipsi de o plăcere care ar trebui să-i dăruiască atât de mult celui pe care îl iubeşte. Vreau aşadar să fie lipsită de toate acele scrupule care duc direct la distrugerea plăcerii!”.

Numai dacă înţelegem atmosfera în care Françoise d'Aubigné a trăit de la 16 până la 25 de ani, în salonul cel mai libertin al vremii ei, numai dacă înţelegem relaţia pe care a avut-o cu Ninon de L'Enclos, femeia cea mai libertină din secolul acela, numai aşa reuşim să ne imaginăm pasiunea pe care regele a putut s-o aibă pentru ea. Şi cu această femeie mai în vârstă decât el cu trei ani, fiica unui criminal, născută în închisoare, a ajuns cel mai mare rege din univers să se căsătorească în 1683, pe când era un văduv fercheş de 45 de ani. Dacă doamna de Maintenon n-ar fi avut în pat o tehnică şi un comportament specifice, ar fi putut oare să-l reţină pe lângă ea pe nepotul *Berbantului* şi să-l atragă fizic până la „70 de ani trecuţi", după propria-i mărturisire? Altfel, misterul ar rămâne cu atât mai adânc cu cât ea nu i-a dăruit niciun copil regelui, care a avut opt cu plinuţa doamnă de Montespan şi cinci cu doamna de La Vallière cu sâni mici de veşnică adolescentă.

1* „Doamna de Acum". Maintenon şi *maintenant* („acum") se pronunţă aproape la fel în limba franceză (n.tr.).

Partea a doua

De la plăcere la desfrâu

(1683-1715)

5
Soliditatea Voastră

„Marchizului de Villarceaux, amantul lui Ninon de L'Enclos şi al lui Françoise d'Aubigné, îi place să facă dragoste cu nevasta mareşalului de Castelnau în faţa portretului bărbatului ei. «O, un om atât de mare! Cum să-i faci una ca asta?» spune, suspinând, nevasta lui.”

Tallemant des Réaux, *Historiettes*

Liturghii negre şi sabaturi

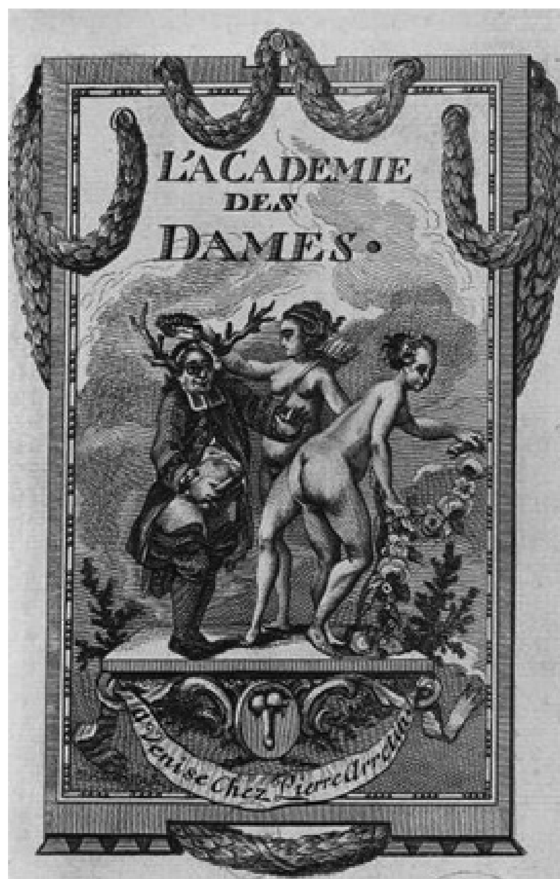
Anii 1680 încep într-o mare efervescenţă. Domnişoara de Fontanges moare în urma unei naşteri nefericite. Doamna de Montespan este compromisă în povestea cu filtre de dragoste şi afrodiziace obscure. Licori magice din toate timpurile. Un fel de Viagra de folosit în numeroase reţete malefice, care promiteau întotdeauna fericirea pentru unii (virilitate înzecită[1]) şi nenorociri pentru alţii (cununii legate, impotenţă masculină, sterilitate – neapărat feminină, deoarece nu se cunoaşte nimic despre existenţa spermatozoidului, care trebuie să aştepte cu răbdare inventarea preţiosului microscop, în 1678, ca să se manifeste în sfârşit şi să explice fenomenul abstract al procreării). La Voisin, tristă otrăvitoare, o denunţă, printre clienţii săi, pe contesa de Soissons, fosta amantă a regelui, acuzată de a-l fi asasinat pe conte, soţul ei.

Vrăjitoria este un fenomen vechi, născut nu neapărat din obscurantism, ci din imposibilitatea de „a cunoaşte” în cadrul unor civilizaţii în care nimic nu este explicabil: tunetul, fulgerele, mareele, atracţia lunii, viteza sunetului, a luminii. Lumea contemporană cu palatul de la Versailles plămădeşte cu greu şi lent primul embrion al cunoaşterii. Îşi face apariţia obstetrica. Regele îndrăzneşte primul să facă apel la un chirurg bărbat pentru a o ajuta să nască pe doamna de La Vallière! Stupoare. Un bărbat învăţat, nu o moaşă cu mâinile murdare, cu unghiile negre, cu corpul acoperit de jeg (pentru a împiedica pătrunderea bolilor). O moaşă care abia a părăsit masa unde s-a tăiat gâtul porcului pentru venirea pe lume a nou-născutului vecinei! Nou-născut, deoarece cuvântul „bebeluş” nu există în secolul al XVII-lea (termenul *baby* apare în Marea Britanie abia în timpul impozantei Victoria, mama suveranilor din Europa).

Vrăjitoria e în toi în secolul al XVII-lea şi „posedarea” femeilor de către demoni e ceva obişnuit. Este epoca „posedatelor de la Loudun”, biete călugăriţe de provincie cuprinse de isterie la vederea preotului lor tânăr şi frumos, părintele Urbain Grandier (1632-1634). Este epoca lui Madeleine Demandolx, vrăjită şi ea de bunul ei duhovnic din Marsilia, Louis Gaufridy[2], paroh la Accoules (1610-1611). Este epoca lui Madeleine Bavent, a preotului Picard şi a vicarului său, Thomas Boullé, la Louviers (1643-1647).

Secolul al XVII-lea rămâne secolul rugurilor şi vrăjilor, al sabaturilor de sâmbătă seara (deja!) la care vrăjitoarele se duc în mare viteză, călare pe mătura lor rapidă bine aşezată... între coapse... Secolul al XVII-lea este secolul liturghiilor negre[3], al sacrificărilor de copii – pretinse sau reale –, al simulacrelor de ceremonii religioase, celebrate de preoţi falşi. Ospeţele canibale urmează orgiilor incestuoase şi constituie un fel de lume paralelă cu cea – oficială – a Marelui Secol al sufletelor. Există suflete negre, vicioase şi perverse; suflete vândute pentru câţiva bănuţi lui Belzebut. Diavolul este mereu prezent în această viziune maniheistă asupra lumii. Un diavol care e departe de a fi singur, trăind înconjurat de o mulţime de demoni, cărora cei mai mari teologi demonologi le precizează numărul cu o exactitate matematică uimitoare – 1 000, 1 100, nu, 1 123 sau 1

124, deoarece oamenii Bisericii se ceartă crunt în privinţa numărului lor real!

„Biete călugăriţe de provincie cuprinse de isterie la vederea preotului lor tânăr şi frumos.”

Secolul al XVII-lea are încă izul legăturii de vreascuri medievale. Rugurile Sodomei îşi răspândesc cenuşa caldă peste sufletele curate. Însăşi doamna de Sévigné încearcă în zadar să prindă din aer câţiva fulgi din cenuşa încă vibrantă a marchizei de Brainvilliers, arsă în Piaţa Grève pentru că şi-a omorât tatăl şi fraţii, după ce şi-a încercat de mai multe ori otrăvurile pe bolnavii de la Hôtel-Dieu[1*] ca să fie sigură de reuşită. Suflet milos, gata oricând să-şi croiască drum printre bunele călugăriţe ca să testeze vreo băutură otrăvitoare.

Curtea Miracolelor şi străduţele întunecoase ale vechiului Paris medieval – care va fi şi Parisul balzacian – constituie locul

ideal de întâlnire unde otrăvitorii fac negoţ cu alchimiştii şi unde vrăjitorii se destrăbălează cu prostituatele.

În acest context în care oameni învăţaţi, dacă nu de ştiinţă, nu ezită să publice lucrări care stârnesc zâmbetul, dacă nu râsul, precum *Tableau de l'inconstance des mauvais anges et démons* (1612), doamna de Montespan – geloasă la fel de nebuneşte pe cât era de îndrăgostită – nu putea să nu-şi încerce norocul în materie de vrăji şi descântece.

Execuţia doamnei de Brinvilliers (1676), cea a otrăvitoarei La Voisin, procesul „afacerii otrăvurilor" (1679), numărul acuzaţilor (442), cel al condamnărilor la moarte cu executare (36), al exilărilor (23), al condamnărilor la galere (5), totul i-a fost fatal doamnei de Montespan. Mai ales că moartea la 20 de ani a domnişoarei Fontanges n-a putut să nu stârnească bănuieli în privinţa ei, asemenea celor a căror ţintă a fost Racine, acuzat în mod ticălos că i-ar fi cerut faimoasei La Voisin să-i otrăvească amanta. Scandalul otrăvurilor a pasionat publicul şi procesele au început atunci când mulţimea se înghesuia la teatru ca să vadă *La devineresse*, comedia lui Thomas Corneille şi Jean Donneau de Visé, care a făcut toată lumea bună din Paris să dea fuga timp de cinci luni ca s-o vadă pe scenă pe cumplita La Voisin, numită în piesă „doamna Jobin".

O filosofie a clipei

Moartea domnişoarei de Fontanges coincide cu îndepărtarea regelui de doamna de Montespan. Doamna de Maintenon ocupă atunci primul loc în inima şi mintea regelui, căci ea este totodată dorinţă şi plăcere, fizică şi intelectuală, dar e şi seducţie pură, mai presus de toate, mai presus de orice bănuială, de orice bârfă, de orice clevetire. Ea nu are nevoie nici de filtre, nici de licori şi va şti să-i inspire regelui dorinţa trupească prin înfăţişarea, prin ţinuta ei, prin acea clasă care a

situat-o întotdeauna deasupra crizelor de gelozie şi a faptelor nedemne ale unei persoane obişnuite.

Femeie de excepţie, doamna de Maintenon are timpul de partea ei. Stăpâneşte spaţiul cu atât mai bine cu cât, dacă timpul le este fatal domnişoarei de Fontanges, doamnei de La Vallière, doamnei de Montespan, ea ştie să facă din timp principalul ei aliat. Stinsă din viaţă la 84 de ani, seamănă într-un fel cu Maria Letizia Ramolino, mama lui Napoleon[4], decedată la 86 de ani: „Numai să dureze”. Dar nu are îngrijorarea acesteia. Neaşteptând nimic de la nimeni, nici măcar de la rege, autonomă în inima şi în viaţa ei, născută săracă, necunoscută, în închisoare, sărmană în Guadelupa, orfană în Martinica, ea prefigurează frumosul titlu al acelei lucrări scrise de contesa de Paris[5] în anii 1970, *Tout m’est bonheur* (*Totul îmi este fericire*).

Neaşteptând nimic niciodată, decepţia nu poate s-o afecteze. Din această independenţă a spiritului – foarte rară – îşi trage forţa doamna de Maintenon. Tot ce aşteaptă vine la ceasul potrivit. Ştiind să navigheze cu dibăcie pe valurile timpului, el este pentru ea *experienţă*, pe când pentru toate celelalte femei înseamnă *ravagii*. Timpul este pentru ea reuşită, progres, plenitudine, maturizare. Neaşteptând nimic, se întâmplă numai ce e mai bun. Doamna de Montespan se teme de viitor. Doamna de Maintenon îl ignoră, vrând parcă să-l înfrunte mai bine. Doamna de Montespan se agaţă de originile, de deviza, de familia ei. Pe scurt, de trecut. Doamna de Maintenon preferă să uite trecutul. Închisoarea, sărăcia, protestantismul persecutat. Doamna de Maintenon uită. Între un trecut pe care îl respinge acolo unde ar trebui să fie şi un viitor prea nesigur ca să creadă în el, doamna de Maintenon trăieşte din plin *clipa*. Lumea o numeşte ironic „doamna de Acum”. Şi totuşi, niciodată o poreclă n-a fost mai bine aleasă.

Ce soţie, ce soţ, ce amant nu este domnul sau doamna de Acum? Cine va fi soţul sau amantul de mâine? Cine va fi soţia sau amanta peste o lună, un an, zece ani? Bărbatul seamănă foarte des cu Icar, construieşte şi întocmeşte planuri pe termen lung. Biet om care se crede nemuritor, în stare să sfideze zeii, singurii stăpâni ai timpului. Doamna de Maintenon a înţeles această *filosofie a clipei*. Clipa închisorii. Clipa sărăciei. Clipa americană, clipa antileză, adăugându-se dublului moment

maritim: două traversări – copil fiind – ale Atlanticului. Riscuri enorme. Scorbut. Naufragiu. Furtună.

Spre deosebire de conaţionalele ei născute la Tonnay-Charente (doamna de Montespan), în Auvergne (domnişoara de Fontanges), în Bourdonnais (doamna de La Vallière), doamna de Maintenon a traversat de două ori Atlanticul şi a ajuns la capătul Lumii Noi. Doamna de Maintenon a trăit. Asta îl seduce pe Ludovic, care nu se va aventura niciodată pe mare în afara câtorva mici sejururi la bordul navelor sale, la Dieppe (1647), Bordeaux (1650) sau Dunkerque (1658, 1662). Doamna de Maintenon n-are deloc nevoie de un Trianon de porţelan. Ea este exotism, iar exotismul ei este seducţie ca pe vremea reginelor din ţinuturi îndepărtate.

A fost iubită ca amantă, dar acest statut nu prea este de invidiat pentru o femeie. Să-ţi dăruieşti trupul e un gest frumos. Un gest de iubire, uneori. Dar toate prostituatele îţi vor spune că este şi o necesitate. Doamna de Maintenon era cu totul altceva decât o curtezană. Regele, ca orice bărbat, are trebuinţă în pat de o femeie cu experienţă. Nevoia de virginitate stă probabil la originea unui mare număr de eşecuri matrimoniale.

Totul se învaţă: latina ca şi hidrografia, navigaţia ca şi astronomia, matematica sau engleza. „El ştie greceşte, soro!”, exclamă femeile savante şi alte preţioase ridicole. Ştie pentru că a învăţat-o. Ştim să facem sex pentru că îl practicăm. Altfel, sfârşeşti fată bătrână ca domnişoara de Scudéry (1607-1701), decedată la 94 de ani! A *trăit* bine? Nu. A *durat* mult. E cu totul altceva. A trăi înseamnă a iubi. A iubi înseamnă a practica iubirea.

Şi doamna de Maintenon, văduva unui poet infirm, ar fi pierdut în faţa doamnei de Montespan dacă marchizul de Villarceaux şi Ninon de L’Enclos n-ar fi iniţiat-o în arta iubirii. Villarceaux a adus-o probabil pe văduva Scarron în patul lui în acelaşi timp cu Ninon. Françoise n-a căzut în conduita de curtezană. În „galanterie”, da. Cu siguranţă. Ludovic nu s-ar fi mulţumit niciodată, pentru mai bine de 40 de ani, cu o relaţie banală cu o văduvă „stângace” şi fără experienţă! Ludovic este Soarele. Ludovic este Apollo. Frumuseţea masculină. Virilitatea. Are 21 de copii recunoscuţi. Ludovic ar fi „onorat-o” oare pe Françoise până „la 70 de ani trecuţi” dacă între aceste două

fiinţe n-ar fi existat o chimie extraordinară, pe care istoriografia conservatoare, burgheză şi religioasă preferă s-o ascundă, descriind-o pe doamna de Maintenon ca pe o bătrână bigotă? Desigur, la 84 de ani, a sfârşit singură şi suferindă în camera ei de la Saint-Cyr. Dar este o nebunie să priveşti o octogenară cu părul alb fără să ţi-l imaginezi o clipă atunci când era blond, roşcat sau negru, când se reflecta la infinit în Galeria Oglinzilor.

Galeria din anii 1680 n-a fost făcută niciodată ca să reflecte imaginea unui rege bătrân şi gutos, sprijinit de braţul unei octogenare pioase. Este de ajuns să citim inventarul după deces al imobilului de pe strada Tournelles ca să ştim la ce foloseau toate acele oglinzi din jurul patului lui Ninon!

Doamna de Maintenon este o adevărată femeie a timpului său. O femeie „a tuturor timpurilor”, cum îi va scrie Saint-Evremond de la Londra lui Ninon de L’Enclos, fosta lui amantă dinaintea exilului englez. Doamnei de Maintenon îi place în mod sigur sexul mai mult decât domnişoarei de Scudéry, pe care Furetière o ironizează cu o poreclă răutăcioasă: „Fecioara din Marais” (în pofida relaţiei cu Pellisson[6]). Dacă şi fecioarele din secolul al XVII-lea au amanţi, asta deschide nişte perspective destul de promiţătoare pentru doamna de Maintenon!

Soţia secretă

În 1683, când Ludovic instalează definitiv curtea la Versailles, doamna de Maintenon şi-a găsit locul în inima şi în patul lui de aproape zece ani. Şi această instalare corespunde – rod al întâmplării – cu o serie de schimbări în viaţa suveranului în acelaşi an când se sting din viaţă regina Maria-Tereza, Colbert şi contele de Vermandois.

În ziua de 30 iulie, la 45 de ani, Maria-Tereza moare brusc, victimă a unui abces la subsuoară. De o naivitate deconcertantă, deflorată de Ludovic, care a fost (probabil)

singurul bărbat din viaţa ei – în ciuda unor bârfe despre relaţiile ei particulare cu Nabot, piticul negru oferit de ducele de Beaufort[7] –, Maria-Tereza obişnuia să spună când Ludovic venea în patul ei în zori: „Regele s-a culcat abia la ora patru; era lumină afară; nu ştiu cu ce poate să se distreze”. „Am citit scrisori şi am dictat răspunsuri”, replica Ludovic. „Ai putea să să alegi altă oră”, conchide regina, de faţă fiind *Marea Domnişoară*, care relatează scena.

Fapt e că a murit aşa cum a trăit: naivă şi ignorantă, mamă a şase copii, dintre care numai unul a supravieţuit mortalităţii infantile (Delfinul), lipsită de orice ambiţie politică. „Regele a fost mai mult înduioşat decât îndurerat” (doamna de Caylus). Şi Ludovic a recunoscut cu sobrietate: „Iată primul necaz pe care mi-l pricinuieşte”.

Regele este acum văduv. Calea e liberă. Dar regele nu doreşte să se recăsătorească oficial, deoarece căsătoriile regale nu sunt decât alianţe dinastice, cum a fost cazul bunicii sale, Maria de Medici, „marea bancheră”, destinată să şteargă datoriile franceze ale lui Henric al IV-lea, al mamei sale, Ana de Austria, pentru apropierea dintre Franţa regelui preacreştin şi Spania regelui catolic, şi al soţiei sale, Maria-Tereza, clauză obligatorie a avantajosului Tratat al Pirineilor, care îi asigura Franţei obţinerea regiunilor Roussillon şi Artois.

Regele anexează atunci apartamentul reginei la al lui, împreună cu Sala Gărzilor, Anticamera Mesei Mari[2*], Anticamera *des Bassans*[3*], camera regelui (în colţul curţii), salonul şi cabinetul consiliului, şi rezervă Marele Apartament al regelui iniţial recepţiilor. Abia din 1701, camera regelui, din centrul Curţii de Marmură, se va găsi pe axa est-vest a castelului, camera sa dinainte, alipită salonului Bassan, devenind Salonul Lucarnei.

Din 1681, doamna de Maintenon, numită deja cameristă a Delfinei, a primit la Versailles apartamentul cel mai apropiat de rege. După decesul reginei, regele este „consolat în patru zile”. La 9 octombrie, căsătoria este celebrată discret, după cum dovedeşte corespondenţa marchizei cu doamna de Brinon şi Charles d’Aubigné.

Mamă prin procură, educatoare înnăscută şi psiholoagă foarte fină, doamna de Maintenon se impune ca „prima

institutoare a Franţei”, aşa cum va fi supranumită. Luând cu amândouă mâinile din banii ei, subvenţionează şi conduce câteva şcoli pentru copiii din popor. Şi, în 1686, atunci când Ludovic al XIV-lea porunceşte să fie dărâmat Trianonul de porţelan construit pentru focoasa doamnă de Montespan, doamna de Maintenon deschide la Saint-Cyr şcoala destinată instruirii, apoi înzestrării cu dotă a tinerelor sărace din rândul nobilimii.

Într-o lucrare superbă (*L'Allée du roi*), Françoise Chandernagor îi face doamnei de Maintenon un portret pe cât de obiectiv, pe atât de elogios, care insistă asupra „iubirii de copii” şi a „înclinaţiei spre problemele intelectuale”. Acest portret corespunde perfect cu imaginea pe care regele însuşi o avea despre cea care i-a fost amantă, parteneră şi soţie timp de 42 de ani şi căreia i-a spus întotdeauna cu dragoste, dorinţă, tandreţe, afecţiune şi realism: „Soliditatea Voastră”. Frumos omagiu adus celei care l-a numit întotdeauna „Maiestatea Voastră”, cel puţin în public…

Un menaj în trei

Ninon nu a dezvăluit nimic despre tinereţea doamnei de Maintenon. Ea îi destăinuie totuşi bunului ei prieten Saint-Evremond acest detaliu la bătrâneţe: „I-am împrumut deseori camera mea galbenă, ei şi lui Villarceaux”[8]. În ce împrejurări a făcut cunoştinţă Ninon cu marchizul de Villarceaux, amantul uneia, apoi al celeilalte, sau amantul amândurora în acelaşi timp? Nu se ştie. Ninon l-a întâlnit probabil prin intermediul vechiului ei prieten, abatele de Boisrobert, care o prezentase pe vremuri lui Richelieu la Rueil. Într-adevăr, Boisrobert locuia… în faţa palatului lui Villarceaux, pe strada Richelieu.

În 1650, Louis de Mornay, marchiz de Villarceaux, este un bărbat frumos de 31 de ani. Tânăr, bogat, seducător, face atunci „multă zarvă cu femeile” (Saint-Simon). Vânează bucuros „o

pradă care nu are nici blană, nici pene” (Tallemant des Réaux). Seducător redutabil, este închis la Bastilia pentru vina de „a fi sedus o tânără fecioară”. Destrăbălat din fire, lui Villarceaux îi place să-şi „condimenteze” zbânţuielile. Prin urmare, nu poate decât să se înţeleagă foarte bine cu Ninon, nemaipunând la socoteală atracţia pe care aceasta o inspiră bărbaţilor din vremea ei în virtutea strălucitei sale reputaţii (mai mult decât a frumuseţii sale). Din întâlnirea lor s-a născut o mare iubire, iubirea unei vieţi.

„Villarceaux este ultimul galant[4*] pe care [Ninon] l-a avut”, scrie Tallemant des Réaux în 1659. „Ca să-l întâlnească mai uşor şi să nu fie la Paris [în 1652], s-a dus în Vexin, la un gentilom de calitate.” Ninon se instalează aşadar în castelul lui de la Rueil, lângă Meulan, la 20 de kilometri de Villarceaux. Acesta se dăruieşte în întregime pasiunii pentru Ninon, mai tânără cu doi ani decât el, pe care o va împărţi curând cu viitoarea doamnă de Maintenon.

Poet şi pictor talentat, o farmecă şi o seduce pe Ninon. De altfel, mai multe dintre poeziile lui vor fi publicate în 1658 în *Nouveau Cabinet des Muses*. Bun gentilom, foarte libertin, „căpitan al haitei de 70 de câini care aleargă după iepuri şi vulpi”, el îi aminteşte probabil lui Ninon copilăria sa la Anet, lângă unchiul ei, cel care organiza vânătorile ducelui de Vendôme. Locotenent al cavaleriei uşoare a Delfinului (viitorul Ludovic al XIV-lea), Villarceaux este un „desfrânat foarte bogat” (Saint-Simon). Dar frumosul amant e căsătorit. În aceste condiţii, romanţa este tulburată. Ea începe cam prin aprilie-mai 1652. Şi în acest context Villarceaux îl întâlneşte pe Scarron, care îi scrie marchizului în această perioadă: „Vă voi spune mai multe mâine, la domnişoara de L'Enclos”.

Villarceaux, ca orice bărbat îndrăgostit, o vrea pe Ninon lângă el. Altfel, la ce bun să ai o amantă? În vara anului 1652, Villarceaux se duce la castelul lui împreună cu soţia şi cei patru copii. Ninon este rugată să-şi urmeze frumosul iubit. În toamnă, doamna de Villarceaux revine la Paris. Marchizul, preferând, fireşte, amanta, şi nu soţia (altfel ar mai fi înşelat-o?), rămâne să-şi petreacă iarna la moşie. În absenţa marchizei, Ninon petrece la Villarceaux zile fericite împreună cu amantul ei, în timp ce este însărcinată. Stau încă mărturie, în parcul

castelului, Fântâna Tinereţii şi Bazinul lui Ninon. În turnul rămas în istorie cu numele ei, Ninon se lasă pictată de iscusitul marchiz. Acest tablou este chiar fixat într-un lambriu din anticameră, la etajul întâi al respectivului turn. Ninon naşte în 1653. Din primăvara anului 1652 până în ianuarie 1654, cuplul a trăit o adevărată pasiune câmpenească în Vexin. La 30 de ani, Ninon e în culmea „puterii" sale. Dar, în ianuarie, Ninon şi Villarceaux se întorc la Paris. El o instalează, ca un amant atent, în faţa locuinţei proprii, în casa mare a abatelui de Boisrobert. Uneori, Ninon „se duce la el, se culcă în patul lui şi rămân culcaţi împreună opt zile încheiate" (Tallemant des Réaux).

Care a fost locul exact al văduvei Scarron în vâltoarea acestei pasiuni? Greu de spus. Două lucruri sunt însă sigure: obiceiul lui Ninon să-şi ia doi bărbaţi în pat în acelaşi timp, ca regina Margot[9] pe vremuri sau ca regina Christina a Suediei[10], care a protejat-o pe Ninon pe lângă Ludovic al XIV-lea, şi, pe de altă parte, faptul că mulţi dintre contemporani îl asociază în mod regulat pe Villarceaux cu cele două femei şi cu Boisrobert. Astfel, în ziua de 17 februarie 1661, astronomul olandez Christian Huyghens notează în *Jurnalul* său: „Fost la abatele de Boisrobert. Mi-a arătat portretul lui Ninon *goală în camera ei*, al domnului de Villarceaux, *împreună cu cel* al doamnei Scarron".

Pe această bază, toate ipotezele sunt permise. Primele bârfe care vorbesc despre o relaţie a viitoarei doamne de Maintenon cu Villarceaux datează din 1658, cu trei ani înainte să rămână văduvă. Era deja amanta lui? „Mărturii concordante ne pot face să ne gândim la asta" (Françoise Chandernagor). În plus, a fost oare şi amanta bogatului mareşal d'Albret, el însuşi amantul lui Ninon? Nu se ştie. În orice caz, la palatul d'Albret a întâlnit-o ea pe doamna de Montespan, ceea ce i-a deschis în mod neaşteptat calea spre Versailles.

Anii 1657-1661 sunt foarte interesanţi. În 1657, Ninon revine la Paris, după un an de absenţă; îl regăseşte pe Villarceaux, care îl recunoaşte imediat, în faţa notarului, pe fiul lor, micuţul La Boissière; dar pasiunea s-a stins, soţia – totuşi înşelată – rămâne triumfătoare şi stăpână pe situaţie. Ninon are atunci un sentiment de recunoştinţă pentru mareşalul d'Albret, vărul regelui, care a intervenit poate la Luvru ca să fie eliberată din mănăstirea-închisoare. „Villarceaux a prins gelozie pe

mareşalul d'Albret care… a curtat-o pe Ninon pentru a doua oară.” Această infidelitate de o zi spulberă definitiv sentimentele pe care Vilarceaux le mai avea pentru ea, şi asta cu atât mai uşor cu cât este prietenul lui Scarron şi soţia acestuia e în floarea vârstei la cei 22 de ani ai săi, în timp ce Ninon, care are 34, începe fie pomenită ca „o curtezană bătrână”.

Villarceaux este acum foarte îndrăgostit de Françoise d'Aubigné, al cărei soţ bătrân moare în ziua de 7 octombrie 1660. Viitoarea doamnă de Maintenon i se dăruieşte oare înainte de a rămâne văduvă? Sau a aşteaptat moartea poetului infirm? Nu se ştie. Văduvă la 24 de ani, retrasă un an (1660-1661) la mănăstirea Charité Notre-Dame, lângă Piaţa Regală, Françoise d'Aubigné închiriază, începând din 1661, graţie pensiei de 2 000 de livre de la Ana de Austria, un mic apartament pe strada Trois-Pavillons[11]. Deoarece Ninon i-a scris lui Saint-Evremond că i-a împrumutat deseori „camera galbenă” lui Françoise ca să facă dragoste cu Villarceaux, s-ar părea că această relaţie a început înainte de intrarea ei la mănăstire, adică înainte de 1660, deoarece, începând din 1661, putea foarte bine să-l primească în casa ei!

Pe de altă parte, în inventarul locuinţei de pe strada Tournelles, unde Ninon s-a stabilit definitiv în aprilie 1657, nu există nicio „cameră galbenă”; acolo domină culoarea roşie… Putem aşadar să presupunem că această cameră se afla în locuinţa vândută de Boisrobert în 1656 lui Villarceaux, de pe strada Richelieu. De altfel, Ninon nu putea să-i refuze lui Villarceaux folosirea acelei camere, acesta fiind proprietarul locuinţei. Totul ne-ar face să credem că, atunci când Ninon s-a întors la Paris, în martie 1657, Villarceaux s-a împărţit între cele două femei, una locuind pe strada Tournelles, cealaltă în trecere prin „camera galbenă” din strada Richelieu, unde Ninon trebuie să-şi fi lăsat mobila, hainele şi lucrurile, de la trimiterea ei la mănăstire în martie 1656 până la eliberare, în aprilie-mai 1657.

Cert este că închiderea în mănăstire a schimbat relaţiile dintre Ninon şi Villarceaux. Tallemant scrie: „Uitam că ea [doamna Scarron] a fost în acea primăvară [1662 sau 1663] cu Ninon şi Villarceaux în Vexin, la o leghe de casa doamnei

Villarceaux, soţia galantului lor. Se pare că s-a dus acolo s-o trateze cu aroganţă” (Tallemant). Ninon se răzbună pe soţia lui Villarceaux împărţindu-şi amantul cu o femeie mai tânără decât ea şi mai tânără şi decât doamna de Villarceaux!

Saint-Simon, întotdeauna la fel de bine informat, adaugă: „Villarceaux a întreţinut-o mult timp pe doamna Scarron [găzduind-o] aproape toată vara la Villarceaux; i-a propus vărului său Montchevreuil s-o primească la el împreună cu însoţitoarea ei. [Ceea ce] a fost acceptat cu bucurie, şi au trăit aşa multe veri la Montchevreuil”. Faptul că Vilarceaux i-a cerut lui Henry de Mornay, marchiz de Montchevreuil, s-o primească la el pe doamna Scarron conferă credit spuselor lui Ninon, căreia el i-ar fi solicitat s-o primească în „camera sa galbenă” pe „frumoasa indiancă”.

Care au fost relaţiile în acest menaj în trei? Nu ştim. Faptul că Ninon a instruit-o în ale amorului pe doamna de Maintenon, mai tânără decât ea cu 12 ani, aşa cum Marion Delorme o instruise pe ea mai demult, constituie un fel de indiciu al eventualei cariere pe care viitoarea doamnă de Maintenon – atât de pioasă la bătrâneţe – se pregătea s-o îmbrăţişeze după ce avea să rămână văduvă. Ninon a acceptat oare relaţia lui Villarceaux cu Françoise d’Aubigné? A luat parte la partidele lor de amor? Poate, până în 1663. Apoi, Tallemant scrie: „Villarceaux se duce încă acolo (la Ninon), dar ea face tare mult pe mironosiţa”.

Trioul Villarceaux-Ninon-Françoise i-a pasionat pe contemporani. Poetul La Fare, amantul doamnei de La Sablière, scrie în *Memoriile* sale: „Plăcuta societate se aduna deseori la el [Scarron] înainte să se căsătorească. Soţia lui n-a îndepărtat-o şi societatea a devenit şi mai bună odată cu apariţia ei. Totuşi, doamna Scarron s-a comportat cinstit: se zice cu toate astea că marchizul de Villarceaux a fost îndrăgostit de ea, fiind bine tratat [adică ea i-ar fi cedat?]. O iubise foarte mult înainte pe domnişoara de L’Enclos, foarte cunoscută sub numele de Ninon […]. Ştiind bine că nu există iubire veşnică, aceasta a iertat-o pe doamna Scarron că i l-a luat pe Villarceaux; s-a numărat printre cele mai bune prietene ale ei, până acolo încât au avut acelaşi pat luni întregi”.

„Aceste două amante mult iubite îi ocupau gândurile ca în tumultuoasa-i tinereţe.”

VILLARCEAUX ÎŞI AMINTEŞTE

Februarie 1691. Un bătrân era aşezat într-un fotoliu în faţa şemineului. Un şal de lână îi acoperea umerii slabi; mâinile lui tremurătoare îi strângeau nervos marginile. Acest bătrân nu era altul decât marchizul de Villarceaux. Îşi privea mâinile scheletice cu vene proeminente. „Moartea are probabil mâini ca ale mele”, îşi zicea el. „Ba chiar ar trebui să-mi semene, dacă n-ar avea faţa descărnată a unei femei bătrâne… Da, Femeia, nu întâmplător că Moartea ia masca unei femei. Femeia stă la începutul vieţii, Femeia e totul în viaţă, pentru că e dorinţă. Şi, când bătrâneţea stinge ultimii tăciuni ai dorinţei, acel elan vital care clădeşte şi distruge regate, Femeia devine sfârşit. Dar, indiferent cine ar fi această Femeie, o aşteptăm mereu cu nerăbdare, aşa cum tânjesc acum după Moarte, care întârzie să vină.”

Îşi zicea că, până la urmă, Dumnezeu fusese foarte îndurător trimiţând o femeie să însoţească un bărbat în ultima lui călătorie, iar dacă Moartea era întruchipată de o bătrână înspăimântătoare, nu se întâmpla oare aşa pentru că altfel prea mulţi bărbaţi s-ar arunca în braţele ei înainte să le fi venit ceasul? „Dumnezeu are planurile lui”, şi-a zis el, oftând. „Dar aş fi vrut măcar ca una dintre cele două femei pe care le iubeam atât de mult să vină să mă călăuzească prin purgatoriu spre paradis, ca Beatrice pe Dante.”

Era frig în castelul umed şi prost încălzit al marchizului ştirb. Louis de Mornay simţea prezenţa Morţii pe culoarele întunecoase şi pustii ale locuinţei sale. Uneori, se apropia şi-şi punea mâna rece pe umărul lui. Marchizul se înfiora. Niciun şal, niciun şemineu nu mai puteau să-l încălzească în orele următoare. Îşi spunea că şi culoarele memoriei sale deveneau la fel de pustii precum cele ale castelului său. Ba chiar i se părea uneori că numai vântul se plimba pe-acolo. Se întâmpla ca marchizul să uite numele valetului, luna din an sau dacă luase ori nu masa. Îşi amintea cu claritate numai două nume şi detaliile a două chipuri, spre marea sa surprindere, după atâta amar de vreme. Aceste două femei, amantele lui mult iubite, Ninon de L'Enclos şi Françoise d'Aubigné, îi ocupau gândurile şi zilele ca pe vremuri, în tumultoasa-i tinereţe.
Villarceaux cunoştea perfect corpul şi trăsăturile chipului acestor două femei, căci, pictor bun, le făcuse portretele. Ninon şi-l luase pe al ei şi marchizul nu ştia ce se întâmplase cu el. În schimb, îl păstra pe cel al lui Françoise, agăţat acum în salonul castelului, exact deasupra şemineului12. Bătrânul a ridicat ochii spre „frumoasa indiancă"13. Picioare lungi, pântece rotund şi gingaş, un piept seducător, gol, conturul perfect al umerilor rotunjiţi şi al braţelor dolofane: totul la acea femeie era graţie, blândeţe, invitaţie la plăcere.
Marchizul şi-a chemat valetul şi i-a cerut să-i aducă un mic sipet de abanos, ornat cu pietre preţioase. Conţinea cea mai scumpă comoară a lui: amintirile sale. La sfârşitul vieţii, omul nu e consolat nici de bogăţie, nici de putere, pentru că, în fond, nu mai are nevoie de ele, ci de reminiscenţele sale, vagi, deseori imaginate, şi totuşi la fel de reale ca trosnetul focului în şemineu sau mâna rece a Morţii…
Amintirile pe care acea cutie le păstra cu grijă erau de altă natură: scrisori, scrisori răzleţe din corespondenţa secretă dintre el şi Ninon. La ultima lor întâlnire, curtezana îi înapoiase toate scrisorile pe care i le trimisese. Multă vreme, prins în vârtejul vieţii, marchizul uitase de existenţa acestei corespondenţe, dar acum revenea la ea aproape în fiecare zi. Cele două extraordinare amante ale sale se plimbau atunci ca două fantome în castelul bântuit de trecut.
Domnişoara de L'Enclos către marchiz14
Aprilie 1661
Te iubeam până la pieire. În somn şi în vise. În furtunile şi în toropelile verii. În lumina lunii şi în oarbele nopţi întunecoase. În dorinţele şi în fantasmele tale cele mai ascunse. Aş fi lăsat totul pentru tine, bogăţia acestei lumi ca să primesc podoaba tandreţii tale, societatea strălucită ca să-ţi citesc sufletul, succesul monden ca să mă retrag în inima ta. Eu, care cunosc atâtea lucruri în materie de voluptate, mă miram de forţa dorinţei pe care o stârneai în mine. Te iubeam…
Din păcate, suferinţa pasiunii tale era mai slabă decât cuvintele drăguţelor cochete! Trei ani de iubire perfectă au fost spulberaţi de un an de despărţire. Blestemată mănăstire! Regina a vrut să mă pedepsească trimiţându-mă acolo. Mi-a furat sufletul, o, femeie fără inimă şi fără trup! Nu-ţi poţi imagina suferinţele pe care mi le pricinuia absenţa ta. Corvezile ingrate, lipsa oricărei distracţii, foamea şi plictiseala mă deznădăjduiau însă mai puţin decât tăcerea ta. Mi-aş fi dat jumătate din viaţă ca să petrec o oră cu tine, în braţele tale, în aşternutul tău.
Şi iată că, ieşită din mănăstire, am fost anunţată că te consolaseşi foarte bine cât fusesem închisă! Frumoasa indiancă mi-a rupt vraja, timpul e un leac bun… când poţi uita. Dar eu nu eram în stare nici să te şterg din amintire, nici să te iert. Ce

necaz mi-era că fusesem atât de proastă şi de imprudentă să-mi las inima să mă călăuzească! Mi-am interzis să mă îndrăgostesc şi iată-mă căzând în propria-mi capcană! Mărturisesc că raţiunea mea cerea răzbunare. Dar inima se împotrivea... pentru că, atunci când iubim, dorim fericirea iubitului nostru, chiar dacă aceasta este contrară dorinţelor noastre intime. E ciudat că iubirea, acest sentiment atât de egoist la origine, ne poate înălţa la rangul de altruişti. Trebuie totuşi să-l iubim pe celălalt mai mult decât viaţa, mai mult decât orice pe lume.

După toate aparenţele, aveam pentru dumneata acel soi de dragoste care permite o asemenea înălţare spirituală. Am înţeles asta chiar în momentul în care îmi pregăteam planurile de răzbunare. Trec peste detalii, astăzi mă ruşinez de ele. Totuşi, n-aş vrea să-ţi ascund ce s-a întâmplat cu cel de-al doilea plan al meu... care o privea pe tânăra şi frumoasa mea rivală. Ca să distrugi duşmanul, trebuie să-l cunoşti: asta a fost deviza mea întotdeauna. Nu fug niciodată de o rivală, mă apropii de ea ca un piton şi o hipnotizez cu vorbe mângâietoare care să-i câştige încrederea. Atunci, îmi încolăcesc prada până o sugrum. O cunoşteam deja pe doamna Scarron, îi frecventam salonul, ca şi dumneata, dragul meu marchiz. O ştiam naivă în pofida spiritului ei vioi, ştearsă în ciuda simţului replicii prompte. După moartea soţului, devenea o pradă prea uşoară pentru dumneata, care eşti atât de înzestrat pentru consolare. Am hotărât aşadar să atac prima. Am invitat-o într-o zi la mine şi a devenit o obişnuită a salonului meu. Françoise s-a arătat foarte stângace în iubire... Rânjeam în sinea mea imaginându-mi cum ţi se va apărea în comparaţie cu mine. Sau trebuie să credem că tinereţea e de-ajuns ca să aducă plăcerea supremă? Dar să lăsam asta... Puţin câte puţin, dorinţa mea de răzbunare a ajuns să fie numai... dorinţă, iubire, un amestec ciudat de două sentimente, matern şi trupesc. Îmi seamănă prea mult ca s-o distrug. Şi, mai ales, a reuşit să mă vindece de dumneata. Nu ştiu, dragul meu marchiz, dacă mărturisirea că m-am consolat în braţele unei femei îţi va face plăcere sau te va umili. Dar acesta este adevărul şi am hotărât să fiu sinceră cu dumneata. Cât despre Françoise? Ştiu, dragă Louis, că întrebarea aceasta îţi arde buzele. N-am să-ţi spun nimic... Deocamdată.

Numai bine,

Ninon.

Marchizul către Ninon

Aprilie 1661

*Draga mea Ninon, dragă prietenă*5*,

Mi-ai lăsat o amintire de neşters, corpul meu e tatuat pe vecie cu semnul tău. Am avut multe femei, multe aventuri înainte de dumneata, dar până acum eşti singura care mi-a acaparat inima timp de trei ani. Trei ani de fericire! Ştii că, primindu-ţi scrisoarea, înainte chiar s-o citesc, am adulmecat-o îndelung? Mirosul dumitale! Ce îmbătare! Nu ţi-am mai spus niciodată că, intrând într-un salon plin de lume, distingeam numai mirosul dumitale; parfumul natural al pielii dumitale îmi era mai plăcut decât toate miresmele altor doamne! Te miroseam înainte de a te vedea, aşa cum un câine ghiceşte o femelă în călduri! Când trebuia să ne despărţim, nu visam decât să-ţi iau mirosul cu mine, într-un fel de glob magic de sticlă, şi să-l adulmec când nu mai puteam de dor. Ba chiar, de teamă să nu par ridicol şi sentimental cerându-ţi-le, îţi subtilizam când mănuşa, când eşarfa sau luam cu mine o pernă impregnată cu mirosul părului dumitale. Sincer vorbind, nu cred că sunt în stare să doresc pe cineva mai mult decât pe dumneata... Am plâns citindu-ţi

ultima scrisoare, plâng când o scriu pe a mea. Atâta generozitate, atâta iubire în sufletul dumitale! Da, m-am îndrăgostit de altă femeie în absenţa dumitale. Ai avut vreodată inima împărţită, dragă Ninon, între doi bărbaţi, ca mine pierdut între dumneata şi ea? Nu putem iubi două persoane în acelaşi timp? Uneori, mi se pare că inima noastră e destul de mare ca să încapă în ea toate aceste pasiuni diferite! Şi aveai dreptate scriind că trebuie să ştiu dacă Françoise simte ceva pentru mine sau dacă e dominată total de dumneata!

Al dumitale, Louis.

Ninon către Villarceaux

Mai 1661

Ei bine, dragă marchize, vino s-o întrebi personal!

Numai bine,

Ninon.

Marchizul către Ninon

Mai 1661

Zeiţa mea, nu, eşti mai mult decât o divinitate geloasă pe muritoarele care îndrăznesc să rivalizeze cu farmecele ei! Eşti mai presus de prejudecăţi şi de morala ipocrită, eşti mai presus de o vulgară gelozie. Te venerez şi îţi mulţumesc… pentru cadoul dumitale regal de adio! Inima mea e tristă că te pierde ca amantă, inima mea e plină de bucurie că te ştie prietena cea mai devotată! Mi-ai dat încă o lecţie, cea a generozităţii! Nu trebuie să-l trădăm niciodată pe cel pe care l-am iubit. Nu mă pot împiedica să nu-ţi scriu ce-am simţit în noaptea aceea, noaptea care va rămâne cu siguranţă cea mai frumoasă din viaţa mea, fiindcă e unică, dincolo de imaginabil, aproape ireală. Să fi fost un vis? Rodul fantasmelor mele? Şi totuşi, eraţi acolo în carne şi oase, amândouă… Cele două femei pe care le iubesc mai mult decât orice pe lume! Îmi promiseseşi că vei aranja o întâlnire cu Françoise. Totuşi, în seara aceea, nimeni nu mă aştepta în salon… Am fost condus spre camera ta şi am crezut că voiai, prin acest vicleşug, să mă aduci în patul tău, să mă seduci încă o dată, să mă legi cu lanţurile plăcerii… Nepreţuita mea Circe, magiciană a plăcerii! Şi erai într-adevăr acolo, întinsă pe pat, goală ca de obicei. Singură. Oare e cu putinţă pentru un bărbat să-ţi reziste? Lascivitatea trupului dumitale generos înnebuneşte de dorinţă orice bărbat normal. Râdeai de iuţeala cu care am scăpat de haine. Orice artificiu e inutil când două corpuri vorbesc limbajul voluptăţii. Trupurile noastre au folosit întotdeauna acelaşi vocabular, cel al mirosurilor, gesturilor, gusturilor. Gustul gurii dumitale este primul lucru care îmi vine în minte. După o lungă despărţire, aveam impresia că-ţi regăsesc buzele ca prima dată. Mângâierile dumitale erau şi mai ameţitoare când se amestecau cu gustul atât de plăcut al limbii dumitale. Mi-ai întins un ciorchine mare de struguri.

„Prinde puteri cu câteva boabe de strugure”, mi-ai zis. „Eşti însetat de dragoste.”

Am mâncat strugurele zemos pe care îl ţineai în palmă[15]*. Am strivit fructul şi i-am răspândit nectarul pe sânii dumitale. Am băut vinul pe care l-ai pregătit pentru mine, dar eram ameţit mai mult de laptele dulce al fântânii dumitale. M-am plimbat prin*

grădina dumitale secretă, plină de delicii pentru gura mea, pentru mâinile mele, pentru ochii mei. Ce mult îmi place să-i explorez adâncurile cele mai ascunse şi să văd plăcerea punând stăpânire pe trupul dumitale, să-i simt vibraţiile, să mă mişc în cadenţa ondulărilor sale care mă fac şi mai înfocat! Şi, când plăcerea dumitale a făcut-o pe a mea să fie aproape copleşitoare, m-ai respins încetişor şi am văzut atunci altă femeie, cea pe care mi-ai promis-o, pe care mi-ai oferit-o cu atâta generozitate. O, acea frumoasă indiancă *cu parfumuri exotice! Nu mai ştiam unde mă aflam, în ce Eden aveam să mă pierd. Râdeaţi amândouă! Vă păream ridicol, ştiu, dar aveam impresia că sunteţi zeiţe, restul nu conta. Françoise s-a apropiat întâi de dumneata, te-a sărutat cu căldură şi apoi, mângâindu-ţi sânii, mi-a oferit gura ei delicioasă. Gustul umidităţii dumitale sărate rămas pe limba mea se amesteca într-un nectar divin cu mierea buzelor ei. Descoperirea trupului ei, la care visasem de atâtea ori, aşa de mult dorit, şi apropierea căldurii trupului dumitale m-au transportat în altă lume. Şi iată că patru mâini mă mângâiau, gurile noastre schimbau sărutări umede, sânii voştri se înghesuiau rând pe rând sub limba mea. Şi apoi, a venit acel moment încântător când şalele lui Françoise, o capodoperă de fildeş, s-au întors spre mine. S-a deschis spre mine, în timp ce limba*

ei avidă îşi potolea setea la fântâna dumitale. Coapsele dumitale depărtate şi fundul ei maiestuos oferite vederii mele, iată tabloul pe care mi-ar fi plăcut tare mult să-l pictez!

Cunoşti urmarea, fermecătoarea mea iubită, şi acum îţi scriu aceste cuvinte îndrăzneţe pentru că ele îmi curg de pe limbă ca amestecul lichidelor noastre în acea noapte de poveste… Să nu-mi spui, Ninon, că această plăcere în trei îmi va fi de acum interzisă pentru totdeauna! Lasă-mă să visez iar şi iar la această putinţă de a atinge stelele, de a mă plimba pe căile voastre lactee…

Al dumitale Louis, cu toate dorinţele mele.

Mâna rece a atins uşor obrazul bătrânului şi el s-a înfiorat. „E timpul să ard scrisorile astea”16, şi-a zis marchizul, şi teancul amintirilor sale a dispărut în focul din şemineu, luminându-i un moment corpul răcit.

1* Cel mai vechi spital din Paris (n.tr.).

2** Spre deosebire de Masa Mică, care i se servea regelui în camera lui (n.tr.).

3* Numită astfel deoarece adăpostea colecţia de picturi a artistului italian Jacopo Bassano, zis le Bassan (n.tr.).

4* „Galant” avea pe vreme aceea înţelesul de „amant” (n.tr.).

5* „*Ma chair amie*”, joc de cuvinte intraductibil între *chair* („carne”, „trup”) şi *chère* („dragă”) (n.tr.).

6
Fără curtezană la curte

„Ninon? «O târfă», zice doamna Paget.
«O jigodie», zice marchiza de Villarceaux.”

Tallemant des Réaux, *Historiettes*

O profesionistă a sexului

În 1683, curtea se instalează la Versailles. Cea mai mare „amoreză” din toate timpurile, Ninon de L’Enclos, ajunsă acum la 60 de ani, nu are acces la castel. Castelul este lascivitate. Dar poate să fie şi desfrâu?

Totuşi, Ninon şi-a luat majoritatea amanţilor de la curte; şi au fost mulţi: prinţi de sânge (Marele Condé, Louis de Bourbon-Vendôme), mareşali ai Franţei (Coligny, Albret, Navailles), cardinali (în tinereţe Richelieu), mari seniori (ginerele şi nepotul lui Condé, marchizii de Sévigné tatăl şi fiul, marchizul de Vassé, vărul primar al primului), diplomaţi (ambasadorul Provinciilor Unite, Huyghens), savanţi (fiul lui, astronomul Huyghens), ofiţeri generali de marină (Usson de Bonrepaus) şi din armata de uscat (contele d’Aubijoux, domnul de La Châtre). Fără a uita câţiva amanţi recrutaţi din oraş: Saint-Etienne (nepotul părintelui Joseph), consilierul Coulon la Paris, fraţii Perrachon, bancheri la Lyon, Léon Foureau, bancher la Paris, intelectuali (Saint-Evremond) şi oameni de litere (cavalerii de Méré, de Raray şi de

Jarzay, marchizii de Charleval şi de La Sablière, Hercule de Lacger).

Dar palatul Versailles nu putea s-o primească pe Ninon. Femeile cinstite le oferă bărbaţilor un prezent agreabil, dublat de speranţa unui viitor. Doamna de La Vallière, doamna de Montespan, domnişoara de Fontanges au mers până acolo încât i-au dăruit copii regelui. Numai prostituatele oferă doar câteva momente din prezent. Nicio zi, nici măcar o jumătate de zi. Un moment. Scurt. Nici măcar o noapte întreagă. Doar două-trei ore parcă furate timpului. Deseori mai puţin. Uneori, ele visează probabil partide de amor mai lungi. Mâini care, pornite în recunoaştere, să le mângâie îndelung părul blond sau pielea albă. Visează probabil priviri cufundate în ochii lor. Dar firea îşi reintră repede în drepturi. Ancorată numai în clipa prezentă a plăcerii, Ninon a refuzat toată viaţa să le dăruiască ceva bărbaţilor care au făcut greşeala să se îndrăgostească de ea. Săracă, orfană, fără alt talent decât cântatul la lăută, cu o figură ingrată, Ninon nu are în realitate de oferit bărbaţilor decât iluzia foarte scurtă a unei plăceri tarifate. O femeie onestă construieşte un viitor onest împreună cu bărbatul sau cu bărbaţii succesivi din viaţa ei în afara oricărei consideraţii de vârstă, statut sau avere. Amantele regilor merg până la a-şi pierde din prestigiu – inevitabil – ca să se căsătorească cu simpli nobili. Ninon face parte din acel soi de femei care construiesc nu un viitor comun cu bărbatul pe care îl iubesc sau pe care l-ar putea iubi, ci propriul viitor, singure, viitorul imobiliar, financiar sau literar. Ninon este o ambiţioasă, o prădătoare care voia să facă neapărat carieră şi a şi făcut. O profesionistă a sexului, o stahanovistă a patului ce a reuşit să-şi folosească farmecele ca să se ridice în sânul elitelor pariziene, politice sau literare, care o atrăgeau cu strălucirea lor.

Binevoitori, contemporanii i-au spus „curtezană”, termenul de „prostituată” incluzând într-o măsură mult prea mare o relaţie „negustorească”. Câteva femei ilustre – printre care şi regina Christina a Suediei – chiar l-au sfătuit pe Ludovic al XIV-lea s-o elibereze din mănăstirea unde o închisese Ana de Austria şi s-o primească la curte, dar nu trebuie să uităm că însăşi Christina era o libertină cu mai mulţi amanţi, pe care îi primea uneori în acelaşi timp în patul ei imens cu coloane.

Ninon nu are nici pe departe inima doamnei de Maintenon. Un amant mai în vârstă nu este pentru ea un bărbat de iubit, de luat în braţe, de mângâiat. E o treaptă, o trambulină spre o etapă a vieţii mai interesantă, mai profitabilă, mai onorifică, ba chiar o simplă pradă de condus direct la notar. Astfel, Ninon a fost moştenitoarea bătrânului preşedinte Maupéou, în pofida văduvei acestuia. Şi, de asemenea, moştenitoarea unui bătrân consilier din Parlament, ceea ce i-a permis să-şi cumpere frumoasa locuinţă din cartierul Marais, la numărul 28, pe strada Tournelles, în care avea să moară singură, ca multe femei care preferă să facă dragoste şi mai curând să primească decât să dăruiască.

Regele nu s-a înşelat. Văduva lui Scarron a fost aproape regină mai bine de 40 de ani. Nu fusese probabil niciodată soţie adulteră ca infidela Montespan, în cele din urmă îndepărtată de Versailles, de tron şi de rege. Cât despre Ninon, ea nu a venit la Versailles decât prin procură.

Prin procură, deoarece oamenii sunt ambigui şi paradoxali. Chiar şi regii. Orice bărbat caută o femeie care să-i fie zeiţă ziua şi târfă noaptea. Dar această căutare este zadarnică şi utopică. Zeiţa este prea aproape de cer, iar târfa, de infern. O prăpastie desparte amanta divină de soţia diavolului. Ninon a intrat totuşi la Versailles nu personal, ci prin învăţătura ei, reuşind astfel să creeze acea femeie – unică – care a fost doamna de Maintenon: un fel de târfă/cvasifecioară, numită galant „favorită”, pe jumătate bigotă, pe jumătate neruşinată, care a ştiut să se roage alături de rege timp de mai bine de 40 de ani, stârnindu-i totodată dorinţa „s-o onoreze” până la 70 de ani trecuţi!

Ninon nu a avut acest talent. A rămas la porţile castelului din Versailles, în centrul căruia doamna de Maintenon îşi juca admirabil rolul de „primă doamnă”. A rămas la poartă pentru că a trecut-o prea repede pe cea de la Rueil-Malmaison pe vremea când Richelieu, 55 de ani, şi-a făcut-o ultima amantă după ce o deflorase. Trebuie să fi avut 14 ani. După spusele lui Voltaire, virginitatea ei a avut un preţ: o pensie anuală şi viageră de 2 000 de livre. O sumă colosală, egală cu solda anuală a unui ofiţer general din armatele navale. Astfel, Ninon, orfană şi săracă, a ales să fie mai mult curtezană decât „galantă”. Prima categorie implica practici mai „îndrăzneţe”, ca ale ei: sex în trei,

homosexualitate, sex în grup, „practici italiene”. „Galanteria” era faţă de conduita curtezanelor ceea ce este azi erotismul faţă de pornografie.

Huo, prostituatelor!

Ninon n-a fost niciodată prostituată. „Femeie de stradă”? Nu, spun contemporanii. Totuşi, Saint-Simon recunoaşte că-şi folosea sexul ca să-şi facă „meseria”, considerată în general ca fiind „cea mai veche din lume” şi dintre cele mai bănoase. De aici deprimarea fiului ei din flori, cavalerul de La Boissière, numit la Marsilia ofiţer de galere. Marsilia, raiul prostituţiei din regat.

În secolul I d.Hr., Valerius Maximus declară în opera sa *Fapte şi ziceri memorabile* (cartea a II-a, capitolul VI, 7 b): „[Marsilia] exercită asupra purităţii moravurilor o pază foarte strictă, neacordând niciodată dreptul de a se pune în scenă pantomime care prezintă subiecte ce comportă cel mai adesea relaţii sexuale vinovate, ca să împiedice ca obiceiul de a privi astfel de comportamente să ducă şi la libertatea de a le imita”. Totuşi, încă din secolul al III-lea î.Hr., „Du-te la Marsilia!” era o injurie sinonimă cu „Du-te să trăieşti în desfrâu!”, după spusele lui Athenaios. În secolul al XIII-lea, fratele lui Ludovic al IX-lea, Charles d’Anjou, conte de Provence, e primul care ia măsuri contra prostituţiei în Provence şi ale cărui ordonanţe au ajuns până la noi. În 1339, Consiliul oraşului Marsilia hotărăşte să stabilească câteva străzi pentru prostituţie, deoarece se găseau prea multe târfe şi prea mulţi „verigaşi” (codoşi) pe toate străzile din port.

Ninon, femeie liberă, e de alt soi. Nu are proxenet, nu face trotuarul. Nu este una dintre acele desfrânate ce sosesc cam peste tot în Franţa din Piemont, Savoia, Veneţia şi statele germane, ca să le secondeze pe prostituatele din Gasconia, Languedoc şi Picardia, care le urmează îndeaproape pe cele din Lyon. Cele din Marsilia sunt mai greu de cunoscut, căci nu se supun regulilor care le pedepseau pe „străine”.

La Marsilia, Consiliul oraşului hotărăşte în 1383 să perceapă o taxă pe fiecare prostituată: *curan pelous* („dreptul asupra pubisului”) perceput de anumiţi agenţi municipali (*subrestans du curan pelous*), care mai existau la sfârşitul secolului al XVII-lea, când Ninon era septuagenară, iar fiul ei din flori, ofiţer de galere în acel port. Dar Ninon, nu va face parte dintre ele niciodată. Toţi banii sunt pentru ea. Pubisul îi aparţine. Nici proxenet, nici taxe. Curtezană liberă, Ninon se îmbogăţeşte, şi chiar foarte mult…

În 1452, tot la Marsilia, o descindere a poliţiei încearcă să alunge prostituatele din multe cartiere spre un singur bordel (*bourdéu*): o „casă de toleranţă” sau *prostibulum*. Ninon nu va fi niciodată în situaţia asta. Un bordel? Nici vorbă. Un cuib de dragoste gratuită pentru unii („favoriţii”), cu plată pentru alţii („plătitorii”), inaccesibilă pentru adoratori („martirii”). Ninon îşi exercită meseria numai pentru sine, nici în „casă”, nici măcar într-un cartier specific (Marais, Saint-Sulpice, bulevardul Saint-Germain). Se deplasează, ca o străbună perfectă a acelor *call-girl* foarte bine plătite de bogaţii amatori de plăceri sexuale.

Ninon nu e prostituată, „agăţătoare” la ordinele unei codoaşe, un fel de veche madamă numită în general *adabessa* („stareţă”), care le adăposteşte la „mănăstire” (*monasterium*), de unde şi numele „rue de l’Abbaye”[1*] al unei străzi din Marsilia. Este adevărat că Ninon „agaţă”, dar oprind tineri frumoşi care îi plac, iviţi în drumul lecticii sale, neezitând niciodată să se apropie de ei ca să-i facă să coboare de pe cal sau din trăsură.

Ninon nu este îmbrăcată ca o prostituată. Acestea poartă adesea o rochie din pânză cu dungi şi un cordon colorat, care atârnă de la umăr până la cingătoare. În timp ce prostituatele sunt deseori pioase, ca să nu-şi strice viitorul după un prezent dificil, şi-şi lasă de multe ori toate bunurile sau o parte din ele bisericilor şi spitalelor, Ninon trăieşte ca o atee, ca o necredincioasă.

Dacă prostituatele activează prin cârciumi, taverne, tripouri şi alte locuri rău famate, unde se înghesuie cel mai adesea toată mizeria sexuală a lumii în căutare de femei (marinari, pescari, studenţi, militari, celibatari), Ninon animă un salon. Un salon literar de înalt nivel, extraordinar de bine frecventat, unde toată elita intelectuală stă la coadă. Reşedinţa sa din cartierul Marais

este propriul ei „cartier rezervat”[2*]. Salonul este „refugiul” ei. Dormitorul e „bordelul” ei.

Prostituatele îşi duc traiul de pe azi pe mâine, aşteptând să sfârşească jalnic la Hôtel-Dieu. Ninon îşi plasează veniturile în rente la primăria din Paris…

Ninon nu racolează şi nu-şi exercită niciodată meseria în cripta bisericilor şi în cimitire, punctele de reper obişnuite ale prostituatelor roase de sifilis (*mal de las boyas*), diagnosticat pentru prima dată la Manosque în ziua de 17 aprilie 1496. Dichisită, spilcuită, fardată, elegantă, Ninon trece nepăsătoare printre boli. Te întrebi cum. Probabil că este mai puţin periculos să fii o femeie uşoară care se culcă cu mareşalii Franţei decât una care se culcă cu soldaţii…

Ninon s-a născut într-un moment prielnic. În 1560, Parlamentul a interzis prostituţia în tot regatul şi a ordonat închiderea tuturor caselor de desfrâu. Totuşi, la Marsilia au continuat să activeze 200 de prostituate, dar şi un anumit număr de bărbaţi ce practicau aceeaşi meserie. Cum putea fi eradicat acest rău necesar? Pe 19 iunie 1640, când Ninon are 17 ani, într-o hotărâre a fondatorilor azilului Charité din Marsilia se putea citi: „Există la Marsilia 400 de vagabonzi, printre care 100-200 de băieţi şi fete care trăiesc fără frica lui Dumnezeu şi se prostituează în mod josnic”. În ziua de 9 februarie 1643, când primul ei amant, Richelieu, tocmai murise, consulii din Marsilia „interzic, sub pedeapsa unei amenzi de 100 de livre, birtaşilor, cârciumarilor şi altora care se ocupă cu închiriatul de camere să primească, să ţină în gazdă, să adăpostească în locuinţele lor ţigani, femei publice, destrăbălaţi, vagabonzi”. Un jurist inteligent replică însă că nu pot fi pedepsite aceste pasiuni sexuale, „având în vedere că această patimă are o atracţie puternică şi că nici prudenţa, nici înţelepciunea nu folosesc la nimic acolo unde comandă forţa”.

În 1656, Ninon este considerată totuşi o adevărată profesionistă, care seamănă dezordine în Paris. Amantul ei Villarceaux cumpără casa impozantă a abatelui de Boisrobert (homosexual şi îndeosebi pedofil) ca s-o instaleze acolo pe Ninon, în faţa propriului palat. Soţia lui se revoltă în numele ei şi al celor patru copii legitimi. Ninon este trimisă la mănăstire din ordinul reginei Ana de Austria. Cam tot atunci, în 1665, la

Marsilia, unde ciuma este văzută deseori ca o pedeapsă divină, este înfiinţată Casa prostituatelor pocăite Sainte-Magdeleine sau Casa de binefacere Saint-Joseph, curând numită azilul Saint-Joseph, în cartierul Panier, între strada Refuge şi strada Repenties (unde un prim azil a fost creat încă din 1381). Ideea datează din 1647, când a fost cumpărat viitorul sediu al azilului. Jumătate închisoare înzestrată cu celule, jumătate mănăstire, unde sala de mese răsună de lecturile pioase ale unei călugăriţe în timpul prânzurilor, în timp ce „pocăitele" sunt, mai mult decât venite de bunăvoie, prostituate arestate şi întreţinute în azil din bugetul municipal, sporit cu donaţii caritabile şi sume lăsate prin testament. Este epoca în care căpitanul gărzilor Anei de Austria glumeşte cu regina: „Ninon? La prostituatele pocăite? Păi, Maiestate, nu e nici prostituată, nici pocăită!".

Totuşi, vânzându-şi farmecele, Ninon ajunge la Madelonnettes[3*] din Paris, apoi la călugăriţele bernardine, la 60 km de capitală, împreună cu „femeile şi fetele care practică un desfrâu public şi scandalos". În general, prostituatele ajunse acolo sunt plasate sub autoritatea a trei femei (directoarea, administratoarea şi călugăriţa care se ocupă de relaţia cu exteriorul) şi pot să rămână luni întregi, ba chiar şi 7 sau 10 ani! Au vârste cuprinse cam între 20 şi 25 de ani. Detaliu extrem de interesant: trebuie „să-şi sacrifice părul Domnului… să-l taie ca pe frânghiile cu care diavolul le ţinea captive" (Regulamentul din 9 iunie 1665, aprobat de monseniorul Etienne de Puget, episcop de Marsilia). Or, în culmea pasiunii ei pentru Villarceaux, Ninon şi-a tăiat părul bogat şi l-a trimis noaptea frumosului ei marchiz. Dovadă că i se întâmplă să se vadă ea însăşi în ipostaza de prostituată pocăită…

Dar aceste 12 luni petrecute la călugăriţe nu-i plac deloc lui Ninon. Tovarăşele ei întru nefericire se roagă, mănâncă şi muncesc (la bucătărie, la spălat de rufe la subsol, la prelucrat pielea, lâna, mătasea, la confecţionarea de bonete); îndură pedepse severe (bătăi cu vâna de bou), deseori apropiate de sadism, şi nu resping homosexualitatea în chiliile lor. De altfel, Ninon nu i-ar fi deloc ostilă – o spune în gura mare –, de unde teama (sau atracţia?) călugăriţelor înspăimântate (sau seduse?).

Dar în mănăstire nu se află numai prostituate de pe stradă. Tot acolo sunt ţinute şi mari doamne pentru purtare imorală în

viaţa conjugală (cum ar fi doamna de Villeneuve, născută Jeanne de Brazac în 1670).

Părăsind mănăstirea, mai mult sau mai puţin în urma intervenţiei reginei Christina, curtezana Ninon îşi deschide un salon monden, departe de coşmeliile sordide închiriate uneori de oameni ai Bisericii hrăpăreţi (călugăriţe şi parohi) „femeilor uşoare”.

Departe de Versailles, marile oraşe – Paris, Lyon, Marsilia – întruchipează desfrâul, luxura, depravarea. Când nu frecventează birourile de la Versailles de pe vremea lui Colbert, Abraham Duquesne se bucură să se ducă la Marsilia: „Sunt aici femei cu carul”, îi scrie el fără perdea unuia dintre colaboratori. Chiar şi condamnaţii la galere, cu care e în contact fiul lui Ninon la începutul carierei, pot „să ciocănească” prostituatele pe mantaua lor, sub băncile pe care vâslesc, ceea ce Colbert interzice cu oarecare făţărnicie, obligându-i pe condamnaţi la alte practici: „Sodomie, felaţie şi alte senzualităţi”[1].

După ce regele a luat puterea în 1661, Ninon asistă la o sporire a pudibonderiei sau a ipocriziei… În timp ce curtea se pregăteşte să se mute la Versailles (1683), Parlamentul din Provence ordonă, în ziua de 22 mai 1682, „tuturor femeilor vagaboande şi care duc o viaţă destrăbălată să părăsească provincia în zece zile, altfel vor fi biciuite”, pedeapsă care datează din Antichitate.

„Să-şi sacrifice părul tăiat ca pe frânghiile cu care diavolul le ţinea captive."

Aceste detalii – părul tăiat al lui Ninon, biciul agitat de tatăl ei – o pun pe Ninon în mod simbolic în relaţie strânsă cu lumea şi practicile prostituţiei, în timp ce regele se arată (oficial) din ce în ce mai „moralizator". Cei care închiriază camere prostituatelor sunt astfel „condamnaţi la plata unei amenzi de 100 de livre faţă de rege" începând din 1682. În ziua de 20 februarie 1688, Ludovic al XIV-lea ordonă afişarea ordinelor sale pe zidurile arsenalului galerelor din Marsilia: „Maiestatea Sa vrea şi cere ca femeile de moravuri uşoare care vor fi găsite în barăcile condamnaţilor la galere sau în camerele soldaţilor şi ale altor oameni din echipajele galerelor sale ori care vor fi dovedite că întreţin cu vreunul dintre ei vreo relaţie scandaloasă să fie pe viitor condamnate de Consiliul de Război să li se taie nasul şi urechile de către executorul înaltei justiţii şi să fie purtate în această stare de-a lungul portului"[2]. Au fost desfigurate astfel Catherine de la Trois-Malouins, Marguerite de la Sauterelle şi Fany de pe cheiul Sainte-Anne. În ziua de 22 august 1690, magistraţii municipali din Marsilia le ordonă „tuturor

cârciumarilor şi altora cu îndeletniciri asemănătoare în acest oraş să concedieze în două luni femeile sau fetele pe care le au în serviciul lor şi nu au 50 de ani”. În aceste localuri, „bărbaţii nu au reţinere după ce se umplu cu vin, îndeosebi străinii de toate neamurile aflaţi în număr mare în acest oraş”. Dar înmulţirea reglementărilor municipale care încearcă să limiteze prostituţia este însăşi dovada inutilităţii lor. „Nu există oraş în Franţa unde libertinajul fetelor să fie mai mare decât la Marsilia”, va scrie Casanova în 1760, în *Memorii* (tom III). „Nu s-ar putea spune cât de mare este desfrâul care domneşte în rândul fetelor de la Operă” (marchizul d’Argens).

În marile oraşe, dansatoarele, cântăreţele şi actriţele lipsite de talent, fără să se dedea prostituţiei, joacă un rol important, fiind întreţinute de burghezi bogaţi, amatori de „fiinţe” tinere. Ele se laudă că sunt „femei publice de mare rafinament”, specializate în dezvirginarea tinerilor din lumea bună. Trăiesc în spatele uşilor lor vopsite în galben, culoare care merge mână în mână cu prostituţia cel puţin de pe vremea împăratului Caligula, în secolul I d.Hr.

Ninon nu are uşa vopsită în galben. Trăieşte în spatele porţii mari a casei sale din cartierul Marais. Dar este „prostituată de mare rafinament”. Născută nobilă, le-a lăsat contemporanilor – ca şi posterităţii – o amintire infernală de neuitat. Toţi au vorbit despre ea: doamna de Sévigné, ducele de Saint-Simon, Charles de Saint-Evremond, abatele de Châteauneuf[3], Rousseau, Voltaire (care a moştenit de la Ninon 2 000 de livre[4]!).

În durata lungă, Ninon nu este numai o femeie „galantă”, spre deosebire de cele care populează castelul de la Versailles, precum mareşala de Tourville[5]. În timpul vieţii, Ninon a devenit un simbol pe care orice bărbat încerca să şi-l însuşească. Fără succes. După moarte, a devenit un mit. Un mit bazat pe sex, sexul generos deschis al celei mai mari libertine din toate timpurile, femeia cu cinci mii de amanţi, se zicea… cu oarecare exagerare. Adevărul e că îi punem în cârcă celui care poate să ducă!

Un mediu libertin

Cea pe care Walpole o poreclește „Notre-Dame-des-Amours” a gravitat foarte repede în inima elitelor de la curte, tatăl său intrând în serviciul ducelui d’Elbeuf. Însărcinat cu educaţia lui Gaston, duce d’Orléans, fratele mai mic al regelui Ludovic al XIII-lea, Elbeuf se ocupa de toate, inclusiv de „condusul unei stricate destul de bătrâne, numită De Serre, în parcul Madrid”, pentru a se face dezvirginarea lui Gaston. Gaston „a întâlnit-o o dată, apoi încă o dată la La Muette, la Saint-Germain”, ca să ajungă mai priceput…

În sfârşit, Ninon a fost martora turpitudinilor tatălui ei, stâlp al mediului libertin din cartierul Marais. Erau acolo Michel Tambonneau, tânăr avocăţel, a cărui soţie era amanta ducelui de Mortemart – tatăl viitoarei doamne de Montespan –, apoi a contelui d’Aubijoux, viitorul amant al lui Ninon. Drăguţă, doamna de Tambonneau găsea mulţi candidaţi gata „s-o dezmierde” şi contemporanii ziceau: „Fustele ei erau atât de uşoare, încât se ridicau la cea mai mică adiere de vânt!”. În acest grup, Lucrèce de Gourgues, 30 de ani, soţia lui Jean de Riberolles, a devenit amanta lui Henri de L’Enclos, cu zece ani mai în vârstă decât ea, muzician şi compozitor parizian, şi asta cu complicitatea unei servitoare. Aceasta a găzduit la ea cuplul adulterin în schimbul unei plăţi… Totuşi, în ciuda banilor primiţi, va depune mărturie la procesul de adulter deschis de soţ împotriva lui L’Enclos. Ea va declara că l-a văzut „apucând sânul” amantei sale goale, pe care îl „răsfăţa”; pervers, îi trăgea „cu biciul pe coapsa goală” sub cămaşă; iar Lucrèce „arăta că-i făcea plăcere”! În plus, Henry se plimba „gol puşcă” prin faţa amantei sale. O servitoare l-a întâlnit în ţinuta cea mai simplă şi el i-a cerut „să-i facă o bonetă de noapte”.

Când Riberolles află că e înşelat, hotărăşte, ca să se răzbune, să vândă pe bani favorurile soţiei sale: stăpânul lui – guvernator al comitatului Périgord – „i-ar da, spune el, tot ce-ar vrea, dacă s-ar culca cu dânsul”. Riberolles, încornorat, îşi constrânge soţia la „mai multe acţiuni necinstite cu mai multe persoane”! El îi prezintă soţiei un magistrat „foarte puternic, care va ajunge în posturile cele mai înalte şi-l va putea folosi… dacă ea ar veni în

cameră”, „ca să se bucure de pat” împreună cu magistratul. L’Enclos şi Lucrèce fug atunci, ajutaţi de marchiza de Beuvron, fiica mareşalului de Saint-Luc, care a văzut multe la viaţa ei! Oare nu se cânta în perioada nunţii sale: „Beuvreon, flăcău de însurat,/ Pe fata lui Saint-Luc o vrei?/ Dacă îţi place-ncornorat,/ Atunci numai pe ea s-o iei”.

Tocmai această aventură i-a adus exilul tatălui lui Ninon, după ce l-a ucis cu spada pe Louis, baron de Chabans, comandantul-şef al artileriei din Veneţia, venit să-şi ajute prietenul Riberolles în această poveste.

La vârsta de 9 ani, Ninon o are vecină şi profesoară în arta iubirii pe Marion Delorme, despre care cardinalul de Retz zice că e „oleacă mai puţin decât prostituată”. Provenită ea însăşi din rândul nobilimii, Marion a hotărât să-şi trăiască viaţa ca o femeie liberă, devenind foarte repede amanta lui Jacques Vallée des Barreaux, poet beţiv, ateu şi sodomit, căruia i-a urmat Cinq-Mars, amantul lui Marie-Louise de Gonzague, ducesă de Nevers, mai în vârstă cu 9 ani.

Marion, care ar fi putut să primească de la tatăl ei o dotă de 25 000 de scuzi, a preferat desfrâul! A fost astfel amanta ducelui de Buckingham, cel îndrăgostit de Ana de Austria, apoi a marchizului de Rouville, care va ajunge să se bată cu marchizul de La Ferté-Senneterre pentru reputaţia curtezanei, şi a mareşalului d’Albret (viitor amant al lui Ninon). Au mai căzut pradă farmecelor ei Arnaud, şef de regiment, ducele de Châtillon, viitor amant al lui Ninon, controlorul general d’Emery, Brissac, Saint-Evremond şi chiar Richelieu, dacă e să-i dăm crezare lui Guy Patin, care scrie: „A treia amantă a cardinalului Richelieu era o frumoasă tânără pariziană, pe nume Marion de Lorme, pe care o întreţinuse domnul de Cinq-Mars, după cum făcuseră şi mareşalul de La Meilleraye şi mai mulţi alţii”. Comportamentul lui Marion şi a trei dintre surorile ei a inspirat-o probabil pe Ninon, care n-a auzit de la naştere vorbindu-se decât de *Femeile galante* de Brantôme, cu care se mândrea întreaga familie Bourdeilles (prietenă cu Henri de L’Enclos)!

Cum să vezi adulterul, desfrâul şi copiii din flori ca pe nişte greşeli, nişte păcate, când ai crescut la umbra gisantului lui Agnès Sorel de la Loches şi a mormântului celebrei Diane de Poitiers de la Anet, în imediata apropiere a fiului lui Gabrielle

d'Estrées (duce de Vendôme) şi în vecinătatea complice a lui Marion Delorme, invitată de marcă la căsătoria lui Condé, prim prinţ de sânge! Femeile tinere şi frumoase nu-i pun pe fugă decât pe bigoţi!

Ninon îl frecventează pe Nicolas Vauquelin, baron des Yveteaux, preceptorul lui Ludovic al XIII-lea, alungat de la curte din cauza ateismului şi a dezmăţurilor sale. Retras în cartierul Saint-Germain, s-a înconjurat de mai multe femei tinere: „În zori, pe urmă seara cu alta mă iubesc. […]/ Când una se dă mare, o şi înlocuiesc;/ Frumoase sau urâte, prea mult nu zăbovesc […]/ Am două într-o zi şi-apoi la revedere […]"[4*]. Printre tinerele frumuseţi, o „favorită", Jeanne Félix de Lézinière du Puy, al cărei soţ, găzduit de baron, „nu are alt venit decât cel din încornorarea sa". Pentru Tallemant des Réaux, această Du Puy este „o tânără prostituată", adevărată „lepădătură a vreunei slugi de tavernă".

Ninon – spirit liber – a atras bărbaţii cu gura ei cărnoasă şi sânii ei generoşi, cu supleţea naturală a corpului, mersul legănat, eleganţa înfăţişării, a ţinutei, pe scurt, cu „graţia" ei, termen pe care îl găsim la toţi autorii, bărbaţi sau femei, contemporani sau ulteriori, care vorbesc despre ea. Deşi nu avem nicio mărturie despre picioarele sau bazinul ei (înainte sau după sarcini), toată lumea îi laudă frumuseţea excepţională a sânilor! E păcat că n-a fost pictată cu torsul gol, ca Louise de Kéroualle, tânără bretonă devenită amanta ducelui de Beaufort, apoi a lui Carol al II-lea al Angliei[6].

Ca şi Louise de Kéroualle, ca şi doamna de Montespan şi multe altele, Ninon pare să fie născută ca să iubească, ca să fie iubită şi să facă dragoste. Cu cine? Cu toţi bărbaţii puternici ai timpului ei. Puterea, celebritatea, banii (mai puţin sau la fel ca gloria) atrag în toate epocile. Toţi se îmbulzesc în jurul frumuseţii. Toţi încearcă s-o ţintească pe frumoasă cu razele lor. Toţi dansează ca nişte păuni în jurul formelor suple ale lui Ninon. Toţi sunt prezenţi: prinţi de sânge, mareşali ai Franţei, ofiţeri generali, oameni de litere şi militari, duci şi pairi, marchizi divini. Toţi sunt gata să-şi uite titlurile, obârşia, numele, neamul, soţiile şi copiii ca să obţină favorurile lui Ninon. Toţi, în afară de unul. Regele. La Versailles nu poate fi

primită o curtezană. Care este, pe deasupra, şi un martor deranjant al tinereţii doamnei de Maintenon…

Spirituală şi cultivată, Ninon are multe atuuri pe care le îmbină cu o experienţă sexuală rod al unei lungi ucenicii. Femeile sunt geloase pe ea din acest motiv, dar bărbaţii o apreciază. Femeie cu mulţi amanţi, mamă celibatară, deschisă la homosexualitate, Ninon este mai mult decât o femeie. A ajuns încă din timpul vieţii un simbol, uimindu-şi contemporanii şi impunându-şi imaginea de-a lungul secolelor. Ea este „din toate timpurile”, după cum i-a scris într-o zi Saint-Evremond din exilul londonez. A murit în 1705, fără să fi fost primită la Versailles.

De ce acest refuz al regelui? Pentru că, de sub spoiala de (falsă) femeie de lume, de (falsă) proprietară de salon, de adevărată (demi)mondenă, putea să răzbată dintr-un moment în altul femeia vulgară, când te aşteptai mai puţin. Desigur, la Versailles, femeile se războiesc între ele. Regina le spune amantelor regelui „corvele lui”. Lumea se insultă într-o veselie. Uneori, e otrăvit un soţ stânjenitor (contele de Soissons). Se solicită ajutorul vrăjitoarelor (doamna de Montespan), dacă nu al otrăvitoarelor (La Voisin), dar nu se aruncă o biată servitoare pradă lubricităţii lacheilor pentru o greşeală neînsemnată sau o cină neservită. Ninon face asta. Tallemant des Réaux o afirmă[7]. Din această cauză, concertul de laude la adresa lui Ninon e oarecum deplasat. Ninon, simbolul feminismului şi apărătoarea drepturilor femeilor? Ale tuturor femeilor? Nu.

O SERVITOARE DATĂ PE MÂNA LACHEILOR

În cursul anului 1658, un echipaj impozant de 24 de cai se îndepărta de Paris. Deoarece drumul devenea tot mai denivelat şi plin de praf pe măsură ce acest alai înainta, un nor gros, cenuşiu-gălbui, se ridica de sub copitele bidiviilor şi plutea încă mult timp după trecerea lor. Cei trei pasageri din trăsură puteau să privească peisajul splendid ce se întindea în faţa lor: lanurile de grâu de pe cele două părţi ale drumului, bogate, generoase, grele în anul acela. Marea aceea vie, aurită, unduia sub o adiere uşoară. Aurul şi voluptatea naturii îi aminteau pasagerului de frumuseţea matură şi lascivă a celor două doamne care îl însoţeau.

Ţăranii care secerau grâul se opreau din lucru ca să admire echipajul, în speranţa că vor surprinde faţa unei frumoase domnişoare, albă şi rotundă ca luna, ce s-ar fi putut arăta la fereastra trăsurii. Ţărăncile bronzate şi vânjoase îşi ştergeau sudoarea, profitând de pauza neaşteptată. Copiii, cu picioarele goale, alergau prin praf şi se ţineau după călăreţi, aşteptând un bănuţ aruncat de o mână generoasă.

— Uitaţi-vă la aceşti mici sălbatici! Ce prăpastie ne desparte! Crezi, dragă căpitane Boyer, că vor putea să se ridice într-o zi la nivelul nostru spiritual, să se dezbare de dorinţele şi nevoile lor primitive? a întrebat doamna de Champré[8], pe un ton de tristeţe prefăcută.
— Cum?
— Prin educaţie poate, a zis domnişoara de L'Enclos.
— Întinde-le pâine şi-o să-ţi mănânce braţul, dragă Ninon! Sunt şi aşa destul de vicleni ca să nu ne străduim să le dezvoltăm şi mai mult viciile! a exclamat căpitanul. E ca şi cum am admite femeile la universitate!
— Şi de ce nu? l-a tachinat Catherine de Champré.
— Domniţi deja peste inimile noastre, scumpe doamne, la ce v-ar folosi să domniţi şi asupra minţilor noastre?
— Vă lăsăm bucuroase universităţile, răspunse râzând doamna de Champré.
Ninon de L'Enclos nu voia să intre în această discuţie, care i se părea inutilă, având în vedere nivelul intelectual şi prejudecăţile însoţitorilor ei. Îşi însuşise bine lecţia oferită de o femeie învăţată pe care avusese onoarea s-o întâlnească uneori. Această femeie de litere, Madeleine de Scudéry, era vecina ei în cartierul Marais. Ea spunea că o femeie inteligentă ar trebui să-şi folosească cu îndemânare cunoştinţele, fără să atingă orgoliul unui bărbat, fără să-i scoată în evidenţă greşelile şi impertinenţele discursului. Sapho, pseudonimul domnişoarei de Scudéry, le spunea femeilor: „ Înfrângeţi-i pe aceşti inamici cu toate lucrurile frumoase, procedaţi în aşa fel încât să susţineţi cu exemplul vostru gloria sexului nostru, faceţi-i pe adversarii noştri comuni să recunoască deschis că ne este la fel de uşor să-i învingem prin puterea minţii noastre ca şi prin frumuseţea ochilor noştri, puneţi-vă în valoare judecata prin dispreţul faţă de prostiile pe care vulgul le debitează despre hotărârea voastră, arătaţi lumii întregi tablourile atât de frumoase ale imaginaţiei voastre, eforturile atât de nobile ale minţii voastre, efectele atât de frumoase ale memoriei şi semnele atât de frumoase ale judecăţii voastre, pe care numai voi aveţi avantajul de a le fi creat spre gloria tuturor femeilor[9]".
La asta se gândea Ninon în timp ce-şi continua excursia spre Tigery, nu departe de pădurea din Sénart.
Doamna de Champré şi prietena ei Ninon, care nu-şi revenise încă după evoluţia relaţiei sale cu Villarceaux, hotărâseră în acea vară a anului 1658 să profite de o zi frumoasă la ţară. Însoţite de Boyer, căpitan al gărzilor, se duceau la doamna Burin, soţia unui secretar al superintendentului Poştelor. Neavând trăsură, se deplasau graţie echipajului impozant al marchizului de Termes şi al suitei sale, adică 24 de cai.
Înainte de a ajunge la Tigery, Ninon îi scrisese lui Termes, prim-gentilom al camerei lui Gaston d'Orléans, şi abatelui du Buisson[10], amant oficial şi recunoscut al doamnei de Champré „pentru 100 de livre pe lună" (Tallemant des Réaux): „Nu vă obosiţi prea mult echipajul [la vânătoare]. Veniţi aici, unde găsiţi tot felul de animale [a se citi femei]: nu va trebui decât să vă asiguraţi că nu vă înşelaţi", ca să nu trezească bănuielile doamnei Burin.
Foarte naiva doamnă Burin, încântată să le primească pe cele două femei şi pe căpitan pentru o după-amiază la ţară, a considerat mai mult decât impertinentă această invitare suspectă pe domeniul ei a celor doi bărbaţi şi a suitei lor zgomotoase în vederea organizării unei partide de sex în grup cu Ninon şi

frumoasa Catherine. Avară şi pudibondă, a preferat să plece de acasă, poruncindu-le servitorilor să nu le dea nimic de mâncare invitaţilor!
Clădirea frumoasă din piatră le-a întâmpinat aşadar pe doamne şi pe însoţitorii lor cu lătratul a doi dulăi, care s-au repezit la echipaj. Un servitor a ieşit din casă să-i potolească.
— Ce primire! a exclamat Catherine, coborând din trăsură.
Ninon a fost imediat intrigată că nu era primită de stăpâna casei.
În fine, a apărut o femeie mărunţică, zveltă, care le-a însoţit pe doamne şi pe căpitan înăuntru. Această servitoare a prezentat câteva scuze îndoielnice din partea stăpânei sale. I-a condus în camerele lor şi voia deja să plece când Catherine, înţelegând motivul absenţei proprietarei, a zis râzând:
— Biata doamnă Burin, va avea numai de pierdut, pentru că nu cred că marchizul şi abatele trec prea des pe-aici! Nu-i nimic, asta nu ne va împiedica să petrecem o zi frumoasă la ţară. Serveşte-ne o gustare, mor de foame!
— Cred că îi aud sosind pe marchiz şi pe abate, a zis Ninon.
Cele două femei s-au repezit la ferestre.
— Au venit. Serveşte-ne mai repede şi condu-ne în sufragerie, a poruncit domnişoara de L'Enclos.
— Îmi pare rău, dar nu avem aici nimic cu care să vă servim, doamnelor, a rostit pe un ton ferm servitoarea.
Cele două femei s-au privit uimite.
— Cum adică? Eram aşteptate, nu?
— Da, doamnă, dar bucătăria e închisă şi, pentru că doamna Burin nu e la Tigery, bucătăresele au primit încuviinţarea să nu vină. Chiar îmi pare rău.
— Ce tot spui! Eram invitate aici, am bătut atâta cale şi acum suntem trimise la plimbare în acest mod josnic! s-a indignat Ninon. Nu mă interesează cum faci, dar să ne serveşti imediat masa!
Cele două femei s-au simţit umilite de o astfel de primire; înţelegeau foarte bine că marchizul şi abatele vor interpreta acest incident ca pe o lipsă de respect. Numai insolenţa faţă de femeile „libertine" e permisă… Această situaţie trebuia aşadar remediată imediat. Totuşi, servitoarea nu părea deloc impresionată. Şi-a ţuguiat buzele, s-a uitat în altă parte şi şi-a încrucişat mâinile la piept, aşteptând să fie eliberată de prezenţa lor. Doamna de Champré, iute la mânie şi impulsivă din fire, nu avea de gând să lungească vorba. Şi-a aruncat mănuşile pe masa din salon şi s-a repezit spre ieşire.
— Foarte bine, o să găsesc singură bucătăria!
Ninon şi-a aranjat calmă coafura şi rochia înainte de a-i întâmpina pe „galanţii" care începuseră să-şi piardă răbdarea aşteptând în curte.
Catherine străbătea încăperi şi culoare asemenea unei furii. Servitoarea cea măruntică se ţinea după ea. Simţea că lucrurile începeau să ia o întorsătură proastă. Biata servitoare se găsea între Scila şi Caribda: nu îndrăznea să nu-i dea ascultare stăpânei sale, dar se temea şi de furia invitaţilor, care, se vedea bine, nu se lăsau duşi cu vorba.
— Doamnă, doamnă! implora ea.
Catherine, furibundă, a măturat cu mâna, ca din greşeală, câteva bibelouri aflate în calea ei. Femeia a încercat să ia de jos obiectele căzute, ţinându-se în acelaşi timp după doamna de Champré. Au întâlnit în curte un servitor bătrân.

— Unde e bucătăria? l-a întrebat Catherine pe bătrân, care, neştiind nimic, i-a arătat cu degetul locul cu pricina.
Uşa bucătăriei era larg deschisă. Înăuntru să aflau în mod vădit mai multe persoane. Doamna de Champré se pregătea deja să intre când, deodată, servitoarea s-a repezit înaintea ei şi i-a tăiat calea.
— Cum îţi permiţi? a izbucnit doamna, încercând să-i ardă o palmă servitoarei, care s-a ferit, protejându-se cu braţul.
Doamna de Champré s-a lovit violent de cotul ei.
— Putoare afurisită!
Şi i-a tras iar o palmă.
Auzind strigătele de ceartă, abatele şi marchizul s-au repezit în curte.
— Ce se întâmplă aici?
— Jigodia asta m-a lovit! a răcnit doamna de Champré.
Biata servitoare, cu faţa ascunsă în spatele braţului, nu ştia cum să reacţioneze; nu îndrăznea nici măcar să se dezvinovăţească. Cei doi bărbaţi, înfuriaţi de insolenţa ei, au târât-o de păr în bucătărie. Un bărbat la vreo 40 de ani îşi mânca acolo supa. Două bucătărese grăsuţe, după toate aparenţele mama şi fiica adolescentă, care semănau ca două picături de apă, s-au oprit din treabă, privind scena cu gura căscată. Catherine de Champré, care se pretindea foarte distinsă în înalta societate, şi-a pierdut complet stăpânirea de sine şi, întărâtată de reacţia violentă a bărbaţilor, a devenit şi mai agresivă. Roşie de furie, cu părul în dezordine, doamna de Champré a burduşit cu lovituri corpul ghemuit al servitoarei.
— O omor! răcnea ea.
Gâfâind şi ajunsă la capătul puterilor, s-a oprit în cele din urmă.
Abatele şi marchizul, oarecum surprinşi de o asemenea criză de furie, nu voiau să-şi strice ziua. Lăsaseră baltă o partidă de vânătoare ca să vină la Tigery şi nu-i atrăgea deloc perspectiva de a-şi petrece seara calmând-o pe una dintre cele două doamne.
Deodată, lui Ninon i-a venit o idee ca să-şi răzbune prietena.
— N-avem decât s-o dăm pe insolenta asta pe mâna lacheilor dumneavoastră, domnilor, a zis ea, apucând biciul vizitiului care, ca toate persoanele prezente în curte, venise în fugă la bucătărie[11].
S-a făcut tăcere. Bucătăreasa cea grasă s-a tras înapoi spre perete, ascunzându-şi aproape inconştient fiica după dosul ei larg. Tocmai frământa aluatul când fusese deranjată şi avea mâinile încă albe şi lipicioase.
— Asta merită, a încuviinţat Catherine, calmată brusc.
— Aţi auzit? le-a strigat marchizul valeţilor săi.
Începea să fie agasat de toată povestea, vânătoarea la care renunţase, drumul obositor şi femeile enervate. A întors spatele, le-a apucat pe doamne de braţ şi le-a tras spre ieşire.
— Nu, nu, aşteaptă, dragă marchize! a exclamat doamna de Champré, acum uşor amuzată de această perspectivă. Doar n-o să ratăm acest spectacol!
Marchizul s-a oprit brusc. A privit-o întâi pe Catherine, apoi s-a uitat la abate. Acesta a ridicat din umeri.
— Ei bine, cum doriţi, scumpe doamne!
Unul dintre valeţi s-a grăbit să aşeze patru scaune pentru spectatori. Servitoarea, încremenită, a fost aruncată pe masă, cu capul lipit de lemnul acesteia; câteva

mere roşii şi rotunde s-au rostogolit până la margine şi au căzut unul după altul. Servitoarea a încercat să protesteze şi să strige, dar s-a potolit imediat după ce Ninon le-a strigat valeţilor s-o facă să tacă şi unul dintre ei i-a pus mâna la gură.
Un lacheu a ridicat fusta servitoarei care gemea şi i-a dezgolit corpul până la brâu. Excitat de prezenţa altor persoane în încăpere, a apucat biciul şi a lovit carnea albă a feselor până când au rămas pe piele urme roşii, în timp ce al doilea valet îşi croia drum sub haine. Catherine s-a ridicat dintr-odată şi le-a făcut semn prietenilor s-o urmeze.
— Serveşte-ne repede masa! i-a strigat bucătăresei grase pe când ieşea din bucătărie.
— Ziua noastră a început prost, dar câteva dezmierdări ale galanţilor noştri ne vor reda buna dispoziţie, a zis Ninon zâmbind complice.
În aşteptarea mesei, frumoasa şi cultivata domnişoară de L'Enclos a încercat să-şi distreze prietenii citind fragmente dintr-o carte de Montaigne uitată pe canapea: „Plutarh spune undeva că nu găseşte o diferenţă aşa mare de la animal la animal precum găseşte de la om la om; eu chiar aş întări spusele lui Plutarh şi aş zice că e o mai mare diferenţă între un om şi altul decât între un om şi un animal”.
— Iată un subiect frumos de discuţie! a adăugat marchizul.

Acest episod, bazat pe fapte adevărate, ne îndeamnă să n-o luăm pe Ninon drept ce nu era. Prostituată publică n-a fost niciodată, Voltaire şi Saint-Simon au dreptate în această privinţă, dar asta nu înseamnă că trebuie să fie considerată un model de femeie emancipată care ar milita pentru eliberarea condiţiei feminine. Născută nobilă, Ninon a reuşit să se ridice în lumea bună – doar masculină – a timpului ei, dar i se întâmpla să se comporte cu femeile din popor într-un mod ignobil, în sensul etimologic al termenului: nedemn de un nobil. Întâmplarea pe care v-am înfăţişat-o arată chiar o Ninon comună şi vulgară, aproape de abjecţie. Termenul e destul de potrivit. Tot în 1658, Tallemant des Réaux scrie: „mareşalul d'Albret…. a trecut peste abjecţie şi a curtat-o pe Ninon pentru a doua oară”.

În orice caz, episodul îndreptăţeşte calificativele stirpei feminine în privinţa lui Ninon, zugrăvită ca „târfă” şi „jigodie” (doamna de Villarceaux). Dovadă că Ninon, castelană efemeră a lui Villarceax, mamă satisfăcută pe deplin de ceea ce credea că trebuia să fie un mic gentilom, crescut în belşug într-o frumoasă reşedinţă particulară de pe strada Richelieu, nu era poate demnă să fie primită în mod oficial la Versailles.

1* Strada Mănăstirii (n.tr.).

2* „Cartierele rezervate” erau cele în care se practica prostituţia (n.tr.).

3* Ordinul Fiicelor Mariei Magdalena, înfiinţat ca să primească şi să ajute fostele prostituate. Mănăstirea fondată la Paris la începutul secolului al XVII-lea s-a transformat într-un fel de casă de corecţie pentru femei (n.tr.).

4* *Avecques mon amour naît l'amour de changer*, de Nicolas Vauquelin des Yveteaux (n.tr.).

7
Versailles, noua Sodomă

„De-ar fi sfârşit cum a trăit,

Cu ştanga-n cur ar fi murit.”

Cântec deocheat din 1701, fredonat la moartea lui *Monsieur*, fratele regelui, Philippe, duce d’Orléans

Să cânte muzica!

În primăvara anului 1687, minunatul compozitor Lully[1] se înfurie pe când repeta cu orchestra un *Te Deum* pe care trebuiau să-l interpreteze pentru vindecarea regelui. Foarte mânios, îşi dă o lovitură violentă cu „băţul de dirijare”, un fel de baston de dirijor cu care se bătea măsura lovind în pământ. Un urlet. Din cauza furiei, şi-a străpuns degetul mare de la picior. Se declanşează cangrena. Facultatea propune să-i taie piciorul. Lully, dansator eminent şi maestru în arta baletului pe lângă rege din tinereţe, refuză. Are doar 54 de ani şi speră să se bucure încă de o lungă carieră. Dar nu ia în calcul infecţia, boala, suferinţele. Cangrena înaintează, pune stăpânire pe gambă, ajunge la genunchi. În ziua de 22 martie 1687, marele Jean-Baptiste Lully, „compozitor de muzică instrumentală al camerei regelui”, mai cunoscut pentru opera lui decât pentru

homosexualitatea sa notorie, moare în dormitorul său într-o atmosferă pestilenţială.

Căsătorit, tată a şase copii născuţi de soţia cu care se cununase religios în 1662 la biserica Saint-Eustache, dar foarte intim legat de libretistul lui, Philippe Quinault, şi de o întreagă clică de tineri paji şi muzicieni, ilustrul compozitor florentin, naturalizat francez, devenit marele intendent al muzicii regelui, a încercat toată viaţa să se arate relativ discret în privinţa moravurilor sale în faţa atacurilor repetate ale clerului şi ale bigoţilor. Totuşi, nimeni nu s-a lăsat înşelat. Nici Molière, constrâns să lucreze cu el şi care îl poreclea „destrăbălatul", nici curtea, nici regele, bineînţeles. Cu atât mai puţin doamna de Maintenon, din ce în ce mai înclinată spre habotnicie.

Regizor al primelor mari serbări de la Versailles din 1664-1668, autor de capodopere destinate Bisericii (*Miserere*), ca şi teatrului (*Burghezul gentilom*), ajuns director al Academiei regale de muzică, Lully este un libertin de geniu, prea celebru ca să nu fie expus criticilor contemporanilor: printre ei, Molière, La Fontaine, Boileau, Racine şi Bossuet. Cu toate acestea, viaţa lor nu e cu nimic mai prejos decât cea a lui Lully: Molière – care scria atunci *Improvizaţia de la Versailles* (1663) – n-a fost oare blamat de credincioşi pentru că s-ar fi căsătorit cu fiica pe care ar fi avut-o cu propria amantă[2]? Racine n-a fost oare acuzat de a-şi fi asasinat amanta, cu ocazia „afacerii otrăvurilor"[3]? La Fontaine n-a trăit oare la doamna de La Sablière, probabil amanta lui timp de 20 de ani, pe spatele soţului acesteia[4]? Boileau nu avea oare aventură după aventură, împărţindu-şi amantele actriţe cu Racine şi cu tânărul marchiz de Sévigné (îndeosebi pe Champmeslé), spre marea disperare a doamnei de Sévigné (mama), furioasă să-şi vadă fiul culcându-se cu toate actriţele ca să se consoleze că Ninon îi dăduse papucii?

Viaţa privată a lui Lully a stârnit mult timp comentarii la Versailles şi Paris, iar compozitorul de geniu a avut nevoie, de-a lungul întregii sale cariere, de protecţia lui Colbert şi îndeosebi de cea a regelui. Mai ales după ultima sa „afacere" de moravuri din 1685 cu Brunet, un mic paj de la capela regelui. Cazul a stârnit un mare scandal la curte şi Ludovic al XIV-lea, foarte

potrivnic „moravurilor italiene”, a refuzat chiar să asiste la reprezentaţiile ultimei sale opere, *Armide*, în 1686.

În anii dinaintea morţii lui Lully, libertinajul era în floare. Bussy-Rabutin[5] întocmeşte un adevărat catalog al doamnelor „galante” de la curte. Ducele de La Feuillade imită acest „breviar” şi îl împodobeşte cu portretele principalelor femei „galante” din cea mai înaltă societate. Astfel, marchiza de Courcillon este ironizată sub trăsăturile Sfintei Mironosiţe: „Preasfânta Mironosiţă/ Apuca-n budoar/ Cu-a ei mânuşiţă/ Cu mănuşă doar./ Scula s-o atingă nicicum n-ar fi vrut/ Cu mâna ei goală, chiar n-ar fi putut./ Şi, mândră ca o zeiţă,/ Pe toate bine le-a făcut,/ Ca Sfânta Mironosiţă”. Homosexualitatea era atunci în toi la Versailles, ca şi la Paris. Dovadă Denis Sanguin de Saint-Pavin[6], poet libertin, amantul lui Jacques Vallée des Barreaux[7], poet epicurian şi ateu, precum şi numeroşi homosexuali notorii, printre care d’Andelot, devenit mareşalul de Coligny[8], care şi-a mărturisit preferinţa pentru bărbaţi efemerei sale amante Ninon, de unde un mare număr de pamflete: „D’Angelot jură foarte tandru/ Că a iubitei păsărică, fără înconjor,/ Nu-i pare-aşa frumoasă/ Pe cât e-ncântător/ Un cur de băieţandru”. Sau prinţul de Condé[9], care a murit în 1686, cu puţin înainte de Lully.

Libertinajul în materie de moravuri şi homosexualitatea sunt principii de viaţă şi alegeri sexuale vechi de când lumea şi nu avem deloc de gând să mergem aici până la Antichitatea greacă, la Platon, la Socrate, la elevii şi discipolii lor de pe vremea vestitului Lyceum. Totuşi, odată cu Renaşterea, Reforma, umanismul şi redescoperirea Antichităţii greco-latine, pictura, sculptura şi arta statuară au readus gustul pentru frumuseţea corpului omenesc, al bărbatului sau al femeii, prin operele unui Michelangelo, de exemplu (homosexual care lucra la Vatican), cu sculpturile lui *David* sau *Sclav murind*.

Nudul omniprezent

Această redescoperire a corpului, căruia un Ambroise Paré începe să-i facă autopsia ca să ajungă maestru în anatomie, această reapropiere a trupului omenesc de către om, ridicat la rangul de rival al unui Dumnezeu omniprezent din vremea bisericilor romanice şi a catedralelor gotice, această explozie de nuduri până şi pe tavanul Capelei Sixtine – capela Sanctităţii Sale – îl îndeamnă pe omul din secolul al XVI-lea să se intereseze de propriile-i reprezentări, de pectoralii, de bicepşii lui, precum şi de alţi muşchi, de tors, de sex, de sânii femeilor şi de nuditatea farmecelor lor.

Unii se revoltă astăzi când văd o reclamă numită „sexuată”: picioarele frumoase ale pasagerei sunt oare necesare, ni se spune, pentru promovarea nu ştiu cărei mărci de maşină? Biată erezie pseudo-moralizatoare! Contemporanii noştri să contemple puţin statuile de la Versailles şi din toate castelele franceze. Să privească picturile, tavanele, decorurile, grădinile şi vazele din boschete. Corpul masculin şi feminin este omniprezent de la reprezentările Dianei la vânătoare, ale Atenei/Minerva, ale lui Artemis, ale Afroditei/Venus şi ale altor zeiţe antice. Nimeni nu era şocat să-l vadă pe Ludovic al XIV-lea în chip de Apollo. Ce-ar zice contemporanii noştri dacă i-ar vedea pe preşedinţii Republicii nu în frac, ci în ţinuta cea mai simplă, cu partea de jos a abdomenului abia ascunsă de purpura unei togi subţirele? Nu, corpul era mult mai prezent, expus şi zeificat la Versailles odinioară decât este azi la Elysée. Din fericire, internetul şi-a reapropiat frumuseţea corpului prin filme, scenarii, imagini care nu au nimic ruşinos în afară de detractorii lor, în general urmaşi ai bigoţilor, ai celor precum Fouquet şi Tartuffe[10]. Nuditatea corpului a fost cea mai bună promovare a multor religii: suntem urmaşii unei mulţimi de strămoşi care trăiau înconjuraţi de Zeuşi/Jupiteri cu torsuri musculoase, de Poseidoni/Neptuni cu abdominali în formă de tablete de ciocolată, de Marte/Areşi cu bicepşi viguroşi. Desigur, îngerii creştini n-au sex, dar majoritatea Fecioarelor cu pruncul au sâni generoşi şi reprezentările lui Hristos pe cruce poartă doar o bucată subţire de pânză. Nudul grecesc, roman, creştin era mult mai prezent în contextul figurat de strămoşii noştri decât picioarele frumoase ale actriţei care face publicitate unui automobil sau altuia. De altfel, intimitatea nu prea exista: nu tu

toalete, nu tu săli de baie intime, iar femeilor li se întâmpla să iasă din baia publică la fel ca *Venus* a lui Botticelli.

Educaţia sexuală a avut nevoie de două milenii ca să ajungă să fie predată în unităţile şcolare pentru că, la vârsta de 5 ani, micul Ludovic al XIV-lea vedea că se petreceau frecvent lucruri ciudate în patul doicii sale, aflat la câţiva paşi de al lui, când vreun valet venea noaptea la ea. În zilele noastre, copiii nu mai văd acuplarea sau împerecherea pe care o oferea natura omniprezentă: cal-iapă, taur-vacă, oaie-berbec, porc-scroafă şi totul sub privirea placidă şi lipsită de interes a bătrânilor boi... Copilul din secolul palatului de la Versailles nu avea nevoie de povestea cu barza. Pentru el era de ajuns să intre într-un grajd.

Parnasul satiric

În acest context al nudurilor omniprezente, scriitorii, ca şi pictorii şi sculptorii, au avut un cuvânt de zis.

În secolul al XVI-lea, Pierre Charron, apropiat de Montaigne, a atacat morala creştină, prefigurând astfel publicarea, în 1623, a volumului *Parnasse des poètes satyriques*, culegere de poezii licenţioase care a declanşat fulgerele clericale contra libertinajului, foarte dezvoltat la curte în urma morţii lui Henric al IV-lea. Este timpul acelei „Regenţei Binevoitoare”, când s-a făcut „orice, numai puţină penitenţă nu”, aşa cum va fi cazul în perioada celeilalte Regenţe, din 1715-1722. Saint-Evremond[11] scrie: „Pe vremea când domnea buna Regenţă,/ Văzut-am peste tot doar abundenţă./ La curte şi-n Paris trăiam uşor,/ Erau numai distracţii şi amor./ Politica era mai indulgentă/ Faţă de firea noastră inocentă/ Şi-i înlesnea pe dată orice vreri./ Şi orice poftă părea legitimă,/ Dulcea greşeală nu era o crimă,/ Viciile fine se numeau plăceri [...]”.

Vârful de lance al acestui desfrâu, care începe pe la sfârşitul secolului al XVI-lea şi atinge paroxismul la Versailles în secolul următor, este poetul Théophile de Viau[12], homosexual afişat

care stârneşte multe scandaluri şi provocări. În acest Mare Secol al sufletelor, bigoţii contraatacă: astfel, iezuitul François Garasse publică, încă din 1624, *La doctrine curieuse des beaux esprits de ce temps, ou prétendus tels. Contenant plusieurs maximes pernicieuses à la Religion, à l'Estat et aux bonnes Moeurs*. Libertinii? Îi defineşte drept nişte „beţivi, musculiţe de taverne, spirite insensibile la pietate, care n-au alt Dumnezeu decât pântecele... înrolaţi în acea blestemată confrerie care se numeşte Confreria Clondirului... Libertinii din acest secol... nu ştiu decât să bea şi să se beţivănească...; şcoala lor e taverna; amvonul lor e masa; maeştrii şi doctorii lor sunt bucătarii pricepuţi". Ateii? „Sunt mai avansaţi în viclenie..., au neruşinarea să profereze blasfemii cumplite contra Domnului... comit brutalităţi îngrozitoare..., îşi publică în sonete oribilele lor crime..., fac din Paris o Gomora..., tipăresc *Le Parnasse Satyrique*." Pe scurt, oameni care „au avantajul nefericit că sunt atât de denaturaţi în modul lor de a trăi încât nimeni n-ar îndrăzni să-i contrazică punct cu punct de teamă să nu-i înveţe pe ceilalţi viciile lor şi să nu facă să roşească de ruşine albul hârtiei".

Garasse îl atacă pe Théophile de Viau şi îl îndeamnă pe Mathieu Molé, procuror general al Parlamentului din Paris, să-l urmărească în justiţie pentru blasfemie şi ateism. Théophile este condamnat la exil şi ardere în efigie în Piaţa Grève. Giulio Cesare Vanini are mai puţin noroc: este arestat la Toulouse „cu un tânăr şcolar din Anjou şi altă (dată)... cu un frumos tânăr din Lectoure în Gascogne". „Dus în faţa magistraţilor, [el] a răspuns râzând că era filosof şi drept urmare înclinat să comită păcatul filosofiei." Liber-cugetător (a repus în discuţie nemurirea sufletului), teolog, licenţiat în drept, homosexual şi libertin, a fost executat pentru blasfemie la Toulouse: i s-a tăiat limba, a fost sugrumat şi apoi ars.

Des Barreaux, homosexual şi ateu, primul amant al lui Marion Delorme, se află în centrul unei întregi reţele de libertini între care se numără contele d'Aubijoux, baronul de Blot, Chapelle, Marele Condé, Voiture, Sarazin, fără a-l uita pe Gaston d'Orléans printre alţi câţiva (Bardouville, Félix de La Mothe Le Vayer, Timoléon de Daillon, conte de Lude). La mijlocul secolului al XVII-lea, o vedem pe Ninon dezvirginând

mai mulţi homosexuali în ajunul nunţii lor (Marele Condé, viitorul mareşal de Coligny), întreţinând relaţii de prietenie cu bisexuali (Lully) sau relaţii intime cu homosexuali căsătoriţi (Navailles). O vedem „în treabă” cu marchizul d’Effiat, unul dintre foarte mulţii amanţi ai lui *Monsieur*, fratele regelui, ca şi cu Manicamp, cu domnii de Villequier şi de La Vallière, cu contele du Bourg, cu ducele de Créquy, cu cavalerul de Lorraine, marea pasiune a lui *Monsieur* timp de trei decenii. Boisrobert, abate pedofil, decedat la 73 de ani, s-a lăudat mult timp că „i-a tras-o de două ori pe la spate un lacheu frumos”, după spusele lui Tallemant des Réaux!

Adepţi ai „celeilalte Venus”

Părerea contemporanilor este împărţită. Cardinalul de Bouillon – homosexual – nu-i şoca decât pe oamenii de rând. Cunoscut pentru „moravurile infame” (Saint-Simon), era totuşi un apropiat al regelui. În general, homosexualitatea este privită ca o crimă în secolul al XVII-lea. Iubirea bărbaţilor pentru alţi bărbaţi e percepută ca o „devianţă”: „viciul italian”, cum se zicea, un păcat „contra naturii”. Regele are nevoie de supuşi. Un stat are nevoie de braţe care să lucreze pământul, de oameni care să lupte în războaie, de contribuabili pentru buna lui funcţionare. Regatul e bine populat: 20 de milioane de supuşi. E mult mai mult decât Castilia, Aragonul, Anglia, Scoţia, statele germane sau italiene. Numărul supuşilor constituie forţa unui stat în măsură să facă faţă unor războaie de coaliţie. Acesta este motivul pentru care nici lui Ludovic al XIV-lea, nici, mai târziu, lui Napoleon nu le vor fi pe plac călugării: nişte trândavi care nu fac copii, care, în consecinţă, nu aduc pe lume soldaţi sau contribuabili. Bun. Dar sunt călugări, socotiţi (nu întotdeauna) caşti şi puri în mănăstirile lor. Pentru homosexuali e mai rău! Ei pierd în mod voit „sămânţa” şi se opun în fapt celebrelor cuvinte rostite de Hristos: „Lăsaţi copiii să vină la mine”. Sunt

nu numai inutili, ci şi perverşi, iar „păcatul” lor este văzut ca fiind „contra naturii”, practica lor – mai răspândită – ducând la exterminarea speciei, ca erezia medievală a „oamenilor buni” catari, care voiau să trăiască atât de cast, încât absenţa relaţiilor sexuale ar fi dus la dispariţia rasei, a omenirii.

Ludovic al XIV-lea, amator de femei frumoase şi mândru de progeniturile lui – inclusiv (şi poate chiar mai ales) ilegitime –, a avut faţă de homosexualitate „o oroare extraordinară” (Saint-Simon). În această privinţă, marele rege este mai aproape de opinia poporului său decât de cea a elitelor. Poporul, adică „vulgul” (cum îl numeau atunci respectivele elite), împărţea homosexualii în două grupe distincte: „activi” sau „şmecheri” şi „pasivi” sau „bulangii”. Bourdaloue îi vede şi pe unii, şi pe alţii ca pe nişte „monştri pe care Scriptura ne opreşte să-i numim”.

Mediul artiştilor şi al poeţilor nu este singurul în care se găsesc adepţi ai „celeilalte Venus”, chiar dacă *Monsieur* a fost cel mai mare mecena al regatului după rege, protejându-i pe Molière, Mignard sau monseniorul de Cosnac. Sferele superioare ale societăţii – nobilimea pariziană, curtea de la Luvru şi apoi de la Versailles, o parte a înaltului cler – îşi trăiesc homosexualitatea într-un mod mai mult sau mai puţin public. Curtea de la Versailles chiar a fost cât pe ce să devină, în anii 1680, o „mică Sodoma”, loc de „excese oribile” şi de „dezmăţuri” nemaipomenite, dacă este să-i dăm crezare marchizului de Sourches. Chiar şi contele de Vermandois, fiul recunoscut al regelui şi al pioasei doamne de La Vallière, retrasă la mănăstire, a făcut parte din această mică societate, în care s-a lăsat înrolat la vârsta de 14 ani, în 1681, de unde furia tatălui său, care a pus să fie biciuit gol în faţa lui.

Curtea este domeniul celei mai neînfrânate homosexualităţi, astfel încât cumnata lui Ludovic al XIV-lea, doamna Palatinatului, recunoaşte în 1701: „În această privinţă, am devenit atât de învăţată aici în Franţa încât aş putea să scriu cărţi despre asta… Acela care ar vrea să-i deteste pe toţi cei care iubesc băieţii n-ar putea să iubească aici […] şase persoane. Există de toate felurile. Sunt unii care urăsc femeile ca pe moarte şi nu pot să iubească decât bărbaţii. Alţii iubesc şi bărbaţii, şi femeile […]. Alţii iubesc numai copiii de 10-11 ani, alţii, tinerii de 17-25 de ani, şi ăştia sunt cei mai mulţi. Mai sunt

unii desfrânaţi care nu iubesc nici bărbaţii, nici femeile şi se distrează singuri, dar ei sunt mai puţini decât ceilalţi. Şi mai sunt şi alţii care practică desfrâul cu tot ce le cade în mână, animale şi oameni…”[13].

„Philippe d’Orléans fusese un tânăr drăguţ, zvelt, cu purtări alese şi multă graţie.”

Madame l-a suportat toată viaţa pe *Monsieur*, care şi-a trăit pe faţă iubirile masculine „cu cel mai mare scandal” (Saint-Simon), dar asumându-şi îndatoririle religioase şi conjugale. Ba chiar a reuşit să le facă şase copii celor două soţii ale sale şi, când vedem portretele doamnei Palatinatului, nu putem decât să-l admirăm! Prinţesa este durdulie şi departe de a fi drăguţă. El e zvelt şi frumos. Băieţoasă, ea adoră vânătoarea. Efeminat, el nu poate să omoare un iepure. Ea nu e preocupată deloc de toaletă. El se machiază şi se găteşte cu bijuterii (Primi Visconti).

În intimitate, *Madame* acceptă: „Cât despre *Monsieur*, degeaba mi-am dat toată osteneala să-l conving că nu vreau să-i

tulbur distracţiile şi afecţiunea pentru bărbaţi, tot mai crede că vreau să-l împiedic să le dăruiască tot avutul galanţilor lui...", scrie ea în 1693. Înţelege şi chiar încearcă să-şi pună în valoare soţul: „Toţi eroii erau aşa: Hercule, Tezeu, Alexandru, Cezar, toţi erau aşa şi aveau favoriţii lor". Rămâne păcatul. *Madame* explică felul în care homosexualii îşi trăiesc sexualitatea fiind în acelaşi timp creştini: „Cei care, crezând în Sfintele Scripturi, sunt totuşi pătaţi de acest viciu îşi închipuie că nu era un păcat decât atâta timp cât lumea nu era populată". În consecinţă, pierderea sămânţei în alt „vas" decât cel al femeii, nefecundabil, nu mai constituie pentru ei un păcat, mai ales că Franţa este regatul cel mai populat din Europa! Cu toate acestea, doamna Palatinatului rămâne severă: homosexualii sunt „pătaţi" „de acest viciu". Sodomia inspiră ruşine şi reprezintă un pericol. Ea mărturiseşte în scrisoarea către sora ei vitregă Amélise (1701): „Se ascund cât pot ca să nu ofenseze vulgul". Dar „între nobili se vorbeşte despre asta în mod deschis. Consideră că este o curtoazie şi nu se dau în lături să spună că, de la Sodoma şi Gomora, Domnul Dumnezeul nostru n-a mai pedepsit pe nimeni din acest motiv".

Curtea de la Versailles nu este singura unde înfloreşte viciul italian. Armata – marchizul de Louvois o ştie foarte bine – şi Biserica – domenii masculine separate de femei prin excelenţă – sunt populate cu personaje care îşi trăiesc sexualitatea cu bărbaţi sau femei, în funcţie de împrejurări: ducele de Vendôme este homosexual; căsătorit, îi face zadarnic curte lui Ninon de L'Enclos; mareşalul de Villars are o soţie foarte tânără, dar nu dispreţuieşte soldaţii; mareşalul de Gramont, homosexual, căsătorit, se ofuschează când o vede pe Ninon pervertind un frumos efeb care îl însoţea: Navailles. Prinţul Eugen de Savoia, mareşalii de Turenne şi d'Huxelles consideră şi ei că nu numai femeile pot să fie „odihna războinicului"!

În *Memoriile* sale, Saint-Simon îl descrie astfel pe *Monsieur*, fratele mai mic al lui Ludovic al XIV-lea: „Era un bărbat scund şi burtos, care parcă mergea pe picioroange, aşa de înalţi îi erau pantofii, gătit întotdeauna ca o femeie, plin de inele, brăţări şi pietre scumpe peste tot, cu o perucă lungă etalată în faţă, neagră şi pudrată, şi panglici peste tot unde putea să-şi pună,

dat cu tot felul de parfumuri şi fiind în toate curăţenia întruchipată. Era acuzat că-şi dădea uşor cu ruj…”.

Philippe d’Orléans fusese un tânăr zvelt şi drăguţ, cu purtări alese şi multă graţie. Obiceiul pe care îl căpătase anturajul lui de a-l îmbrăca în veşminte de fată în copilărie poate că nu e străin de aceste înclinaţii odată cu intrarea în adolescenţă. *Monsieur* a avut ca tovarăş de joacă un om care, mai târziu, a făcut să se vorbească mult despre el: abatele de Choisy. Acest preot, autorul unei *Histoire de l’Eglise*, a iubit toată viaţa şi femeile, şi bărbaţii, plăcându-i la nebunie să se travestească, obicei pe care îl căpătase şi el tot în copilărie, ca să se joace mai bine cu *Monsieur*. Mai târziu, va scrie: „Eram îmbrăcat ca o fată de fiecare dată când micul *Monsieur* venea acasă, şi asta se întâmpla de cel puţin două-trei ori pe săptămână. Aveam găuri de cercei în urechi, purtam diamante, aluniţe false şi toate celelalte mici fandoseli cu care te obişnuieşti foarte uşor şi de care te dezbari foarte greu. *Monsieur*, căruia îi plăceau toate astea, îmi făcea o mulţime de complimente. Îndată ce sosea, urmat de nepoatele cardinalului Mazarin şi de câteva domnişoare de-ale reginei, era îmbrăcat în fată, era coafat […]. Îi scoteau hainele de băiat şi era îmbrăcat cu mantii de femeie şi cu fuste”.

Obiceiul a rămas. Când *Marea Domnişoară* şi-a întâlnit vărul primar, pe *Monsieur*, ea, care era înaltă şi băieţoasă, a fost foarte surprinsă. „Când am ajuns la Luvru, *Monsieur* era îmbrăcat ca o fată cu părul blond. Regina îmi zicea că semăna cu mine!”.

După spusele abatelui de Choisy, *Monsieur* şi-a trăit înclinaţiile cu jenă: „Nu îndrăznea [să trăiască la fel ca o fată] din pricina demnităţii sale: prinţii sunt întemniţaţi în măreţia lor. Dar seara îşi punea cercei şi aluniţe şi se privea în oglinzile lui, linguşit de amanţi”. În adolescenţă, Philippe s-a înconjurat de o curte de „drăguţei” sau de „favoriţi”, printre care se numărau marchizul de Châtillon, contele de Guiche şi cavalerul de Lorraine[14], amantul lui vreme de 30 de ani! Cei mai mulţi dintre aceşti tineri erau pe atunci foarte frumoşi. Guiche „arăta aşa cum sunt pictaţi îngerii”.

Mulţi dintre ei erau mai mult bisexuali decât homosexuali şi-şi îndeplineau de altfel îndatoririle conjugale ca să-şi

perpetueze numele şi neamul. Rămasă văduvă, doamna Palatinatului scrie: „La puţin timp după naşterea fiicei mele [deci în 1676…], *Monsieur* şi-a luat un dormitor separat şi relaţia nu-mi plăcea îndeajuns ca să-l rog pe răposatul *Monsieur* să se întoarcă în patul meu. Când Dilecţiunea Sa dormea în patul meu, trebuia să stau pe margine, aşa că am căzut deseori din pat în timpul somnului, pentru că D.S. nu putea suporta să fie atins, iar când mi se întâmpla, adormind, să întind un picior şi să-l ating, mă trezea şi mă bombănea o jumătate de ceas”.

Homosexualii de atunci aveau uneori practici ciudate ca să reuşească să-şi onoreze soţiile. Doamna Palatinatului, ajunsă văduvă, râde de ele şi rămâne o sursă esenţială în privinţa acestui subiect: „Răposatul *Monsieur* m-a făcut să râd o dată din toată inima. Aducea întotdeauna în pat un şirag de mătănii de care atârnau o mulţime de medalii şi de care se folosea ca să-şi facă rugăciunile înainte de a adormi. După ce termina, auzeam un zornăit puternic de medalii, ca şi cum le-ar fi plimbat sub cuvertură. Am zis: «Dumnezeu să mă ierte, dar bănuiesc că îţi plimbi relicvele şi chipurile Fecioarei printr-un ţinut care îi e necunoscut». *Monsieur* a răspuns: «Taci, dormi. Nu ştii ce zici». Într-o noapte, m-am ridicat încetişor şi am îndreptat lumina sfeşnicului spre pat în timp ce-şi plimba medaliile sub cuvertură. L-am apucat de braţ şi i-am zis râzând: «De data asta, n-ai să mai poţi tăgădui». *Monsieur* a râs şi el şi a zis: « Dumneata, care ai fost hughenotă, nu cunoşti puterea relicvelor şi a chipurilor Sfintei Fecioare?». Am răspuns: «Îmi cer iertare, *Monsieur*, dar n-ai să mă convingi că o cinsteşti pe Fecioară plimbându-i chipul pe părţile destinate luării virginităţii». *Monsieur* nu s-a putut abţine să nu râdă şi a zis: « Te rog să nu spui la nimeni»”.

Resemnată, doamna Palatinatului şi-a abandonat soţul „drăguţeilor”, favoriţilor şi galanţilor săi, lăsându-i să cânte în gura mare:

Prinţe ilustru şi atât de rar,
Să nu mai ziceţi că-s bizar;
Acum, e drept, am o-ntristare.
Dar eunucul, ziceţi, mai e de vreun folos,
De sculă nu mai are,
Prin faţă ori prin dos?
Dintotdeauna curul, ca să ştiţi,

A fost plăcerea inşilor cinstiţi
Din Roma şi din Grecia;
Toţi învăţaţii-au spus că ni-i oprit,
Dar unul priceput ne-a lămurit
Că el pentru plăceri e hărăzit
Şi pizda să-ntreţină specia.
Iar Jupiter din înălţimi zicea,
Văzând Sodoma cum ardea:
„Zău, domnilor, e tare caraghios.
Halal de voi,
Ardeţi acolo jos
Fiindcă v-aţi regulat ca noi!”.

MONSIEUR ŞI „DRĂGUŢELUL” LUI

Într-o zi, Bossuet[15], furios, a scuturat o foaie prin faţa ochilor lui Philippe d’Orléans.

— Priviţi, *Monsieur*, ce scrisoare anonimă primiţi! Sunteţi luat în râs[16] de toţi aceşti versificatori de duzină. Dacă aţi ales să trăiţi în acest păcat de moarte, fiţi măcar puţin mai discret[17]! Voi, marele învingător al lui Wilhelm de Orania la Cassel[18], model de curaj pentru ofiţeri şi soldaţi, aţi ajuns de râsul poporului cu deghizările voastre nedemne de o obârşie atât de ilustră! Voi, care doriţi să conduceţi trupele regelui în luptă, trăiţi în ruşine!

Preceptorul monseniorului Delfin[19] se enerva din ce în ce mai tare şi declama în faţa lui Philippe d’Orléans ca şi cum s-ar fi aflat în amvon, în faţa unei mulţimi de oameni. Fratele regelui rămânea imperturbabil. Aşezat în faţa oglinzii dintre două ferestre, îşi ruja calm buzele. Purta o perucă blondă, era exagerat de fardat, avea o aluniţă falsă deasupra buzei de sus şi, pe el, o rochie decoltată: aşa arăta acel Philippe care se privea în oglindă.

— Aţi terminat? Asta e tot ce voiaţi să-mi spuneţi? V-am înţeles bine punctul de vedere. Îl respect, mulţumesc, vă rog să vă întoarceţi acum la principala dumneavoastră îndatorire, la educaţia monseniorului Delfin, nepotul meu. Nu mai am vârsta la care să primesc lecţii.

Pendula măreaţă de bronz aurit a bătut de douăsprezece ori.

— E miezul nopţii, a zis cu seninătate *Monsieur*. E timpul să devin eu însumi.

S-a ridicat, i-a făcut semn episcopului[20] că putea să plece şi a intrat în încăperea vecină. Acolo îl aştepta cavalerul de Lorraine. Era frumosul lui amant de multă vreme, închis la Bastilia de Ludovic al XIV-lea pentru vina de a-l fi iniţiat pe tânărul lui fiu, contele de Vermandois, în „viciul italian”[21], apoi eliberat pentru ca *Monsieur* să fie de acord cu căsătoria fiului său, viitorul Regent, cu „o bastardă” a regelui[22]. Cei doi amanţi s-au îmbrăţişat.

— Te aştept de mult, s-a plâns Philippe de Lorraine.

— Fratele meu l-a trimis pe Bossuet să verifice terenul. Ludovic e cât se poate de conştient că sunt furios că mi-a luat toate funcţiile de conducere militară!

— Poporul a strigat prea tare «Trăiască regele şi *Monsieur* care au câştigat bătălia!» ca Ludovic să nu-l audă…

— E invidios! Îi e teamă să nu se repete povestea dintre tatăl nostru şi unchiul Gaston.

— Ce-ţi reproşează Bossuet? Curajul pe câmpurile de luptă?
— Nu, deghizările şi moravurile mele… Îl doare în cot, evident, aştepta să-i vorbesc despre toată nemulţumirea mea faţă de rege.
— Ţi-a spus iar că trăieşti în păcat de moarte, nu-i aşa? a murmurat cavalerul, sărutând umerii dezgoliţi ai ducelui. Şi acum eşti prost dispus…
— Ei da, ce voiai să-mi zică un episcop? Păcatul de moarte! Dacă ăsta e un păcat de moarte, ne vom prăji oricum în iad pentru toate greşelile noastre trecute.
— Ar fi trebuit să ne naştem în altă epocă, dragă prietene, în Grecia antică sau la Roma.
Cavalerul de Lorraine şi-a trecut degetul peste buzele rujate ale ducelui. O urmă roşie, ca un firişor de sânge, s-a format la comisura buzelor acestuia. Philippe i-a smuls peruca ducelui, l-a apucat de păr şi şi-a apropiat brusc capul de al lui.
— Te iubesc, ştii.
Şi l-a sărutat îndelung.
Monsieur, în picioare în mijlocul încăperii, îmbrăcat în rochia lungă şi albă, semăna cu un actor din teatrul elisabetan, în care toate rolurile erau jucate de bărbaţi.
— Ludovic e obsedat şi acum de acea noapte tragică când, copil fiind, a fost nevoit să părăsească Parisul ca să scape cu viaţă, urmărit de propriul unchi. De aceea mama prefera să-l cruţe pe fiul ei mai mare de orice pericol venind din partea fraţilor săi. Ana de Austria dorea o fiică; eu m-am născut băiat23. Ea şi Mazarin au reuşit să mă transforme în fată. Port rochii din copilărie şi, la drept vorbind, pasiunea mea pentru bărbaţi mulţumeşte pe toată lumea la curte. Trebuie să ascult din când în când acest gen de mustrări tocmai pentru că devin prea „bărbat” pentru gustul lor. Ludovic nu suportă să-l întreacă cineva în bogăţie, popularitate sau glorie24. Mi-am terminat Galeria lui Apollo25, o Galerie a Oglinzilor care îmi aparţine… Ludovic nu poate să mă întemniţeze cum a făcut cu nefericitul Nicolas Fouquet, care a îndrăznit să-i arate că avea un castel mai frumos decât al lui. Dar sunt sigur că Regele Soare va avea curând propria Galerie a Oglinzilor! Ludovic e fratele cel mare, el e regele26, a vrut întotdeauna să-şi însuşească lucrurile cele mai frumoase, femeile cele mai frumoase – ca Henriette a mea –, laudele cele mai frumoase. Mie nu-mi pasă de toate astea! Să mă lase să te iubesc, asta e tot ce-i cer! Noroc că detestă bărbaţii, altfel n-ai fi fost aici cu mine.
În timp ce *Monsieur* vorbea, cavalerul avusese timp să-i scoată hainele şi stătea acum în faţa amantului său princiar. Deşi relaţia lor dura de ani de zile, ducele era în continuare fermecat de frumuseţea prietenului său.
— Ce frumos eşti, ca un zeu grec! Pielea ca de alabastru, braţele musculoase, picioarele ca nişte coloane de marmură! Dar cel mai mult îmi plac la tine gropiţele de pe fese! Virilitatea ta mă face să mă înfior, te doresc când eşti cu mine şi tânjesc după tine când nu eşti. De ce îi este interzis unui bărbat să-şi iubească semenul? Ce are rău iubirea? Poate iubirea să fie murdară? De ce ar fi un păcat să iubeşti? O, nu, Dumnezeu nu putea să proscrie iubirea! Îi invidiez pe Socrate şi pe Platon, care îşi puteau cânta pasiunea pentru frumoşii efebi. Să nu vrea Dumnezeu ca omul să se înalţe spiritual prin pasiunea erotică pentru un bărbat spre iubirea-*agape*, iubirea-caritate care stăpâneşte orice fiinţă vie, scopul însuşi al creştinismului? Îţi poţi iubi aproapele fără să fi cunoscut pasiunea erotică?

— Dar Dumnezeu a creat femeia pentru bărbat, deoarece împreună trebuie să perpetueze viaţa…
— Nu sunt chiar atât de sigur de asta, frumosul meu prieten! Dorinţa îndreptată spre sexul opus este sentimentul cel mai elementar şi cel mai simplu, pentru că e natural. Totuşi, Dumnezeu ne-a dat puterea care ne deosebeşte de animale, aceea de a cugeta şi de a crea. Ne-a oferit cea mai minunată dintre toate calităţile umane care ne apropie de El! Suntem Creatori ca Dumnezeu! Civilizaţia noastră, cultura noastră de aici vin. Cultura este opusul naturii. Când două fiinţe fac dragoste pentru că se iubesc, nu ca să procreeze, acesta este apogeul civilizaţiei! Sodomia nu este contra naturii, ci face parte din cultură. În orice caz, Dumnezeu nu poate să pedepsească pentru iubire! Dumnezeu e Iubire. N-am să ajung în iad pentru că prefer bărbaţii. Iubind bărbaţii şi fiind diferit, am devenit mai tolerant faţă de femei. Niciuna dintre cele două soţii ale mele nu va putea spune că m-am purtat urât cu ea[27]. Da, strig în gura mare că prefer să fac dragoste cu dumneata[28], divinitatea mea greacă, decât să omor bieţi nevinovaţi în război! Mulţumesc, Ludovic, pentru cadoul tău regal, pentru că mi-ai luat toate funcţiile militare de conducere!
— Totuşi, Dumnezeu a pedepsit Sodoma şi Gomora…
— O, nu, interpretare greşită! Dumnezeu i-a pedepsit pe locuitorii din Sodoma pentru că au refuzat să ajute un străin! I-a pedepsit pentru lipsa lor de iubire şi de compasiune, nu pentru contrariul. Spune-mi că mă iubeşti!
— Te iubesc, te iubesc, te iubesc, i-a şoptit Philippe de Lorraine, sărutând gâtul ducelui şi mângâindu-i urechea cu limba.
— Şi, dacă Dumnezeu vrea să mă pedepsească, îi voi pune toate aceste întrebări: De ce nu pot fi supus unui bărbat pe care îl ador în loc să fac pe masculul dominator? Prin ce îi poate dăuna aproapelui feminitatea mea? De ce frumuseţea dumitale de Adonis ar trebui să fie rezervată numai femeii? De ce-mi sunt interzise mângâierile dumitale? Mi-am lăsat grele soţiile, am creat noi vieţi, mi-am făcut datoria faţă de Dumnezeu, nu înţeleg de ce iubirea noastră „sterilă” ar fi prost văzută de Creator. Mă simt femeie şi nu-mi ascund feminitatea. Dacă această complicitate intelectuală a noastră este atât puternică încât n-am împărtăşit-o niciodată cu o amantă, dacă îmi cunoşti trupul mai bine decât o femeie, deoarece poţi să-mi simţi dorinţele şi plăcerile mai uşor decât o persoană de sex opus, de ce m-aş lipsi de această delectare absolută pe care mi-o oferi?
Frumosul lui Adonis nu era un om care să filosofeze, ci om de acţiune. Trupul lui sculptural era excitat, gata să reacţioneze la cea mai mică solicitare a partenerului. L-a sărutat cu lăcomie pe duce. Din cauza stratului gros de ruj, conturul gurii lui *Monsieur* era stacojiu până la incandescenţă. Pe faţă îi curgeau lacrimi de fericire, care se amestecau cu negrul machiajului şi îi lăsau dâre lungi pe obraji. Semăna cu un Arlechin jalnic.
Şi chiar era, şi jalnic, şi Arlechin.

După ce a avut copii, *Monsieur* a părăsit repede patul soţiei[29] şi n-a mai avut nicio relaţie sexuală cu *Madame*, transformând viaţa lor de cuplu în stimă şi tandreţe. *Madame* s-a satisfăcut singură: „Fac cum mă pricep mai bine, precum cineva care cântă singur la vioară”. Totuşi, *Monsieur*, chiar decedat, a fost

mereu luat în zeflemea de „vulg”. În ziua de 9 iunie 1701, s-a cântat la moartea lui: „Cu sticla-n mână Philippe a murit./ Proverbul nu s-a prea adeverit:/ Că omul moare cum trăieşte./ Aicea nu se potriveşte,/De-ar fi sfârşit cum a trăit/ Cu ştanga-n cur ar fi murit”[30].

Rămasă văduvă, doamna Palatinatului i-a ars toate scrisorile către „drăguţeii” lui, vrând să-i „protejeze” memoria. *Madame* ştia că, pe lângă rafinament, cultura străveche, artişti şi mecenat, curtea avea şi o lungă tradiţie homosexuală: Henric al III-lea şi fratele lui, ducele d’Alençon, prefiguraseră înclinaţiile lui Ludovic al XIII-lea faţă de frumosul Cinq-Mars şi pe cele ale fratelui său, Gaston d’Orléans, pentru amiciţiile mai neobişnuite. Şi se consola gândindu-se la Cezar şi la numeroşi eroi…

Desigur, *Monsieur* era homosexual, dar l-a iubit pentru calităţile lui, imensul lui talent militar, blândeţea, umorul lui, gusturile lui artistice incontestabile[31], toleranţa şi omenia lui. Când Ludovic al XIV-lea a pus să fie devastat Palatinatul, *Madame* a spus despre soţul ei: „El cel puţin ar fi avut milă de nefericiţii palatini!”.

Partea a treia

De la desfrâu la impotenţă

(1715-1789)

8

De la moartea lui Ludovic la orgiile Regentului

Regele moare…

La sfârşitul lui iulie 1715, curtea de la Versailles este cuprinsă de emoţie. Castelul freamătă de mii de zvonuri. Afirmaţii. Temeri. Tăgăduiri. Speranţe. Mareschal[1], prim-chirurg al regelui, se îngrijorează. „Regele e pierdut”, murmură el la urechea atentă a abatelui Dubois[2], mare depravat în faţa Domnului. Pe 10 august, Ludovic cere să i se ia sânge! Fagon[3], bunul lui medic, refuză. Ludovic îi dă ascultare, pentru că a avut întotdeauna mare încredere în el: Fagon l-a sfătuit de mult timp să adauge chinină în vinul de Bourgogne (Nuits-Saint-Georges), ca să-şi păstreze neştirbită virilitatea, la mai bine de 75 de ani[4]. Dar durerile de cap persistă. I se administrează regelui o pudră de ambră galbenă. Aşezat într-un scaun cu rotile, este plimbat prin grădinile de la Versailles, iubite atât de mult de suveran. Se simte mai bine. Dar seara îl dor picioarele. În ziua de 11, anulează vânătoarea la care urma să ia parte în trăsură descoperită. Este plimbat la Trianon. E ultima oară. Nu avea să mai iasă niciodată. În ziua de 12, i se face clismă. În ziua de 13, este transportat în capelă. În ziua de 14, starea de sănătate i se înrăutăţeşte. Este dus zilnic, cu scaunul, din camera sa în cabinetul de lucru, din cameră în capelă. În ziua de 19, piciorul se înnegreşte. În ziua de 21, lucrează, cu piciorul

bandajat aşezat pe un taburet. În ziua de 22, îşi pierde cunoştinţa. Febra creşte.

Regelui i-au rămas mai puţin de zece zile de trăit. Anturajul lui a dispărut. Regina, mică păpuşă blondă şi durdulie cu ochi albaştri, născută în acelaşi an cu el, a murit în 1683, cu mai bine de 30 de ani în urmă. Fiul lor, Marele Delfin, singurul lor copil care supravieţuise, decedase şi el în 1711, doborât de variolă. Iar nepotul lui drag, Micul Delfin, atât de bine pregătit pentru succesiune de Fénelon, a fost şi el, în 1712, victima unei scarlatine infecţioase. Regele îl revede mort, întins pe catafalc, lângă soţia lui, ducesa de Bourgogne, decedată cu câteva zile înainte, urmaţi amândoi de strănepotul regelui, micul Louis, duce de Bretagne.

Ludovic iubea copiii: pe fiul lui legitim şi pe bastarzi mai ales, pe ducele de Maine şi pe contele de Toulouse, „recunoscuţi apţi să domnească” din 1714, în urma morţii celor trei Delfini. Începând din 1699, Ludovic al XIV-lea schimbase temele care ornau iniţial primul castel de la Versailles. La 61 de ani, îi ceruse lui Mansart să vadă „copilărie peste tot”. Îmbătrânind, dorise, ca mulţi sexagenari, să introducă viitorul şi optimismul în viaţa lui: voise mai multă frivolitate, mai multă luminozitate în decorurile pompoase iniţiale din 1683. Picturile dintre ferestre au fost înlocuite cu oglinzi. Regele zâmbea, se gândea la Lauzun sub patul doamnei de Montespan, la favorita lui îndrăgită admirându-se în Galeria Oglinzilor. Françoise-Athénaïs cu sânii ei în stare să trezească şi un mort! Murise şi ea, în 1707, pe când se afla la tratament la Bourbon-l’Archambault. Regina decedase la 45 de ani. Doamna de Montespan, la 66. În vârstă de 77 de ani, regele nu prea putea să se plângă.

Totuşi, bătrâneţea lui coincidea zilnic pentru el cu tristeţea. Cel de-al treilea nepot al său, Charles, duce de Berry, fratele mezin al ducelui de Bourgogne, murise şi el în 1714, în urma unei căderi de pe cal, după ce supravieţuise câteva luni propriului fiu, ducele d’Alençon, decedat în 1713. Negrul începuse să fie culoarea dominantă în marile saloane tăcute de la Versailles, în timp ce, amator de epură, Ludovic impusese din 1700 multe bolţi şi tavane lăsate albe, cu uşi lăsate albe şi ele, decorate doar cu rozase aurite pe fond alb.

Născut în poleieli cu aur, stucaturi şi plafoane baroce, castelul de la Versailles încerca să întinerească pe măsură ce regele îmbătrânea, împovărat de vârstă, de boală şi de doliu. Numai doamna de Maintenon îi mai insufla oarecare speranţă bătrânului rege de 77 de ani. Nu avea ea 81? Iar regele nu-i dovedise încă vigoarea lui sexuală, cu şase-şapte ani în urmă, amintindu-şi că nu purta nimic pe sub fuste, în 1675, în parcul de la Saint-Germain-en-Laye, când făcuseră prima dată dragoste? Dar asta era acum departe, foarte departe, aproape la fel de departe ca şi camera lui Saint-Aignan de la Fontainebleau, unde regele o dezvirginase pe tânăra La Vallière în 1661…

Dar trecuse timpul libertinajului ghiduş. În ziua de 23 august, a fost rostit cuvântul fatal: „cangrenă”. În ziua de 24, regele îşi ocupă încă locul în Consiliul de Finanţe. Mareschal scoate pansamentul. Negreala piciorului a ajuns acum la genunchi. Regele are dureri, dar, la vârsta lui, are oare dreptul să se plângă? Domnişoara de Fontanges nu murise la 20 de ani, cu mult curaj şi demnitate? Doamna de Maintenon circulă întruna între camera ei şi cea a regelui, aflată foarte aproape. Sub veşmintele cernite şi faţa ridată, abia o mai recunoaşte pe aceea pe care o răsturnase cu picioarele în sus, cu 40 de ani în urmă, la umbra fântânilor din parc. Acum, ea îi recomandă maslul. Bătrâna bigotă era mai puţin austeră în patul lui Villarceaux, pe care îl împărţea cu Ninon când era tânără. Ah, ce vremuri fericite! Nu poţi şi să fii, şi să fi fost! Villarceaux, acel mascul superb şi generos, murise şi el în 1690. Iar Ninon de L’Enclos, cea mai mare libertină a secolului, se stinsese în 1705, în propria-i casă-bordel de pe strada Tournelles, după 11 ani de abstinenţă sexuală pe care o încheiase – prudentă – ducându-se cu cinci zile înainte de moarte să întâlnească un preot tânăr din parohia Saint-Paul.

Ludovic o ascultă totuşi pe cea care i-a stat alături timp de 40 de ani, căci ea i-a adus în cele din urmă fericirea atât de mult aşteptată. Celorlalte, doamnei de La Vallière, doamnei de Montespan, domnişoarei de Fontanges, le dăruise o droaie de copii. Ei însă i-a oferit o instituţie şcolară: 200 de copile, 200 de domnişoare la Saint-Cyr. Doamna de Montespan nu fusese în stare să-şi crească nici cei patru copii ai ei. Doamna de Maintenon putea să-şi deschidă inima şi să-şi transmită

cunoştinţele la zeci şi zeci de tinere din nobilimea cea mai săracă a Franţei. De aceea, Ludovic a ascultat-o încă o dată pe această femeie energică. La ora 4 după-amiaza, părintele Le Tellier a fost chemat de monarhul care voia să se spovedească.

Regele avusese multe amante, relaţii amoroase, adultere[5]. Regele îşi recunoscuse 21 dintre bastarzi. Erau şi alţii sau fuseseră, dar nu putuseră să obţină o astfel de recunoaştere, deoarece fuseseră născuţi de femei căsătorite, ca acel băiat născut de contesa de Soissons, la şase luni după ce aceasta se măritase cu respectivul conte… Regele îi mărturiseşte bătrânei sale favorite, ridate şi aduse de spate: „Sunt puţin mai liniştit; duhovnicul mi-a spus că trebuie să am mare încredere în mila lui Dumnezeu, la fel îmi spui şi tu… Dar nu mă voi ierta niciodată că l-am jignit”. Vorbe de om bătrân. Nimeni nu se lasă înşelat. Payot de Linières scria deja despre Vallée des Barreaux, mort şi el tot după 70 de ani: „Des Barreaux, bătrân stricat,/ Cică s-a lipsit de toate,/ Numai că el s-a lepădat/ De ce nu mai poate”. Pocăinţă târzie, care ne duce cu gândul la cea a lui Condé, convertit cu câteva luni înainte de moarte, sau la cea a lui Ninon, convertită cu cinci zile înainte de a-şi da sufletul…

Vorbe de pocăinţă târzie rostite de regele în agonie într-un castel construit ca să-i adăpostească pe vremuri primele zbânţuieli extraconjugale cu Louise de La Vallière, de două ori retrasă la mănăstire şi moartă şi ea, nu demult, printre carmelite.

A fost dus în scaunul cu rotile până pe balconul camerei sale. Maiestuos, regele a găsit încă forţa de a-şi saluta curtenii. Versailles trebuia să fie până la capăt un spectacol. „Până la capăt.” Frumoasă deviză. Fusese a lui Ninon de L’Enclos, zorită încă să aducă doi bărbaţi de 45 de ani în patul ei, simultan, la 74 de ani, deoarece timpul începea să-i lipsească şi, într-un fel, devenea mai mult decât necesar să se grăbească. Unul dintre ei fusese marele comisar general al marinei, Usson de Bonrepaus, principalul colaborator al lui Colbert. Ah, Colbert! Marele Colbert, mort şi el în 1683, ca şi soţia lui, căreia regele îi încredinţase copiii pe care îi avusese cu doamna de Montespan. Ah, Colbert! Tinereţea regelui. Construirea palatului Versailles, pe care economul ministru nu voia să-l vadă ridicat, din cauza costurilor enorme. Ah, Colbert! Mort prea devreme ca să mai

vadă ce devenise în 30 de ani centrul de putere al monarhiei de tip francez. Colbert. Bun şi înţelept ministru. Colbert, rivalul lui Fouquet, mort şi el, încă din 1680, în închisoarea de la Pignerol, care l-a lipsit 19 ani de femeile pe care le iubea mai presus de orice: amanta sa, marchiza du Plessis-Bellière, şi frumoasa doamnă de Sévigné, pe care o curtase atât de mult şi fără niciun rezultat. Doamna de Sévigné, moartă la 70 de ani din cauza unei răceli, în 1696, la fiica ei, foarte uşuratica doamnă de Grignan, pe care el, bătrânul rege, nu voise niciodată s-o aducă în patul lui, de teamă să nu ia vreo afurisită de boală venerică. Ah, Colbert! Mort ca Fouquet şi celălalt rival al lui, marchizul de Louvois, decedat şi el în 1690.

Pe 25 august, regele ascultă de ziua lui o serenadă cu fluiere şi tobe. Regelui i-a plăcut întotdeauna foarte mult muzica. Dar bietul Lully merita oare să moară în 1686, când regele se supărase pe el pentru a nu se ştie câta poveste scandaloasă cu un paj de la Capelă? Regreta că nu făcuse tot ce era de făcut.

Regele şi-a dorit cina publică. Îi dădea astfel cu tifla pentru ultima oară Doamnei cu Coasa. „Am trăit printre oamenii de la curtea mea. Vreau să mor printre ei.” Arta grandioasă a spectacolului. Admirator al comediilor, tragediilor, concertelor şi baletelor, Ludovic îşi aminteşte anii nebuni: Molière, care a avut norocul imens să moară pe scenă în 1673, după ultima lui reprezentaţie, scuipând sânge; Corneille, mort şi el, ca şi Racine sau La Fontaine. Lui Ludovic îi plăceau nespus de mult piesele lui Molière. Şi a declarat răspicat despre curtenii săi: „Mi-au urmărit tot cursul vieţii. E drept să mă vadă sfârşind”. Sfârşind în plină lumină, cel mai frumos vis pentru un om public, pentru un suveran, pentru un şef de stat, pentru un actor, chiar pentru un profesor de universitate, căruia amfiteatrul mortuar îi va perpetua în consecinţă numele. Regele este dator curţii sale, curtenilor. A fost dirijorul acestui imens balet de decenii întregi. Ca Lully înaintea lui.

Moartea a acoperit toate iubirile, toate pasiunile, toate relaţiile, toate infidelităţile, toate adulterele lor cu aceeaşi mantie neagră: cea a Veşniciei. Şi pe acest mare giulgiu se detaşează acum doar câteva pepite de aur, care strălucesc ca nişte stele ca să lumineze în continuare firmamentul. Ludovic se gândeşte zâmbind la *Bolnavul închipuit*, la *Doctor fără voie*, la

Improvizaţia de la Versailles. Sub balcon nu aude serenada gărzilor elveţiene şi a gărzilor franceze, ci muzica lui Lully, a marelui Lully, florentinul de geniu. Asta va rămâne din secolul lui. Asta va rămâne din domnia lui. Nume. Opere. Magia unei epoci. A unui moment. A fermecătorului Versailles.

Restul este efemer. Şi ce e frumos, şi ce e urât. Cine ar putea să-l recunoască sub trăsăturile căzute ale bătrânului rege bolnav pe cel care dansa cândva pe scenă, pe cel care a servit ca model pentru reprezentările lui Apollo din parc, din sculpturi, de pe tavane? Şi cine îşi mai aminteşte de bătrâna ştirbă care se roagă tremurând lângă el, cu un şirag de mătănii în mâinile deformate, căreia i-a fost greu să îngenuncheze mai devreme pe scăunelul de rugăciune, cine îşi mai aminteşte de ea pe vremea când era numită „frumoasa indiancă” şi-i făcea să viseze pe invitaţii lui Paul Scarron? Nimeni. Absolut nimeni. Scarron? A murit de 54 de ani. Ar trebui să ai în jur de 75 de ani ca să păstrezi o amintire despre el. Şi cine are mai mult de 75 de ani la curte în afară rege, de doamna de Maintenon şi de doctorul Fagon? Aproape nimeni. Vârsta e prea canonică. Numai bătrânul duce de Lauzun, născut cu cinci ani înaintea regelui, ar mai putea spune ce a văzut în 1669 într-o oglindă din camera răposatei doamne de Montespan. „Curva ordinară.” Bătrân lubric, recăsătorit la 63 de ani cu o fecioară de 15 ani, Lauzun îşi aminteşte şi rânjeşte, el, care va muri abia în timpul Regenţei, în 1723, la 90 de ani trecuţi.

În afara lui, palatul de la Versailles este o lume populată cu fantome. Morţi. Toţi sunt morţi. Fantomele lor bântuie aleile întunecoase, în nopţile fără lună. Numai doamna de Maintenon se agaţă de o speranţă. Dacă regele moare, totul se sfârşeşte. Singură. Va trebui să moară singură. Absolut nimeni la orizont. Nici prietene, nici rivale. Un imens cimitir de umbre moarte. Dumnezeule, mai ţine-l puţin în viaţă! Fă ca timpul fericirii să mai ţină câţiva ani, câteva luni, câteva zile! Dumnezeule, Dumnezeule, să mai trăiască acest rege frumos care i-a dăruit plăcere până la mai bine de 70 de ani! Peste rege a trecut un secol, dar ea e singura de la curte care nu vede. Fie ca Atotputernicul să-i asculte ruga, ei, care a făcut totul pentru el! Ea, eretica hughenotă care s-a convertit la catolicism. Ea, amanta uşuratică ce a fost cu prudenţă cununată în secret cu

regele, în noaptea de 9 spre 10 octombrie 1683. În secret poate, dar nu pe ascuns, căci Dumnezeu – şi acesta este esenţialul – era prezent. Niciodată n-ar fi acceptat să rămână atât de mult timp dacă regele nu i-ar fi dat ceea ce dorea mai mult decât orice: o dovadă absolută de recunoaştere, pentru că acest secret era cunoscut de toţi, zvonul fiind uneori mai tare decât mărturisirea…

Dar Dumnezeu a rămas surd la rugile ei. În acea zi de Sfântul Ludovic, suveranului bolnav i-a fost adusă ultima împărtăşanie. În cortegiu se afla şi un mic cleric cu stihar alb. Ce frumos era! Ah, ce l-ar mai fi iubit abatele de Boisrobert! Şi tot ce mai urmează. Clopoţelul. Sfântul sacrament. Mirul sfânt. Tot ce refuzau libertinii, ateii şi liber-cugetătorii din Marele Secol al sufletelor. Şi se află toţi acolo. Monseniorul cardinal de Rohan, mai pios decât acel homosexual de cardinal de Bouillon. Şi preotul de la Versailles, mai cast decât părintele Grandier, a cărui frumuseţe de mascul le-a înnebunit pe călugăriţele lui, care au ajuns „posedatele de la Loudun”. Sunt toţi acolo, capelani şi oameni ai Domnului, poate mai puţin înclinaţi spre sex decât amantul vestitelor Marion Delorme şi Ninon de L’Enclos: răposatul Eminentissim, cardinalul Armand-Jean du Plessis, duce de Richelieu, care odihneşte acum în capela lui de la Sorbona, nu foarte departe de un fiu de asasin înhumat pe malul Senei: Giulio Mazarini, zis Mazarin, naşul bătrânului rege.

Doamna de Maintenon a asistat la primire şi a ieşit din cameră cu paşi mărunţi în urma cardinalului de Rohan, splendid prelat. Ceremonialul de adio s-a prelungit. Mareşalul de Villeroi a fost numit mentorul Delfinului. Desfrânatul de Philippe, duce d’Orléans, a primit binecuvântarea de la unchiul lui, căruia îi devenise şi ginere de când se căsătorise cu domnişoara de Blois. Toţi au fost primiţi de regele muribund: ducele de Maine şi contele de Toulouse, născuţi de durdulia doamnă de Montespan. Ducele de Bourbon. Prinţul de Conti. Domnul cancelar Voysin. Ministrul Desmarets, nepotul răposatului Colbert.

În ziua de 26, cangrena a ajuns la os. Delfinul a venit la picioarele patului străbunicului său. Acesta din urmă l-a încredinţat părintelui Le Tellier, duhovnicul său, şi doamnei de

Ventadour, guvernanta sa. Întors în apartamentul lui, copilul de patru ani şi jumătate s-a retras să plângă într-un colţ. Ludovic a continuat să-şi ia adio, zicându-le domnilor mari ofiţeri ai coroanei: „Domnilor, eu mă duc, dar statul rămâne”. Agonie grandioasă. Teatrală. Agonie spectacol. Model al artei de a muri bine care punea capăt unei întregi epoci: cea a artei de a domni bine.

În zilele următoare, Ludovic a privit cum înainta cangrena. Piciorul, genunchiul, apoi coapsa. „Mareschal, n-ai aici brice? Taie! Şi nu te teme de nimic.” Regele, curajos în faţa morţii care îl sfida din piciorul putrezit, nu a fost auzit de incapabila Facultate. Molière avea aşadar dreptate.

Pentru doamna de Maintenon, înecată de plâns, regele nu-i mai aparţine de acum înainte decât lui Dumnezeu. Căsătoria lor fiind secretă, a trebuit să-l părăsească pe Ludovic şi să-l lase în voia sorţii sale. Regele a încercat cum a putut s-o consoleze: „Doamnă, la vârsta pe care o aveţi, veţi veni curând lângă mine”. Femeie îndrăgostită din prima până în ultima zi, octogenara tremurătoare s-a resemnat. Saint-Cyr a fost refugiul ei. Casa ei „în stare de văduvie”.

În ziua de 28, ca pe vremea când pleca în galop după domnişoara de La Vallière la mănăstirea din Chaillot, Ludovic cere să fie chemată Françoise la picioarele patului. Ea se întoarce de la Saint-Cyr în careta ce se clătina asemenea bătrânului lor cuplu.

În ziua de 29, regele era pierdut. La ora 3 după-amiaza, ea a intrat pentru ultima dată pe porţile mari ale castelului. Secretul unei căsătorii nu este avantajos decât la tinerele cupluri adulterine. Secretul unei căsătorii îi duce pe bătrâni la solitudine, suferinţă, frustrare şi la moarte în singurătate.

În ziua de 31, în camera regelui a răsunat rugăciunea pentru muribunzi. Regele suferea, dar a vorbit până la sfârşit: „Dumnezeule, ajută-mă, grăbeşte-te să-mi vii în ajutor!”. A intrat în comă. În ziua de 1 septembrie, moartea l-a eliberat.

„Regele a murit. Trăiască regele.”

O viaţă depravată

În ziua de 2 septembrie, Philippe, duce d'Orléans, a cerut Parlamentului să anuleze testamentul lui Ludovic al XIV-lea. Nu putea să accepte existenţa unui consiliu de regenţă format din ducele de Maine şi contele de Toulouse.

În vârstă de 41 de ani, soţul domnişoarei de Blois, fiica recunoscută a răposatului rege cu doamna de Montespan, pălmuit public de mama sa, doamna Palatinatului, în ziua nunţii, pentru că acceptase să se căsătorească cu o bastardă, pe care o va porecli foarte repede „Doamna Lucifer", elev al abatelui Dubois, Philippe e libertin trup şi suflet. Este tatăl câtorva copii nelegitimi născuţi de Florence Pellerin (în 1698), dansatoare la Operă, Marie-Louise de La Boissière de Séry, contesă d'Argenton (în 1702), domnişoară de onoare a lui *Madame*, şi Charlotte Desmares (în 1702), actriţă la Comedia Franceză. În tinereţe, a frecventat de altfel salonul lui Ninon de L'Enclos. Avea 29 de ani la moartea curtezanei şi doamna Palatinatului considera că aceasta era una dintre relaţiile sale sociale cele mai bune! Viaţa lui de desfrâu a devenit repede scandaloasă, voit provocatoare faţă de rege, astfel încât reproşurile vehemente pe care tatăl său, *Monsieur*, i le-a adresat fiului ca să-l facă să înceteze acest dezmăţ ofensator au dus la o altercaţie atât de violentă între ei, încât *Monsieur* a murit de un atac, abia întors acasă la Saint-Cloud (1701). Doamna Palatinatului îi reproşează şi ea viaţa destrăbălată acestui fiu, un adevărat obsedat sexual care, în 1689, la vârsta de numai 15 ani, a lăsat-o grea pe Léonore, fiica portarului de la Palais-Royal. El îi răspunde: „Iubesc în felul meu". Iar ea îi replică: „Felul tău este să te duci ca la căcăstoare".

Devenit Regent, Philippe, duce d'Orléans, preferă să trăiască la Paris, nu la Versailles. Totuşi, la Versailles exista posibilitatea unor aventuri frumoase. Oraşul, apărut în jurul castelului, numără nu mai puţin de 120 de hanuri pentru găzduirea oamenilor nobililor, a micilor nobili de provincie, a călătorilor aflaţi în trecere şi a altor vizitatori mai mult sau mai puţin anonimi. Servitoarele sunt cât se poate de binevoitoare. La

Treize-Cantons, în 1707, cavalerul de Quincy[6] rezervă două camere pentru el şi pentru un prieten. Două femei tinere şi frumoase vin imediat să-şi ofere serviciile celor doi cavaleri. Întâlnirea este stabilită chiar pentru seara aceea, după balul ducelui de Bourgogne. După toate aparenţele, întâlnirea le-a oferit celor patru parteneri „o mulţumire perfectă”… La Versailles se întâlnesc toate elitele, cum ar fi ofiţerii generali de marină şi de uscat, care vin să primească ordine de la rege când regatul se află în război; şi Franţa chiar e în război, din 1635 până în 1659 (războiul franco-spaniol), din 1672 până în 1678 (războiul din Olanda), din 1688 până în 1697 (războiul cu Liga de la Augsburg) şi din 1700 până în 1713 (războiul pentru succesiunea Spaniei). Toţi sunt obligaţi să vină în mod regulat la curte: mareşali ai Franţei şi generali, şefi de escadre şi mareşali de câmp, colonei şi, uneori, simpli căpitani de navă sau de galeră. Ofiţeri din armată sau din administraţie, guvernatori de provincii, intendenţi de circumscripţii financiare, guvernatori de oraşe şi de porturi. Un număr imens de militari, celibatari sau căsătoriţi, aflaţi departe de soţiile şi de amantele lor. În 1687, oraşul Versailles numără 60 000 de bărbaţi, majoritatea celibatari. Ludovic al XIV-lea este obligat să înmulţească reglementările împotriva prostituţiei care invadează împrejurimile castelului[7]. În zadar. Ordonă închiderea caselor de rendez-vous, a bordelurilor şi a altor locuri de plăceri. În plus, chiar dacă servitoarele, lenjeresele, croitoresele, modistele nu practică pe faţă meseria, li se întâmplă totuşi frecvent să profite de pe urma farmecelor lor. Însă cele mai numeroase sunt adevăratele „profesioniste”: acestea îşi exercită meseria ori în oraş, pe străzile Trousse-Putain, Tire-Boudin sau Brise-Miche, ori la marginea oraşului, în bordeluri sau „bordele”[8].

Dar Regentul este mai exigent. Are nevoie de artiste, de dansatoare cu corpuri de vis, subţiri şi musculoase, precum Emilie Dupré, tânără dansatoare venită din Rennes; coriste de talent, ca surorile „Souris”, fine şi zvelte, de unde şi porecla lor[1*]; balerine de la Operă, ca domnişoara Florence Pellerin (în 1696-1698), pe care a lăsat-o însărcinată, sau ca domnişoara d’Uzée şi îndeosebi de „fetiţele de la Operă” instalate la Paris, lângă el, la Palais-Royal. Regentului îi plac actriţele: Grandval (în 1690), Duclos, Le Roy, acea Charlotte Desmares de la

Comedia Franceză, pe care o lasă însărcinată uneori în cursul relaţiei lor foarte lungi (1696-1706), şi multe altele…

Are nevoie de toate cele pe care le numeşte mai mult „însoţitoare” decât „amante” şi cu atât mai puţin „favorite”. Favorita are ceva regal. Or, Regentul îşi împrumută cu uşurinţă femeile valeţilor săi. Totuşi, îi trebuie doamne mari şi frumoase, cum ar fi contesa de Sabran, mai tânără cu 20 de ani decât el, căsătorită în 1714 cu şambelanul lui, unul dintre numele cele mai prestigioase din marea nobilime din Provence. Frumoasă şi spirituală, este repede remarcată de Regent, care o face una dintre amantele lui preferate. În mijlocul imensului său „şeptel” se află şi marchiza de Tencin, celebra mamă a lui d’Alembert, viitorul filosof; sau prinţesa de Léon, contesa de Parabère, „însoţitoare” oficială şi nu prea geloasă a Regentului, rămasă văduvă la 18 ani, în 1716, în urma morţii marchizului de Parabère, cu care se căsătorise la 15 ani, şi decedată în acelaşi an ca Regentul, la numai 25 de ani, epuizată de desfrâu. Mai sunt acolo Sophie, contesă d’Averne, amanta Regentului începând din 1721, după doamna de Parabère şi după ce fusese amanta marchizului d’Alincourt, precum şi tânăra ducesă de Phalaris, fără a le uita pe ducesa de Gesvres, văduvă (şi amanta lui Fargis), doamna de Paramont şi, bineînţeles, marchiza du Deffand, cunoscută pentru frumuseţea ei, dar şi pentru spiritul ei şi pentru morala prea puţin severă. Înconjurată de numeroşi adoratori, a avut multe relaţii amoroase şi o viaţă deosebit de depravată, iar Regentul a adus-o în mod regulat în patul lui după sau înaintea multor altor mari doamne: doamna de La Rochefoucauld, dintr-o familie ilustră, marchiza de La Vrillière, născută Mazarin, marchiza de Flavacourt, mareşala de Villars, ducesa d’Albret, doamna de Cursay. Fără a mai pune la socoteală o mulţime de femei drăguţe cu nume mai puţin cunoscute: doamna Hervaux (roşcată superbă), doamna de Nicolai (prezentată de doamna de Sabran), doamna Levesque (în 1722), doamna Houel în 1723 (nepoata amantei sale, doamna de Sabran). Să nu le uităm nici pe actriţe, nici pe dansatoare şi alte „capricii”, precum doamnele de Mouchy, du Brossay, de Verrue, de Sessac, d’Arpajon, domnişoarele des Portes, de Chausseraye, Cavalier, Pinet de La Massonnière (rămasă şi ea însărcinată cu Regentul). Puţine îi sunt fidele şi

Regentului îi place să le împartă cu contemporanii lui: de exemplu, marchiza de Prie era şi amanta oficială a ducelui de Bourbon, iar contesa de Sabran era şi amanta ducelui de Richelieu, libertin notoriu şi amantul fiicei Regentului…

Toată această lume bună poartă nume ilustre (La Vrillière, Flavacourt, La Rochefoucauld), de provenienţă cavalerească (Sabran) sau venind de la nivelul puterii politice (Mazarin). Ceea ce nu-l împiedică pe Regent să-şi facă „însoţitoarea” oficială, pe doamna de Parabère, „curvă” şi pe cardinalul Dubois, „codoş”.

În câteva zile după moartea regelui, la Versailles nu mai rămâne aproape nimeni. Încă de pe 9 septembrie, pe când trupul neînsufleţit al lui Ludovic al XIV-lea este încă expus, parcă abandonat, la Versailles pe un pat de ceremonie, aşteptând să ajungă la mormântul regal de la Saint-Denis, Ludovic al XV-lea, copil, vine la Paris şi se retrage la castelul din Vincennes, sub pretextul unui guturai!

Philippe d’Orléans notează după câteva zile: „De când am plecat din oraşul nostru Versailles şi nu ne mai avem acolo locuinţa obişnuită… numitul oraş Versailles… devine de la o zi la alta un loc pustiu”. Criza este atât de mare, încât cei care au acolo bunuri sunt scutiţi de impozit funciar! În ziua de 23 iunie 1716, toţi cei care locuiau în oraş primesc încuviinţarea să-şi rezilieze contractele de închiriere, trebuind să plătească chirie numai până la 1 octombrie 1716, dacă locuinţele sunt încă mobilate, sau numai până la 1 ianuarie 1716, dacă locatarii le-au lăsat goale! Populaţia scade cu 50%. Ducele de Noailles sugerează chiar dărâmarea castelului!

Nu s-a întâmplat însă nimic, iar când Petru cel Mare a cerut să fie găzduit acolo, Regentul a acceptat. Sosit la Versailles în ziua de 2 mai 1717, i-au fost oferite fostele apartamente ale reginei. Mare amator de marină şi de construcţii navale, s-a plimbat cu gondola pe Marele Canal, învăluit atunci în tăcere. A vizitat menajeria cu animalele aproape abandonate, fericite să vadă ceva lume. Trianonul i-a plăcut. A dormit acolo. Însoţit de câteva prostituate locale, ţarul a petrecut opt zile la Versailles. Trebuiau şi ele găzduite. Li s-au dat fostele apartamente ale doamnei de Maintenon, ceea ce l-a făcut să se simtă ofensat pe bietul Blouin, fost valet al răposatului rege. Jumătate ţar şi om

de lume, jumătate satrap mai mult decât rustic, Petru cel Mare s-a dus până la Saint-Cyr. A tras cu brutalitate perdelele patului doamnei de Maintenon, atunci în vârstă de 82 de ani. Era bătrână şi singură. Avea să moară abia doi ani mai târziu. Lauzun a supravieţuit tuturor contemporanilor lui şi a părăsit această lume abia la 90 de ani, în palatul lui din Paris, spunându-i celei pe care o luase de soţie la 15 ani când el avea 63: „Doamnă, mă duc, dar mă duc mulţumit, pentru că acum dumneata eşti bătrână şi nu mai poţi să-mi fii necredincioasă”.

Tovarăşi de desfrâu

La Palais-Royal, Regentul îşi cheamă cu plăcere tovarăşii de desfrâu, aşa-numiţii *roués*, adică demni de a fi traşi pe roată. „Fanfaroni în necredinţă şi păcate”, ei se află acolo în fiecare seară, începând de la ora 21 şi îndeamnă la neruşinarea cea mai deşănţată. Este vorba despre ducii de Noailles şi de Brancas (poreclit de Regent „caţă veselă”); contele de Nocé (zis *Braquemardus de Nocendo*), şi el amant al doamnei de Parabère, de unde supranumele afectuos pe care i l-a dat Regentul („cumnatul meu”), acest Nocé fiind prim-gentilom al camerei sale; marchizul de La Fare, unul dintre mulţii amanţi ai doamnei de Pléneuf, căpitanul gărzilor sale din 1712; marchizul de Polignac; marchizul de Broglie; contele de Clermont; marchizul de Canillac, zis „caţă tristă”, membru al consiliului de regenţă; marchizul (şi viitorul duce) de Biron, marchizul de Simiane – soţul nepoatei doamnei de Sévigné – şi marchizul de Nancré, precum şi cavalerul de Conflans, toţi gentilomi ai camerei ducelui d’Orléans. Fără a-i uita pe marchizul de Nesle, marchizul d’Effiat şi ducele de Richelieu, unul dintre cei mai libertini, amantul unei fiice a Regentului şi recăsătorit, nonagenar, în timpul lui Ludovic al XVI-lea, epocă în care era considerat încă „cel mai frumos cavaler al vremii sale”!

Acestora li se alătură în mod regulat domnul de Vendôme, mare prior al Franţei. Regentul îl admiră „până la veneraţie”, deoarece, de 40 de ani, acest om al Bisericii „nu s-a culcat decât beat şi a întreţinut în mod public, permanent, amante”. Abatele Dubois, în scurt timp cardinal, este oaspetele regulat al acestor orgii nocturne, care au loc în fiecare seară în spatele uşilor bine păzite ale apartamentelor private ale Regentului. Lacheii, bucătarii şi valeţii nu sunt admişi la aceste serate. Răposatul abate Boisrobert ar fi regretat, el care îi spunea lui Ninon: „Servitorimea e picantă”. Dar lui Ninon nu-i plăcea să facă amor decât „cu cei mari”. Niciodată cu valeţii şi slujitorimea!

Saint-Simon scrie: „Regentul supa întotdeauna într-o companie foarte ciudată, cu amantele lui, uneori cu fete de la Operă, deseori împreună cu ducesa de Berry, cu câteva doamne nu foarte virtuoase şi câţiva bărbaţi care nu se făcuseră cunoscuţi încă prin numele lor, dar sclipitori prin spirit şi desfrâu... [Vedeai acolo] o libertate care era necuviinţă fără nicio limită. Aventurile amoroase trecute şi prezente, de la curte şi din oraş... nimeni şi nimic nu era cruţat... Beau mult, şi din vinul cel mai bun; se înfierbântau, spuneau obscenităţi în gura mare, hulindu-l pe întrecute pe Dumnezeu, şi, după ce făceau larmă şi se îmbătau de-a binelea, se duceau la culcare şi o luau de la capăt a doua zi”.

Când un petrecăreţ cade beat-mort şi se rostogoleşte sub masă, Regentul strigă la cardinalul Dubois cu voce puternică: „Haide, capelan al diavolului, zi pentru acesta rugăciunile cuvenite morţilor!”. Micile supeuri se transformă, seară după seară, în orgie. Dubois, abate sexagenar care va primi pălăria de cardinal, este un bărbat în care se încăierau „toate viciile ca să-l stăpânească” (Saint-Simon). „Avariţia, desfrâul, ambiţia erau zeităţile lui”, continuă ducele; „perfidia, linguşeala, slugărnicia, mijloacele pe care le folosea; dispreţul faţă de evlavie, odihna lui”. În concluzie: „S-a ştiut, după aceea, când a îndrăznit să nu se mai stăpânească, cât era de interesat, desfrânat şi nestatornic”. Toată lumea ştie despre cearta lui cu prinţesa d’Auvergne. Uimită de mânia lui, aceasta l-a văzut pe cardinal trântindu-i în faţă: „O, pe Dumnezeu, du-te la naiba!”. Şi, când prinţesa i s-a plâns însuşi Regentului, acesta i-a răspuns doar atât: „Cardinalul e cam iute din fire!”.

Toată lumea e în pielea goală. În cursul acestor chefuri este interzisă până şi frunza de viţă. Toată lumea face dragoste. Toată lumea se culcă cu toată lumea. Toţi schimbă între ei perechile într-o veselie. Doamna de Brossay spune: „Domnul duce i-a dat sifilis doamnei de Prie. Doamna de Prie l-a dat domnului de Livry. Domnul de Livry l-a dat soţiei sale. Soţia sa i l-a dat lui La Peyronie şi La Peyronie [medic mare] le va vindeca pe toate”. Domnul de Fargis, „frumosul Fargis”, brunet seducător cu ochi albaştri, cel mai frumos bărbat al vremii sale, se zicea, devenit un fel de „bufon regal şi de proxenet” al Regentului, a întocmit lista celor 52 de amanţi „care au avut-o pe doamna de Brossay”, scrie Mathieu Marais în *Journal et mémoires sur la Régence et le règne de Louis XV (1715-1737)*. „Regentul a citit-o, doar a râs şi, văzând că se apropia Nocé, i-a zis: «Trebuie să-l mai treci şi pe al cincizeci şi treilea, care sunt eu».” Fargis este o persoană deloc recomandabilă. Cronicarul Mathieu Marais scrie despre el, referindu-se la doamna du Deffand, tânăra amantă a Regentului, mai în vârstă decât ea cu 23 de ani: „Soţul a gonit-o de-acasă, n-a putut să-i mai suporte aventurile amoroase cu Fargis… Iată oamenii care se bucură de favorurile curţii… Fargis este unul dintre primii curteni ai Regentului şi ia parte la dezmăţurile lui”.

Pamfletarii şi cei care compun cântece de stradă ajung până acolo încât îl fac pe Regent tată incestuos, amant al fiicei sale mai mari, Marie-Louise-Elisabeth d’Orléans, zisă „Grăsunela”, foarte „bine făcută”, văduvă cu mulţi amanţi care şochează vechea curte prin dezmăţ, prin sarcinile ei nelegitime şi prin dorinţa de a fi precedată de trompeţi când se deplasează prin Paris. Rămasă văduvă în 1713, la 18 ani, la moartea vărului ei primar, ducele de Berry (nepotul lui Ludovic al XIV-lea), ea însăşi nepoata marelui rege, are reputaţia unei adevărate Messaline megalomane, care pozează goală ca să fie pictată şi gravată de tatăl ei. Ducesa, instalată în palatul ei din Luxembourg, îl şochează pe tânărul Voltaire, de unde întemniţarea acestuia la Bastilia în 1717. Dezmăţul ei sexual e cunoscut de toţi: „Abia s-a căsătorit cu ducele de Berry şi a şi avut aventuri amoroase în care respectul datorat rangului său a obligat-o să facă ea avansurile”. Temperamentul focos a împins-o la un asemenea grad de frenezie cu unul dintre oamenii

soţului ei, încât vechii curţi, totuşi libertină, nu-i venea să creadă. Era socotită „semeaţă până la nebunie, josnică până la ultima indecenţă”. Pe scurt, această nepoată a doamnei de Montespan (din partea mamei) „era un model al tuturor viciilor”. Trăia, se spunea, în „beţia destrăbălării, găsind o voluptate în înjosire”…

Regentul are şi el o mulţime de amante, favorite şi relaţii cu fete de toate vârstele şi de toate condiţiile. Oare nu colinda deja pe la 14 ani toate balurile după fete drăguţe cu care să se culce? Adolescent, vrând să se ducă să danseze fără să afle mama lui, Philippe d’Orléans i-ar fi cerut ajutorul lui Dubois, preceptorul lui, mai mare cu 18 ani decât el. „Regentul voia să meargă la bal şi să nu fie recunoscut. «Ştiu un mijloc», a zis abatele Dubois; şi, la bal, i-a tras câteva picioare în dos. Regentul, căruia i s-a părut că-l lovea prea tare, i-a zis: «Abate, mă deghizezi exagerat»” (Champfort).

Anul 1719 este unul întunecat pentru Regent. Fiica lui iubită „Grăsunela” moare la 24 de ani. Moufle d’Angerville scrie: „I-a plâns moartea mai mult ca un amant disperat decât ca un tată”. Ducesa nu era prea frumoasă, dar avea „mâinile cele mai frumoase pe care le poate avea o femeie”… Cât priveşte cealaltă fiică a sa, domnişoara de Chartres, se zice că şi aceasta i-ar fi cedat tatălui înainte de a-i prefera mănăstirea, ca urmare a unei înclinaţii foarte accentuate către femei… A devenit stareţa mănăstirii din Chelles…

Întoarcerea la Versailles

Regenţa, „acel timp în care s-a făcut orice, numai penitenţă nu”, şochează prin multe aspecte: abandonarea marinei regale pentru a i se face pe plac Angliei; scurt război contra lui Filip al V-lea al Spaniei, unchiul regelui; criză financiară, falimentul lui Law. Şi desfrâu peste tot:

Mă uit la el roşind:

Regentul Franţei captivat

Numai de baluri şi dansat,

Rangul, strămoşii înjosind.

(Clairambault-Maurepas, 1716)

Cardinalul Dubois a salvat palatul Versailles şi a dus poate în acest sens la pierzania monarhiei. În aprilie 1722 se pune problema reinstalării lui Ludovic al XV-lea la castel. În ziua de 15 iunie, regele, în vârstă de 12 ani, se întoarce. Este însoţit de Regent. În august, regele e major. Regentul redevine un particular, duce d'Orléans şi prinţ de sânge. Copil de 12 ani, Ludovic reia în stăpânire locurile copilăriei sale. Capela la început, apoi încăperile, grădinile, bazinele, apele. Adoarme întins direct pe parchetul din Galeria Oglinzilor. Aşa îl va găsi anturajul lui: cardinalul de Fleury, preceptorul său, fost duhovnic al străbunicii sale Maria-Tereza; mareşalul de Villeroi, mentorul lui, numit de Ludovic al XIV-lea în această funcţie în timpul agoniei sale; ducele de Chartres, fiul Regentului şi nepotul după mamă al lui Ludovic a XIV-lea; ducele de Bourbon, însărcinat şi el cu educaţia regelui.

Curtea abia începuse să se mute din nou la Versailles când un grup de tineri nelegiuiţi provoacă acolo un scandal enorm, fiind descoperiţi în plină orgie homosexuală. Cei mai mulţi dintre ei sunt căsătoriţi şi toţi fac parte din anturajul apropiat al regelui! Este vorba despre ducele de Boufflers, contele de Ligny, marchizul de Rambure şi marchizul d'Alincourt (nepotul bătrânului Villeroi, mentorul Maiestăţii Sale). Unul dintre ei este întemniţat la Bastilia. Ceilalţi, exilaţi în castelele lor împreună cu soţiile! Bătrânul Villeroi cade în dizgraţie la 15 august.

Încoronat în ziua de 25 octombrie, Ludovic al XV-lea intră în posesia tronului. Îl confirmă pe Dubois ca principal ministru, dar acesta, epuizat de desfrâu şi de muncă, moare în ziua de 10 august 1723. Regentul devine principalul ministru al regelui. Dar, joi, 2 decembrie, la vârsta de 49 de ani, pe când petrecea momente plăcute cu ducesa de Phalaris, 25 de ani, amanta sa cu intermitenţă din 1720, pe care o împarte cu alţi trei-patru amanţi, moare prematur în fotoliu, în faţa focului, în plin orgasm, s-a spus, prefigurând astfel soarta (fericită sau

nefericită?) a preşedintelui republicii Félix Faure în 1898... Asta dacă nu cumva a murit pur şi simplu lângă ea de un simplu atac de apoplexie, cu ochii injectaţi de sânge, epuizat de dezmăţuri şi umplut până la refuz cu mâncare şi vin.

Temperament sangvin, ducele a murit după o viaţă de libertinaj şi de moravuri mai mult decât depravate, cu nimic mai prejos de cea a abatelui Dubois. Această imagine pătează (pe nedrept) amintirea Regentului până în zilele noastre, după cum se poate vedea, de exemplu, în filmul lui Bernard Tavernier *Que la fête commence* (1975), în care Philippe Noiret întruchipează un Regent desfrânat şi indolent[9].

UN SUPEU MAI PUŢIN OBIŞNUIT LA PALAIS-ROYAL

Regentul îşi primeşte invitaţii la Paris. Eliberată de protocolul lui Ludovic al XIV-lea, curtea caută mai mult confort, mai multă intimitate. Petrecerile organizate de Regent au loc la Palais-Royal[10], reşedinţa lui.

În seara aceea, supeul a fost pregătit într-un salonaş de un verde de anason; o lustră de cristal lumina cu mulţimea lumânărilor sale cele mai mici detalii ale nimfelor şi amoraşilor care ornau mulurile de pe pereţi[11]. Sculptorul-farsor ascunsese un satir în spatele frunzelor de viţă-de-vie; un ochi atent nu-i putea distinge decât coada şi sexul enorm; destul ca să sperie frumoasele nimfe, dar cu siguranţă nu şi invitaţii.

Perdele groase ascundeau bine interiorul salonului, păstrând secretul petrecerilor princiare[12]. Prezenţa servitorilor fiind interzisă la aceste petreceri, invitaţii cei mai tineri şi mai puţin nobili se agitau în jurul mesei ca să-i servească pe oaspeţi. În seara aceea, festinul a fost şi mai grandios[13]: cornuri ale abundenţei pline cu fructe exotice se revărsau pe masa bogat împodobită. Tot felul de bucate, unele mai rafinate decât altele, şi de vinuri rare aşteptau fie mâncate şi băute.

Invitaţii erau nerăbdători; toţi aşteptau sosirea lui Philippe d’Orléans, în cinstea căruia fusese organizat banchetul. Regentul, înzestrat pentru muzică, era şi compozitor. Participase la scrierea[14] muzicii unei opere, *Hipermnestra*[15], a cărei premieră avusese loc în ajun. Acesta era evenimentul care trebuia sărbătorit cu prietenii cei mai apropiaţi şi mai intimi ai Regentului. Supeurile de la Palais-Royal aveau deseori o temă şi în seara aceea curtea nu putea să zboare cu imaginaţia decât spre Grecia antică. Îmbrăcaţi în tunici albe aproape transparente, femeile şi bărbaţii se agitau în jurul mesei aducând ultimele decoraţiuni. Supeurile fiind aproape zilnice, seara aceasta trebuia să iasă în evidenţă faţă de cele dinainte şi de cele ce aveau să urmeze.

Gazda acestor serate era, fără nicio îndoială, doamna de Parabère[16]. Amantă veche a Regentului, părea să fi fost creată pentru el. Frivolitatea, gustul pentru lux şi luxură, sănătatea robustă care îi permitea să suporte alcoolul mai bine decât bărbaţii, precum şi frumuseţea ei îl făceau pe Philippe d’Orléans s-o considere incomparabilă. Acest cuplu ilegal, adulterin şi licenţios se inspira din

libertinajul cel mai deşănţat. Regentul aprecia cel mai mult la ea pasiunea pentru plăcere. Îndrăzneaţă, mereu surâzătoare şi veselă, mereu gata să se distreze şi să-i distreze şi pe alţii, Marie-Madeleine trăia numai pentru şi prin plăcere şi amor. Viaţa ei era o joacă amuzantă şi nimic mai mult. Singura ei regulă era: joaca trebuia să merite, iar în seara aceea merita, pentru că lustrele din Palais-Royal erau toate aprinse în onoarea ei.

Doamna Palatinatului scrie: „Sultana-regină e înaltă şi bine făcută; are tenul închis[17] şi nu se fardează; o gură frumoasă şi ochi frumoşi, e o bucăţică frumoasă de carne proaspătă".

Beată şi veselă, îşi ameţea numeroşii amanţi mai mult decât vinul. Gelozia meschină n-a stricat niciodată armonia cuplului, cu condiţia ca amorul cu un alt partener să se facă în prezenţa celeilalte jumătăţi.

— Vine monseniorul, a sosit!

Invitaţii se agită brusc. Uşa s-a deschis larg în faţa lui Philippe d'Orléans şi prinţul îmbrăcat în tunică a intrat în aplauzele celor de faţă. Toţi repetau în jurul lui:

— Bravo pentru operă!

— Ce succes!

— Ce talent!

Regentul le-a mulţumit prietenilor şi i-a poftit să ia loc la masă.

— V-am pregătit două surprize, dragul nostru Regent, a zis Nocé, în picioare, cu o cupă de şampanie în mână. Să intre prima!

La Fare şi Noailles[18] şi-au făcut atunci apariţia cu o tavă enormă de argint pe care se afla o tânără, al cărei corp era îmbrăcat numai în fructe exotice. Flori, păsări, mici animale de tot felul, unele zemoase, alte multicolore, împodobeau goliciunea splendidă a nimfei.

Un freamăt de încuviinţare şi de încântare a trecut printre convivi, străbătând salonul..

— Vă revine cinstea, dragul nostru prinţ, să gustaţi primul din acest platou delicios, i-a propus Nocé Regentului, care nu s-a lăsat rugat şi a muşcat o bucată de piersică în formă de inimă aşezată pe buricul tinerei nimfe. Sucul fructului a curs pe ombilicul fetei şi prinţul l-a lins până la ultima picătură.

— Profiţi din plin de viaţă, dragul meu Philippe, a remarcat, zâmbind, doamna de Parabère.

— E rândul tău, draga mea, a invitat-o Regentul.

Marie-Madeleine s-a urcat pe masă, şi-a trecut un picior peste femeie şi s-a înclinat deasupra ei. Tunica albă îi strângea insolent fundul irezistibil.

— Numai după tine, întotdeauna după tine, prinţul meu, a zis ea, aşezându-şi buzele pe buricul tinerei, sărutat cu o clipă înainte de amantul ei.

Un trident era desenat pe pântecele acesteia cu preţioasa ciocolată recent apărută în Franţa: linia urca drept de la buric, două săgeţi pornind spre sâni şi cea din mijloc spre gură. Limba frumoasei Marie-Madeleine a făcut să dispară cu grijă orice urmă de ciocolată.

„«Toată lumea să se reguleze!», a îngăduit atunci Regentul.”

— Ce deliciu! a confirmat ea. Ce mai aşteptaţi, doamnelor şi domnilor? Fructele sunt coapte în această grădină a Edenului.

Atunci, gurile, limbile şi mâinile s-au încrucişat pe acel trup frumos.

Au fost deschise alte sticle, şampania a început să curgă în valuri; invitaţii ciocneau cu pahare fine de cristal deasupra femeii, lichidul stropind atât corpul ei acum gol, cât şi capetele şi mâinile care o explorau. Strigătele convivilor înfierbântaţi, râsetele formau un vacarm general. Numai Regentul părea să se plictisească.

Nocé a remarcat:

— Am uitat, dragi prieteni, a doua surpriză! Nu întâmplător ne-am deghizat toţi în greci azi. Bineînţeles, am făcut-o ca să sărbătorim succesul meritat al operei *Hipermnestra*, deoarece am hotărât că subiectul ei va fi tema noastră din seara asta. Dar, după cum ştiţi, danaidele, cele cincizeci de fiice ale regelui Danaos,

trebuiau să se mărite cu cei cincizeci de fii ai regelui Egiptos în semn de împăcare între cei doi fraţi. Danaos le-a cerut însă fiicelor sale să-şi ucidă soţii cu ace mari ascunse în păr chiar în seara nunţii. Hipermnestra a fost singura care nu i-a dat ascultare tatălui ei, salvându-şi astfel soţul, pe Linceu. Sunteţi Linceu, Monseniore.
— Cine e Hipermnestra mea? Doamna de Parabère? a întrebat pe un ton plictisit Philippe d'Orléans.
— O, nu, dragul meu Philippe, am un chef nebun să omor un bărbat în seara asta, a răspuns ea rânjind. Îl aleg pe Nocé să fie soţul meu nefericit. O să-ţi placă „mica moarte"?
— Văd că toţi aveţi pereche, iar eu o să rămân singur…, a zis Regentul oftând.
— Ba nu! Priveşte!
O femeie ascunsă sub un cearşaf alb a intrat atunci în salon. Nocé a tras jos pânza: o roşcată splendidă a apărut în faţa spectatorilor. Părul ei de foc contrasta cu albul diafan al pielii; ochii verzi îl priveau fără urmă de pudoare pe Regent, rămas cu gura căscată în faţa goliciunii ei splendide. Era genul de frumuseţe preferat de prinţ: aproape copilărească, sâni mici de adolescentă, şolduri înguste. Dubois cunoştea foarte bine gusturile stăpânului său.
Nocé, mulţumit de reacţia Regentului, a supralicitat valoarea cadoului:
— E superbă, nu-i aşa? Dar nu e singurul ei atu. Este viitoarea divă de la Operă[19]. O să interpreteze o arie din *Hipermnestra*!
Toată lumea aplauda ca s-o încurajeze pe tânără, care nu părea prea jenată că era complet goală.
A început să cânte, iar vocea ei melodioasă şi uneori ezitantă l-a emoţionat pe Regent, care avea suflet de muzician.
— Aceasta este Hipermnestra voastră, prinţe, a zis Nocé după ce fata a terminat de cântat.
Roşcata s-a apropiat atunci de Regent. Languroasă, provocatoare, s-a aşezat pe genunchii lui. Sexul ei cald îl căuta pe cel al bărbatului prin pânza tunicii. Celelalte cupluri păreau gata să se distreze şi ele, dar, deodată, Nocé s-a ridicat din nou şi a zis:
— Aşteptaţi, dragi prieteni. Să nu uităm de tema serii noastre: danaidele! Ele îşi ucid soţii *înainte* de consumarea căsătoriei! Fără sex în seara asta! Cu excepţia Regentului, bineînţeles…
Râsete şi strigăte de protest au răsunat în întregul salon.
— Nu puteai să alegi alt mit pentru opera ta, dragă Philippe? s-a plâns atunci Marie-Madeleine, făcând o mutră dezamăgită.
— Totuşi, petrecerea nu s-a terminat, dragii mei greci! a exclamat Nocé. Ce se întâmplă în mit? Ajunse în infern, danaidele sunt judecate şi aruncate în Tartar, condamnate să umple veşnic urcioare sparte. Această pedeapsă a rămas celebră şi a dus la expresia „butoiul danaidelor". Aşa că, danaidele mele, la treabă! Trebuie să umpleţi fără încetare gurile însetate de vin ale soţilor voştri!
Femeile au trecut cu voioşie la executarea ordinului. Turnau vinul şi şampania pe gâtul bărbaţilor deja beţi. Cineva le-a adus şampanie Regentului şi tinerei roşcate.
— Nu avem nevoie de cupe! a zis fata.
A băut şampanie, direct din sticlă, pe care i-a dat-o apoi Regentului.

Philippe d'Orléans a aruncat o privire în direcţia doamnei de Parabère, care alesese un alt mijloc ca să-şi îmbete partenerul. Îşi umplea gura cu şampanie şi o vărsa în cea a „soţului" ei de o seară. Buzele li se atingeau, picăturile de băutură curgeau pe bărbia lui Nocé şi cădeau pe sânii dezgoliţi ai frumoasei sale danaide.

— Până la ultima picătură…, repeta Marie-Madeleine, oferindu-şi sânii limbii amantului ei.

Philippe d'Orléans, aşezat în fotoliu, mângâia spatele frumoasei roşcate care se ghemuise lângă el. Şi-a lăsat mâna să alunece spre cele două mici coline ale fetei şi a vrut s-o sărute. Atunci, a băgat de seamă că adormise pe umărul lui.

— Dormi, îngerul meu, dormi. Eşti prea tânără, încă nu rezişti la băutură…

Regentul a sărutat părinteşte fruntea fetei, continuând să-i mângâie spatele. A luat de jos, fără să se mişte prea mult, un veşmânt care îi păruse inutil unuia dintre convivi şi a acoperit-o pe cântăreaţă.

Philippe d'Orléans observa ce se întâmpla în jurul lui: unii dormeau cu capul în farfurie, alţii se îndopau cu bucate exotice şi rare. Câteva perechi rezistau şi, în întregime goale şi excitate, nu mai ştiau dacă Nocé glumea interzicând sexul sau chiar asta era regula în seara aceea. Nocé şi Marie-Madeleine se numărau şi ei printre cei care rezistau încă.

— Ne putem distra puţin acum, înainte ca „soţii" noştri să nu ne mai poată satisface? a implorat doamna de Parabère.

— Toată lumea să se reguleze, a îngăduit atunci Regentul, sătul şi ostenit. N-aţi înţeles nimic din mit, a continuat el, chiar dacă nimeni nu-l mai asculta. Nimic, absolut nimic… Danaidele nu voiau să devină femei; preferau să-şi păstreze virginitatea. Într-un mit, pedeapsa acţionează întotdeauna în sens invers. Urcioarele goale ce trebuiau umplute permanent, în infern, nu sunt altceva decât vintrele lor. Aşadar, bine aţi venit în infern, dragi prieteni, împerecheaţi-vă cu cine vreţi! Iar tu dormi, dormi, îngerul meu… Ştii tu că Hipermnestra nu i-a dat ascultare tatălui ei şi l-a salvat pe Linceu pentru că i-a respectat virginitatea în noaptea nunţii şi nu s-a aruncat asupra ei aşa cum au făcut ceilalţi fraţi cu soţiile lor? Eu sunt un artist, un muzician, un mecena, un prinţ nerecunoscut, greşit judecat de ai mei, tata, mama, unchiul meu, şi detest violenţa; îmi place armonia, iar armonia este contrariul forţei. Da, îmi plac fetele tinere. Dubois, tu-mi cunoşti păcatele. Îmi încurajezi slăbiciunile. Dar, abate, o caut cu disperare, dintotdeauna, pe preaiubita mea Eléonore în fiecare din feţele voastre, în fiecare din corpurile voastre… Din păcate, zadarnic. Mereu zadarnic. Ştiu, dar ce să fac? Niciuna dintre voi nu se poate plânge totuşi că am posedat-o cu forţa! Nu. Niciodată! Îmi place să vă ascult trupurile fremătând. Îmi place să le trezesc dorinţa, plăcerea; îmi plac blândeţea naivă şi stângăcia gesturilor voastre. Totul îmi aminteşte de Eléonore a mea. Ce vârstă ai tu, îngerul meu? Şaisprezece? Şaptesprezece ani? Nu cânţi rău, dar trebuie să-ţi mai lucrezi vocea. Eu aspir doar la pace şi la iubire. Sunt sigur că va veni o zi când oamenii îşi vor face din asta deviza, dar mă tem că viitoarele generaţii vor reţine din regenţa mea numai orgiile descrise în pamfletele contemporanilor mei…

Şi, zicând acestea, a căzut într-un somn adânc.

Poate se gândea, dormind, la cuvintele mamei sale, doamna Palatinatului: „La fiul meu şi la amantele lui totul merge trap-galop şi fără cea mai mică galanterie… Se culcă cu toate femeile. Nu e pretenţios în privinţa asta: numai să ştie să bea şi să mănânce mult, nu prea îi pasă cum arată la chip[20]".

1* *Souris* înseamnă „şoarece” în limba franceză (n.tr.).

9

Voluptăţi şi dezmăţuri în vremea lui Ludovic al XV-lea

„Se spune că regele din Monomotapa are 500 de bufoni care îl însoţesc peste tot ca să-l facă să râdă. Ludovic al XV-lea are 500 de maimuţe care îl observă în fiecare zi de când se ridică din pat, dar fără să-l înveselească.”

Părerea doamnei de Pompadour despre curteni

„Doamna du Barry?

«Un aer de voluptate care te copleşeşte imediat».”

Les Nouvelles à la main

„Iar să mă culc, iar să nasc!”

În iunie 1722, Ludovic al XV-lea, acum în vârstă de 12 ani, se reinstalează în castelul de la Versailles. Infanta Mariana Victoria, verişoara lui primară, în vârstă de numai 5 ani, cu care este logodit, este repede trimisă înapoi la Madrid la tatăl ei, Filip al V-lea al Spaniei, fratele răposatului duce de Bourgogne şi unchiul regelui. Prea tânără, n-ar fi putut să dea repede coroanei moştenitorul aşteptat, căci Ludovic al XV-lea are o sănătate fragilă şi succesiunea la tron nu este asigurată.

Încă din 1725, ducele de Bourbon, văduv tânăr şi prim-ministru (1723-1726), şi frumoasa lui amantă, ambiţioasa marchiză de Prie[1], femeia cea mai puternică de la curte, deşi

are numai 27 de ani, hotărăsc, în consecinţă, să-l căsătorească pe Ludovic cu „un pântece”. Spirituală, inteligentă, excelentă clavecinistă, animatoare cultivată a propriului salon, doamna de Prie adună atunci în jurul ei reprezentanţi ai elitei intelectuale, cum ar fi Montesquieu, câţiva mareşali, printre care ducele de Richelieu, foarte libertin, dar şi domnişoara de Clermont, sora ducelui de Bourbon, şi se întreabă ce-i de făcut.

Femeie de acţiune şi foarte dominatoare, întocmeşte repede o listă cu o sută de prinţese europene bune de măritat. Câştigătoarea acestui *casting* este Maria Leszczyńska, fiica săracă a regelui detronat al Poloniei, Stanisław. La 22 de ani, această „candidată” la titlul de regină a Franţei ar putea să dăruiască repede un moştenitor suveranului de 15 ani, cel mai puternic din Europa. Curtea se miră de această alegere, considerată de sora răposatului Regent o adevărată „mezalianţă”, viitoarea soţie a regelui fiind „o simplă domnişoară poloneză” al cărei tată „n-a fost rege decât 24 de ore”!

Totuşi, înţelegerea se face şi prima întâlnire are loc în ziua de 4 septembrie 1725, lângă Moret, la Froidefontaine, unde toţi pot să constate că Maria este o tânără cu forme pline, catolică, proaspătă şi sănătoasă, nu o urâţenie scrofuloasă, epileptică şi sterilă, cum le plăcea unor limbi veninoase să pretindă. Froidefontaine1*. Semn rău pentru viitorul cuplului… În ziua de 5, căsătoria este celebrată la Fontainebleau, unde luna de miere se prelungeşte până în decembrie, spre marea fericire a celor doi soţi.

Spre deosebire de Ludovic al XIII-lea şi de Ana de Austria, a căror noapte a nunţii a fost un eşec dramatic şi plin de consecinţe (aveau doar 14 ani şi hotărârea de a-i pune atât de repede în acelaşi pat fusese o mare greşeală), Ludovic al XV-lea, încă din prima noapte, i-a dovedit de mai multe ori virilitatea sa tinerei lui soţii. Poate e neîndemânatic şi neexperimentat, dar, în orice caz, deja foarte înfocat! Iar Maria este repede fermecată de acest frumos adolescent, care îi va face zece copii în zece ani, printre care şi gemeni. De aici şi rapida ei lehamite: „Păi ce! Iar să mă culc! Iar să nasc!”.

Regina dispune la Versailles de un apartament frumos: sala gărzilor, anticameră, salon şi dormitor. Tânărul cuplu cinează

în acesta din urmă şi, la 23 de ani, Ludovic al XV-lea, în numai opt ani, este deja tatăl a cinci copii: monseniorul Delfin, Louis-Ferdinand şi patru fete!

În 1733, pe când regina este însărcinată pentru a şasea oară, Ludovic îşi începe prima relaţie adevărată cu contesa de Mailly, cea dintâi dintre favoritele sale oficiale, remarcată în anturajul reginei din 1732. Născută Louise-Julie de Nesle, având şi ea tot 23 de ani, aceasta este una dintre doamnele de onoare ale reginei, care are deja 30 de ani şi o talie care se îngroaşă în ritmul sarcinilor anuale.

Mama lui Louise-Julie este o La Porte-Mazarin, ceea ce o face strănepoata lui Hortense Mancini, ale cărei surori, Marie şi Olympe, fuseseră succesiv amantele lui Ludovic al XIV-lea. În mod vizibil, Louise-Julie şi surorile ei au trăit în această tradiţie de familie. Există între ele un fel de întrecere, de competiţie şi de rivalitate feminină. Sunt cinci surori şi patru vor fi şi ele amantele regelui: Ludovic, „Cel mult iubit”. În plus, mama lor i-a dăruit chiar ea o fiică nelegitimă (Henriette) prinţului de Condé, relaţiile sexuale cu Bourbonii fiind foarte apreciate în familie, şi asta vreme de trei generaţii!

Înaltă, subţirică, brunetă, Louise-Julie contrastează cu canoanele de frumuseţe ale timpului, care preferă blondele cu ochi albaştri, destul de rotunjoare, durdulii, cu forme pline şi frumos proporţionate. Dar Louise-Julie este foarte elegantă şi veselă, adică foarte diferită de regină, epuizată de şase sarcini în opt ani, plus câteva avorturi, foarte credincioasă pe deasupra şi în general posacă.

Regina suferă din cauza acestei prime mari infidelităţi şi se destăinuie tatălui ei, care îi răspunde: „Constanţa regelui [este] fără speranţă de schimbare”. Constanţa faţă de doamna de Mailly, bineînţeles. Bătrânul monarh polonez, devenit duce de Lorraine, recunoaşte: situaţia „mă întristează”. Dar ştie că fiica lui e încă tânără, frumoasă şi bine făcută şi o sfătuieşte să nu se declare prea repede învinsă: „Cred că împrejurările, dacă bunul Dumnezeu vrea ca ele să fie fericite, vor putea să-l aducă înapoi”. În ziua de 27 iulie 1734, regina o naşte pe Sophie de France.

Doamna de Mailly, căsătorită cu vărul ei Louis-Alexandre, trebuie să fie discretă şi acceptă, un timp, rolul prea puţin de

invidiat de amantă *neoficială*, şi nu de favorită *declarată*; în consecinţă, trebuie să se mulţumească cu o locuinţă destul de modestă la Versailles şi cu momente aproape „furate”, ceea ce nu este niciodată satisfăcător pentru nişte amanţi, mai ales dacă sunt îndrăgostiţi. Deşi uşile şi culoarele ascunse de la Versailles permit întâlniri frecvente, fără de care orice relaţie se ofileşte, cei doi amanţi adulterini pot să se dedea plăcerilor trupeşti mai cu seamă în afara castelului, graţie unor complicităţi întotdeauna necesare în astfel de cazuri.

Destăinuindu-li-se secretul, verii Condé îi primesc cu plăcere pe Ludovic şi pe Louise-Julie în splendidul lor castel de la Chantilly, pentru a le adăposti partidele amoroase. E un bun mijloc de a-l face pe rege să uite că strămoşul lor, Marele Condé, fusese un adept al Frondei. Dar şi un mijloc de a-i face curte cardinalului de Flory, atotputernic prim-ministru şi complice al relaţiei dublu adulterine, pe care o consideră necesară – tolerant prelat – pentru a-l scoate pe rege dintr-un fel de plictiseală şi de apatie naturale.

În 1738, relaţia lui Ludovic cu Louise-Julie durează deja de cinci ani. În 1736, regina o naşte totuşi pe Marie-Thérèse-Félicité, dovadă că ea continuă să-i placă regelui în unele nopţi; şi, în 1738, o aduce pe lume pe Louise de France. Va fi şi va rămâne în istorie, potrivit expresiei regelui, „*Madame Dernière*”[2*], căci, după un nou avort în primăvara anului 1738, tot sperând în zadar să nască încă un băiat, medicii au sfătuit-o să nu-l mai primească pe regele prea înfocat în patul ei, ca să nu-şi pună sănătatea în pericol! O a unsprezecea sarcină ar fi putut să se dovedească fatală nefericitei, în vârstă de numai 35 de ani...

Zvonurile despre relaţia regelui cu doamna de Mailly încep aşadar să ia amploare, pentru că regele îşi iubeşte amanta şi, dacă nu este oficială, iubirea are nevoie cel puţin de un zvon care s-o oficializeze, altfel să dispară. În 1737, *Le Journal* aminteşte despre această legătură. Nimeni nu este de altfel şocat. Toată lumea, până azi, îşi aminteşte de partidele amoroase ale Berbantului (Henric al IV-lea) şi de cei 21 de bastarzi recunoscuţi de Ludovic al XIV-lea. Un rege trebuie să fie puternic ca să-şi mărească regatul, iar virilitatea regelui este primul semn al puterii sale. Puterea lui militară şi politică

implică puterea lui sexuală până la o vârstă avansată. Este destul de semnificativ faptul că singurul rege fără amante şi fără bastarzi, recunoscuţi sau nu, va fi nefericitul Ludovic al XVI-lea, constrâns la o delicată operaţie a sexului ca să-şi poată în sfârşit onora regina, după şapte ani lungi de impotenţă pentru el şi de abstinenţă pentru ea. Acestui rege, care nu-şi manifestă puterea decât vânând cerbi, francezii i-au tăiat până la urmă gâtul! Adepţii Ligii din vremea lui Henric al IV-lea şi adepţii Frondei din timpul lui Ludovic al XIV-lea nu avuseseră niciodată în faţă un rege aşa „moale”, adjectiv care nu are numai o conotaţie intelectuală…

Regina Maria Leszczyńska, în mijlocul „casei” sale, mai mult un fel de salon decât o adevărată „curte”, s-a supărat repede pe doamna de Mailly, pe care regele, fără nicio consideraţie faţă de ea, a început să o copleşească cu atenţii, la jocuri şi la masă, astfel încât, atunci când doamna de onoare îi cerea mai mult protocolar decât respectuos ceva, regina îi răspundea cu o mânie abia voalată: „Sigur, doamnă, dumneata eşti stăpâna[3*]”. Şi apăsa pe acest ultim cuvânt cu mai multe înţelesuri.

Regele a făcut publică relaţia lui cu doamna de Mailly şi a afişat-o atunci fără reţinere şi fără scrupule, lăsând-o pe regină în plata pasiunilor sale: acuarela, muzica, cântul, mecenatul cultural şi artistic. Ştearsă, Maria are uneori momentele ei de plăcere, când conversează de exemplu în germană cu Mozart, în 1764, în timp ce mai nimeni dintre curteni nu avea habar că era poliglotă. Regele o lasă bucuros cu cântăreţii ei castraţi, cum ar fi Farinelli, profesorul ei de canto în 1737, ca să se dedea plăcerilor sexului cu doamna de Mailly. Îndrăgostit, el o iubeşte cu atât mai mult cu cât aceasta, nici lipsită de scrupule şi nici interesată, nu cere nimic, aproape la fel cum făcuse şi sora străbunicii sale Marie Mancini cu Ludovic al XIV-lea, care n-a putut s-o uite niciodată pe cea retrasă la Brouage, unde s-a dus o dată s-o viziteze.

Cele patru fiice ale marchizului de Nesle

Dar doamna de Mailly comite o greşeală de neiertat. Bună, naivă, îndrăgostită, rezervată şi foarte puţin recompensată, o introduce la curte pe tânăra ei soră Pauline, care ajunge la Versailles în decembrie 1738. Pauline este tot atât de vioaie pe cât de rezervată este sora ei. E frumoasă, în timp ce sora ei mai mare e doar încântătoare. Regele, subjugat, îi dă contelui de Vintimille du Luc o sumă frumuşică pentru a se căsători cu frumoasa, dar fără consumarea mariajului. După nuntă şi expedierea contelui departe de Versailles, doamna de Mailly trebuie să i-l cedeze repede – însă numai în parte – pe rege surorii sale, care trăieşte apoi o pasiune mistuitoare de trei ani cu frumoasa Pauline. Dar aceasta moare prematur, la 29 de ani, în ziua de 9 septembrie 1741, după ce a adus pe lume un bastard regal poreclit „Jumătate-Ludovic” (1741-1814). Doamna de Mailly revine atunci lângă rege în încercarea de a-l consola pe suveranul îndurerat, care comandă un mulaj al feţei defunctei, rămânând închis în apartamentele sale trei zile la rând. Pauline a fost probabil cea mai mare iubire a regelui, dar bietului istoric îi este întotdeauna greu să sondeze pasiunile trupeşti şi sufleteşti.

Doamna de Mailly a crezut că reintrase în graţiile regelui. Dar nu ţinuse cont de cealaltă soră a ei, Marie-Anne, văduvă la 23 de ani după marchizul de la Tournelle şi viitoare ducesă de Châteauroux (1743). Aceasta, primită doamnă de companie a reginei (noiembrie 1742), a fost îndeajuns de pricepută pentru a face astfel încât Louise-Julie să fie îndepărtată de la curte încă din luna decembrie, în timp ce a patra dintre cele cinci surori, Diane, ducesă de Lauraguais, se bucura şi ea de favorurile regelui! Trebuie spus că soţul ei era atât de uşuratic, încât acesteia i se întâmpla să spună: „Soţul m-a înşelat atât de mult, încât nici măcar n-am siguranţa că sunt mama propriilor mei copii!”.

Curtea glumeşte. Lumea îşi pune întrebări. Curtenii murmură. Se întreabă dacă „a alege o familie întreagă înseamnă a fi infidel sau statornic”. Bârfele se înmulţesc. Pasiunea regelui pentru cele patru fiice ale marchizului de Nesle stârneşte clevetiri. Începe să se spună că Ludovic al XV-lea le aduce pe ultimele două surori în acelaşi timp în patul său… Şi că tocmai de aceea este preferabil să fie surori! În timp

ce scandalul începe să ia proporţii, ducesa de Lauraguais pleacă de la Versailles chiar în anul căsătoriei sale (1742) şi al relaţiei sale cu regele.

Ce glorie pentru bătrânul marchiz de Nesle, prinţ d'Orange, să-i fi dat regelui patru dintre fiicele lui! Ce nefericire să le supravieţuiască tuturor şi mai ales lui Louise-Julie, noua La Vallière, care va purta de aici înainte târsâna până la moarte, la 41 de ani, când va fi înhumată în Cimitirul… Inocenţilor. Numai Hortense îi rezistă regelui, în ciuda avansurilor acestuia şi a intervenţiei constante a ducelui de Richelieu, libertin notoriu, care face presiuni în numele suveranului. Fidelă? Pioasă şi virtuoasă? Sau mai curând terorizată de soţ, ducele de Flavacourt, care spune că vrea s-o omoare dacă devine „târfă ca surorile ei”?

Dintre cele patru care au fost amantele regelui, Marie-Anne s-a dovedit a fi singura cu adevărat impopulară. Căsătorită la 17 ani, văduvă la 23, s-a bucurat doar de o domnie efemeră, din noiembrie 1742 până la 28 decembrie 1744. Mareşalul de Richelieu şi doamna de Tencin (nelipsită de la supeurile Regentului) au favorizat prezenţa ei în patul regelui, dar zeii i-au stat mereu împotrivă, poate ca s-o pedepsească pentru arivismul, ambiţia şi dorinţa ei de nestăpânit de a deveni şi ea amanta regelui şi pentru expedierea brutală de la curte a surorii sale; ca s-o pedepsească şi pentru că se amestecase în politică, folosindu-se de influenţa ei în pat ca să-l împingă pe rege în inutilul război de succesiune din Austria şi pe câmpurile de luptă din Flandra şi Alsacia, câtă vreme conflictul trebuia să fie esenţialmente naval, în faţa faimoasei *Royal Navy* a invincibilului Albion. Însoţind armata în Flandra, în iunie 1744, la cererea regelui, găzduită la Metz într-o reşedinţă particulară foarte apropiată de palatul lui, a fost atât de iubită de rege, încât s-a construit rapid o galerie acoperită între cele două imobile, spre marea nemulţumire a populaţiei locale, indignată de adulterul afişat în acest fel! O, oameni cu spirit provincial, care se complac în bârfe despre adulterele celor mari pentru că nu pot să le trăiască şi ei!

Îndepărtată de rege în timpul bolii acestuia (august 1744), la cererea clerului, huiduită de mulţime când a părăsit oraşul, în timp ce uimitoarea galerie era demolată, în aşteptarea reginei şi

a Delfinului, chemată iar la curte în noiembrie de regele însănătoşit, în pofida actului public de pocăinţă al acestuia, Marie-Anne moare de o peritonită fulgerătoare pe 28 decembrie 1744, la numai 27 de ani.

Domnia celor patru surori de Nesle fiind întreruptă de moartea acestora, regele a mai avut alte două favorite oficiale (doamna de Pompadour şi contesa du Barry), nouă aventuri de o anumită amploare, multe amante obişnuite în Parc-aux-cerfs[4*] şi zece copii nelegitimi, care s-au adăugat la cei 20 dinainte, fără a-i mai pune la socoteală pe cei zece născuţi de regină, ale cărei „virtuţi (au) ceva trist care o fac să nu te atragă în niciun chip” (Talleyrand). De aceeaşi părere era şi tatăl ei, care spunea despre soţia şi fiica lui că erau „prinţesele cele mai plictisitoare din lume”!

Această domnie nu a fost, evident, absolută. Doamna de Mailly a fost nevoită să-l împartă pe rege, în 1738, îndeosebi cu marchiza de Beuvron[2], care o adusese la curte. Şi, în acelaşi an, cu doamna Amelot du Chaillou[3], soţia secretarului de stat de la Ministerul Afacerilor Externe, a cărei timiditate a rămas legendară.

Doamna de Pompadour, „prima târfă a Franţei”

Doamna de Pompadour[4] a putut atunci să intre în patul regelui.

Jeanne-Antoinette Poisson, mai cunoscută în istorie sub numele celebru de „marchiza de Pompadour”, s-a născut pe când tatăl ei, un bun burghez din Paris, se afla în slujba ducelui d’Orléans, Regent al regatului. Nepoată de ţăran dinspre tată şi a „măcelarului de la Invalizi”[5*] din partea mamei, este prima „copilă din popor” înălţată la rangul de favorită regală. Prin tatăl ei, compromis din cauza contrabandei şi a unor vânzări frauduloase, nevoit să se exileze în statele germane, se

aseamănă într-un fel cu Françoise d'Aubigné, fiică de falsificator stabilit în insulele franceze din America. Întrucât tatăl ei avea o datorie de peste 230 000 de livre, şi-a văzut casa confiscată, ajungând să nu mai aibă nimic, ca altădată Ninon de L'Enclos şi Françoise d'Aubigné.

Bine educată la ursulinele de la Poissy, talentată la desen, la pictură şi gravură, dar înzestrată şi pentru dans şi muzică, la fel ca Ninon în secolul precedent, frecventează, ca şi ea, saloanele la modă încă din adolescenţă, îndeosebi pe cel al doamnei de Tencin, una dintre invitatele obişnuite la supeurile orgiastice ale răposatului Regent. Propria-i mamă, „frumoasă foc", se spunea, are de altfel o viaţă foarte agitată în calitate de amantă oficială a bogatului colector-şef de impozite Le Normant de Tournehem, amator de artă şi mecena, dar poate şi a financiarului Pâris de Monmartel…

La 9 ani, o clarvăzătoare – femeia Lebon – este sedusă de frumuseţea ei: „O să fii amanta regelui". Ea îi va lăsa în 1764 o pensie anuală de 600 de livre. În 1741, amantul mamei sale, care este şi tutorele ei legal, a căsătorit-o, la 20 de ani, cu nepotul şi moştenitorul său Lenormant d'Etioles, în vârstă de 24 de ani. Din acest mariaj se vor naşte un fiu, după nouă luni, şi, în 1744, o fiică.

Acum o vede adjunctul şefului vânătorilor de la Versailles şi scrie că are „o înălţime peste medie, este zveltă, dezinvoltă, suplă, elegantă; faţa ei avea forma unui oval perfect, iar părul îi era mai curând şaten decât blond. Ochii aveau un farmec aparte, care se datora poate culorii incerte. Avea nasul de o formă perfectă, gura încântătoare, dinţii foarte frumoşi, un zâmbet fermecător şi pielea cea mai frumoasă din lume". Primită în toate saloanele mondene, ca Ninon pe vremuri şi doamna Scarron mai recent, dansează şi cântă în micul ei teatru din castelul d'Etioles, aşa cum făcea Ninon în saloanele din cartierul Marais.

„La 9 ani, o clarvăzătoare este sedusă de frumuseţea ei: «O să fii amanta regelui».”

Castelul se află în pădurea regală de la Sénart, unde Ludovic al XV-lea vine deseori să vâneze. În cursul verii anului 1742, regele o remarcă pe această frumuseţe de 21 de ani. El are 32.

La moartea cardinalului de Fleury, nonagenar, fraţii Pâris, exilaţi din 1726 până în 1729 sub guvernarea lui, hotărăsc să-şi folosească „reţeaua” ca să reintre în graţii: mareşalul de Richelieu, marchiza de Tencin, fratele ei cardinalul. În 23 februarie 1745, acest clan pune la cale o adevărată „lovitură”. În ziua când se căsătoreşte monseniorul Delfin, în vârstă de 16 ani, este organizată o stratagemă, serbările urmând să dureze opt zile. În 25, Balul Arborilor de Tisă, mare bal mascat, are loc în Galeria Oglinzilor, îndrăgită pe vremuri de doamna de Montespan. Jeanne-Antoinette apare ca Diana, zeiţa vânătorii, costumul obişnuit pe vremuri al domnişoarei de La Vallière! Regele – deghizat în tisă – o acostează. Flecăresc sub privirea atentă, dar nu neapărat binevoitoare, a întregii curţi, gata întotdeauna să spioneze cel mai mic gest al regelui. În ziua de

28, alt bal. De data aceasta, la Primăria din Paris. Regele stă din nou de vorbă cu ea!

Devenită aproape imediat amanta lui, este instalată în castelul de la Versailles, într-un apartament situat deasupra apartamentului regelui şi legat de al lui printr-o mică scară secretă. Este curând ironizată şi nici abatele Bernis n-o cruţă în cupletele lui răutăcioase: „La fel ca Hebe, juna Pompadour,/ Are gropiţe două în obraz,/ Anume sunt făcute pentru-al iubirii extaz”. Dar, încă din iulie, regele îi oferă marchizatul de Pompadour şi obţine despărţirea legală de soţul ei, pronunţată în mare viteză la Châtelet, pe 15 iunie 1745 (sentinţă de separare a corpurilor şi a bunurilor). Iubirea, ca şi dorinţa, nu aşteaptă. În ziua de 14 septembrie, prinţesa de Conti o prezintă oficial la curte, nicio relaţie neputând să rămână mult timp ascunsă, căci partenerul ţinut în umbră ar putea să fugă.

În acelaşi an, 1745, e prezentă la Fontenoy lângă rege, ca marile favorite ale lui Ludovic al XIV-lea, care îl urmau în campania din Flandra (domnişoara de La Vallière, doamna de Montespan).

Poreclită imediat „prima târfă a Franţei”, deoarece regele îi şterge toate datoriile, Jeanne-Antoinette vede ridicându-se împotriva ei bigoţii şi personajele cele mai ilustre şi mai vechi ale curţii de la Versailles. Toţi se unesc împotriva ei, burgheză blajină şi mediocră: întâi regina şi unicul ei fiu, monseniorul Delfin. Poate îngrijorată în faţa acestui nou destin, mama frumoasei Jeanne-Antoinette moare în ziua de 24 decembrie, la numai 46 de ani, deşi ea însăşi îşi transformase fiica în femeie dezinhibată spre a face din ea amanta regelui: un limbaj foarte direct, fără perdea, care şochează curtea, dar îl seduce pe rege, o experienţă sexuală teoretică foarte aprofundată şi, vădit, remarcabil pusă în practică. De asemenea, o igienă impecabilă: ea introduce primul bideu la Versailles şi toaleta ei este „un fel de mare ceremonie” (d’Argenson), care durează câteva ore: prima baie cu spumă, spălatul pe dinţi cu o periuţă de argint, epilare cu o pensetă de epilat, curăţirea urechilor, coafura, pudrarea perucii, formarea cocului, fardare şi machiaj cu ceruză şi ruj, aluniţă falsă pe frunte sau pe obraz, parfumare cu apă de toaletă de Ungaria sau colonie, pudre parfumate de stânjenel sau de garoafe, apoi îmbrăcatul prelungit, care se

termină prin împodobirea cu panglici colorate şi dantele transparente…

La Paris, la Versailles, la curte, pamfletele împotriva ei se înmulţesc: „O burgheză neînsemnată/ Şi crescută deşucheată/ Îşi impune vrerea toată./ Din curte face-o coşmelie,/ Iar regelui i-e jenă, dar de dor/ Arde de-un foc mistuitor/ Şi face de ridicolu-i amor/ Întreg Parisul agasat să fie”. „Crescută deşucheată” de o mamă foarte nestatornică. Toţi contemporanii spun acest lucru. „O coşmelie”, adică o cloacă. Opinia publică consideră „ridicolă” această relaţie care ridică „o burgheză neînsemnată” mult peste condiţia ei iniţială. Este repede ironizat şi numele de „Pompadour”, a cărui primă silabă ar corespunde specialităţii ei sexuale[6*], după chiar mărturisirea regelui, se zice! E cântată în termeni dispreţuitori şi invidioşi: „Această târfă din popor/ Conduce-n văzul tuturor/ Cu mult tupeu şi sfidător./ Şi-mparte onoruri pentru bani./ În faţa-i toţi se ploconesc,/ Curtenii toţi se umilesc,/ Înghit sudalma, nu cârtesc,/ Şi sunt tot mai sărmani”.

Dar regele o copleşeşte cu daruri: castelul de la Crécy, cumpărat pentru ea cu 750 000 de livre în ziua de 21 mai 1746, apoi, în acelaşi an, şase hectare chiar în parcul castelului de la Versailles, unde Gabriel îi construieşte Ermitajul său. Urmează castelul de La Celle (1748), lângă Versailles (260 000 de livre). Apoi palatul Evreux din Paris (1753), actualul palat Elysée. Apoi castelul şi marchizatul de Menars şi domeniul de Nozieux (1760) pentru 880 000 de livre. Când un bărbat iubeşte cu adevărat, nimic nu e prea frumos, prea bine, prea luxos pentru cea pe care o iubeşte şi o doreşte, pe care o doreşte pentru că o iubeşte şi o iubeşte pentru că o doreşte…

Ca pe vremea când pamfletele numite *mazarinades* se dezlănţuiau contra lui Mazarin, acuzat (pe nedrept) că era amantul Anei de Austria, doamna de Pompadour, născută Poisson, trebuie să facă faţă pamfletelor îndreptate împotriva ei, numite *poissonnades*. Furioasă, obţine de altfel izgonirea de la curte a contelui de Maurepas, secretar de stat la marină, bănuit a fi autorul câtorva astfel de pamflete, nefiind în stare să suporte o ironie.

În anul acestei izgoniri (1749), suveranul îi acordă prin privilegiu regal favoritei sale, care se deghizează în fiecare zi, îndeplinindu-i toate fantasmele (în servitoare, în soldat, în

argat, în orientală…), dreptul de a ocupa apartamentul ducelui de Penthièvre, nepotul lui Ludovic al XIV-lea şi amiral al Franţei, la parterul castelului de la Versailles, în corpul central. Un apartament jinduit de fiicele iubite ale regelui, care îl cereau pentru ele! Astfel se poate constata marele ataşament al regelui faţă de amanta lui, care îl distra zi de zi: pe lângă plăcerile de alcov, ea organizează pentru regele care se plictiseşte un teatru (*Théâtre des Petits Cabinets*), unde se joacă opere, piese de Molière şi de Voltaire, se pun în scenă balete şi au loc concerte.

Din păcate, doamna de Pompadour nu are sănătatea unei marchize de Maintenon. Probleme ei ginecologice se înmulţesc după două avorturi în 1746 şi 1750. Are numai 29 de ani. În pofida folosirii de afrodiziace (celebra sa supă de trufe şi de ţelină stropită cu ceşti de ciocolată de culoarea ambrei) care „înfierbântă minţile şi pasiunile”, în pofida curelor de şampanie, „singurul vin care o lasă pe femeie frumoasă după ce-l bea”, zicea ea, în pofida cupelor de băut mulate după sânii ei, durerile sunt atât de mari, încât devine frigidă. În ciuda unor noi jocuri erotice, relaţia ei cu regele devine platonică, curând amicală, şi din sexuală se transformă în artistică.

Haremul din Parc-aux-cerfs

Ridicată la rangul de organizatoare neoficială a plăcerilor regelui, ea creşte numărul serbărilor, pieselor de teatru, micilor supeuri, proiectelor arhitecturale, se ocupă de amenajarea grădinilor, reuşind astfel, cu o inteligenţă redutabilă, să se menţină în poziţia de favorită oficială. Îl aprovizionează pe rege cu „amante tinere” pentru micile lui plăceri, adică amante neoficiale, deoarece nu sunt prezentate la curte, precum prinţesa de Robecq, amantă efemeră a regelui în 1749, la 20 de ani, o blondă drăguţă cu ochi albaştri şi sprâncene negre, viitoare amantă a ducelui de Choiseul, înainte de a muri prematur.

Doamna de Pompadour ajunge să-i ofere regelui, pentru amuzament, rude îndepărtate sau prin alianţă aduse din provinciile lor, „verişoarele” ei venite de la ţară, cum ar fi contesa de Choiseul-Beaupré, care nu are 20 de ani (1752) şi pe care bătrânii curteni o compară imediat cu domnişoara de Fontanges de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea. Pentru Choiseul, această tânără persoană care se fandoseşte întruna are „aerul unei femei întreţinute ieşite de mult în lume”. Ajunsă fără titlu în slujba prinţeselor, „frumoasă ca un înger, tandră, înţeleaptă, fidelă” (Dufort de Cheverny), a ajuns repede să fie prezentă la toate supeurile, la toate călătoriile, ceea ce l-a făcut pe d’Argenson să spună că doamna de Pompadour „s-ar putea să fie ea cea păcălită, oricât de pricepută ar fi în arta de a-l conduce pe monarh”.

Toţi „susţinătorii” doamnei de Choiseul-Beaupré (ducele de Richelieu, d’Argenson, doamna d’Estrades) trăiau cu îngrijorarea în suflet. În sfârşit, frumoasa a rămas singură cu regele. „După o aşteptare destul de lungă, doamna de Choiseul soseşte cu părul răvăşit şi hainele în dezordine, ceea ce era semnul triumfului ei. Doamna d’Estrades aleargă în întâmpinarea ei, cu braţele deschise, şi o întreabă dacă s-a făcut… «Da, s-a făcut», răspunde ea, «sunt iubită; e fericit, ea va părăsi îndată curtea; şi-a dat cuvântul[5]».”

Dar, abilă, doamna de Pompadour ştia să organizeze foarte bine plăcerile regelui, prezentându-i fete, femei, mai ales multe virgine, ca să-l cruţe de bolile sexuale. Cele de condiţie modestă sunt cazate la Parc-aux-cerfs, la Versailles, cartierul Saint-Louis de astăzi, de unde regele le ia ca să le acorde deseori o singură noapte. Mulţi dintre cei care aduceau fete, îndeosebi valeţii de cameră ai regelui, printre care şi fidelul Dominique-Guillaume Lebel, prim-valet al camerei regelui, îi recomandă atunci marchizei un mare număr de fete, care încep să formeze o adevărată reţea de prostituate clandestine; aceasta îi permite doamnei de Pompadour să domnească peste plăcerile monarhului. Fete galante, modiste, negustorese de panglici, peruchiere, mic-burgheze, „modele” ale pictorilor (Boucher) şi „midinete” constituie „fondul de rulment” al acelui Parc-aux-cerfs, format din diverse case achiziţionate de interpuşi pentru rege.

Parcul îşi trage numele de la un ocol în care erau ţinuţi cerbi pe vremea când Ludovic al XIII-lea venea să vâneze la Versailles. În urma extinderilor castelului, locul a fost urbanizat şi împărţit în loturi ca să poată adăposti un număr mare de oameni şi, pentru început, mulţi ofiţeri regali, cavaleri, judecători, magistraţi, intendenţi la aprovizionare, valeţi, grădinari, doica regelui, furieri, numeroşi meşteşugari, tâmplari, instalatori, muzicanţi pentru ceremoniile religioase şi pentru ceremoniile publice, precum şi mai mulţi cântăreţi din formaţia de muzică a regelui.

Catedrala Saint-Louis a fost construită acolo între 1743 şi 1754, cartierul numindu-se astăzi Saint-Louis. Contrar legendei, nu regele venea la Parc-aux-cerfs, ci fetele care locuiau acolo erau aduse la palat, iar mai multe dintre ele au avut copii cu regele[6].

De exemplu, în ziua de 1 aprilie 1753, marchizul d'Argenson scrie în *Jurnalul* lui: „Lebel a plecat în recunoaştere la Paris ca să neguţeze o nouă dezvirginare […]. S-a dus la o croitoreasă pe nume Fleuret care… are prăvălie pe strada Saint-Honoré".

Contele de Kaunitz, bun observator al curţii Franţei, înţelege bine jocul favoritei şi scrie cu perspicacitate: „O nouă pasiune ar avea prin ce să stârnească spaima marchizei", de unde această alegere a iubiţelelor. Uneori, doamnei de Pompadour îi şuieră glonţul pe la ureche. Îndeosebi din cauza contesei de Choiseul-Beaupré! D'Argenson scrie: „Lumea e convinsă că marchizei [de Pompadour] i se va cere să plece de la curte" (21 septembrie 1752). Are deja 31 de ani şi trecerea de care se bucură pe lângă rege pare să dispară. Dar nu se ţinuse cont de abilitatea ei, de prietenia cu Choiseul şi de destin. Tânăra Choiseul-Beaupré a murit în ziua de 2 iunie 1753, la 20 de ani, total discreditată din cauza unei imprudenţe: i-a dat scrisorile pe care le schimbase cu regele doamnei de Pompadour, care i-a putut dovedi astfel suveranului cât de periculoasă se putea dovedi această tânără persoană din cauza indiscreţiilor sale.

În ziua de 25 noiembrie 1755 (nu 1756, cum greşit scrie Michelet), printr-un interpus, a fost cumpărată pentru rege în Parc-aux-cerfs o „căsuţă", mai mult secretă decât ruşinoasă! De altfel, Ludovic a poreclit multe adolescente „Zdreanţă" sau „Scroafă" etc. Pe 6 ianuarie 1756, d'Argenson, după ce a vorbit

îndelung despre domnişoara Morfi, scrie: „Frumoasa are ordin să nu se arate în niciun oraş”… Şi adaugă: „Noua amantă a regelui se numeşte domnişoara Fouquet, fiica unei coafeze, drăguţă şi spirituală, care va putea foarte bine s-o alunge pe marchiza de Pompadour. *O mai pregătim* pentru Maiestatea Sa… pe doamna de Cambis, căsătorită de două luni. N-a vrut încă să consume căsătoria cu soţul ei, rezervând dezvirginarea pentru monarhul nostru, iar acest soţ se va întoarce pe domeniul lui”. În ziua de 20 februarie, d’Argenson scrie: „Regele se lasă în voia naturii şi încearcă să-şi recapete apetitul prin fetiţe noi-nouţe care îi sunt aduse de la Paris. Se făleşte că seduce fecioare de 15 ani. Acum câteva zile, i s-a adus o fetiţă de această vârstă, care abia dacă era îmbrăcată; a răcit ţinându-se după ea în pat şi jos din pat. Cu toate acestea, le face bine acestor fiinţe şi, chiar dacă se comportă ca un desfrânat, rămâne totuşi om cinstit… Domnul Lebel [este] marele lui furnizor”[7]. Pe 12 iunie, d’Argenson continuă: „Regele [are] în prezent un mic serai secret în cabinetele sale, format din trei midinete tinere şi drăguţe, domnişoara Fouquet, fiica unei coafeze, domnişoara Hénaut şi o a treia de aceeaşi provenienţă”. În ziua de 16 noiembrie 1756, continuă: „O curtezană frumoasă a venit acum câteva zile de la Paris la Versailles…[arătând] tabachere de aur, portrete ale regelui ornate cu pietre preţioase şi bijuterii din diamante de mare preţ, zicând şi dovedind că mergea la curte ca să servească plăcerilor persoanei sacre a Maiestăţii Sale. Lebel, valetul lui de cameră, pune nişte chirurgi pricepuţi să le controleze pe aceste dame înainte de a le înfăţişa monarhului”.

Fetele trebuie să fie frumoase şi să aibă spirit. În privinţa experienţei, fiind virgine, era mai greu. Astfel, doamna de Cambis doar a trecut prin patul regelui. „Bine făcută, dar nu prea drăguţă”, aşa că regele a găsit-o repede plictisitoare. A plecat cu 18 000 de livre dăruite de rege pentru nunta ei, celebrată în ziua de 18 noiembrie 1755 cu domnul de Cambis, plus 8 000 de livre pensie anuală dată de doamna de Pompadour, care avusese amabilitatea să-i ofere o cununie de 20 000 de livre în capela propriului castel Bellevue de la Meudon. Acoperită de marchiză cu diamante splendide, doamna de Cambis s-a dăruit apoi mai bucuroasă ducelui de

Lauzun, cavalerului de Coigny şi ducelui de Richmond (nepotul lui Carol al II-lea al Angliei) decât soţului ei mediocru.

Unele dintre „micile amante” s-au dovedit uneori mai periculoase decât vicontesa de Cambis. Când Anne Couppier de Romans[8], fiica unor burghezi modeşti, îi dăruieşte regelui un fiu (Louis-Aimé), în cursul unei relaţii destul de lungi (1760-1765), doamna de Pompadour tremură, căci Maiestatea Sa îl recunoaşte! Uşurare: nu-l legitimează însă. Şi doamna de Pompadour respiră uşurată, în timp ce Anne îşi continuă viaţa de femeie uşuratică, care va distruge până la urmă cariera ecleziastică a tânărului Boisgelin de Kerdu.

Frumoasele modele ale domnului Boucher

O nouă spaimă atunci când Marie-Louise O’Murphy de Boisfailly[9], tânără virgină în vârstă de 15 ani, numită de d’Argenson „fetiţă care servea ca model la Boucher”, îi dăruieşte regelui, la 16 ani, o fiică, Agathe-Louise, viitoare marchiză de La Tour du Pin… Este de ajuns să-i privim nudul ce emană un puternic erotism, realizat pe la 1725 de François Boucher, ca să înţelegem cât de îndreptăţite erau temerile doamnei de Pompadour… Hainele îi sunt sub ea. Peste fesele dolofane de culoarea sidefului cade o lumină indecentă, care le pune în valoare în mod remarcabil. Un nud licenţios. O poziţie deosebit de lascivă. O adevărată „odaliscă” foarte impudică într-o postură sugestivă.

A fost cântată sub numele de Cécile: „Zeiţa iubirii dacă vrea/ Mult să-i aduc prinos,/ De la Cécile a mea să ia/ Chipu-i arătos./ Penelul nu-i folositor,/ Căci curul ei e mic copil,/ Mult mai puţin ispititor/ Pe lângă curul lui Cécile./ Obiect superb şi preţios,/ Cécile, să nu gândeşti cumva/ Că al tău cur armonios/ S-o şterge-n

„O adevărată «odaliscă» foarte impudică într-o postură sugestivă.”

veci din mintea mea./ Şi de-ar fi să se rupă aţa,/Să mă lipsesc de-un trai fragil,/ Pe zei, aş vrea să-mi sfârşesc viaţa/ Călărind curul lui Cécile”.

Această nepoată a unui meşter pantofar irlandez şi susţinător al regelui Iacob al II-lea al Angliei, refugiat la Rouen, are o familie prea puţin recomandabilă, căutată uneori pentru furt sau prostituţie. Surorile lui Marie-Louise şi cumnata ei, toate patru prostituate, sunt recunoscute nu ca simple „femei galante”, ci ca „femei de desfrâu” de autorităţile poliţieneşti. Cele trei surori ale lui Marie-Louise se deplasează odată cu trupele în campania din Flandra şi sunt renumite pentru că „fac partide de amor”. Despre Marie-Louise, marchizul d’Argenson[10] notează în *Jurnalul* său la data de 1 aprilie 1735: „Regele are o amantă în toată regula… Face parte din tagma târfelor prin familie şi prin condiţie”. Casanova revendică descoperirea ei în *Povestea vieţii mele*: „Artistul iscusit [pictorul tabloului] îi desenase picioarele şi coapsele astfel încât ochiul nu putea dori

să vadă mai mult de-atâta. Am cerut să se scrie dedesubt *O-Morphi*, cuvânt care nu e homeric, dar e totuşi grecesc. Înseamnă «Frumoasă»”.

Inspectorul de poliţie Jean Meunier pare mai aproape de adevăr când scrie: „Se pretinde că micuţa Morfi, cea de-a patra soră şi ca urmare cea mai tânără, îi slujeşte drept model lui Boucher, pictor, că acesta a pictat-o goală şi i-a dat tabloul domnului de Vandières [fratele doamnei de Pompadour şi directorul clădirilor regelui]; înfăţişându-l regelui, [acesta] nu şi-a putut imagina că pictorul nu a făcut-o mult mai frumoasă, cere s-o vadă pe micuţa Morfi şi o găseşte şi mai bine decât în tablou”.

Între 1752 şi 1755, adică între 15 şi 18 ani, Marie-Louise a fost foarte constant amanta regelui. Ludovic avea atunci între 42 şi 45 de ani. Când rămâne însărcinată, regele, după cum îi era obiceiul, aduce în patul său altă tânără din Parc-aux-cerfs: doamna Véron de Séranne[11] a asigurat astfel interimatul până când Marie-Louise avea să nască.

În noiembrie 1755, Marie-Louise este totuşi alungată din casa ei din Parc-aux-cerfs în plină noapte: „I s-a cerut la ora patru dimineaţa să plece la Paris, unde a şi fost condusă: acolo, a primit ordinul să se căsătorească şi a trebuit să se supună”. Nunta a avut loc în ziua de 27 noiembrie 1755. Regele i-a oferit o dotă de 200 000 de livre şi i-a lăsat bijuteriile şi hainele scumpe. În 1759, Marie-Louise, la 22 de ani, rămasă văduvă după doi ani de căsătorie, a fost cu dibăcie recăsătorită cu un Le Normant din familia Le Normant d’Etioles şi a devenit astfel verişoara doamnei de Pompadour… După moartea marchizei, Ludovic al XV-lea pare să fi avut o nouă aventură cu Marie-Louise în martie 1767, care a dus la naşterea unei fete în ziua de 5 ianuarie 1768 şi la sume considerabile vărsate tinerei în 1771 şi 1772 (350 000 de livre).

După moartea fiicei sale (15 iunie 1754), în vârstă de 9 ani, apoi a tatălui ei (zece zile mai târziu), doamna de Pompadour, 33 de ani, numită doamnă de companie a reginei (1756), apoi ducesă de Menars (1763), întreţine relaţii foarte bune cu regina şi cu unii miniştri (cardinalul de Bernis, ducele de Choiseul), dar, măcinată de tuberculoză, se stinge la 43 de ani în marile ei

apartamente, reci şi umede, regretând micul ei apartament din primii cinci ani, mai uşor de încălzit.

După ce preotul a uns-o cu sfântul mir, ea l-a reţinut când acesta dădea să plece şi i-a zis încetişor: „Încă un moment, părinte, vom pleca împreună”. Ultimul privilegiu: a murit la Versailles în ziua de 15 aprilie 1764, deşi un curtean nu putea să moară acolo unde locuia regele. Slujba funebră a avut loc la biserica Notre-Dame din Versailles. A fost înhumată în mănăstirea capucinelor din Paris. Convoiul s-a pus în mişcare pe ploaie. „Marchiza nu va avea timp frumos pentru această călătorie”, a conchis Ludovic al XV-lea. A privit cum trecea convoiul: „Acesta e singurul omagiu pe care am putut să i-l aduc”. Cele şapte cufere cu hainele defunctei au părăsit puţin după aceea castelul. S-a gândit oare regele o clipă la căpşunile pe care îi plăcea atât de mult să le savureze de pe sânii ei goi?

Poporul n-a prea fost impresionat: „Ani douăzeci la număr curată-a fost ca-n faşă,/ Vreo cinşpe a fost curvă/ Şi alţi şapte codoaşă”. Şi, de Crăciun, oamenii din Paris cântă pe străzi: „Rămas fără favorită,/ Ludovic al nostru, bun creştin,/ S-a dus cu marea lui suită/ Să se roage la pruncul divin./ Dă-mi, Doamne, o frumoasă domniţă,/ Pompadoura mi-a lăsat patul gol./ Răspuns-a Isus făr’ de-ocol:/ «Nu văd aici decât o măgăriţă»”. Cât priveşte soţul văduv, acesta a putut în sfârşit să se căsătorească cu dansatoarea cu care trăia.

A fost iubită de rege doamna de Pompadour? Adélaïde de Bullioud, contesă de Séran, i-a pus într-o zi întrebarea suveranului. Marmontel scrie: „I-a vorbit… într-o zi despre amantele lui şi l-a întrebat dacă fusese vreodată îndrăgostit cu adevărat. El a răspuns că fusese îndrăgostit de doamna de Châteauroux. «Şi de doamna de Pompadour?» «Nu», a răspuns el. «N-am iubit-o niciodată.» «Aţi păstrat-o totuşi cât a trăit.» «Da, pentru că dacă aş fi alungat-o ar fi însemnat să-i aduc moartea»”.

Cu patru ani înainte de decesul acesteia, regele a lăsat-o însărcinată şi pe sora vitregă nelegitimă a amiralului d’Estaing, Lucie Madeleine d’Estaing[12], în vârstă de 17 ani. Tânăra rebelă îşi ia numele de „Lucie-Cetăţeana” când ajunge în patul regelui în 1760, exact când suveranul împlineşte 50 de ani. „Mica amantă” a fost mai ales o „intermitentă” a spectacolului, dar i-a

dăruit regelui două fete, una în 1761 şi a doua în 1763, declarate în actele de botez fiice „ale lui Lucie-Cetăţeana şi ale lui Louis-Auguste” şi recunoscute prin scrisori-patente ale regelui în 1774, odată cu acordarea unui capital de 223 000 de livre, care asigura o rentă anuală de 24 300 de livre.

Lucie d’Estaing l-a împărţit pe rege cu viitoarea marchiză de Montmélas, deja în vârstă de 23 de ani în 1759, când şi-a început relaţia cu suveranul, relaţie din care s-a născut o fiică în ziua de 20 mai 1760, apoi alta în 1762: şi ele au avut dreptul la un capital „statutar” de 223 000 de livre, care le asigura acelaşi venit anual.

În anii 1760, regele a adus-o în patul lui şi pe doamna Mars[13], o marsilieză foarte frumoasă. Societară a Comediei Franceze (1778-1781), actriţă de o mare frumuseţe, ea s-a dăruit regelui când a împlinit 20 de ani, în 1768. Apoi, suveranul a avut o altă scurtă aventură în 1760 cu doamna Filleul, născută Irène du Buisson de Longpré, tânără uşuratică din Parc-aux-cerfs, care mai fusese amanta lui cu zece ani înainte. Marmontel salută moartea ei în 1767: „Vedea viaţa şi lumea ca pe un joc pe care se amuza să-l joace şi pe care trebuia, când se ivea prilejul, să ştii să-l joci tu însuţi”. Epicuriană, a încercat s-o împingă pe contesa de Séran în patul regelui. Cum aceasta din urmă voia întâi să se îndrăgostească, ea i-a replicat: „O să primeşti averi, iar în schimb n-ai altceva de făcut decât să te bucuri de plăcere”.

Plăcerea. Este rostit marele cuvânt. Acel Versailles al lui Ludovic al XIV-lea, cu toată existenţa doamnelor de La Vallière, de Montespan şi de Maintenon, evocă grandoarea inerentă suveranului. Cel al lui Ludovic al XV-lea, după desfrâul Regentului, evocă plăcerea; plăcerea regelui, plăcerea contemporanilor amatori de lecturi şi de romane erotice, de povestiri pornografice (*La Philosophie des dames*, *Thérèse philosophe*), de lanterne magice proiectând transparenţe lubrice, falusuri de fildeş sau de lemn de cedru, uneori sculptate cu chipul bărbatului drag şi… absent, miniaturi deocheate, reproduceri deşucheate. Bideurile (foarte rare), căzile (acoperite cu pânză în interior) dovedesc interesul tot mai mare faţă de corp, de igienă, de explorarea tot mai amplă a corpului celuilalt. În această a doua jumătate a secolului al XVIII-lea am descoperit un slogan interesant care va deveni al

lui mai 1968: „Faceţi dragoste, nu război”. Celor 54 de ani de războaie ai lui Ludovic al XIV-lea (în 72 de ani de domnie) le urmează cei 11 ani de războaie ai domniei lui Ludovic al XV-lea (lungă de 59 de ani). Scipion de Castries, tânăr ofiţer, rudă a ministrului Marinei cu acelaşi nume, scrie atunci: „E mai bine să faci dragoste decât să duci războaie!”. La mijlocul secolului al XVIII-lea, libertinajul elitelor, cel al lui Ninon de L'Enclos şi al lui Saint-Evremond, se extinde în multe alte straturi ale societăţii şi amestecul social se accelerează.

Exuberanta du Barry

În acest moment, îşi face apariţia la Versailles şi în viaţa regelui Jeanne Bécu, contesă du Barry, ultima favorită a lui Ludovic al XV-lea. Doamna de Pompadour era nepoată de „măcelar”. Du Barry este strănepoata unui grataragiu! Secolului îi place carnea! O spunea doamna Palatinatului. Iar doamna du Barry este şi nepoata unui negustor de vin. Să mănânci, să bei, să iubeşti devin cuvintele de căpetenie în privinţa plăcerilor momentului. Acest bunic al contesei a devenit bucătarul unei foste amante a lui Ludovic al XIV-lea (Isabelle de Ludres)! Plăceri. Plăceri ale mesei, unite cu plăcerile aşternutului. Regentul a servit ca punte de legătură între mâncăii şi beţivii salonului lui Scarron la mijlocul secolului al XVIII-lea. Şi în casa ei – Isabelle de Ludres – s-a născut Jeanne, în castelul din Vaucouleurs, în Lorraine. Mâna destinului! Destin ironic, de altfel, căci Vaucouleurs este patria Ioanei d'Arc, „mătuşă” îndepărtată a doamnei du Barry, cel puţin aşa spune aceasta din urmă în *Memorii*! Rude! Fecioara din Orléans şi târfa regelui, ghilotinată în 1794 pentru că se culcase cu un rege care murise de 20 de ani. Destin nedrept. Destin cumplit, crud.

Mama ei, Anne Bécu, croitoreasă foarte drăguţă şi femeie uşuratică (la fel ca mama doamnei de Pompadour sau mama şi mătuşile lui Gabrielle d'Estrées), cameristă a contesei, pare s-o

fi avut cu fratele Ange, călugăr franciscan de familie bună (Jean-Jacques-Baptiste Gomard de Vaubernier), care a binecuvântat căsătoria lui Jeanne, în 1768, cu Guillaume du Barry. Jeanne Bécu a semnat toată viaţa „Jeanne de Vaubernier”, ceea ce pare să arate clar că era fiica acelui uşuratic om al Bisericii.

Copilă, Jeanne Bécu a trăit în contact cu amanţii mamei sale (la fel ca doamna de Pompadour), un secretar de finanţe, apoi bancherul Billard du Monceaux, apoi un servitor, Nicolas Rançon, care a luat-o de nevastă în 1749, când şi ea devenise bucătăreasă. Bancherul îl va face pe Nicolas magazioner militar în Corsica.

După ce părăseşte mănăstirea la 15 ani şi este câteva luni întreţinuta unui frizer (jupânul Lametz), pe care îl va ruina, Jeanne ajunge servitoare la castelul din La Courneuve, la doamna de Delay de Lagarde. O servitoare ciudată. Ştie să scrie şi să citească, se pricepe la muzică, la dans, desenează şi brodează puţin, ştie o brumă de aritmetică, este interesată de istorie mai mult decât de religie.

Sub numele de Jeanne Bécu de Cantigny, mic domeniu moştenit de la prima soţie a bunicului ei, Jeanne iese repede în evidenţă prin purtări şi frumuseţe. Devenită vânzătoare de modă într-o prăvălie de pe strada Neuve-des-Petits-Champs numită *À la Toilette*, transformată în demimondenă, Jeanne începe să frecventeze saloanele pariziene. Acolo, devine amanta contelui Jean-Baptiste du Barry, zis „Stricatul”, un nobil în vârstă de 40 de ani. Ea are doar 19. Mareşalul de Richelieu o prezintă regelui în primăvara anului 1768, prin intermediul lui Lebel, prim-valet al Maiestăţii Sale.

Doamna du Barry povesteşte chiar ea: „Conform celor convenite cu Lebel, eram înfofolită în caleaşca mea cea mare. Trăsura mergea. Ajungem la Versailles. Aveam acolo de o lună o locuinţă… După un moment de odihnă sau de aşteptare, ne-am dus pe jos la Lebel… Intrând în castel:

— Iată-te acasă, mi-a zis contele…

Am bătut în chip misterios la o uşă… A apărut Lebel… Lebel… m-a condus în încăperea din spate a unui cabinet, unde am găsit câteva femei pregătite să-mi facă toaleta. M-am lăsat în voia lor. Au făcut adevărate minuni. M-au spălat după moda

orientală, m-au coafat, m-au înzorzonat şi am ieşit din mâinile lor fermecătoare ca o odaliscă. Lebel, văzându-mă, s-a dat doi paşi înapoi.

— Eşti noul soare care va răsări la Versailles, mi-a zis el.

— Bine, am răspuns eu, zâmbind, dar, înainte să răsar, trebuie să merg la culcare.

A intrat contele; mi-a lăudat şi el frumuseţea. Ne-am dus la convivi, în sala unde ne aşteptau. Eram condusă de Lebel şi urmată de contele Jean… [Îl întâlneşte aşadar] pe Ludovic al XV-lea, regele Franţei şi, în ziua aceea, baron de Gonesse… Întreaga lui purtare era a unui om căruia nu-i pasă de părerea celorlalţi… Îndată ce Lebel m-a poftit înăuntru, a fost chemat şi ne-a părăsit… Regele s-a apropiat de mine. Strălucirea vicioasă din ochii lui, totul m-a liniştit… Regele… s-a purtat cu mine într-un mod îmbătător… Niciodată o pasiune nu s-a aprins atât de repede. Încă nu ajunsesem la masă şi mă şi adora… Francheţea şi exuberanţa mea îl încântau pe rege. Ştiam că-i plăcea exprimarea indecentă şi l-am servit după pofta inimii… Baronul de Gonesse… îmi vorbea cu o vioiciune neobişnuită… Lipsa tinereţii [regele are 58 de ani, ea are 25] era compensată prin graţie… În fine, Lebel şi-a făcut apariţia şi mi-a făcut semn să mă ridic… Lebel m-a condus într-un apartament vecin…

— Doamna contesă fiind prea obosită, după cum presupun, va dormi în noaptea aceasta la castel…

Am înţeles, după aceste cuvinte, că plăcusem… Trec sub tăcere unele detalii… Pana mi-e mai pudică decât urechile şi gura… A doua zi, când am rămas singură, Lebel a intrat în cameră, s-a prosternat în faţa patului meu şi mi-a zis:

— Sunteţi regină aici. Nu numai că, părăsindu-vă, nu mi-a făcut semnul convenit de dezgust, ci, mai mult, mi s-a spus că sunteţi adorabilă *şi că pentru prima dată a învăţat să cunoască plăcerea.* În fine, am primit poruncă să nu vă dau această casetă cu ce conţine ea… O mizerie. Cinci sute de ludovici şi o bijuterie din smaralde care valorează tot atât. Cu suma asta se plăteşte o aventură de-o noapte şi s-a considerat că era nedemnă de dumneavoastră.

— Vrea aşadar să mă revadă?

— Mâine seară, dacă n-aveţi nimic împotrivă.

— Sunt la ordinele lui…

Am fost lăsată să plec. Nu ajunsesem nici măcar de o oră [la Paris] când am primit din partea Maiestăţii Sale o agrafă din diamante de toată splendoarea, valorând cel puţin 60 000 de livre, şi un bilet de casierie pentru o sumă de 200 000 livre... *Ni se părea [contelui Jean] şi mie că o avere bazată pe plăcere era una asigurată pentru totdeauna...*”.

Aducând-o pe Jeanne în patul regelui, ducele de Richelieu a reuşit să limiteze influenţa lui Choiseul, care voia s-o impună pe sora lui, ducesa de Gramont. Fiind văduv (regina murise în iunie 1768), regele voia s-o facă pe Jeanne amanta lui oficială, aşa că a trebuit să fie căsătorită cu Guillaume du Barry, fratele cel mic al contelui, în schimbul a 5 000 de livre. Contesă du Barry, Jeanne a fost prezentată la curte, în ziua de 22 aprilie 1769, de bătrâna contesă de Béarn, care a acceptat s-o facă după ce regele s-a învoit să-i achite datoriile. Plăcută de întregul său anturaj, tânăra contesă du Barry i-a adresat prin curier două sărutări lui Voltaire, care i-a răspuns: „Cum, două sărutări îmi trimiţi mie?/ Ce paşaport pentru plecare!/ Unui-i de-ajuns, frumoasă Egerie,/ Căci primu-ar fi destul să mă omoare”. Agreabila Jeanne îl îndoapă pe rege cu afrodiziace renumite: rinichi şi creste de cocoş în vin roşu!

Pidansat de Mairobert a publicat atunci nişte *Memorii secrete* care au provocat multe atacuri la adresa doamnei du Barry. Satirele pornografice, cântecele deşucheate[14] şi pamfletele injurioase s-au înmulţit: *L’Apothéose du roi Pétaud. L’Apprentissage d’une fille de modes*. Deoarece doamna du Barry era dispreţuită de Maria Antoaneta, de fiicele regelui şi de clanul Choiseul, regele s-a văzut nevoit să-l înlocuiască pe Choiseul cu ducele d’Aiguillon (1771). În acelaşi an, casa de la Parc-aux-cerfs, de pe strada Saint-Médéric, a fost revândută[15]. Se zice că ea ar fi adăpostit, în 16 ani, aproape 100 de fete, care au dat naştere la opt bastarzi ce au primit pensii din banii regelui.

O BATŞEBA LA BAIE

Toţi se-ntrebau, văzând aşa splendoare,
De eşti femeie sau eşti zeitate,
Dar frumuseţea-ţi rară nu se poate
Să fie a unei simple muritoare.

Secolul lui Ludovic al XV-lea, epocă galantă, epocă rococo, a lui Fragonard, Watteau, Boucher, este bogat în culori pastel şi trandafiri. Motivul floral predomină în decoraţiunea interioară, pe pălăriile doamnelor, în tablourile maeştrilor, până şi în desenele de pe porţelanurile fine de Sèvres ieşite din manufactura creată de doamna de Pompadour; şi tot ea a lansat moda trandafirilor: roşii ca pasiunea, albi ca inocenţa, galbeni ca înşelăciunea. Şi toată lumea ştie că domnia lui Ludovic al XV-lea s-a derulat sub semnul frivolităţii inimii şi al risipirii moravurilor.

Suntem foarte departe de vremea trubadurilor şi a iubirii caste şi curteneşti; foarte departe de Regele Soare, care se străduia – cel puţin în tinereţe – să-şi cruţe soţia şi mama de aventurile lui amoroase şi a ajuns, la un moment dat, să o alunge – pentru scurt timp, e adevărat – pe doamna de Montespan de la Versailles, ca gest de pocăinţă.

La mijlocul secolului al XVIII-lea, lucrurile stau cu totul altfel, corpul uman se află acum în centrul tuturor preocupărilor: ştiinţifice, artistice, igienice, individuale. Prin splendidele nuduri lascive şi senzuale ale lui François Boucher sau ale lui Pierre-Antoine Baudouin ori prin scrisori, scrieri, poeme, frumuseţea şi voluptatea domină acum spiritele şi artele.

Şi dacă există o femeie în stare să întruchipeze această epocă, una singură a cărei viaţă şi al cărei chip ar cuprinde, numai ele, toate valorile estetice (mai mult decât morale) ale epocii lui Ludovic al XV-lea, aceasta ar fi probabil contesa du Barry. Frumuseţea ei luminoasă, împodobită de graţie, şi dezinvoltura ei se impun ca vitrina domniei. Nepăsarea ei pare să se potrivească perfect cu calmul de care se bucură regatul înaintea furtunii revoluţionare din ultimii ani ai bătrânului rege.

Doamna du Barry era o femeie independentă, o *adevărată* femeie liberă, pentru că nu avea nimic de ascuns: meseria iniţială, originea de copil din flori, totul era cunoscut de toţi şi dispreţuit de cei mai mulţi, nu şi de rege. Dar ea făcea abstracţie de dispreţul celorlalţi şi, recunoscătoare Destinului, îi mulţumea pentru acest adevărat dar „regesc” căzut din cer; generoasă şi fericită, ierta toate acele limbi bârfitoare, limbi de vipere, invidioase şi meschine. Se ştia superioară celorlalţi prin frumuseţe, graţie, ţinută, înfăţişare, râs, fantezie; dar fără aroganţă, fără îngâmfare, fără altă dorinţă decât aceea de a fi mereu iubită de regele ei. Nu se amesteca în treburile politice; nu cerea nimănui s-o ridice în slăvi ca să-l influenţeze pe monarh în vreo alegere, aşa cum făcea doamna de Pompadour. Nu cerşea nimic, nici bijuterii, nici castele, căci tot ce i se întâmplase îi depăşea deja cu mult visurile de copil şi speranţele de adolescentă. Singurul lucru care o făcea să intervină pe lângă rege era nedreptatea. De multe ori a solicitat mila regală pentru un condamnat la moarte; a protejat multe persoane din „poporul ei” şi cu siguranţă că ar fi făcut-o şi dacă ar fi ştiut că nimeni nu va face vreun gest, într-o zi, ca s-o salveze de ghilotină. Destin cu atât mai ciudat cu cât cântecele burleşti care se auzeau pe Pont-Neuf păreau să-i prezică o soartă stranie şi foarte tristă:

Moare îndată.
E pe lumea ailaltă.
Să-i cântăm de moarte, ah! ah! a!
Întristaţi să fim,
Grabnic să venim

Şi toţi să jelim
Nurii ce-i avea.
Pentru clopotul de-nmormântare,
Să-i dăm saboţii, la fiecare,
Batiste de prin buzunare,
Pantofi şi ciorapi, şi i-am mai da
Surorii Javotte, fată fină,
Coşul ei de gospodină
Şi haina de baligă plină
Până moartea s-o ia.
Pleoapele de-a-nchis,
Cu viaţa s-a zis;
Fără văl şi sicriu i-a fost scris.
Şi-au băgat-o-n pământ, ah! ah! a!
Biata oropsită,
Va dormi tihnită
De scaunul ei văduvită,
Şi de pat, şi de sofa[16].

Doamna du Barry rămâne pentru totdeauna întruchiparea exuberanţei şi a bunei dispoziţii. Veşmintele ei erau la fel de uşoare şi de frivole ca şi vorbele. Regelui îi plăceau la nebunie rochiile ei creole, care lăsau să i se întrezărească braţele graţioase sau cădeau în aşa fel încât dădeau la iveală un umăr rotund şi frumos. Aceste rochii-capoate de muselină albă erau legate în talie cu un cordon. Îmbrăcată în aceste rochii, doamna du Barry semăna cu fiinţele diafane din pânzele lui Watteau, jumătate femei, jumătate nimfe, sprintene şi seducătoare. Evident, aceste dezabieuri creole erau ornate cu trandafiri. Trandafiri peste tot: în vaze, ca şi în căzile ei. În tablouri, ca şi în spaţiul dintre ferestre.

Doamnei du Barry îi plăceau la nebunie băile şi tratamentele orientale de înfrumuseţare. Avea îndeosebi obiceiul să facă băi cu lapte de măgăriţă, cu miere şi câteva picături de uleiuri esenţiale. A descoperit această plăcere când a venit pentru prima dată la Versailles. Înainte de a fi primită de rege, fiecare fată era pregătită cu mare grijă câteva ore. Jeanne a fost surprinsă şi chiar jenată când Ludovic al XV-lea a vrut să asiste la aceste pregătiri corporale înainte de a doua lor întrevedere! Nu exista fotoliu în încăpere şi regele a fost nevoit să stea în picioare în timpul întregii „ceremonii”. Uitând complet de etichetă şi neţinând seama de propria maiestate regală, Ludovic s-a sprijinit nonşalant de perete, ca bărbat, nu ca rege, şi şi-a urmărit cu pasiune frumoasa care era îmbăiată, ca şi cum n-ar fi fost o simplă procedură igienică, ci o adevărată naştere a lui Venus ieşind din valuri.

Acest rege puternic, stăpânul celui mai puternic regat din toată Europa, nu mai era decât un bărbat ce părea incredul, ca şi cum i s-ar fi părut imposibil, lui, s-o poată regăsi pe cea care părea o divinitate în patul lui, după câteva momente. Două maure îi ungeau lent cu ulei trupul voluptuos, cu ambele mâini. Părul viitoarei contese era prins deasupra cefei şi această coafură improvizată i s-a părut regelui cea mai frumoasă dintre toate cele pe care obişnuia să le vadă la curte.

Femeile au sfârşit preparativele cu o baie de spumă şi au desprins brusc părul bogat al tinerei. Ludovic a rămas parcă împietrit de frumuseţea păgână,

incandescentă şi aproape insolentă a micii modiste. Buclele blonde cu reflexe cenuşii i s-au revărsat pe spate şi pe piept. Femeile se pregăteau să continue toaleta, să perie şi să pieptene acel păr rebel şi să facă o coafură sofisticată, pudrată şi demnă de rege, dar el le-a rugat să lase acea splendoare naturală fără niciun artificiu, ca Eva, ca prima dintre femeile seducătoare, în paradis ca şi pe pământ, şi cea mai fermecătoare, ca prima iubire…

„Doamnei du Barry îi plăceau la nebunie băile şi tratamentele orientale de înfrumuseţare."

De acum înainte, regele s-a delectat privind-o pe Batşeba sa la baie. Uneori, le spunea femeilor să plece şi îi ungea chiar el trupul cald şi umed cu ulei. Asta îi dădea o plăcere de nedescris, pentru că era încântat să pipăie formele seducătoare ale tinerei sale amante. Îi plăcea s-o atingă, s-o mângâie, s-o frământe.

— Tu nu eşti regele, îl tutuia doamna du Barry. Te comporţi ca un simplu muritor.

Tot timpul cu zâmbetul pe buze, era singura persoană din lume care îl tutuia pe regele Franţei.

— Lasă-mă, te rog, să uit cine sunt. Ştii atât de bine s-o faci…

— Într-o zi, o să-mi scriu memoriile. Din păcate, n-am să pot să dezvălui că mi se face pielea ca de găină când mâna ta cu ulei alunecă înăuntrul coapselor mele. Cred că pana mea e mai castă decât limba.

— Limba ta e cea mai dulce din lume.
Regele a sărutat-o pe contesă.
— O, da, ce-ţi mai place limba mea de viperă! a exclamat doamna du Barry, râzând. Îţi plac la nebunie povestioarele deocheate pe care ţi le spun în fiecare zi. Plătesc cu bani grei poliţia mea secretă ca să te pot distra zilnic cu istorioare de adulter. Dar tu ce ai scrie în memoriile tale?
— Ştii, eu sunt un scriitor foarte mediocru…
— Ce-o să spui despre femeile tale? Care avea fundul cel mai frumos?
— Marie Louise O'Murphy, asta e sigur. Formele ei mă scoteau din minţi! Ce amintire fierbinte! Nu avea nici pic de pudoare, nici în atitudini, nici în gesturi! Dar, Dumnezeule mare, cât era de plictisitoare!
— Cine avea sânii cei mai frumoşi?
— Poate Anne Couppier, domnişoara de Romans… Înaltă, zveltă, cu sâni superbi. Chiar şi marchiza era sedusă de imaginea Annei dând să sugă pruncului ei…
— Şi doamna de Pompadour?
— O, ea, săraca, era o femeie excepţională! Excepţională în toate! Chiar dacă am spus uneori că n-o iubeam, nu eram chiar sincer. Am fost îndrăgostit nebuneşte de ea, dar numai la început, şi în amintirea acestei iubiri i-am permis să trăiască aici, la Versailles, în castelul meu, până la moarte…
— Dar eu, eu?
— Tu eşti totul pentru mine! Eşti întruchiparea frumuseţii! Nu poţi fi comparată cu nimeni, cu nicio altă femeie!
Ce-ar mai fi putut adăuga regele? Cum putea exprima un simplu muritor adoraţia pe care o avea faţă de această zeiţă a frumuseţii? Putea găsi oare alte cuvinte ca să exprime ce simţea în sufletul lui? Există lucruri care nu se spun; există lucruri care se trăiesc; există lucruri care se dăruiesc sau care sunt acceptate; iar raţiunea seacă sau logica rece nu pot decât să le distrugă magia.
Anturajul regelui îl ştia pierdut. Ce era Jeanne pentru el? Toată viaţa văzuse, cunoscuse, consumase femei frumoase. Sigur, această tânără era splendidă, dar noi chipuri încântătoare, noi corpuri seducătoare, noi ochi scăpărători se înfăţişau de sute şi sute de ori regelui, niciodată mulţumit. Regelui îi era prezentată în fiecare noapte o tânără nouă şi proaspătă din tristul Parc-aux-cerfs şi, în fiecare dimineaţă, trebuia să i se caute alta. Puţine erau tinerele frumuseţi virgine care îl vedeau pe rege de două ori…
Cel mai mic gest al lui Jeanne du Barry, cea mai anodină dintre activităţile ei cotidiene degaja o senzualitate nebună. Deseori, se comporta cu Ludovic vulgar, provocator, pentru că, bună psiholoagă, înţelesese repede ce-i plăcea regelui, sătul de ceremonii, de convenţiile impuse de viaţa publică şi de „meseria” de rege.
Totuşi, când Jeanne se lăsa prinsă de lectură sau cânta cu vocea ei frumoasă de operă, Ludovic citea atunci altceva pe faţa ei luminată. Era graţia ei, graţia naturală, aceea care nu depinde nici de familia în care te naşti, nici de educaţie, nici de ce-ai trăit. Dumnezeu distribuie – de sus – graţia, ca şi talentul, rar şi cu mare grijă, cu o zgârcenie măsurată. Frumuseţea nu poate fi vulgară; graţia nu poate fi comună.
Mâna regelui mângâia pielea netedă şi parfumată a superbei sale amante. Acest bărbat care îmbătrânea se întreba atunci cum era posibil ca o frumuseţe atât de fatală ca a lui Jeanne să poată inspira seninătate, nu frământări. Şi totuşi, tânăra

lui amantă avea acest dar magic şi rar de a alunga gândurile triste ale regelui, deseori angoasat şi de obicei melancolic. Celelalte tinere pe care le primea în număr foarte mare îl făceau să uite de toate doar cât corpul îşi redobândea animalitatea originară; dar, îndată ce bărbatul se simţea satisfăcut, obişnuitele incertitudini şi tulburări ale sufletului îl cuprindeau şi mai mult pe rege. Această expresie de plictiseală, de lehamite şi de durere sufletească a fost probabil interpretată de valeţi ca un semn definitiv de dezgust faţă de fata care părăsea patul regelui. Dar pentru Jeanne, din prima zi, din prima dimineaţă, „regele n-a arătat nici măcar un semn obişnuit de dezgust”. Dimpotrivă, a dorit s-o revadă. Apoi, s-o păstreze…

Jeanne l-a prins de gât pe Ludovic şi şi-a apropiat capul de al lui; săruta faţa bărbatului care îi oferea mai multă atenţie, iubire şi respect decât oricare altul înaintea lui.

Tânăra femeie îşi zicea că nu putea să-i mulţumească decât oferindu-i tinereţea şi corpul ei, în timp ce regele în vârstă îşi căuta liniştea sufletului.

Exuberanţa lui Jeanne i-a adus lui Ludovic acea stare de bine şi de seninătate. Lângă ea, savura viaţa; în braţele ei, uita de lume; în prezenţa ei, durerile ascunse şi rănile prost îngrijite se calmau: chipurile oamenilor iubiţi care îl părăsiseră înainte de vreme (copiii, soţia, doamna de Pompadour) nu-l mai obsedau. Această Circe seducătoare nu avea nevoie nici de leacuri puternice, nici de plante medicinale pentru ca regele să uite de toate alături ea.

Ludovic o iubea pe contesa du Barry, o iubea cu înflăcărare şi tandreţe, aşa cum iubim prima şi… ultima dată.

Doamna du Barry, făcându-l să descopere plăcerea pe rege, atunci în vârstă de 58 de ani, a rămas amanta acestuia până la moartea lui. În pofida percepţiei negative asupra personajului, *Memoriile* sale, scrise într-un stil alert, plin de viaţă şi de entuziasm, sunt deosebit de emoţionante şi dovedesc totodată feminitatea şi sensibilitatea puterii sentimentelor sale pentru un bărbat care era mai în vârstă decât ea cu 33 de ani. Pe scurt, aceste pagini scrise minunat arată că iubirea nu are vârstă şi că niciodată nu e prea târziu ca să iubeşti.

1* „Fântâna rece” (n.tr.).

2* „Doamna Ultimă”. Fiicele lui Ludovic al XV-lea purtau titlul de Madame (n.tr.).

3* *Maîtresse* („stăpână”) înseamnă şi „amantă” (n.tr.).

4* Cartier din Versailles în timpul lui Ludovic al XV-lea (n.tr.).

5* Furnizor de carne pentru Hôtel des Invalides (n.tr.).

6* Aluzie la *pomper*, care, în argou, înseamnă a face o felaţie (n.tr.).

10

Un castel vechi pentru un rege tânăr şi impotent

În 1774, Versailles era castelul care adăpostise iubirea lui Ludovic al XIV-lea cu domnişoara de La Vallière în urmă cu mai bine de un secol. Astăzi, locatarii lui cei mai prestigioşi odihnesc amândoi în bazilica din Saint-Denis. Ludovic al XIV-lea, din 1715. Strănepotul lui, Ludovic al XV-lea, din luna mai. Acestuia i-a urmat la tron Ludovic al XVI-lea, nepotul lui, în vârstă de 19 ani. Castelul, început pe timpul lui Ludovic al XIII-lea, are 150 de ani. Dar vechiul castel este încă frumos şi seducător, în timp ce tânărul rege este stângaci şi gras. Lent în gesturi şi vorbire, greoi la trup şi la minte, plăcându-i să doarmă mult, Ludovic al XVI-lea, spre deosebire de Henric al IV-lea, de Ludovic al XV-lea şi de fratele lui cel mic, contele d'Artois, e foarte puţin înclinat spre sex.

Ludovic al XVI-lea, pe atunci Delfin de Viennois, s-a căsătorit cu Maria Antoaneta, arhiducesă de Austria, în ziua de 16 mai 1770. Văduv, Ludovic al XV-lea dorise s-o ia el de soţie înainte de a se gândi să i-o dea nepotului său. Păcat. Arhiducesa ar fi avut alt destin şi o viaţă sexuală mai precoce şi probabil mai reuşită.

Şapte ani foarte lungi

În seara căsătoriei, Louis-Auguste, viitorul Ludovic al XVI-lea, se îndoapă ca de obicei. „Nu-ţi încărca prea mult stomacul în noaptea asta!”, îi porunceşte Ludovic al XV-lea, bunic binevoitor în vârstă de 60 de ani, foarte priceput în arta de a face dragoste, dacă nu de a iubi. Iar Louis-Auguste îi răspunde bunicului descumpănit: „Păi de ce? Dorm întotdeauna mai bine după ce am cinat cum se cuvine!”.

Noaptea a fost nefericită pentru amândoi tinereii de 16 ani. Cuplul a avut un somn profund, agitat, neliniştit, poate dezamăgit. Dimineaţă, Louis-Auguste se îmbracă în grabă şi pleacă la vânătoare! Cei de la curte îl spionează. „Se spunea că dormise foarte bine”, notează ducesa de Northumberland. Dar speră să nu fi fost aşa: „Delfinul căsca foarte des”, dovadă că tânărul cuplu nu adormise imediat. Ce-au făcut? În *Jurnalul* său, la data din seara nunţii, Louis-Auguste scrie aşa cum va scrie şi în ziua de 14 iulie 1789: „Nimic”. Dar, la drept vorbind, era vorba mai ales de un *Jurnal de vânătoare*.

Spre deosebire de Ludovic al XV-lea, căsătorit la 15 ani cu poloneza Maria, de 23 de ani, onorată de mai multe ori pe noapte începând din noaptea nunţii, Louis-Auguste se întoarce în apartamentul lui de Delfin celibatar încă din a doua noapte, cea a zilei de 17 mai! Regele, mare amator de adolescente virgine de 14-15 ani, nu poate decât să se întristeze văzând că acest „bătrân” cuplu de 16 ani doarme separat! Regele nu înţelege. În pofida vârstei sale, tinerele lui cuceriri încă ies din camera lui epuizate şi cu părul ciufulit. Toată lumea de la curte îşi aminteşte de doamna de Mailly ieşind de la prima „întrevedere” cu regele şi zicând anturajului: „Vedeţi, rogu-vă, cum m-a aranjat desfrânatul ăsta!”. Sau vorbele doamnei d’Estrades, primind-o pe tânăra Choiseul-Beaupré, după un moment petrecut cu regele, cu „părul răvăşit şi hainele în dezordine, ceea ce era semnul triumfului ei”. Într-un limbaj fără perdea, curtenii pretindeau că se ştia cu ce femeie petrecuse un moment Ludovic al XV-lea: era de ajuns să te uiţi a doua zi cât de greu le era să meargă! Ce diferenţă între regele de 61 de ani şi monseniorul Delfin de 18 ani! Ce diferenţă între Maria Antoaneta, virgină, şi doamna de Pompadour, ale cărei probleme ginecologice ar fi fost consecinţa înfocărilor prea repetate ale regelui, se zicea în culise.

După aproape opt săptămâni de la celebrarea căsătoriei, ambasadorul Spaniei, contele de Fuentes, scrie că mariajul tot nu a fost consumat! Ce surse avea? Unele sigure: ducele de Choiseul în persoană, ministrul Afacerilor Externe, şi contele de Mercy-Argenteau, colegul lui, ambasadorul austriac la Versailles, ochiul împărătesei Maria-Tereza (mama Mariei Antoaneta) în Franţa.

În ziua de 8 iulie, Maria Antoaneta ia iniţiativa. De ce atâta răceală? Louis-Auguste o linişteşte. Intimitatea lor va începe la Compiègne, îi promite el. Vine şi Compiègne. Dar monseniorul Delfin a cerut un răgaz de reflecţie… Ludovic al XV-lea a intervenit atunci personal. Louis-Auguste a bâiguit că va reuşi curând „să-şi învingă timiditatea”. La Viena, Maria-Tereza este foarte neliniştită. Consultă un medic, pe Van Swieten. Acesta nu poate să spună nimic despre un pacient aflat atât de departe. Leacuri? Afrodiziace? Nu ştie ce să spună. Cum să consulţi pe cineva aflat la câteva sute de leghe depărtare?

Maria-Tereza, femeie energică şi mamă a 19 copii, îşi sfătuieşte fiica cu o duritate specific germanică. Trebuie să treacă la treabă: „mângâieri, dezmierdări”. Expertă în toate, atât în politică, cât şi în pat, împărăteasa o avertizează pe Maria Antoaneta: „Prea mult zel ar strica totul”. Zadarnic. Extenuat de partidele lui de vânătoare, Louis-Auguste nu ajunge în patul soţiei decât ca să doarmă buştean, cu sforăituri, în fiecare noapte.

16 iulie 1770. Monseniorul Delfin tuşeşte. Răceala e violentă. Medicii se tem să nu fie ftizie (adică tuberculoză), pe vremuri fatală tinerilor din familia Valois. Ce fragil şi temător pare acest Delfin în comparaţie cu bunicul lui, căruia îi place la nebunie să caute „bijuterii de călugăriţă”[1] (penisuri artificiale), panglici şi batiste în decolteurile adânci ale celor care visează încă să i se dăruiască la 60 de ani trecuţi…

18 iulie 1770. La Martinière, prim-chirurg al regelui, îi ia sânge lui monseniorului Delfin. Ludovic al XV-lea profită ca să-i dea ordine discrete medicului: să-l examineze pe monsenior. Suferea oare de „un defect natural”? Regele avea această temere. Regele avea o bănuială. În 1769, l-a întrebat el însuşi pe celălalt nepot al său dacă nu avea cumva nevoie de o mică operaţie ca să-şi onoreze soţia, mică operaţie de care ar fi putut

avea nevoie şi monseniorul Delfin… Dovadă că Ludovic al XV-lea bănuieşte şi ştie ceva. Bunic grijuliu, se ocupă foarte bine de nepoţii săi, de cel francez ca şi de cel spaniol. La Martinière execută consultul cerut. Nimic.

23 ianuarie 1771. Louis-Auguste îi mărturiseşte Mariei Antoaneta înclinaţia lui adevărată spre ea. Dar îl reţine teama, zice el. Şi, de la noaptea nunţii, această teamă devine tot mai mare! Dar e hotărât „să-şi ofere fericirea intimităţii perfecte cu ea”! Toată lumea răsuflă uşurată…

21 martie 1771. Începând de acum, Louis-Auguste doarme în patul Mariei Antoaneta. De altfel, doarme adânc, în timp ce în epocă plouă cu gravuri şi litografii deocheate, cum ar fi: un tânăr îi ridică fustele unei călugăriţe, iar legenda este explicită: „Continuaţi, sunteţi pe calea izbăvirii”. Este epoca în care Diderot scrie *Călugăriţa*, unde un episcop pios, zugrăvit de penelul lui Fragonard, priveşte o fetişcană aflată într-un leagăn, cu picioarele desfăcute în faţa lui, iar lenjeria intimă nu există. Este epoca în care se poate citi „autorul îşi execută subiectul” ca legendă la o gravură care înfăţişează un om de litere călare pe amanta lui. Monseniorul Delfin se străduieşte şi el în această direcţie, puţin câte puţin.

26 martie 1771. Penetrarea rămâne totuşi incompletă şi această tentativă, menţionată de istoriograful Jacob-Nicolas Moreau, este un nou eşec. Sexul monseniorului nu intră în cel al doamnei Delfine. După aproape un an de căsătorie, cazul devine „problemă de stat”.

17 aprilie 1771. Mercy-Argenteau, de la Paris, o informează despre asta pe Maria-Tereza, aflată la Viena.

23 ianuarie 1772. După 20 de luni, căsătoria tot nu este consumată! Mercy-Argenteau îi trimite un raport Mariei-Tereza. El sugerează băi medicinale, urmate „de o mică operaţie foarte uşoară, pe care o presupunem necesară pentru înlăturarea obstacolelor în calea consumării căsătoriei prinţului”. Ducele d’Aiguillon, ministrul Afacerilor Externe, îi vorbeşte contelui de La Marmora despre impotenţa monseniorului, acesta „neavând erecţie”. În Europa, situaţia aceasta pare ciudată, mai ales că Louis-Auguste nu se arată deloc jenat de incapacitatea lui. Dimpotrivă, când este ironizat, râde. Retardare pubertară?

Blocare a funcţiilor glandulare? Semne de diabet? Sindrom de tip

„Tânărul prinţ declară că făcuse tentative pentru consumarea căsătoriei.”

adiposo-genital? Toţi se întreabă. De ce o trezire atât de târzie a virilităţii sale? De ce atâta apatie, atâta indiferenţă faţă de glumele răutăcioase, de remarcile probabil nepoliticoase ale celor doi fraţi ai săi mai mici, Provence şi Artois? De ce nu s-a încercat dezvirginarea lui ca la predecesorii săi? În cazul lui, n-a mai existat o Cateau Chioara ca pentru Ludovic al XIV-lea. Şi nicio bătrână profesionistă ca pentru Gaston, duce d’Orléans. De ce nimeni n-a făcut nimic, n-a sugerat nimic? Anturajul apropiat al lui Louis-Auguste a văzut bine că nu-i făcea curte fetei portarului, ca răposatul Regent, care o lăsa însărcinată la

15 ani pe Eléonore, fiica portarului de la Palais-Royal, domnişoară deloc sălbatică, de aceeaşi vârstă cu el.

28 octombrie 1772. Ludovic al XV-lea, rege responsabil, cel puţin în acest domeniu, convoacă tânărul cuplu. Să vorbim sincer. Le impune tinereilor o confesiune exactă în privinţa intimităţii lor în pat. Temă dificilă. „Tânărul prinţ a declarat că făcuse tentative pentru consumarea căsătoriei, dar că fusese mereu oprit de senzaţii dureroase, despre care nu ştia dacă erau pricinuite de un defect de conformaţie sau de alte cauze.” Bun cunoscător în materie de sexualitate, regele pune întrebări, ascultă, reflectează.

30 octombrie 1772. Ludovic al XV-lea, 62 de ani, şi-a pierdut răbdarea. Trebuie să-l examineze chiar el pe monseniorul Delfin! Aşa spune Mercy-Argenteau. Gest superb din partea unui bunic văduv faţă de nepotul său orfan. Gest superb de iubire şi de tandreţe al bătrânului rege care nu mai are decât 18 luni de trăit, al bătrânului rege îngrijorat pentru perenitatea monarhiei. Gest complice între doi bărbaţi de 18 şi 62 de ani, uniţi de acelaşi sânge şi aceeaşi carne, îngrijoraţi şi unul, şi altul de viitor în faţa ironiilor destinului. Acest gest teribil de uman şi ceea ce suveranul spune „despre intimitate” şi „despre naşterea intimităţii” sunt de ajuns ca să fie iertat pentru excesele din Parc-aux-cerfs… Regele descoperă atunci cu ochii şi cu mâinile lui „că foarte micul obstacol existent este doar un accident foarte des întâlnit la adolescenţi şi pentru care nu e nevoie nici măcar de operaţie. Îi inspiră în această privinţă siguranţă Delfinului, care promite că-şi va îndeplini îndatoririle impuse de condiţia sa”. Dar, după ce şi-a liniştit nepotul, Ludovic al XV-lea, fin psiholog, îşi pune medicul personal, pe Joseph de Lassonne, să-l examineze pe tânăr. Doctorul confirmă: nicio malformaţie.

14 noiembrie 1772. Mercy-Argenteau o linişteşte şi el pe Maria Tereza. Monseniorul Delfin nu e impotent. Imediat după aceea, Maria Antoaneta, uşurată şi foarte fericită, îşi linişteşte şi ea mama. Monseniorul impotent? Nu e sigur. Indolent, da! O recunoaşte. Şi deplânge asta: monseniorul „este de o indolenţă şi de o lene care nu-l părăsesc decât când e vorba de vânătoare”! Monseniorul e moale.

Dar zvonul se răspândeşte. Un zvon răutăcios, vesel, crud, răuvoitor. Se vorbeşte despre malformaţie congenitală: o fimoză care îl constrânge pe monsenior „să-şi modereze impulsurile”, pentru că durerea este foarte puternică, foarte violentă[2]. Se impune operaţia. Monseniorul refuză. Se teme de durere. O incizie în acele locuri atât de delicate pentru un bărbat. O incizie cu bisturiul, fără anestezie. Şi pentru un rezultat nesigur. Louis-Auguste e destul de sensibil la durere şi relaţiile sexuale nu-l prea interesează. Atunci, de ce să rişte? Durerea, o infecţie… Rezultatul: săptămânile trec, lunile se scurg. Apoi, anii. Noaptea, Louis-Auguste doarme somnul celor drepţi, asemenea lui Ludovic cel Drept pe vremuri (Ludovic al XIII-lea), cu iubiri platonice şi o homosexualitate latentă.

10 mai 1774. Ludovic al XV-lea moare de vărsat (variolă[1*], nu o boală transmisibilă pe cale sexuală). Sifilisul[2*] nu are nicio legătură cu vărsatul. Iată-l pe Louis-Auguste ajuns rege al Franţei şi al Navarrei. Un rege foarte diferit de Berbant! Foarte diferit de bunicul lui, de Regent şi de Ludovic al XIV-lea, cel care a lăsat o amintire deosebită. „Dumnezeule! Domnim prea tineri!” Are 19 ani. Ludovic al XIII-lea devenise rege la 9 ani, în urma asasinării tatălui său, adus plin de sânge la Luvru. Ludovic al XIV-lea, la 4 ani şi jumătate. Ludovic al XV-lea, la 5 ani. Ludovic al XVI-lea este îngrijorat, în timp ce Parisul fredonează: „Ludovic al XV-lea s-a dus,/ L-a luat vărsatul, ce-ncântare!/ În zece zile a făcut,/ Ce sifilisu-n zeci de ani n-a fost în stare”. Ţăranii strigă: „Şo! Şo pe el!” la trecerea convoiului funebru. Al regelui? Curând şi al monarhiei. Presimţea acest lucru Ludovic al XVI-lea, el care n-a scris decât o carte în viaţa lui? Subiectul: executarea regelui Angliei, Carol I, unchiul lui decapitat cu securea, soţul nefericitei Henriette, sora lui Ludovic al XIII-lea. Ciudat presentiment!

16 mai. Patru ani de căsătorie. Frumoasă aniversare. Regina e tot virgină…

5 august. „Unii zic că piedica aceasta comprimă atât de mult prepuţul încât nu se destinde în timpul introducerii şi-i provoacă o durere atât de puternică, încât îl obligă pe Maiestatea Sa să-şi modereze impulsul necesar pentru împlinirea actului. Alţii presupun că pomenitul prepuţ este atât de aderent, încât nu se poate destinde îndeajuns ca să permită

ieşirea vârfului penisului, ceea ce împiedică să se producă erecţia completă. Dacă e vorba de primul caz, la fel au păţit multe persoane şi păţesc încă în mod regulat în momentul primelor încercări; dar, deoarece aceste persoane au un apetit trupesc mai mare decât Maiestatea Sa, din pricina temperamentului sau a lipsei sale de experienţă, cu impulsul pasiunii, un geamăt şi bunăvoinţă, piedica se rupe în întregime sau cel puţin îndeajuns ca să te mai poţi sluji de ea; ceea ce, treptat, regularizează complet actul. Dar, când subiecţii sunt timizi, chirurgul intervine cu o mică incizie şi te eliberează de obstacol. Dacă am avea de-a face cu al doilea caz, s-ar fi recurs la o operaţie mai dureroasă şi mai gravă la vârsta lui, fiind necesară un fel de circumciziune, căci, dacă nu s-ar rotunji marginile inciziei, actul ar fi imposibil”[3].

17 decembrie 1774. Operaţia anunţată pentru ziua aceasta nu are loc… Curtea, oraşul, toată lumea vorbeşte numai despre impotenţa regelui. 24 de ani. Cântecele indecente, cupletele deşucheate se înmulţesc peste tot la Versailles, ca şi pe străzile din Paris. Regina, tânără, frumoasă, strălucitoare, cu sânii atât de frumoşi încât se mulează după ei cele mai mari boluri de la manufactura de porţelan de la Sèvres, îi scrie mamei sale: „Mă îndoiesc foarte mult că regele se va hotărî să facă operaţia. Din nefericire, medicii îi sporesc nehotărârea: al meu, fără s-o socotească necesară, crede că ar fi foarte utilă. Al regelui, care e un bătrân palavragiu, spune că sunt multe inconveniente şi că e mai bine să nu se facă… Avem o epidemie de cântece satirice… Ideea principală contra regelui a fost necesitatea operaţiei. Nici eu n-am fost cruţată: sunt înzestrată cu dărnicie cu ambele aplecări, spre femei şi spre amanţi”. Femeile? Doamna de Lamballe şi doamna de Polignac sunt prietenele ei cele mai apropiate. Amanţii? Ducele de Coigny? Este adevărat că Maria Antoaneta se distrează, frecventează Parisul şi locurile la modă şi nu refuză niciodată să fie însoţită de galantul ei cumnat, contele d’Artois, viitorul Carol al X-lea. Este oarecum pentru el ceea ce fusese Henriette de Anglia în 1661 pentru Ludovic al XIV-lea: o cumnată dorită. Dar paravanul care era domnişoara de La Vallière nu mai există şi „austriaca” începe să se lase prosteşte bârfită, tocmai acum, când există opinie publică. Suntem în ajunul anului 1789. Nu mai suntem în zorii domniei

Regelui Soare. Dacă Maria-Tereza de Habsburg părea prea timidă şi ştearsă, Mariei Antoaneta de Habsburg i se reproşează că este poate libertină, cum i se reproşa şi Anei de Austria, curtată de Buckingham şi satirizată apoi în cântece ca fiind amanta lui Mazarin, deoarece şi ea fusese soţia (apoi văduva) unui soţ care o neglija sexual. Un soţ care îşi neglijează soţia astfel nu-şi dă seama niciodată în ce situaţie o pune pe aceasta, care e constrânsă la o dublă alegere corneliană: frustrarea, care duce la înăcrire; adulterul, care duce la culpabilitate. Nu întâmplător apare divorţul câţiva ani mai târziu, permiţând în sfârşit îmbinarea iubirii cu sexualitatea şi bucuria împărtăşită a unei fericiri regăsite, de care Ludovic al XVI-lea şi Maria Antoaneta au fost lipsiţi în aşa măsură încât au dus cuplul, familia lor şi monarhia până la impasul unei triple tragedii!

6 ianuarie 1775. Este Boboteaza. Se mănâncă plăcintă şi „se trag regii” în căutarea bobului ascuns în ea3*. Parisul fredonează: „Lui Ludovic, pe care noi azi ne bizuim,/ Toţi îi ziceau în astă săptămână:/ Ar trebui diseară, o dată cel puţin,/ Nu regi să tragi, ci o regină bună”.

6 august 1775. Contele d’Artois şi soţia lui au un fiu, ducele d’Angoulême, iar regina e tot virgină! Maria Antoaneta se simte umilită. Peste tot se cântă: „Toţi se întreabă, dar nu tare,/ De regele o fi sau nu în stare./ Regina tristă rău se căina./ Nu ştie, zice unul, cum să şi-o întărească,/ Nu ştie, zice altul, cum să o cuibărească,/ Că are cocoşelu’-anapoda./ Dar răul mare nu aici apasă,/ Le zise doftoroaia serioasă:/ Lui numai apă chioară îi ţâşnea”.

15 ianuarie 1776. Regele îl consultă pe Jacques-Louis Moreau, chirurg reputat de la Hôtel-Dieu. Maria Antoaneta îşi linişteşte mama: „A spus aproape la fel ca şi ceilalţi, că operaţia nu era necesară şi că existau toate speranţele fără ea”.

Aprilie 1777. Ludovic al XVI-lea i se confesează fratelui Mariei Antoaneta, sosit special de la Viena la Versailles. Împăratul Iosif al II-lea îi scrie marelui duce de Toscana: „[Ludovic al XVI-lea] nu e neputincios nici la corp, nici la minte... În patul conjugal, are erecţii foarte bine condiţionate, introduce membrul, stă acolo fără să se mişte două minute poate, se retrage fără să se descarce vreodată, tot în erecţie, şi seară bună. Asta e greu de înţeles, căci are uneori poluţii, dar

când e vorba, la o adică, şi când face treaba, niciodată! Şi e mulţumit, spunând pur şi simplu că nu face asta decât din datorie şi că nu simte nicio plăcere! Ah, dacă aş putea să fiu de faţă o dată, ce l-aş mai aranja! Ar trebui să fie biciuit ca să se descarce de furie ca măgarii. Colac peste pupăză, nici sora mea nu prea are temperament, aşa că s-au găsit doi împiedicaţi!”.

Ce frumuseţe la toate aceste personaje! La Ludovic al XV-lea, care pipăie testiculele nepotului orfan ca să înţeleagă, ca să constate, ca să ajute. La împăratul Iosif al II-lea, care ar vrea să-şi împingă cumnatul, pe Ludovic al XVI-lea, în poala surorii sale, chiar dacă ar trebui să-l biciuiască pentru onoarea şi perenitatea familiei! Ce solidarităţi familiale! Ce familiarităţi! Ce forţă! Ce susţinere prin intermediul tuturor acestor legături trupeşti, tuturor acestor legături dinastice, şi asta fără niciun curs de educaţie sexuală, fără niciun tabu burghez, fără nicio ipocrizie religioasă, singurul spectacol, singurul profesor, singura învăţătură fiind cea a naturii! Regele Franţei trebuia să fie făcut „să se descarce” „ca măgarii”! Ce dovezi de iubire! Ce dorinţe superbe! Ce complicităţi frăţeşti! Zău aşa!

Castelul e vechi. Un secol şi jumătate. Construit pentru iubire, chiar şi sub Ludovic al XVI-lea, tânăr impotent, rămâne templul Iubirii, al căutării Iubirii. Construcţie veche, cu spiritul veşnic tânăr, fără tabu, fără limbă de lemn, fără sentimentalism. Secolele trec. „Marele Secol al sufletelor”, „Secolul Luminilor”. Epoca prerevoluţionară... Iubirea rămâne, trupească, fizică, spirituală, intelectuală. Iubirea atemporală.

30 mai 1777. Iosif al II-lea pleacă de la Versailles.

Iulie 1777. Ludovic al XVI-lea le mărturiseşte bătrânelor lui mătuşi, rămase domnişoare şi nebunatice: „Ador plăcerea şi regret că am ignorat-o atât de mult timp”.

18 august 1777. Mercy-Argenteau crede că „evenimentul interesant” a avut loc în această zi: „Regele venise la regină în momentul în care ea ieşea din baie; soţii au stat împreună aproape cinci sferturi de oră; regele a cerut cu cele mai mari insistenţe ca tot ce s-a petrecut între ei să rămână secret şi regina a fost nevoită să promită. Cu o singură excepţie, prim-medicul Lassonne, care, după ce regele i-a înfăţişat toate împrejurările, nu a ezitat să afirme cu tărie că mariajul fusese consumat”.

20 august 1777. Maria Antoaneta îi scrie mamei sale: „Sunt copleşită de cea mai mare fericire… Căsătoria este perfect consumată de mai bine de opt zile. *Încercarea* (sic) a fost repetată şi chiar ieri mai deplin ca prima dată… Nu cred că sunt însărcinată, dar, cel puţin, sper că voi fi dintr-un moment în altul…”.

19 decembrie 1778. Regina naşte. Astfel a venit pe lume la Versailles *Madame Royale*. După un avort în 1779, s-a născut monseniorul Delfin (1781). Iar, după alt avort (1783), regina îi naşte, în 1785, pe Sophie şi, în 1786, pe viitorul Ludovic al XVII-lea, venit pe lume la Versailles, ca şi ceilalţi, dar mort în închisoarea Temple în 1795.

Un bal la Operă

După aceşti şapte ani grei (1770-1777), Maria Antoaneta a nutrit oare numai o iubire platonică faţă de frumosul şi tânărul conte de Fersen?

Întrebarea a stârnit controverse.

Hans Axel von Fersen, suedez de familie bună, a venit la curtea Franţei în 1774 după ce şi-a încheiat „Marele Tur”[4*]. Pentru Creutz, ambasadorul Suediei la Versailles, von Fersen este „un bărbat frumos” înzestrat „cu spirit”. În ziua de 30 ianuarie 1774, acesta o întâlneşte pe Maria Antoaneta, incognito, la un bal la Operă.

După întoarcerea lui la curtea Franţei, în august 1778, Maria Antoaneta îi acordă o mare atenţie. Curtea observă imediat. Începând din iarna anului 1779, ajunge chiar să fie unul dintre apropiaţii reginei. Protecţia pe care i-o acordă aceasta în cariera militară, cu ocazia războiului din America, stârneşte vorbe la curte. Începând din iunie 1789, îşi ia o locuinţă la Versailles, unde devine favoritul cuplului regal, pe care îl ajută pregătind „fuga la Varennes” (1791). Dar, în acel moment, Versailles deja nu mai era Versailles odată cu zilele de 5 şi 6 octombrie 1789…

Cuplul regal şi copiii lui sunt închişi acum la Temple şi sub ferestrele lui se cântă: „Ca să vezi coarne, târfă şi-un prunc nelegitim,/ Cată-n oglindă, rege, şi la regină şi la Delfin”.

Când moare, într-o răzmeriţă la Stockholm, lapidat şi apoi călcat în picioare de mulţime, se gândeşte oare von Fersen la aceste cuvinte scrise surorii sale[4] pe când se afla la Versailles: „Am luat hotărârea să nu mă căsătoresc niciodată… Nu pot să aparţin singurei persoane al căreia vreau să fiu cu adevărat… Nu vreau să fiu aşadar al nimănui”. Şi, în 1793, după executarea reginei, adăugase: „Am pierdut acum tot ce aveam pe lume… Ea, pe care o iubeam atât de mult, pentru care mi-aş fi dat de o mie de ori viaţa, nu mai există”. Şi-a amintit oare atunci de ultima scrisoare a reginei?

MARIA ANTOANETA ŞI DOMNUL DE FERSEN, O PASIUNE INTERZISĂ

Conciergerie, octombrie 1793

Te iubeam, te iubeam atât de mult. Sunt sigură că astă seară te uiţi la Steaua noastră, aceea pe care ne-am ales-o în prima noapte a întâlnirii noastre. Îţi aminteşti de noaptea aceea? Ce întrebare… Neîndoielnic… Balul mascat…

Am fugit de Versailles; ca de obicei, nu puteam să suport acel castel arogant, unde chiar şi statuile te priveau cu un aer dispreţuitor şi condescendent. Curtenii îmi reproşau „această pasiune vulgară pentru serbările cu măşti”. Dar întotdeauna am făcut cum am vrut eu şi tu ştii bine asta, drag prieten atât de mult iubit.

Vezi şi tu astă seară, privind Steaua noastră, acel bal mascat, dragul meu prieten? Fără îndoială… Ce crezi astăzi despre întâmplarea care a făcut să ne întâlnim? Ţi s-a întâmplat, mai demult, să urăşti Destinul care a făcut ca drumurile noastre să se întâlnească? Dar, uneori, mi-ai spus, rugai toţi zeii din univers pentru acest dar nepreţuit, această iubire care ne mişcă inima o sigură dată în viaţă.

Îi mulţumesc lui Dumnezeu în seara asta pentru iubirea pe care am simţit-o pentru tine, căci forţa ei mă face azi mai curajoasă. Nu-ţi voi mulţumi niciodată îndeajuns. Şi-ţi cer iertare, frumoasa mea iubire, pentru tot ce-ar fi trebuit să-ţi dăruiesc şi n-am putut.

Acel bal mascat… Aveam 22 de ani. Fugeam de Versailles, scăpam de nopţile reci şi dezamăgitoare; îmi părăseam soţul neputincios. Patru ani de căsătorie ca o eternitate în infern: supliciul aşteptărilor, decepţiile zilnice, calvarul întrebărilor „binevoitoare” ale familiei: „Monseniorul Delfin te-a onorat azi-noapte?”.

Orice aş face, nu e niciodată destul de bine: mica austriacă nu e destul de frumoasă, destul de spirituală, destul de dezgheţată ca să se facă dorită… Bărbatul care împărţea cu mine patul era indiferent la farmecele mele de femeie.

Şi vine faimosul bal mascat. Un bărbat frumos, înalt, blond, elegant se apropie de mine. Tu. Mă trage către el, mă duce pe pista de dans, dansăm. Nu vedea decât scânteierile ochilor mei din spatele măştii; nu vedeam decât licăririle dorinţei lui în spatele măştii sale. O, acea privire plină de dorinţă, care mi se oprea pe buze, pe

decolteu! O, cât de diferită era de cea a regalului meu soţ sau de a curtenilor josnici, linguşitori, neghiobi şi slugarnici!
Mă doreai! Mă doreai ca femeie, ca simplă femelă! Eram ameţită, dar nu din cauza dansului. Mâinile ni se atingeau, ni se atingeau uşor şi braţele, şi simţeam fierbinţeala palmelor mele; dorinţa ta pătrundea în mine, se revărsa ca un val care mătură totul în calea lui. Nu ştiai că eram Maria Antoaneta, dar ştiai totuşi cine eram… Asta se întâmplă când se întâlnesc două suflete pereche… Acolo m-ai dus pe balcon şi mi-ai arătat steaua cea mai strălucitoare de pe cer.
„Steaua aceea e a noastră! Nu te cunosc, frumoasă doamnă, dar făgăduieşte-mi că ai s-o priveşti în fiecare seară şi-ai să te gândeşti la mine, şi-ai să-mi vorbeşti! Spune-mi ce ai în inima ta tandră de păsăruică temătoare şi am să te aud de dincolo de stele, oriunde aş fi, oriunde te-ai afla! Şi dacă, într-o zi, întâmplarea va face să ne mai întâlnim o dată, o sper din tot sufletul, îţi voi repeta tot ce mi-ai spus.”
Şi de aceea ştiu că acum te uiţi la Steaua noastră, atât de nefericită totuşi în noaptea asta, aşa cum sunt şi eu. Nu mă lăsa în noaptea asta îngrozitoare, te rog, iubirea mea de departe! De aceea îi vorbesc Stelei noastre astăzi; se poate ca Dumnezeu să-mi fi oferit iubirea şi Steaua ta doar ca să mă consoleze în noaptea asta…
Căutam iubirea în adâncurile bolţii cereşti; o doream pură şi infinită, căci, pe Pământ, găseam numai ură. Oamenii doresc puterea ca să aibă libertatea de a acţiona, dar puterea te înlănţuieşte şi, în libertatea asta absolută, devii ultimul dintre sclavi. Doream să fiu liberă, dar, deşi regină, eram neputincioasă, refugiul meu de la Micul Trianon era prea efemer ca să mă protejeze de realitate.
Cerul înstelat revarsă asupra mea prea multă melancolie în seara asta; văd doar un mic colţ din el prin fereastră; spaima îmi strânge inima.
Mi-ar fi plăcut atât de mult să-ţi scriu, să te sărut prin această bucată de hârtie: buzele mele le ating astfel atât de multe ori pe ale tale… jos în dreapta foii parfumate. Scrisorile tale au fost cadourile mele cele mai preţioase; nicio podoabă de aur, niciun castel nu pot fi comparate cu perla dizolvată, albăstruie, pe care lacrima ta a desenat-o pe hârtie ultima dată când am primit o scrisoare de la tine.
Din păcate, scrisorile tale nu vor mai ajunge niciodată la mine… Nu mi-au mai rămas acum decât lacrimile tale…
Erai singurul care mă înţelegea. Eu, care visam o viaţă simplă, trebuia să suport povara unei coroane; eu, care nu voiam decât să te iubesc, trebuia să înfrunt ura poporului.
Franţa întreagă mă ura; gazetele şi pamfletele revărsau peste mine torente de noroi; eram descrisă ca o tânără frivolă, înconjurată de amanţi şi chiar având relaţii safice cu prietenele mele, cum ar fi prinţesa de Lamballe. Dar ştii bine toate astea. Nici măcar naşterea unui copil atât de aşteptat nu a liniştit spiritele:

Ca să vezi, coarne, târfă
Şi-un prunc nelegitim,
Cată-n oglindă, rege,
Şi la regină, şi la Delfin.

Oh, aceste versuri oribile îmi răsună şi acum în urechi! Ai aflat cu siguranţă din ziare că sunt acuzată de legături incestuoase cu Delfinul… Trăiesc un coşmar… am trăit un coşmar… Şi totuşi, măcar dacă ar şti că regina lor „desfrânată” nu a cunoscut niciodată alt bărbat decât soţul ei… Regret, iubirea mea, că nu ţi-am

dăruit o noapte, măcar o noapte a cărei amintire ar fi putut să te încălzească acum. Iartă-mă, iubitul meu fidel, pentru frustrările şi decepţiile tale. Iartă-mă şi pentru acea noapte pe care ţi-am promis-o … şi n-am putut să ţi-o dăruiesc…

Toate detaliile acelei întâlniri îmi sunt încă atât de prezente în minte de parcă ar fi fost ieri şi, chiar dacă am fost foarte tulburată, nimic nu-mi scăpa: îţi priveam chipul frumos care era atât de aproape de al meu. Era prima dată când ne aflam în acea intimitate, amândoi, departe de curte şi de curteni, departe de urechile curioase şi gurile bârfitoare. Dorinţele născânde ţi-au aprins pometţii, dar nu păreai grăbit. Mi-ai prins faţa între mâini şi m-ai privit îndelung, fără să spui o vorbă. „Te iubesc cu adevărat": mi-ai făcut această mărturisire emoţionantă. Aveam lacrimi în ochi, căci viaţa mea a fost plină mai mult de ură şi de invidie decât de afecţiune. Plângeam şi tu mă acopereai de sărutări, faţa, gâtul, umerii, braţele. Nu mai cunoscusem niciodată atâta tandreţe înainte de acea noapte. Indiferenţa soţului meu sau cele câteva clipe rare ale animalităţii sale trezite nu semănau deloc cu blândeţea şi lentoarea gesturilor tale sigure. Şi iată că rochia mi-a căzut la picioare şi erai şi tu la picioarele mele, în genunchi înaintea mea, îmbrăţişându-mi picioarele, cu obrazul lipit de genunchii mei. Te-am ajutat să-ţi scoţi hainele. Tremuram amândoi; tu, cu siguranţă de dorinţă, eu, de nelinişte. Îţi admiram totuşi corpul perfect, îţi adulmecam mirosul familiar, îţi citeam în ochii tulburaţi de pasiune noi expresii care mă stârneau şi totodată mă înspăimântau.

Corpul meu răspundea cu un uşor tremur la fiecare sărutare fierbinte. Stăteam în picioare, goală, intimidată de focul gesturilor tale şi de pasiunea din privirea ta. Credeam că nu eram demnă de această adoraţie, de această ardoare, de această dorinţă. Câte lacrimi nu vărsasem în faţa oglinzii detestate, după atâtea nopţi de eşecuri conjugale şi reproşurile neîncetate ale celor din anturajul meu! Totuşi, ţie părea să-ţi placă trupul meu şi asta mă stânjenea şi mai mult, căci credeam că vălul îţi va cădea de pe ochi şi mă vei vedea prea puţin atrăgătoare, la fel ca soţul meu.

Îţi mângâiam pielea catifelată, iar tu-mi ştergeai lacrimile cu buzele tale. Deodată, am fost ridicată de braţele tale puternice şi dusă în pat. Desenai cu mâinile forma trupului meu: sânii, mijlocul, şoldurile, coapsele. „Te iubesc şi am să te iubesc întotdeauna, regina mea superbă", repetai. Îţi exploram şi eu corpul viguros, cu înfrigurare, ca şi cum mâinile mele n-ar fi cunoscut niciodată căldura unui bărbat. Şi, în parte, era adevărat, căci, atunci când iubim, ne descoperim mereu iubitul ca şi cum ar fi pentru prima dată. M-a cuprins atunci o dorinţă irezistibilă să simt dovada virilităţii tale, a dorinţei tale pentru mine; pielea delicată a palmelor mele îţi atingea uşor vigoarea sensibilă. Te lăsai în voia mea, cu capul între sânii mei. Şi apoi… asta a fost tot. Nu eram în stare să merg mai departe. Eu, plângând în hohote; tu, consolându-mă.

Am rămas mult timp împreună, goi, îmbrăţişaţi, ţinându-mi faţa îngropată în scobitura umărului tău. Mă uram pentru comportamentul meu copilăresc şi inexplicabil; dar mă iubeai cu adevărat şi te mulţumeai să mă ţii în braţe ca pe o fetiţă speriată. Şi eu te iubeam şi ai ştiut asta întotdeauna, frumoasa mea iubire.

Şi iată că acum mă uit la Steaua noastră, eu, întemniţată la Conciergerie, cu un petic de cer în spatele gratiilor, ca ultimă legătură cu tine. Noaptea se apropie de sfârşit; răsare deja soarele însângerat; e patru dimineaţa; curând, Steaua noastră va dispărea, ca şi mine. Voi scrie o scrisoare pentru devotata mea Elisabeth, care se ocupă atât de bine de dragii mei copii. Voiai să mă salvezi, dragul meu Axel,

cavalerul meu curtenitor, prietenul meu, iubirea mea fidelă, ai fost lângă mine în momentele cele mai grele ale existenţei mele, ţi-ai riscat viaţa în 1789 când a trebuit să plecăm de la Versailles ca să nu ne mai întoarcem niciodată acolo... Vechi şi sinistru castel, construit pentru iubire, serbări şi plăceri, pe care îl părăseam pentru totdeauna, eu şi regele, neputincioşi, nefericiţi, prizonieri.

Mâine voi muri, singură, huiduită de mulţime, umilită, nevinovată, dar voi muri iubită de inima ta şi asta îmi va da curaj. Pe a mea, să ştii că ai luat-o pentru totdeauna... Mâine, îmi voi da sufletul lui Dumnezeu, dar inima mea tu o vei păstra pentru Vecie.

Adio, singura mea iubire, pasiunea mea interzisă. Fie ca, într-o zi, Steaua noastră să ne primească pe amândoi, altundeva, nu la Versailles, nu la curte, ci în castelul nostru, în castelul visurilor noastre!

1* *Petite vérole*, „vărsat”, „variolă” (n.tr.).

2* *Grande vérole*, „sifilis” (n.tr.).

3* În această „plăcintă a regilor”, împărţită în bucăţi, se ascunde un bob. Cel care „trage” bucata cu bobul devine rege (n.tr.).

4* *Grand Tour*, călătorie lungă făcută de tinerii din categoriile superioare ale societăţii europene, în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, pentru desăvârşirea educaţiei (n.tr.).

În loc de concluzie…

Dacă astăzi pe aleile de la Versailles se plimbă deseori hoinari şi vizitatori, se întâlnesc amorezi care se sărută şi se drăgostesc, atunci se impune o concluzie. Toţi îndrăgostiţii de ieri, de la domnişoara de La Vallière la von Fersen, au dispărut. Toţi îndrăgostiţii de astăzi vor dispărea şi ei. Bărbaţii iubesc, pleacă şi dispar. Femeile iubesc şi devin umbre străvezii cu forme fermecătoare. Numai Iubirea rămâne şi, asemenea marchizului de La Vallière, deghizat în phoenix la Serbarea Plăcerilor din Insula Fermecată, numai Iubirea renaşte mereu din propria-i cenuşă. Bărbaţii mor. Femeile mor. Numai Iubirea rămâne în sălaşul Iubirii.

Note

Introducere

1. Prim-grădinar al lui Gaston, duce d'Orléans, André Le Nôtre (1613-1700) se trage dintr-un neam de grădinari de la Tuileries aflaţi în serviciul regelui din secolul al XVI-lea. „Prim-grădinar al regelui la Tuileries” după tatăl lui, „desenator de plantaţii şi de răzoare de flori”, el a lucrat pentru Fouquet la Vaux. Ludovic al XIV-lea l-a folosit la Versailles din 1662 (primul parc a fost acolo Parcul Iubirii), în timp ce era angajat de familia Condé la Chantilly. A lucrat şi la Saint-Cloud (1665) pentru ducele d'Orléans, la Sceaux pentru Colbert (1670-1677), la Clagny pentru doamna de Montespan (1674), la Saint-Germain (1669-1672) şi la Trianon (1672-1688) pentru rege, care l-a înnobilat în 1681. Ludovic al XIV-lea îl privea ca pe un prieten. S-a căsătorit în 1640 cu Françoise Langlois: soţii au supravieţuit celor trei copii ai lor şi au sărbătorit 60 de ani de căsnicie.

1
Primele idile de la Versailles

1. Charles Perrault (1628-1703), scriitor, s-a bucurat de mecenatul regal. Prim-secretar la Construcţii (1668), l-a secondat pe Colbert, pe atunci controlor general la Construcţii (1664), şi a supravegheat marile şantiere (Luvru, Tuileries şi, bineînţeles, Versailles). El controla cheltuielile şi executarea corectă a lucrărilor de construcţie. A fost destituit la moartea protectorului său, Colbert, de Louvois, rivalul şi succesorul defunctului.
2. Louis de Rouvroy, duce de Saint-Simon (1675-1755), important memorialist, născut la Paris, a fost botezat la Versailles în 1677. A fost finul lui Ludovic al XIV-lea şi al reginei Maria-Tereza. Căsătorit, a locuit la Versailles în condiţii relativ precare şi s-a numărat deseori printre cei care îl însoţeau pe rege la castelul din Marly, împreună cu soţia lui, fiind un dansator neîntrecut. La sfârşitul domniei lui Ludovic al XIV-lea, a ocupat un apartament splendid în castelul Versailles, după ce soţia sa a fost numită doamnă de onoare a ducesei de Berry (soţia nepotului

regelui şi fiica viitorului Regent, în 1715). Cea mai mare parte a vieţii şi-a petrecut-o însă la Paris şi a murit în locuinţa lui de pe strada Grenelle.

3. Vezi lucrarea noastră *Colbert. La politique du bon sens*, Payot, Paris, reeditată în Petite Bibliothèque Payot, 2003, 2005, 2013.

4. Ana de Austria, născută în 1601, a murit la Luvru în ziua de 20 ianuarie 1666. Regina-mamă a frecventat castelul Versailles doar în perioada lui de început, a serbărilor *Plăcerilor fermecate* (1664). Ea îl însoţise totuşi acolo pe Ludovic al XIII-lea în 1628.

5. *Jurnalul* doctorului Héroard, publicat de Pierre Chaunu şi Madeleine Foisil, Fayard, Paris, 1989.

6. Vezi *L'Hermite en province ou Observations sur les moeurs et les usages français au commencement du XIX*[e] *siècle*, tomul I, ed. 1812. Statuia frumoasei Fleurette (adolescentă de 14 ani) a fost realizată în 1896 de Daniel Compagne într-o grotă din parcul Garenne, la Nérac, lângă fântâna Garenne unde Berbantul (Henric al IV-lea) ar fi avut prima experienţă amoroasă. Înnebunită de iubire, ea s-ar fi sinucis după ce l-ar fi revăzut pe Henric al IV-lea la braţul domnişoarei d'Ayelle.

7. Fleurette ar fi prenumele acelei fete, prima amantă a Bearnezului, fiică a grădinarului de la castel. Prenumele „Floarea" există şi îl găsim deseori în Peninsula Italică şi în Corsica de azi, frecvent sub forma feminină „Fiora" şi, mai rar, şi sub forma masculină „Fiore". Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Le Cap Corse, Généalogies et destins*, ed. A. Piazzola, Ajaccio, 2005 pentru numeroasele „Fiora" corsicane.

8. Familie florentină care se trage din bancherul Antonio Gondi, stabilit la Lyon. Méraude de Gondi (soţia lui Rousselet de Châteaurenault) i-ar fi recomandat Caterinei de Medici un mijloc eficient de a rămâne însărcinată, în pofida unei malformaţii genitale a lui Henric al II-lea. Deoarece procedeul a reuşit, familia Gondi a fost copleşită cu onoruri, averi, demnităţi şi funcţii. Această familie i-a dat pe cardinalul de Retz, pe mareşalul de Retz, cinci generali ai galerelor la Marsilia din tată în fiu şi pe primul arhiepiscop al Parisului, în 1622. Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Les Officiers généraux de la Marine royale*, teză de doctorat în Litere, Librairie de l'Inde, Paris, 1990, nota Rousselet de Châteaurenault.

9. Louis-François du Bouchet, marchiz de Sourches (1639-1716), memorialist. *Memoriile* sale sunt esenţiale pentru cunoaşterea vieţii la curte în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea din 25 septembrie 1681 până la 31 decembrie 1712. „Foarte bătrân (72 de ani), foarte ameninţătoare ruină", scrie Saint-Simon, a încetat brusc scrierea *Memoriilor* în ziua aceea.

10. Jacques Levron, *La Vie quotidienne à la cour de Versailles*, Hachette, Paris, 1965.

11. Louise-Angélique Motier de La Fayette (cca 1616-1665). Prietenă a regelui, a devenit călugăriţă vizitandină. Brunetă, frumoasă, uşor timidă, blândă, supusă, pioasă şi castă, ne duce puţin cu gândul la viitoarea domnişoară de La Vallière. Domnişoară de onoare a Anei de Austria, verişoară a regelui după mamă (născută Bourbon-Busset), s-a refugiat la 21 de ani, în 1637, la mănăstirea Visitation Sainte-Marie de pe strada Saint-Antoine. A murit stareţă a mănăstirii vizitandinelor din Chaillot, sub numele de maica Angélique.

12. Jean-François de Gondi (1584-1654), arhiepiscop al Parisului. Unchiul său, cardinalul Pierre de Gondi (1532-1616), a fost episcop de Paris. Şi fratele cel mare, Henri de Gondi (1572-1622), primul cardinal de Retz, fusese tot episcop de Paris,

deoarece Parisul a devenit arhiepiscopie abia în 1622. Acest Jean-François este unchiul celuilalt Jean-François-Paul de Gondi (1613-1679), şi el arhiepiscop al Parisului şi al doilea cardinal de Retz.

13. Inventar publicat de E. Couard în *Revue de l'histoire de Versailles*, 1906.

14. François Sublet des Noyers (1588-1645), administrator general al Clădirilor Franţei (1638), printre multe alte funcţii. În această calitate, conduce lucrările la locuinţele regale, îndeosebi la Luvru. Este şi căpitan al castelului Fontainebleau (1637).

15. Pentru Marion Delorme, alias de L'Orme, vezi lucrarea noastră *Ninon de L'Enclos, une libertine au Grand Siècle*, Payot, Paris, 2014.

16. Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Chronique maritime de la France d'Ancien Régime*, SEDES, Paris, 1998.

17. Louise de La Vallière este descrisă în general ca blândă şi delicată. Abatele Sébastien Locatelli contrazice complet această imagine în 1665. El îi face portretul unei tinere sportive de nivel foarte înalt, foarte pricepută la călărie şi la vânătoare: „Dintre vânătorii de profesie, scrie el, nimeni nu ştie să mânuiască ţepuşa, să tragă cu pistolul şi să călărească mai bine decât ea. Am văzut-o odată la Tuileries, adică în grădina regelui la Paris, călărind fără şa un cal barb, sărind în picioare pe spatele lui în timp ce alerga şi aşezându-se la loc de mai multe ori, ajutându-se numai de un şnur de mătase trecut prin gura calului în loc de frâu… Nimeni, oricât de priceput călăreţ ar fi, n-a mai văzut făcându-se aşa ceva". De ce? Pentru că „a avut profesor un maur, grăjdar al regelui, şi l-am văzut, zice el, de mai multe pe ori acest maur făcând figura despre care vorbesc". Louise este aşadar o tînără musculoasă, suplă fizic şi mult mai puţin delicată decât se pretinde deseori. Zvelteţea, flexibilitatea, sânii mici o fac să fie o femeie destul de sportivă ca să poată realiza acest gen de performanţă, pe lângă mânuirea ţepuşei la vânătoare! Călare, la galop, „unui bărbat îi este imposibil să gonească mai repede", îi scrie ducele d'Enghien reginei Poloniei în ziua de 18 septembrie 1665.

18. Françoise Bertaud, doamnă de Motteville (1621?-1689), memorialistă. Căsătorită la 18 ani cu bătrânul preşedinte al Curţii de Conturi din Rouen, Nicolas Langlois de Motteville, devine văduvă la 20 de ani. Cameristă a Anei de Austria (1643), rămâne lângă regină până la moartea acesteia în 1666. Va fi în relaţii strânse cu sora sa, Madeleine Bertaud, stareţa mănăstirii de vizitandine din Chaillot. *Memoriile* sale sunt o mină de informaţii şi au fost publicate pentru prima dată la Amsterdam în 1723.

19. François-Honorat de Beauvilliers, conte, apoi duce de Saint-Aignan (1607-1687). Şi-a căsătorit fiul cu o fiică a lui Colbert (vezi lucrarea noastră *Colbert*, *op .cit.*). Prim-gentilom al camerei regelui (1649), devine repede intermediarul suveranului cu anturajul imediat, jucând foarte de timpuriu rolul de mare intendent al „divertismentelor" şi de complice al iubirilor sale.

20. Philippe de Courcillon, marchiz de Dangeau (1638-1720), memorialist. *Jurnalul* lui cuprinde perioada 1 aprilie 1684 – 16 august 1720 (moare la 9 septembrie acelaşi an). Saint-Simon ia în râs *Jurnalul* lui Dangeau (care îl face să zâmbească şi pe Voltaire), dar şi-a început propria lucrare scriind *Adăugiri* la *Jurnalul* lui Dangeau. A fost prieten cu doamna de Maintenon şi unul dintre contemporanii cei mai apropiaţi de rege. *Jurnalul* lui constituie cea mai bună sursă pe care o avem despre curtea de la Versailles, împreună cu *Memoriile* marchizului de Sourches. Saint-Simon îl învinuieşte de răceală, de lipsă de farmec şi – o, ironie! – de

părtinire! Dangeau îşi ţinea *Jurnalul* la zi şi scria în fiecare seară. A făcut-o timp de aproape 40 de ani, plecând de la Versailles abia la moartea lui Ludovic al XIV-lea, ca să se stabilească, la 77 de ani, în casa lui impozantă de pe strada Bourbon, în cartierul Saint-Germain, unde a şi murit. *Jurnalul* său a fost editat în 1854 (19 volume *in-octavo*).

21. Pasiunea lui Francisc I pentru lei l-a făcut pe papa Clement al VII-lea de Medici să-i trimită unul cadou cu ocazia nunţii de la Marsilia a viitorului Henric al II-lea. (Vezi în această privinţă lucrarea noastră *Sampiero Corso, mercenaire européen*, A. Piazzola, Ajaccio, 1998.) În 1516, regele a văzut în insula If, nu departe de Marsilia, unde a construit castelul omonim, un rinocer, animal fabulos oferit papei de regele Portugaliei. Rinocerul a murit acolo, astfel încât papa l-a primit... împăiat! Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Marseille: histoire et dictionnaire*, Robert Laffont, Paris, col. „Bouquin”, 2013.

22. Armand de Gramont, conte de Guiche (1637-1673), amantul lui *Monsieur*, fratele regelui.

23. Academician şi veritabil consilier literar al regelui, Saint-Aignan l-a învăţat să compună versuri şi poeme, l-a încurajat să protejeze scriitorii şi să susţină savanţii. A fost pe lângă rege ceea ce a fost Mecena pe lângă Augustus (v. Denis Lopez). Actor al vieţii literare şi ştiinţifice din vremea sa, iubit de Racine şi protector al multor academii de provincie, a lăsat amintirea unui om în care „totul a fost miracol”. Doamna de Sévigné (1626-1696) a apreciat întotdeauna la el „un aer şi o purtare care împodobeau curtea”. Rafinat, cultivat, libertin, plin de vigoare chiar şi la 80 de ani, a fost până la această vârstă martorul privilegiat al începuturilor amoroase ale regelui.

24. Louise de La Vallière îşi datorează pietatea profundă familiei, îndeosebi tatălui ei, Laurent de La Baume Le Blanc, senior de La Vallière. Surorile Charlotte şi Elisabeth (maica Angélique de la Conception) sunt ursuline. Tot din familie, Gilles de La Baume Le Blanc este canonic la Saint-Martin din Tour şi episcop de Nantes. Louise însăşi se retrage la mănăstirea din Chaillot înainte de a deveni carmelită pentru peste 35 de ani!

25. Sfântul Sebastian străpuns de săgeţi poate, în mintea unei tinere, s-o evoce şi pe Diana, zeiţa vânătorii, cu tolba plină de săgeţile iubirii. De altfel, regele a poruncit ca Louise să fie pictată în chip de Diana, contrar dorinţei lui Loménie de Brienne, care voia ca aceasta să fie pictată de Claude Lefebvre (1632-1675), pictor la modă venit de la Veneţia, în chip de Maria-Magdalena – ceea ce Ludovic al XIV-lea a refuzat, considerând că era prea tânără ca să fie întruchipată „în penitentă” (după spusele lui Loménie de Brienne, reproduse în *Mme de La Vallière* de excelentul său biograf Jean-Christian Petitfils, Perrin, Paris, 1990, p. 72).

26. Toţi contemporanii confirmă latura „sălbăticuţă” a tinerei Louise, care îl dorea pe rege „pentru ea” şi fără „companie”. „Ea [Louise de La Vallière] voia întotdeauna ori să-şi vadă obiectul pasiunii, ori să se gândească la el fără să fie deranjată de prezenţe indiferente”, scrie abatele de Choisy. Îi place să fie la Versailles singură cu regele: „Regele se duce des la Versailles. Se zice că e acolo ceva şi mai plăcut care îl împinge la această călătorie”, adaugă Guy Patin la 24 octombrie 1663.

27. I-l va indica definitiv în 1674, când va intra la mănăstire.

28. Louis-Henri-Joseph Loménie de Brienne (1636-1698), secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, era şi el foarte îndrăgostit de La Vallière.

29. Din balconul palatului Beauvais de la Paris.

30. Maria-Tereza de Spania (1638-1683), moartă la Versailles la puţin timp după instalarea curţii. Fiica lui Filip al IV-lea (soră cu Ana de Austria) şi a surorii lui Ludovic al XIII-lea, Elisabeth de France.

31. Părerile contemporanilor sunt foarte împărţite în ceea ce priveşte frumuseţea domnişoarei de La Vallière, foarte drăguţă la începutul relaţiei sale cu regele, dar extrem de „degradată” după câţiva ani, epuizată de cinci sarcini atât de apropiate, încât năştea uneori de două ori în acelaşi an! La 23 de ani, în 1664, Louise va fi la apogeul frumuseţii sale. Un colaborator al cardinalului legat Flavio Chigi va scrie chiar: „E atât de bine proporţionată, încât o astfel de armonie a formelor nu poate fi opera naturii”. Şi piosul cleric adaugă: „ Frumuseţea ei o întrece cu mult pe cea a tinerei regine... Francezii zic în glumă că o alegere atât de demnă dovedeşte bunul-gust al Maiestăţii Sale...” Vezi Michel Vergé-Franceschi, „Les gardes corses du pape à Rome en 1662-1664”, în Michel Vergé-Franceschi, *La Corse et la péninsule italienne*, Piazzola, Ajaccio, 2012; *Relazione e osservazione del Regno di Francia fatte dal card. Chigi, anno 1664*, în E. Rodocanachi, *Revue d’histoire diplomatique*, 1894.

32. Avem informaţii precise despre primele gesturi ale regelui. La lăsarea nopţii, profitând de întuneric, regele se apropia cu regularitate de Louise: „Îi vorbea cu multă plăcere” (doamna de La Fayette). În timp ce regina, însărcinată, nu iese decât să asiste la liturghie şi să viziteze mănăstirile de la Fontainebleau împreună cu soacra şi mătuşa sa Ana de Austria, Louise îl seduce pe rege cu armele ei, pe lângă corp, supleţe, privire: muzica, dansul, cântul, cultura şi timiditatea, pudoarea, rezerva ei. Vezi comentariile şi scrierile romancierei Marie-Madeleine Pioche de La Vergne (1634-1693), contesă de La Fayette; cele ale memorialistei Marthe-Marguerite Le Valois de Villette-Mursay (1671-1729), marchiză de Caylus; cele ale lui Elisabeth-Charlotte, doamnă din Palatinatul de Bavaria (1652-1722), ducesă d’Orléans după ce s-a căsătorit cu Philippe, duce d’Orléans, zis *Monsieur*, fratele regelui, văduv după Henriette de Anglia. E numită *Madame* sau „doamna Palatinatului” şi, uneori – greşit –, „Prinţesa Palatină” (titlu ce aparţine soţiei fratelui ei); cele ale lui François-Timoléon, abate de Choisy (1644-1724), aproape întotdeauna deghizat în femeie; de asemenea, cele ale lui Jean Donneau de Visé (1638-1710).

33. O scrisoare din 1667 a lui Louise de La Vallière către doamna de Montausier spune că aceasta hotărâse să nu se căsătorească cu niciun bărbat, deoarece nu-l putea iubi decât pe rege. Scrisoare publicată de Jacques Matter, *Lettres et pièces rares ou inédites*. Această copie a fost confiscată în noiembrie 1670 de la librarul Thubeuf. Contrasemnată de La Reynie, a fost găsită de Matter la biblioteca regală din München. J.-Ch. Petitfils crede că e autentică, dar alţi istorici consideră că e o escrocherie. Şi noi la fel, deoarece în ea se poate citi că La Vallière se teme să nu fie aruncată într-o mănăstire. Or, ea s-a retras de bunăvoie şi chiar bucuroasă la mănăstire.

34. Isaac de Benserade (1613-1691) era atunci marele poet la modă.

35. Se întâmpla de multe ori ca regele să fie şi actor în cursul acestor reprezentaţii (dans, balete).

36. Henriette-Anne de Anglia (1644-1670), soţia lui *Monsieur*, duce d’Orléans, fratele regelui. Ducesă d’Orléans, zisă *Madame*. Fiica lui Henriette-Marie (1609-1669), regină a Angliei, sora lui Ludovic al XIII-lea şi văduva lui Carol I Stuart, regele Angliei, decapitat.

37. Philippe, duce d'Orléans (1640-1701), tată al viitorului Regent.

38. Pasiunea lui Ludovic pentru Henriette a făcut întreaga curte să bârfească. Doamna de La Fayette scrie: „Regele şi *Madame*, fără să-şi explice între ei ce simţeau unul pentru celălalt, au continuat să trăiască într-un mod care nu lăsa nimănui nicio îndoială că între ei era mai mult decât prietenie". Ana de Austria a intervenit şi a fost obligată să-i scrie surorii lui Ludovic al XIII-lea (mama lui Henriette) că *Madame* nu păstrează „nicio măsură"! Într-adevăr, Ludovic o lua cu el pe Henriette, foarte târziu, în pădure, având-o ca acoperire doar pe amanta lui, Olympe Mancini…

39. „Paravanul" sau „sfeşnicul", ales în mod imprudent de Henriette, avea totuşi un glas care „îţi mergea la inimă", scrie doamna de Caylus. Şi mai ales o privire de un „farmec inexprimabil", după spusele doamnei Palatinatului. O privire care „te fermeca", adaugă ambasadorul veneţian Primi Visconti. Toţi contemporanii, printre care şi abatele de Choisy, au lăudat graţia tinerei La Vallière, mai mult decât frumuseţea, privirea ei visătoare, „felul de a merge", blândeţea ei şi „buna dispoziţie constantă" (Donneau de Visé).

40. Un timp (foarte scurt, aprilie-iulie 1661), Ludovic şi soţia fratelui său au putut să-şi continue, folosindu-se de Louise de La Vallière, escapadele nocturne, scăldatul şi plimbările. Regele o plimba pe *Madame* în caleaşcă, călărea lângă ea, naviga la Fontainebleau pe canal, la bordul unei galere veneţiene aurite, îi oferea gustări, supeuri şi spectacole, sporea numărul concertelor, balurilor şi comediilor. *Madame* se scălda goală: „Pleca în caleaşcă din cauza căldurii (vara anului 1661) şi se întorcea călare, urmată de toate doamnele… însoţite de rege şi de tot tineretul de la curte". Vedea „toată lumea că aveau unul pentru altul acea plăcere care precedă în mod obişnuit marile pasiuni". „Au început să fie introduse distracţiile ziua, mesele şi plimbările până la ora două sau trei după miezul nopţii în pădure, toate făcându-se într-o manieră care avea un aer mai mult decât galant, părând că voluptatea trebuia să corupă o virtute" (doamna de La Fayette).

41. Henri de Beringhen (1603- 1692), prim-intendent al grajdurilor regale, a primit misiunea să-i ducă lui Louise un răvaş de dragoste din partea regelui. Ea l-a refuzat pe primul, l-a ascuns pe al doilea şi a răspuns la ultimul prin poetul Benserade: „Răspundeţi pentru mine", i-a zis ea, „pentru că aveţi priceperea de a spune nu ca şi cum aţi spune da".

42. Aceste conversaţii semănau probabil cu cele din *L'Ecole des filles ou la philosophie des dames*, o mică lucrare din 1655, găsită în 1661 în garsoniera lui Fouquet. Suzanne şi Fanchon din lucrare sunt corespondentele exacte ale lui Henriette şi Louise…

43. Toţi contemporanii confirmă virginitatea tinerei Louise. Iată ce putem citi în *Le Palais royal ou les amours de Mlle de La Vallière* (autor anonim): „După ce i-a cerut lui Dumnezeu să aibă milă de slăbiciunea ei, Louise de La Vallière i-a acordat regelui acea încântătoare favoare pe care cei mai mari bărbaţi şi-o doresc şi se roagă s-o obţină. Nicio fată n-a mai cântat atât de tare ultimele clipe ale *unei virginităţi muribunde*".

44. În *L'Ecole des filles*, Suzanne îi zice lui Fanchon: „Dacă ai cunoaşte calităţile mâinii fetei şi ce putere are să le ofere plăcere băieţilor, ai fi uimită".

45. Toţi contemporanii afirmă că Louise nu era deloc o persoană interesată. De altfel, Racine o pune pe Bérénice să rostească câteva versuri inspirate de Louise: „Ştiţi bine ce-am în suflet şi nicicând/ Dorinţa de măriri nu mi-a trecut prin gând./ Iar

purpura de cezari, a Romei măreţie,/ Nu m-au atras deloc, cum bine se şi ştie./ Iubeam, sire, iubeam, dorind să fiu iubită” (actul V, scena 7). „O vorbă, o privire, doar un suspin să-mi daţi,/ Asta-şi doreşte-o inimă aşa cum e a mea./ Să ne vedem mai des şi alt nimic n-aş vrea” (actul V, scena 4). Modelul lui Bérénice este Louise de La Vallière.

46. După mai multe bileţele de dragoste, câteva sărutări nocturne furate în pădurea de la Fontainebleau, câteva prime mângâieri, a sosit şi ziua (sau noaptea) cea mare. La sfârşitul lui iulie 1661, cei doi porumbei au hotărât să se întâlnească în camera mică a lui Saint-Aignan, de la ultimul etaj al palatului de la Fontainebleau. Regele nu se va duce aşadar în apartamentul lui din stânga Curţii Ovalului, iar Louise nu se va întoarce în Pavilionul Prinţilor, unde locuiau *Madame* şi domnişoarele ei de onoare.

47. Jacqueline de Bueil, contesă de Moret.

48. Vezi Jean-Christian Petitfils, *Madame de Montespan*, Fayard, Paris, 1988; Pierre Combescot, *Les Petites Mazarines*, Grasset/Livre de poche, Paris, 1999; Simone Bertière, *Les Femmes du Roi-Soleil*, De Fallois, Paris, 1998; Antonia Fraser, *Les Femmes dans la vie de Louis XIV*, Flammarion, Paris, 2007.

2

Sâni ce-ar fi ispitit şi-un sfânt

1. Jean-Christian Petitfils, *Madame de Montespan*, *op. cit.*

2. Simone Bertière, *Les Femmes du Roi-Soleil*, *op. cit.*; Antonia Fraser, *Les Femmes dans la vie de Louis XIV*, *op. cit.*

3. Pierre Combescot, *Les Petites Mazarines, op. cit.*

4. General Louis-Victor-Léon de Rochechouart, *Histoire de la famille de Rochechouart*, Paris, 1859.

5. Jean Teulé i-a consacrat un frumos roman, *Le Montespan*, Julliard, Paris, 2008, Marele Premiu pentru roman istoric.

6. J. Lemoine şi A. Lichtenberger, *De La Vallière à Montespan*, C. Lévy, Paris, 1902, pp. 187-188.

7. Ludovic al XIV-lea îşi adoră parcul, boschetele, grădinile şi, curând, va scrie propria lucrare despre acest subiect: *Manière de visiter les Jardins de Versailles*.

8. „Voluptuoasa” este aluniţa falsă cea mai apropiată de gură. „Pasionata” era aşezată lângă ochi. „Discreta”, sub buze. „Maiestuoasa”, pe frunte. Se putea pune o aluniţă falsă şi la baza gâtului sau într-un decolteu adânc.

9. Termenul „femelă” nu este deloc peiorativ în secolul al XVII-lea. Femeile apar deseori numite astfel în „numărătorile de suflete” (din 1667, de exemplu) când apar primele recensăminte ale populaţiei, dragi lui Vauban (1633-1707).

10. În secolul al XVII-lea, femeia poartă trei jupoane: cel de deasupra, primul la care bărbatul are acces, este „modestul”; cel de dedesubt, bine numit, „poznaşul”; al treilea, cu nume potrivit, „secretul”. Sub acesta, în lipsa lenjeriei feminine, femeia este goală. Asta le permite multor femei, până în secolul al XIX-lea, să urineze ca

bărbaţii, din picioare! Sau, la slujbă, să-şi strecoare „ţucalul” discret sub scaunul cu fund de pai de la biserică, ca să se uşureze cu o discreţie relativă, vecinele din apropiere neputând fi cruţate de zgomot şi de miros.

11. Antoine-Nompar de Caumont, duce de Lauzun (1633-1723). Prezentat contesei de Soissons, pe atunci amanta lui Ludovic al XIV-lea, de către unchiul lui, mareşalul de Gramont, a devenit repede prietenul regelui. Ludovic „l-a onorat chiar cu încrederea lui”, scrie Spanheim. Regele i-a promis funcţia de mare maestru al artileriei, dar Louvois l-a făcut pe suveran să se răzgândească. Lauzun i-a cerut atunci sprijinul doamnei de Montespan. Ea i l-a promis, dar n-a făcut nimic. La sfârşitul incidentului relatat aici, Lauzun şi-a rupt sabia în faţa regelui, într-o scenă de furie înspăimântătoare. Ludovic al XIV-lea şi-a aruncat atunci bastonul pe fereastră, „de teamă că va fi nevoit să-şi reproşeze că a lovit un nobil”! Bărbat seducător, Lauzun a avut multe relaţii amoroase. Le-a adus în patul lui atât pe doamna de Montespan, cât şi pe doamna de Monaco, şi ea amanta regelui. El l-a condus pe micul duce de Maine, când s-a născut, la doamna Scarron. În fine, s-a căsătorit cu Marea Domnişoară, verişoara primară a regelui, de care s-a despărţit în 1684. După o viaţă foarte agitată, i-a adus în Franţa pe soţia şi fiul lui Iacob al II-lea al Angliei, de unde cuvintele doamnei de Sévigné: „A găsit drumul spre Versailles trecând pe la Londra”. Rămas văduv în 1693, când a murit Marea Domnişoară, s-a căsătorit doi ani mai târziu, la 62 de ani, cu fiica mareşalului de Lorge, domnişoara de Durfort, în vârstă de 16 ani. Aceasta a rămas văduvă 28 de ani mai târziu, când Lauzun a a murit la 90 de ani!

12. Aceasta ar fi fost amanta lui Lauzun, după J.-Ch. Petitfils.

13. Nebunia asta îi stârneşte panica lui Saint-Simon, cumnatul lui Lauzun: „O tuse, o cât de mică mişcare, cea mai măruntă întâmplare neprevăzută puteau să-l dea de gol pe acest temerar, şi ce s-ar fi întâmplat atunci cu el? Sunt lucruri a căror relatare îţi taie respiraţia şi te înspăimântă totodată!”.

14. Numărul oglinzilor începe se crească. Ele sunt foarte scumpe, aşa cum dovedesc inventarele de după decese publicate de noi (vezi, de exemplu, cele ale lui Colbert, în lucrarea noastră *Colbert*, sau cele ale lui Duquesne, în lucrarea noastră *Duquesne*). Ele permiteau în mod vădit noi jocuri sexuale. Regelui şi amantelor sale mai cu seamă le place la nebunie să se privească. Dovadă, numeroasele comenzi de oglinzi destinate să împodobească apartamentele învecinate ale doamnei de La Vallière şi doamnei de Montespan la Versailles încă din 1667: 7 septembrie 1668 (349 de livre şi 4 soli oglinzi pentru doamna de La Vallière); 22 noiembrie 1668 (900 de livre pentru nouă oglinzi de Veneţia pentru doamna de La Vallière); 31 decembrie 1668 (1 440 de livre pentru 144 oglinzi pentru doamna de La Vallière). Facturi citate în J.-Ch. Petitfils, *Mme de La Vallière*, *op. cit*., după registrele clădirilor regelui, t. I, pp. 259-260.

15. Suzanne îi zice lui Fanchon: „Nimic nu stârneşte mai mult plăcerea decât să vezi şi să fii văzut”… „Şi ce bucurie să te arăţi gol în ochii celui iubit”…

16. Daphne este numele unei nimfe frumoase din mitologie. A preferat să fie transformată în plantă decât să i se dăruiască lui Apollo.

17. În *L’Ecole des filles*, Suzanne, vorbind despre zbânţuielile cu amantul ei, îi zice verişoarei sale Fanchon: „Nu ne lipsea decât o oglindă ca să ne vedem mai bine poziţiile”. „Pentru privirile îndrăgostite, nu e nimic mai plăcut de contemplat decât corpul frumos al persoanei iubite… poziţiile şi aşezările lui lascive”.

18. Termenul se întrebuinţa în mod curent la curte. Regina însăşi îl folosea pentru a le desemna pe amantele regelui. În schimb, termenul *garce* [„Scorpie”, dar şi „destrăbălată”, „putoare” – n.tr.] nu denumea neapărat în secolul al XVII-lea o femeie desfrânată. Deseori, însemna „fetiţă”.

19. Saint-Simon vorbeşte de un mare deranjament vestimentar produs de această scenă asupra lui Lauzun! Ieşit din ascunzătoare, acesta a trebuit „să se potrivească”. Ce trebuie să deducem de-aici? Saint-Simon foloseşte întotdeauna un vocabular extrem de precis. Or, în *L'Ecole des filles*, Suzanne îi zice lui Fanchon apropo de penetrarea unei fete de către un băiat: „El [băiatul] nu *s-a potrivit* bine în gaura fetei că o şi împinge din noadă şi pe urmă se trage puţin înapoi, şi pe urmă împinge iar mai tare, iar fata împinge şi ea, ca să-i intre mai bine”. Ceva mai departe, Suzanne îi arată lui Fanchon un pat: „Uite un pat care este foarte potrivit pentru treaba voastră… Îndată ce vine [domnul Robinet], *o să ţi-o potrivească* negreşit”.

20. După plecarea regelui, marchiza a început „să-şi facă toaleta ca să meargă la repetiţia unui balet la care trebuiau să vină regele, regina şi toată curtea” (Saint-Simon).

21. Sub pat, Lauzun „a auzit tot ce-au vorbit despre el regele cu amanta lui, iar aceasta, care atâta îi promisese cele mai bune servicii, i le-a făcut pe cele mai rele” (Saint-Simon).

22. Saint-Simon reproduce în detaliu injuriile proferate la adresa doamnei de Montespan: „Mincinoasă… Şarlatană… Secătură… Curvă ordinară! Curvă ordinară!”. În *Jurnalul* lui, Philibert-Delamare, magistrat la Parlamentul din Dijon, scrie că Lauzun a făcut-o pe marchiză „curvă afurisită”. Marchizul de Saint-Maurice adaugă că Lauzun i-a strigat în faţă o mulţime de injurii şi a făcut-o „ordinară”. Marchizul de Saint-Hilaire spune că i-a adresat „o mulţime de cuvinte injurioase”. Episodul este narat în *Memoriile* lui Primi Visconti, ca şi în *Les Amours de Mme de Montespan*, o mică broşură scrisă poate de pana acerbă a lui Bussy-Rabutin.

23. Doamna de Montespan era „atât de tulburată, încât n-a avut puterea [să rostească] un singur cuvânt”. După ce s-a ridicat, i-a fost „foarte greu să-şi stăpânească şi să-şi ascundă tremurul picioarelor şi al întregului corp” (Saint-Simon).

24. Vezi, despre aceşti zece ani de închisoare, Michel Vergé-Franceschi, *Le Masque de fer*, Fayard, Paris, 2009.

3

„Frumoasa indiancă”

1. Charles Le Brun (1619-1690). În 1641 este autorul unui *Hercule dându-l pe Diomede cailor săi*, apoi decorează galeria lui Hercule la palatul Lambert, după care realizează, la Vaux, salonul lui Hercule. Înnobilat (1662), devine prim-pictor al regelui (1664). Este numit apoi director şi supraveghetor general al cabinetului de

tablouri şi desene al Maiestăţii Sale, precum şi director al manufacturii de tapiserii Gobelins. „La Versailles, Le Brun este peste tot… Decor pictat, sculptat sau pur ornamental, sculpturile din parc… serbări chiar… tavanele… Le Brun nu este la Versailles pictorul mitologiei, nici cel al istoriei antice, ci al istoriei moderne… Le Brun visează tot ce înseamnă Versailles” (Claire Constans, *Versailles…*, Casterman, Paris, 1990).

2. Putem cita Boschetul Delfinului, Boschetul Girandolei, Labirintul.

3. Iasomia răspândeşte un miros foarte plăcut. În *L’Ecole des filles*, Suzanne îi spune lui Fanchon: „El [amantul ei] m-a frecat cu esenţă de iasomie pe tot corpul şi s-a frecat şi el”.

4. Jacques-Bénigne Bossuet (1627-1704), episcop şi predicator. A predicat credincioşilor împotriva relaţiei regelui cu doamna de La Vallière. Discursurile sale expun ideile politice ale partidei credincioşilor. El a primit misiunea să se ocupe de retragerea la mănăstire a nefericitei Louise. Când aceasta a intrat la carmelitele din cartierul Saint-Jacques, a rostit predica pentru jurământul domnişoarei de La Vallière (4 iunie 1675). A încercat să-l despartă pe rege de doamna de Montespan, dar n-a reuşit, deşi i-a trimis câteva „scrisori de îndrumare” (1675). A rostit panegiricele când s-au stins din viaţă Ana de Austria, Maria-Tereza, Henriette de Franţa (1669) şi fiica ei, Henriette de Anglia (1670). A blamat tot teatrul şi îndeosebi pe Molière.

5. Louis Bourdaloue (1632-1704). Preot iezuit şi predicator excepţional, timp de 35 de ani.

6. Marie-Madeleine Dreux d’Aubray, marchiză de Brinvilliers (1630-1676). Căsătorită în 1651, devine amanta lui Gaudin de Saint-Croix, specialist în arta otrăvurilor. Iniţiată în această artă, îşi otrăveşte tatăl şi pe cei doi fraţi, care se pare că o violaseră când avea 9 ani.

7. Catherine Monvoisin, zisă La Voisin (cca 1640-1680). Căsătorită cu un bijutier, dar având numeroşi amanţi, a organizat multe liturghii negre, oficiate de abatele Guibourg, cu potirul aşezat pe pântecele gol al unei femei. În momentul aducerii darurilor, se tăia gâtul unui copil şi sângele lui era amestecat într-o cupă cu sânge de liliac. Vinovată de otrăviri şi avorturi, ea a compromis-o pe doamna de Montespan, care ar fi vizitat-o în 1679.

8. Constant d’Aubigné şi-a asasinat în 1619 prima soţie şi pe amantul acesteia.

9. Constant d’Aubigné l-a însoţit pe Pierre Benain d’Esnambuc în călătoria acestuia din 1635 în cursul căreia insula Martinica a devenit franceză, în acelaşi an ca Guadelupa cu Liénard de L’Olive. A abordat lângă Saint-Pierre, în satul Prêcheur. Ar fi vrut să fie numit guvernator al insulei Marie-Galante. A fost numai de fapt, nu şi de drept, deoarece titlul nu i-a fost recunoscut.

10. A trăit aici şase ani în satul Prêcheur, în extremitatea nord-vestică a insulei Martinica.

11. Agrippa d’Aubigné fusese prieten cu Henric al IV-lea, de aceeaşi confesiune cu el. Constant a abjurat în 1618.

12. Doamna de Neuillant a putut atunci s-o ducă în saloanele din Paris. Cavalerul de Méré, bun prieten cu Ninon de l’Enclos, i-a dat atunci numele de „Frumoasa indiancă” şi a instruit-o în plăcerile intelectuale, ca pe Ninon…

13. Scarron, născut la Paris în 1610, suferea din 1638 de o boală incurabilă: poliomielită sau reumatism tuberculos. Nu şi-a putut folosi picioarele până la moarte. Ţintuit în scaunul cu rotile, suferea tot timpul de dureri fizice, în ciuda

tratamentelor de la Bourbon-L'Archambault, staţiune termală la modă, unde a murit în 1707 doamna de Montespan.

14. Scarron este un poet ateu, la care libertinii vremii vin bucuroşi să „fluiere în biserică", cu riscul de a se expune înfierărilor din partea credincioşilor. De aici prietenia lui cu Ninon de L'Enclos şi legăturile strânse cu toţi ateii din timpul lui, poeţi, intelectuali, homosexuali, mari seniori libertini.

15. Scarron, paralizat la 28 de ani, a frecventat în tinereţea lui întreruptă brutal multe femei frumoase de moravuri uşoare şi a dus, vreo 12 ani, o viaţă veselă împreună cu poeţii vremii sale – Saint-Amant, Colletet, Beys, Mairet, Tristan L'Hermite, Rotrou, Scudéry –, la fel de pasionaţi de teatru ca şi el. A fost îndeosebi prieten cu Paul de Gondi, constrâns, ca şi el, de familie să îmbrăţişeze împotriva voinţei sale o carieră ecleziastică.

16. Françoise d'Aubigné a avut o mare influenţă asupra lui Scarron nu numai în acest domeniu, ci şi în altele: el a investit astfel 3 000 de livre într-o societate comercială în Martinica. În 1674, ea l-a îndemnat pe rege să intervină în Martinica, ceea ce regele a şi făcut (este anul victoriei marchizului d'Amblimont, vărul lui Colbert, comandantul fregatei *Les Jeux*) în faţa flotei olandeze a lui Michiel de Ruyter, sub zidurile oraşului Fort-Royal.

17. Scarron a scris *Romanul comic*. Opera lui cuprinde poezie, teatru şi roman. Toate sunt pline de bună dispoziţie, veselie şi tandreţe. Râsul lui este rareori răutăcios, distrugător sau răzbunător. El se doreşte mai curând salvator şi reconciliant, mai puţin faţă de Mazarin, de unde participarea sa deosebită la campania feroce de versuri satirice împotriva cardinalului.

18. Căsătorie celebrată în 1652. Françoise nu avea încă 17 ani.

19. Salonul este o adevărată chintesenţă a întâlnirilor literare şi artistice. Scarron şi Françoise primeau elita intelectuală a capitalei la ei acasă, pe strada Neuve-Saint-Louis din cartierul Marais.

20. Maliţios, Scarron a răspuns întotdeauna la asta cu umorul ce-l caracteriza.

21. Problema fidelităţii lui Françoise d'Aubigné faţă de Scarron rămâne nelămurită. Relaţiile ei cu mareşalul d'Albert au fost poate doar amicale. Cu Villarceaux, lucrurile stau altfel, dar începând de când?

22. La Scarron domină întotdeauna gluma ireverenţioasă…

23. Françoise suferea probabil că trebuia să împartă patul, la 17 ani, cu acest bărbat infirm, pe care trebuia să-l ajute când era vorba de nevoile naturale cele mai elementare şi de necesităţile toaletei.

24. În *L'Ecole des filles*, Suzanne acordă o foarte mare importanţă feselor bărbatului. Ea spune că, în timpul actului sexual, fata „simte mişcându-se fesele băiatului care este deasupra ei" şi revine de mai multe ori asupra plăcerii pe care i-o oferă această parte a trupului bărbatului când o vede şi când o atinge. Fata trebuie îndeosebi „să pipăie fesele şi coapsele [băiatului]", continuă Suzanne.

25. Suzanne îi zice lui Fanchon: Băiatul „face tot ce vrea ea şi pare să asculte tot ce-i face ea şi, văzând cum răspunde faţa lui la toate mângâierile ei, se pare că-l scarpină bine acolo unde-l mănâncă şi că el nu mai are altă grijă pe lume în afară de asta".

26. Suzanne îi spune lui Fanchon: „Plăcerea lui era la fel de mare când îl atingeam ca atunci când mă atingea el pe mine".

27. Fanchon îi zice lui Suzanne: „Spune-mi de ce, în cele mai multe nopţi, simt mâncărimi în acest loc [adică între picioare] care aproape că nu mă lasă să dorm.

Mă sucesc când pe o parte, când pe alta, fără să-mi găsesc aleanul. Ce mi-ar trebui atunci?”. Şi Suzanne îi răspunde: „Ţi-ar trebui o pulă groasă şi zvâcnitoare pe care s-o bagi în tine”.

4

Doamna de Maintenon, o nimfă rătăcită

1. Vezi biografia noastră *Abraham Duquesne, marin huguenot du Roi-Soleil*, ed. France-Empire, Paris, 2014.
2. În încercarea de a-i vindeca piciorul bolnav, Françoise d’Aubigné l-a dus la Barèges, în Pirinei, la o staţiune termală renumită, fără să ezite să străbată trecătoarea Tourmalet în 1675. Cameristă (1680) a Delfinei Marie-Anne de Bavaria, viitoarea doamnă de Maintenon se impune atunci ca înlocuitoare a mamei micului duce adorat de tatăl lui.
3. Vezi lucrarea noastră *Jean Baldacci (1890-1914), Saint-Cyrien: une famille corse en deuil face à la guerre*, ed. Colonna, Ajaccio, 2014. Premiul Cărţii corsicane pe 2014.
4. Îl cumpără cu 150 000 de livre de la Françoise d’Angennes, moştenitoarea lui Charles-François d’Angennes, marchiz de Maintenon, guvernator al insulei Marie-Galante, titlu la care sperase zadarnic tatăl lui Françoise d’Aubigné.
5. Spanheim scrie: „Domnişoara de Fontanges a venit la curte în cursul anului 1679, cu scopul clar şi speranţele aţâţate de cei din familia ei de a şi-l face pe rege amant”. Pentru doamna Palatinatului, ea este „frumoasă ca un înger, cu o inimă minunată, dar proastă ca o cizmă”. Doamna de Montespan i-o prezintă regelui ca să-i abată atenţia de la văduva Scarron. Această tânără de 17 ani (ca pe vremuri La Vallière) era aşadar o momeală. Dar… Ludovic al XIV-lea a lăsat-o însărcinată!
6. Henri Pigaillem, *La Duchesse de Fontanges*, Pygmalion, Paris, 2005; Etienne-Léon de Lamothe-Langon, *La Duchesse de Fontanges*, Paris, 1834.
7. Scrisoare către ducesa de Hanovra, de la Saint-Cloud, în ziua de 18 mai 1698, în *Correspondance de Madame la duchesse d’Orléans*, Ernest Jaeglé (ed.), A. Quentin, Paris, 1880, pp. 193-194.
8. Félix Feuillet de Conches, *Causeries d’un curieux*, Plon, Paris, 1857-1864, t. II, p. 588. Scrisoare citată şi de Honoré Bonhomme, *Madame de Maintenon et sa famille*, Didier, Paris, 1863.
9. Jean L’Ange a dus acest manuscris unui editor împreună cu Michel Millot, „trezorier al elveţienilor”. A fost tipărit la Paris de Louis Piot în 350 de exemplare. *L’Ecole des filles ou la philosophie des dames*, împărţită în două dialoguri, a fost publicată în 1655, la trei ani după căsătoria lui Scarron cu Françoise d’Aubigné. Tirajul a fost confiscat de la Millot. L’Ange a fost nevoit să facă faţă unui proces lung. A fost condamnat să-şi recunoască public greşeala, dar, în loc să primească cei cinci ani la galere ceruţi de procuror, s-a ales numai cu interdicţia de a mai locui trei ani la Paris. În total, a făcut numai patru luni de închisoare. Millot, care fugise, a fost spânzurat în efigie. În 1661, *L’Ecole des filles* a fost găsită în garsoniera lui Fouquet în momentul arestării sale. În 1667, ediţiile olandeze au

început să se înmulţească, precedate de o poezioară dedicată lui M. Millot în legătură cu *L'Ecole des filles*: „Tu, autor al unei bine futute cărţi,/ Cu pana ta futut de Venus inspirată,/ În opera-ţi fututǎ aici înfăţişată,/ Zici să ne futem bine că-i bine pentru toţi./ Cu desluşiri futute, ne-nveţi după model/ Cum să ne futem toţi în chipuri fel de fel./ Cu astă carte totuşi celebru nu vei fi,/ Dar tot ce-ţi va aduce în veacuri gloria/ E că-n fututul tău volum, să ştii,/ Prin multe şi moderne şmecherii,/ Futaiul parcă aievea l-am vedea".

10. Ninon de L'Enclos nu s-a mai văzut decât pe ascuns cu doamna de Maintenon după ce aceasta a devenit favorita şi apoi soţia regelui. Totuşi, după ce a fost închisă la Madelonnettes, regina Christina a Suediei a intervenit personal pentru ca Ludovic al XIV-lea s-o primească pe Ninon la curte, aceasta potrivindu-i-se mai bine decât mănăstirea!

11. În introducerea la *L'Ecole des filles*, putem citi numeroase sfaturi date femeilor „ca să vă faceţi iubite de bărbaţi".

12. Doamna de Sévigné a avut un soţ şi un fiu care au fost amanţi succesivi ai lui Ninon de L'Enclos. Doamna de La Fayette a frecventat şi ea acest salon.

13. Doamna de Montespan, ca şi doamna de Pompadour mai târziu, credea că se va bucura veşnic de bunăvoinţa regelui aprovizionându-l chiar ea cu tinere pentru scurte aventuri.

14. Pentru doamna de Montespan, era vorba de prafuri afrodiziace. În cazul multor altor personaje se vorbeşte despre „prafuri de moştenire".

15. Tot în această epocă au avut loc scandalul „posedatelor de la Loudun" şi mai multe alte cazuri de posedare demonică. Madeleine Demondolx de La Palud (Rians 1593 – Châteauvieux 1670) a fost, de exemplu, victima lui Sébastien Michaelis, inchizitor din ordinul dominicanilor şi autor al lucrării *Histoire admirable de la possession d'une pénitente* (1612), care nu este alta decât Madeleine, cuprinzând o clasificare a demonilor! Michaelis, vice-inchizitor la Avignon, vedea vrăjitoare peste tot. Stareţ al comunităţii dominicane de la Saint-Maxime de lângă Aix, a fost implicat în cazul Demandolx, pe care l-a considerat un caz exemplar de posedare survenit în mănăstirea ursulinelor din Aix.

16. Am descris acest pat mare cu coloane în lucrarea noastră *Ninon de L'Enclos*, Payot, 2014.

17. Suzanne îi zice lui Fanchon: „El [amantul ei] îmi pune mâna pe pântece şi, când găseşte *cămaşa*, o ridică şi apasă cu mâna pe moviliţă…" „Şi ca să se desfete, pentru că e foarte plăcut să vezi, dă la o parte cuvertura şi cearşaful, iar când *cămaşa mea* îl împiedică, mă pune să mi-o scot şi mă priveşte peste tot cu ajutorul lumânării".

18. Măştile erau atunci foarte la modă. Secolul al XVII-lea nu este numai cel al Măştii de Fier. Guvernatorul Bastiliei, domnul de Besmaux, avea o soţie atât de frumoasă, încât şi ea ieşea mascată. Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Le Masque de fer*, *op. cit.*

19. Suzanne îi spune lui Fanchon: „Există diferite feluri de a băga scula asta în a noastră… Când de dedesubt, când de deasupra, când dintr-o parte, când de-a curmezişul, când din genunchi prin faţă şi prin spate, ca şi cum aş face o clismă, când din picioare, când şezând".

20. După spusele lui Voltaire, primul amant al lui Ninon ar fi fost cardinalul Richelieu, pentru care ea ar fi fost ultima amantă după Marion Delorme.

21. Suzanne îi zice lui Fanchon: „Obişnuinţa strică tot şi plictiseşte băiatul când trebuie să faci asta tot timpul”.
22. Fanchon îi zice lui Suzanne: „Recunosc că asta e *o artă* tare greu de învăţat, verişoară”.
23. Până în secolul al XIX-lea, multe femei purtau la culcare o cămaşă de noapte găurită în faţă. Medicii nu erau primiţi când năşteau femeile, iar dacă un bărbat începea să ajute o femeie să nască, o făcea sub un cearşaf!
24. Suzzane îi spune lui Fanchon: „Frumuseţea fetei contribuie mult şi ea la asta, ceea ce înseamnă un mare avantaj”.
25. Întreaga lucrare *L'Ecole des filles* este construită pe plăcere, căutarea plăcerii oferite şi primite. Suzanne îi zice lui Fanchon: „Tatăl tău i-a oferit *plăcere* lui Marguerite, servitoarea pe care aţi alungat-o”. Sau: „Trebuie să ştii că un băiat şi o fată se bucură împreună de *cea mai mare plăcere din lume*”. Sau: „Ceea ce ne învaţă ei ştiu de puţin timp, *spre marea mea plăcere*”… Şi adaugă: „Domnii sunt persoane bine făcute, căsătorite sau la vârsta căsătoriei, care caută *să ofere plăcere* femeilor, şi Parisul e plin de ei; doamnele sunt femeile măritate sau văduve încă tinere, cele mai multe de condiţie bună, la care domnii vin *să le ofere plăcere la ele acasă*”. Şi, vorbind despre sexul bărbatului, Suzanne îi zice verişoarei sale: „Cu ăsta ne produc *această plăcere*”.
26. Comportamentul lui Ludovic al XIII-lea, aproape absent din patul Anei de Austria din 1615 până în 1638, provine poate din eşecul din noaptea nunţii lor. Faptul că au fost puşi în acelaşi pat la vârsta de 14 ani a constituit probabil cauza acelui eşec şi a lipsei de asiduitate a regelui pe lângă soţia lui timp de 23 de ani!
27. Franţa din anii 1660 cunoştea foarte bine lumea musulmană graţie cavalerului d'Arvieux, care l-a ajutat pe Molière să creeze personajul „marele mamamusiu” din *Burghezul gentilom*. Laurent d'Arvieux (1635-1702), consul al Franţei la Alger (1675), apoi la Alep (1679), ştia araba şi turca. A scris un *Dictionnaire turc et persan*, *Relation d'un voyage vers le grand émyr*, *chef des Arabes du désert*, un *Traité de moeurs et coutumes des Arabes* şi a tradus *Capitulaţiile* din 1673 încheiate între Franţa şi Înalta Poartă. D'Arvieux a popularizat poveştile şi legendele din lumea musulmană şi otomană în secolul al XVII-lea.
28. Supuşii admirau şi în Occident un suveran viguros la pat, deci puternic în fruntea statului. Ludovic al XIV-lea, cu 21 de copii recunoscuţi, Ludovic al XV-lea, cu 30 de bastarzi recunoscuţi, au fost mari suverani, în mult mai mare măsură decât Ludovic al XVI-lea, impotent la început, fidel apoi, ghilotinat în cele din urmă. În schimb, Henric al IV-lea a fost adulat de supuşii lui. „Berbantul”, mare fustangiu, a lăsat poporului amintirea unui rege îndrăgostit de Gabrielle d'Estrées, cu care îi plăcea la nebunie să se întâlnească după ce-i scria: „Să nu cumva să te speli, dragă” – atât de mult îi plăcea parfumul ei. În schimb, poporul l-a luat peste picior pe Ludovic al XVI-lea, soţ înşelat, se zicea, al austriecei, care a contribuit la discreditarea imaginii monarhiei din cauza presupuselor sale relaţii cu cumnatul ei, contele d'Artois, viitorul Carol al X-lea, iar apoi mai ales cu suedezul von Fersen.
29. Henric al VIII-lea a poruncit decapitarea a două dintre soţiile sale adulterine: Anne Boleyn, acuzată că ar fi avut vreo o sută de amanţi, dintre care cinci cât a fost căsătorită cu regele, şi Catherine Howard. De altminteri, reginele fluşturatice pun probleme enorme, dată fiind necesitatea de a da naştere unui viitor suveran care să fie legitim. Îndoielile lui Carol al VII-lea în privinţa legitimităţii naşterii

sale n-au dispărut decât atunci când a sosit Ioana d'Arc care, graţie „vocilor ei”, i-a putut confirma „drăguţului Delfin” că era într-adevăr Delfinul legitim. De asemenea, mult timp s-a pretins că Ludovic al XIV-lea n-ar fi fost fiul lui Ludovic al XIII-lea, ci al ducelui de Beaufort...

30. Suzanne o învaţă pe Fanchon masturbarea: „Trebuie s-o freci [vulva] cu degetetul un timp; pe urmă, vei simţi plăcerea descărcării”. Fanchon: „Cu degetul! E posibil?”. Suzanne: „Da, cu degetul mijlociu, făcând aşa pe margine”.

31. Dumnezeu le-ar fi ascuns, de aici părul pubian. În schimb, Suzanne îi zice lui Fanchon, vorbind despre părţile intime ale celor două sexe: „Totul e înconjurat de un păr creţ ca şi la fete, şi e frumos de văzut de jur împrejur”!

32. Fanchon îi zice lui Suzanne legat de sexul bărbatului: „ Cum poate [bărbatul] să bage înăuntru această sculă care e aşa de moale şi de bleagă? Trebuie s-o împingă cu degetele”. Şi Suzann răspunde rânjind: „Hei! Proastă ce eşti! Nu e mereu aşa moale când se întâmplă asta”. Şi adaugă: „Când i-o arată fetei, e cu totul schimbată... S-a îngroşat şi s-a lungit cu încă jumătate, şi e tare şi ţeapănă ca un ciomag, şi tot încordându-se cum zic, are o piele spre vârf care se trage înapoi spre pântece şi dezgoleşte un cap care se face ca o cireaşă pietroasă mare şi roşie”.

33. Suzanne îi zice lui Fanchon: „Întâi e sărutul sânului, şi al gurii, şi al ochilor... E şi sărutul-muşcătură, care se face prin atingerea şi apăsarea dinţilor în carne; sărutul cu limba, care e cel mai gingaş, şi sărutul celorlalte părţi ale corpului”.

34. La 20 de ani, Françoise d'Aubigné trebuie să fi auzit în casa lui Scarron cuvintele „cur, pizdă, pulă şi coaie”, spuse de Suzanne lui Fanchon, mai mult decât oricare altă femeie tânără din generaţia ei.

35. Suzanne îi zice lui Fanchon: „Se urca de-a călare pe mine... Îşi vâra [membrul] în pizda mea... între fese... şi-i făcea plăcere să mi-o bage şi s-o scoată brusc, desfătându-se când o vedea intrând şi ieşind, şi asta făcea un zgomot, verişoară, ca atunci când brutarii îşi bagă pumnii în cocă şi-i trag afară dintr-odată...”.

36. Suzanne îi zice lui Fanchon: „Trebuie să ştii că plăcerea de a băga pula în pizdă este însoţită de o mulţime de mângâieri şi dezmierdări drăgăstoase”.

5

Soliditatea Voastră

1. Vezi virtuţile „sângelui de dragon” în lucrarea noastră *Henri le navigateur*, Le Félin, 1994.

2. Louis Gaufridy (Beauvezer 1572 – Aix 1611) a avut în 1610 o relaţie cu doamna Madeleine de Demandolx de La Palud, 16 ani, care s-a retras la ursulinele de la Aix, unde „mişcări convulsive, contorsiuni oribile” îi agitau corpul! Dusă la Sainte-Baume, exorcizată de vicarul general al Fraţilor Predicatori de la Saint-Maximin, s-a crezut chiar că a fost violată de Belzebut, care ar fi posedat-o prin Gaufridy. „Au fost chemaţi oameni care şi-au agitat halebardele în camera în care Madeleine era exorcizată şi, pe când ei îşi vânturau astfel armele, unul dintre ei, pe nume Gobert, făcea la fel în şemineu, cu o sabie, contra vrăjitorilor invizibili

care ar fi putut să coboare pe horn.” Chestionată la arhiepiscopia din Aix, ea şi-a povestit nebuniile erotice! Au crezut-o posedată de o legiune de demoni! Arestat pe 31 decembrie 1610, acuzat de relaţii cu diavolul, Gaufridy, sub tortură, a mărturisit că era vrăjitor. Trei medici şi un chirurg au recunoscut pe corpul lui, ca şi pe cel al lui Madeleine, semnul vrăjitorilor! În ziua de 30 aprilie 1611, Du Vair, prim-preşedinte al Parlamentului din Aix, a pronunţat condamnarea la moarte a lui Gaufridy, vinovat de „răpire de minori, hulire, magie, vrăjitorie şi alte nelegiuiri”. În pofida reticenţelor unora, Gaufridy, căruia i s-a retras demnitatea sacerdotală de către Jacques Turricella, episcop de Marsilia, a fost ars de viu într-o piaţă din Aix. Căzând dintr-un copac, unde se urcase să vadă supliciul, un copil a murit pe loc. Din cauza şocului, cavalerul de Montauroux a înjunghiat un nobil şi o domnişoară. Madeleine, exorcizată de inchizitorul din Avignon, Sébastien Michaelis (Saint-Zacharie cca 1543 – Paris 1618), stareţ la Saint-Maximin, dar rămasă isterică, a murit în 1670. Cazul a făcut mare vâlvă şi alte 17 persoane din Marsilia au fost acuzate de vrăjitorie. Măicuţele de la Sainte-Claire s-au crezut posedate, iar de aici, dansuri obscene! Superstiţia, deja mare la Marsilia, a câştigat şi mai mult teren. Vezi B. Montagnes şi Jacques Archimbaud, *Sébastien Michaelis et la réforme d’Occitanie (1594-1647). Histoire de la congrégation d’Occitanie par J. Archimbaud O.P.*, Inst. Historicum FF. Praedicatorum, Roma, 1884 („Dissertationis Historicae” 21).

3. Doamna de Montespan a fost acuzată că ar fi asistat la liturghii negre în cursul cărora ar fi fost sacrificaţi copii în leagăn. S-a pretins că era în relaţii cu vrăjitoare încă din 1668… La Reynie a făcut o anchetă riguroasă. Ludovic al XIV-lea a preferat să muşamalizeze totul cu acordul lui Louvois şi Colbert.

4. Vezi Michel Vergé Franceschi, *Napoléon, une enfance corse*, Larousse Poche, Paris, reed. 2014.

5. Isabelle d’Orléans-Bragance, de care ne face plăcere să amintim aici.

6. Paul Pellisson (1624-1693), scriitor.

7. Vezi lucrarea noastră *Masque de fer*, *op. cit.*

8. Félix Feuillet de Conches, *Causerie d’un curieux*, *op. cit.*, t. II, p. 588. Scrisoare citată şi de Honoré Bonhomme, *Madame de Maintenon et sa famille, op. cit.*

9. Marguerite de Valois (1553-1615), soţia lui Henric al IV-lea. Brantôme o numeşte „o zeiţă din cer”, atât era de frumoasă. A avut mulţi amanţi: Boniface de La Mole, Bussy d’Amboise, Jacques de Harlay de Champvallon (singura pasiune a vieţii ei). Alungată de la curte pentru desfrâu (1583) de fratele ei Henric al III-lea, a fost închisă în castelul din Usson, unde a devenit amanta temnicerului. Viaţa ei este un lung şir de amanţi şi de destrăbălări.

10. Christina a Suediei (1626-1689). Cu o sumedenie de amanţi, aceasta a poruncit asasinarea în 1657 la Fontainebleau a unui fost iubit, marchizul Gian Rinaldo Monaldeschi, practic sub ochii ei, ceea ce a provocat mare scandal.

11. În 1666, la moartea reginei, Doamna de Montespan, doamnă de onoare a ducesei d’Orléans, Henriette, a obţinut pentru ea păstrarea acestei pensii.

12. Astăzi sufragerie a castelului Villarceaux.

13. Este pictată ca zeiţă greacă, cu sânii goi şi privirea pierdută în depărtare. Villarceaux, sub trăsăturile unui amoraş, o ţinteşte cu săgeţile lui. Dar ea nu-l vede şi caută deja cu ochii nu un alt viitor, ci un destin!

14. După mulţi alţi autori din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, fie-ne îngăduit să publicăm aici aceste scrisori pe care nimeni nu le va găsi niciodată în vreo arhivă.

Au însă o dublă autenticitate: a inimii şi a memoriei corpului.

15. În limbajul fructelor, foarte la modă în secolul al XVII-lea, sâmburii de struguri înseamnă: „Sunt foarte îndrăgostit de tine”.

16. Regele însuşi şi doamna de Maintenon au ars la Versailles foarte multe hârtii la vârsta bătrâneţii, scrisori intime şi arhive ale scandalului otrăvurilor care o priveau pe doamna de Montespan. Era necesar să i se protejeze memoria pentru fiii ei, Maine şi Toulouse, când bătrânul rege nu avea să mai fie.

6

Fără curtezană la curte

1. Ordonanţă din 3 februarie 1688. Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Chronique maritime de la France d'Ancien Régime, op. cit.*

2. Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Marseille, histoire et dictionnaire, op. cit.*

3. Naşul lui Voltaire.

4. Tatăl lui Voltaire, maestrul Arouet, era notarul lui Ninon.

5. Vezi Michel Vergé-Franceschi, *Les Officiers généraux de la Marine royale, op. cit.* Doamna de Tourville era „galantă”. Saint-Simon, vorbind despre ea şi despre mareşal, admite: „Au fost galanterii de ambele părţi”, adică adultere.

6. Vezi Louise de Kéroualle în Michel Vergé-Franceschi, *Le Masque de fer, op. cit.*

7. Tallemant des Réaux, *Historiettes*.

8. Catherine de Champré, fiica uşuratică a unui magistrat din Parlament. Tânără văduvă a unui locotenent de artilerie, îşi datorează numele celui de-al doilea soţ, seniorul de Champré, decan al Marii Camere [este vorba despre Marea Cameră a Parlamentului din Paris – n.tr.]. Catherine „a fost pervertită încă de la 13 ani de un bărbat care o învăţa să cânte la lăută”. S-ar zice că lăuta era pe atunci în stare să dea naştere la comportamente sexuale ieşite din comun… După spusele lui Tallemant des Réaux, „lăuta şi apucăturile ruşinoase le-au făcut [pe Ninon şi pe Catherine de Champré] să se împrietenească”.

9. Madeleine de Scudéry, *Les Femmes illustres, ou les harangues héroïques*, 1642.

10. Cei doi „galanţi” sunt elemente destul de negative. Marchizul de Termes este un bărbat cu o reputaţie foarte proastă, dar frumos şi bine făcut. Căsătorit, este unchiul marchizului de Montespan, care se va căsători curând cu Françoise-Athénaïs de Rochechouart-Mortemart. Abatele du Buisson, fiul guvernatorului oraşului Ham, seamănă cu Boisrobert, deşi îi plăceau femeile, nu băieţii.

11. „Iată-i pe galanţi şi Ninon care spun că trebuia să fie dată valeţilor lor” (Tallemant des Réaux).

7

Versailles, noua Sodoma

1. Jean-Baptiste Lully (Florenţa 1632 – Paris 1687). Mare intendent al muzicii regelui. Căsătorit în 1661.

2. Molière se căsătoreşte în 1661, la biserica Saint-Germain-l'Auxerrois, cu Armande Béjart. El are 40 de ani. Ea, 20. E oare fiica sau sora amantei sale Madeleine Béjart? În contractul de căsătorie, este trecută ca fiind soră, dar opinia publică a considerat-o întotdeauna fiica ei. Actorul Montfleury l-a acuzat pe Molière că s-a căsătorit cu fiica amantei sale şi i-a scris regelui, dar el făcea parte dintr-o trupă rivală. Grimarest, în cartea sa *Vie de Molière*, pretinde că Madeleine o avusese *înainte* să-l fi cunoscut pe Molière. Dar Le Boulanger de Chalussay l-a acuzat pe marele dramaturg că s-a căsătorit cu propria-i fiică, într-o comedie satirică a cărei interzicere Molière n-a putut-o obţine. În orice caz, certificatul de botez al lui Armande rămâne de negăsit. Ludovic al XIV-la l-a susţinut însă atât de mult pe Molière, încât i-a fost naş micului Louis, în ziua de 24 februarie 1664, născut din căsătoria lor.

3. Această amantă a lui Racine, domnişoara Du Parc, actriţă, a murit în realitate din cauza complicaţiilor apărute în urma unui avort nereuşit. La Voisin a confundat-o cu altă doamnă Du Parc, care se ocupa de avorturi şi a fost într-adevăr victimă în scandalul otrăvurilor. Racine a fost complet disculpat de magistratul de instrucţie Bazin de Bezon, care nici măcar nu l-a informat că Louvois semnase din precauţie o scrisoare de arestare contra lui. Amant al domnişoarei de Champmeslé, împreună cu tânărul Sévigné, Boileau şi alţi câţiva, Racine s-a căsătorit apoi în 1677 cu Catherine Romanet.

4. Căsătorită în 1654 cu Antoine de Rambouillet (amant al lui Ninon de L'Enclos), soţ uşuratic şi infidel, ea l-a găzduit pe La Fontaine din 1672 până la moartea acestuia. Dar a fost şi amanta lui La Fare, cu care a rupt relaţia în 1679. Despărţită de soţ din 1667, acesta i-a permis să trăiască liber pe strada Neuve-des-Petits-Champs.

5. Contele Roger de Bussy-Rabutin, văr primar şi îndrăgostit de doamna de Sévigné.

6. Născut în 1595, mort în 1670. Capelan al regelui, a lăsat un fiu nelegitim, viitor paroh în Tierceville.

7. Născut în 1599, mort în 1673. Primul amant al lui Marion Delorme, care i l-a preferat repede pe Cinq-Mars.

8. Gaspard de Châtillon, mareşal de Coligny, nepotul amiralului.

9. Louis de Bourbon, prinţ de Condé, descinzând dintr-un unchi al lui Henric al IV-lea.

10. „Ascundeţi sânii, doamnă, căci n-aş putea să-i văd.” Molière îl ia deseori pe Fouquet drept model pentru *Tartuffe* al lui, în parte revăzut şi corectat de Ninon de L'Enclos în casa acesteia de pe strada Tournelles.

11. Charles Le Marguetel de Saint-Denis de Saint-Evremond, bunul şi fidelul prieten al lui Ninon de L'Enclos.

12. Născut în 1590, mort în 1626.

13. Scrisoare către sora sa vitregă Amélise, 3 decembrie 1705.

14. Philippe de Lorraine (1643-1702), fiul cel mic al lui Henri de Lorraine, conte d'Harcourt, zis „Mezinul Perlă” (1601-1666), a fost amantul lui *Monsieur* încă din 1658, la 15 ani, *Monsieur* având atunci 18. A fost bănuit că ar fi pus la cale otrăvirea lui Henriette de Anglia şi a fost exilat la Roma. S-a compromis în asasinarea unui tânăr negustor de gofre, care nu consimţea să aibă relaţii cu el şi cu tovarăşii lui. L-a iniţiat în „viciul italian” pe contele de Vermandois, fiul regelui.

La 50 de ani, i-a furnizat lui *Monsieur* parteneri tineri. Amant al domnişoarei de Fiennes, domnişoară de onoare a reginei, a avut cu ea un fiu. A mai avut-o amantă pe doamna de Monaco, care a avut relaţii cu regele şi cu Lauzun. Saint-Simon pretinde că s-ar fi căsătorit cu verişoara lui, Béatrice Hiéronyme de Lorraine-Lillebonne.

15. Vezi Georges Minois, *Bossuet. Entre Dieu et le Soleil*, Perrin, Paris, 2003. Bossuet a fost chemat să predice în postul Paştilor la Luvru în 1662, la 35 de ani. A atacat atunci imediat (dar cu tact) relaţia regelui cu domnişoara de La Vallière.

16. Maurice Lever, în *Les Bûchers de Sodome* (Fayard, Paris, 1985) a scos în evidenţă derivele acestei confrerii secrete de homosexuali: torturi sadice aplicate unor prostituate, asasinarea tânărului negustor de gofre de către tovarăşii cavalerului de Lorraine etc.

17. În realitate, cei mai mulţi dintre aceşti tineri făceau parte din vârful elitelor: prinţul de Condé, prim prinţ de sânge; prinţul de Conti, fiul fratelui său; Guiche; ducele de Gramont, fratele lui Guiche; contele de Vermandois, fiul regelui şi al doamnei de La Vallière; un fiu al lui Colbert, ducele de La Ferté, marchizul de Biran. Fiind de neam mare, erau destul de lipsiţi de discreţie, scandalagii şi provocatori.

18. Victoria lui *Monsieur* la Cassel, în aprilie 1677, asupra trupelor lui Wilhelm al III-lea de Orania, stathuder al Provinciilor Unite, care au fost oprite în timp ce se avântau spre Saint-Omer. „*Monsieur* a câştigat una dintre cele mai complete bătălii care a avut loc în zilele noastre” (mareşalul de Luxembourg). A făcut 6 000 de prizonieri.

19. Post pe care îl ocupă din septembrie 1670 până în martie 1680, Delfinul împlinind 20 de ani în 1681. L-a învăţat istoria tuturor regilor Franţei. Delfinul trebuia să rezume oral lecţia, apoi s-o scrie în franceză şi s-o traducă în latină, exerciţii care s-au păstrat până astăzi.

20. Bossuet este episcop de Condom începând din 1670, apoi de Meux începând din 1681.

21. Şi pentru că *Monsieur* îi oferise o abaţie. De la Bastilia, cavalerul a fost transferat la castelul din insula If!

22. Viitorul Regent s-a căsătorit în februarie 1692 cu o fată a regelui născută de doamna de Montespan.

23. Ana de Austria îl numea deseori „fetiţa mea”. A stat lângă el cât a suferit de rujeolă şi la prima lui dizenterie. L-a protejat tot timpul.

24. Pe când erau copii, Ludovic şi Philippe se certau mereu. Valetul Anei de Austria scrie în *Memoriile* sale: „Regele a vrut ca *Monsieur* să se culce în camera lui… Dimineaţa, după ce s-au trezit, regele, fără să se gândească, a scuipat imediat în patul lui *Monsieur*, care a scuipat înadins pe patul regelui, care, puţin înfuriat, l-a scuipat în nas. *Monsieur* a sărit în patul regelui şi a făcut pipi în el; regele a făcut la fel în patul lui *Monsieur*. Cum nu mai puteau nici să scuipe, nici să facă pipi, au început să tragă unul de aşternuturile celuilalt şi, puţin după aceea, să se bată”.

25. Philippe a primit din partea regelui în 1658, când a împlinit 17 ani, domeniul Saint-Cloud, de care s-a îndrăgostit pur şi simplu. Galeria oglinzilor de aici este anterioară celei de la Versailles. La Saint-Cloud s-a putut locui din 1678. Curtea s-a instalat la Versailles în 1683.

26. Philippe a devenit probabil cu greu conştient de acest lucru, treptat: în septembrie 1651, când Ludovic a devenit major la vârsta de 13 ani, apoi în iunie

1654, cu ocazia încoronării, când a primit din mâinile lui Ordinul Saint-Esprit.

27. Deoarece Ludovic al XIV-lea s-a arătat prea apropiat de Henriette, „afacerea” a făcut multă vâlvă la Fontainebleau începând din iulie 1661 (ziua Balului Anotimpurilor). Philippe şi-a făcut aşadar datoria conjugală şi Henriette a născut la Paris, în martie 1662, părăsindu-i pe Ludovic, pe regină şi pe Louise de La Vallière la Fontainebleau, Saint-Germain-en-Laye sau Versailles. De aici, reproşurile regelui: „Fiii Franţei nu trebuie să aibă niciodată alt loc de retragere decât curtea, nici alt sălaş unde să se simtă în siguranţă decât inima regelui lor”. Henriette a născut după aceea în fiecare an şi Ana de Austria a reuşit să-i împace pe cei doi fraţi. A murit în ziua de 20 ianuarie 1666 la Luvru, în braţele lui Philippe.

28. Se spunea atunci: cavalerul de Lorraine „îl posedă pe *Monsieur* cu autoritate”.

29. Văduv, recăsătorit cu doamna Palatinatului, devenit tatăl lui Alexandre, duce de Valois (mort la 3 ani, în martie 1676), apoi al lui Philippe, duce de Chartres, viitor Regent (născut în 1674), *Monsieur* a dormit separat de soţia lui începând din 1676, după naşterea domnişoarei de Chartres (septembrie 1676).

30. Maurice Lever, *Les Bûchers de Sodome*, *op. cit*; Didier Godard, *Le Goût de Monsieur. L'homosexualité masculine au XVIIe siècle*, Montblanc, H & O ed., 2002; Philippe Erlanger, *Monsieur, frère de Louis XIV*, Perrin, Paris, 1981.

31. *Monsieur* i-a arătat regelui în 1678 la Saint-Cloud cele 750 de tablouri şi 300 de tapiserii, precum şi cele vreo 100 de oglinzi ale sale.

8

De la moartea lui Ludovic la orgiile Regentului

1. Georges Mareschal (1658-1736), fiul unui gentleman irlandez rănit la Rocroi (1643) şi cu braţul drept amputat. Prim-chirurg al regelui (1703). Îl urma peste tot pe suveran. Înnobilat în 1707.

2. Guillaume Dubois (1656 – Versailles, 1723), cardinal (1721), principalul ministru în timpul Regenţei. În 1698, l-a întâlnit pe Saint-Evremond la Londra. Amant al doamnei de Tencin (nu depusese încă voturile monahale), s-a călugărit în ziua de 24 februarie 1720, deşi căsătorit, făcând să dispară orice urmă a acestei căsătorii… Incapabil să ţină o slujbă… S-ar fi zis despre el: „Papa e un bucătar foarte priceput care ştie să facă dintr-un macrou [*maquereau* („macrou”) are şi înţelesul de „proxenet”. Rândunica-de-mare (*rouget*) e roşiatică, ceea ce trimite la culoarea veşmântului de cardinal – n.tr.] o rândunică-de-mare”… căci Dubois i-a servit Regentului multe aventuri amoroase.

3. Guy-Crescent Fagon (1638-1718). Născut în acelaşi an cu regele, i-a supravieţuit trei ani. Nepot şi fin al lui Guy de La Brosse (1586-1641), fondatorul grădinilor regelui. Prim-medic al suveranului (1693). Ostil tutunului dăunător sănătăţii.

4. Scrie un memoriu, *Les Qualités du quinquina* în 1703.

5. A făcut „cele mai mari tulburări de iubire” (Saint-Simon).

6. *Mémoires du chevalier de Quincy*, Societé de L'Histoire de France, 1898.
7. „Toţi cei care se prostituează în apropierea castelului, toţi cei care trag folos din asta vor fi biciuiţi în piaţa publică; lucrurile personale le vor fi confiscate în folosul coroanei; în plus, li se vor tăia nasul şi urechile." Edict al lui Ludovic al XIV-lea.
8. *Bordel* înseamnă „la margine" (*au bord*), „la lizieră". În Normandia, satul Bosc-Bordel nu-şi trage deloc numele de la moravurile depravate ale femeilor din partea locului, unde nu existau bordeluri. Împreună cu soţii lor, ele locuiau pur şi simplu „la marginea pădurii", „la marginea păduricii".
9. *Les fêtes galantes*, de Michel Peyramaure; vezi Jean Haechler, *Le règne des femmes* (1715-1793), Grasset, Paris, 2001.
10. Palais-Royal a fost construit la nord de Luvru de către Richelieu în 1628, cu numele de Palais-Cardinal. Lăsat moştenire regelui, a devenit Palais-Royal. Ana de Austria s-a instalat aici pentru grădina lui, în 1642, cu cei doi fii mici. Philippe d'Orléans, fratele regelui, l-a primit de la suveran în 1692.
11. Palais-Royal a fost întotdeauna un loc al plăcerilor. Richelieu avea acolo teatrul lui. În 1660, Molière a preluat sala. În 1673, Lully a instalat acolo Opera, de unde şi apropierea Regentului de numeroase actriţe, cântăreţe, dansatoare… căci Opera ocupa o sală a palatului!
12. Palais-Royal a fost între 1715 şi 1723 centrul vieţii politice şi artistice, în detrimentul palatului de la Versailles, abandonat. Regentul a expus acolo 500 dintre tablourile sale pictate de maeştri.
13. Regentului îi plăcea Parisul pentru supeurile galante şi petrecerile de la Palais-Royal. Iarna, la palat se organizau baluri de trei ori pe săptămână. Erau publice, dar dreptul de intrare nu era uşor de obţinut. Serbările aproape zilnice impuneau deseori să se poarte mască… Ipocrit incognito.
14. Regentul ar fi scris melodiile de dans, mai ales două dintre ele, care au fost integrate de Charles-Hubert Gervaise în ansamblu.
15. *Hipermnestra*, tragedie pusă pe muzică de domnul Gervaise, intendent al ansamblului muzical al A.S.R. monseniorul duce d'Orléans, Regent al regatului. Libret dedicat Regentului. Au avut loc vreo 12 reprezentaţii până în 24 noiembrie 1716. Apoi alte 25 din 20 aprilie până în 6 iunie 1717. Regentul a asistat la reprezentaţiile din 10 noiembrie 1716, 12 mai şi 14 mai 1717, împreună cu Petru cel Mare.
16. Marie-Madeleine de La Vieuville (1691-1769), contesă de Parabère. Bunicul ei îi fusese mentor în 1686. Regentul îi spune „corbişorul meu negru". Căsătorită în ziua de 6 iunie 1711 cu contele de Parabère, cu care a făcut trei copii, în 1714, 1715 şi 1716, l-a născut pe ultimul în octombrie 1716, fiind văduvă de pe 13 februarie. Soţul i-a murit de vărsat. Prima soţie a tatălui ei nu a fost alta decât Anne-Lucie de La Mothe-Houdancourt (cca 1647-1689), amanta lui Ludovic al XIV-lea în 1662.
17. De aici porecla dată de Regent.
18. În timpul vieţii lui, se cânta: „Regentule, alungă-l dar/ Pe-acest tâlhar/ Şi fi-vei binefăcător./ Căci regelui nici c-ai putea,/ Pe legea mea,/ Să-i fii mai mult de ajutor". Şi se adăuga: „Dar pune-l mai întâi să dea/ Bănuţii toţi din teşcherea,/ Luaţi prin al lui rang/ De acest duce cămătar,/ şi grangure bancar,/ De nu, cu el în ştreang".

19. Prezenţa Operei la Palais-Royal era o adevărată fericire pentru Regent. Saint-Simon scrie: „Domnul duce d'Orléans nu avea decât un pas de făcut ca să ajungă acolo la sfârşitul supeurilor sale şi ca să se arate deseori într-o stare prea puţin decentă"… Saint-Simon spera „să-l îndepărteze pe domnul duce d'Orléans de tovărăşiile primejdioase în care supa seară de seară, de starea în care se arăta deseori la balurile de la Operă şi de timpul pe care îl pierdea după toate reprezentaţiile acestor spectacole. Dar tocmai asta îl făcea să stea la Paris, de unde nu era chip să-l scoţi" (Saint-Simon, *Memorii*, anul 1715).
20. Scrisorile doamnei Palatinatului, ducesă d'Orléans, văduva lui *Monsieur* şi mama Regentului.

9

Voluptăţi şi dezmăţuri în vremea lui Ludovic al XV-lea

1. Fostă amantă a răposatului Regent. Avea un salon important lângă Fontainebleau. Protectoare a artiştilor şi scriitorilor. S-ar fi sinucis.
2. Thérèse-Eulalie de Beaupoil de Saint-Aulaire (Saint-Aulaire în Corrèze 1705 – Paris 1793), căsătorită în 1725, la 20 de ani, la Paris, cu ducele d'Harcourt (1701-1783), pe atunci marchiz de Beuvron.
3. Marie-Anne de Vougny (cca 1716-1783), soţie la 10 ani a marchizului Amelot du Chaillou (1689-1749).
4. Evelyne Lever, *Madame de Pompadour*, Perrin, 2006. Edmond şi Jules de Goncourt, *Madame de Pompadour*, prefaţă de Jean Castarède, France-Empire, Paris, 2012, reed. din 1881. Michel de Decker, *La Marquise des plaisirs, Madame de Pompadour*, Pygmalion, Paris, 2007.
5. Marmontel, *Mémoires*, p. 173.
6. Joseph Valynseele, *Les Enfants naturels de Louis XV*, Paris, 1953.
7. Marchizul d'Argenson, *Journal et mémoires*, lucrare publicată de Société pour L'Histoire de France de E.J.B. Rathery, Paris, 1859-1867.
8. Michel Garcin, *Mademoiselle de Romans, la „grande"*, Atlantica, Biarritz, 2006. Marchizul d'Argenson, *Journal et mémoires*, vol. 9, 1755-1757, *op. cit*.
9. Camille Pascal, *Le Goût du roi. Louis XV et Marie-Louise O'Murphy*, Perrin, Paris, 2006.
10. Marchizul d'Argenson, *Journal et mémoires*, *op. cit*.
11. Jeanne-Marguerite de Niquet, căsătorită în 1735 la Paris cu Louis-Grégoire Véron de Séranne.
12. Lucie-Madeleine d'Estaing (Paris 1743 – Clermont-Ferrand 1826). Moştenitoare a casei d'Estaing în 1768 prin donarea de către fratele ei a tuturor bunurilor patrimoniale din Auvergne, printre care şi castelul d'Estaing (castelul din Ravel), pe care ea l-a vândut în 1806 domnului de Riberolles (familie care îi dăduse tatălui lui Ninon de l'Enclos cea mai teribilă dintre amantele sale).
13. Jeanne-Marguerite Salvetat (Marsilia 1748 – Paris 1838), zisă „doamna Mars".

14. „O, Franţă, asta-i soarta ta,/ Femelei tu să-i fii supusă!/ Căci de-o fecioară ai fost condusă/ Şi-o târfă te va spulbera.” Sau: „Ce veste, o femeie de doi bani! (bis)/ Ce minune, pe rege-l iubeşte şi la curte locuieşte!/ E drăguţă şi-are ochi ştrengari. (bis)/ E drăguţă şi-ntărâtă cu mult har un bătrân curvar”.
15. Le Roi, *Curiosités historiques*, Plon, 1864. (Studiu despre casa din Parc-aux-cerfs.)
16. Culegerea Maurepas, anul 1769.

10

Un vechi castel pentru un tânăr rege impotent

1. Se cumpărau multe în mănăstiri, se pare, de unde şi numele lor.
2. Georges Androutsos, „Le phimosis de Louis XVI (1754-1793) aurait-il été à l’origine de ses difficultés sexuelles et de sa fécondité retardée?”, *Progrès en urologie*, 2002, nr. 12, pp. 132-137.
3. Contele d’Aranda.
4. Scrisoare a lui von Fersen către Sophie Piper.

Repere bibliografice

Académie Française, *Le Dictionnaire de l'Académie françoise, dédié au Roy*, Veuve de Jean-Baptiste Coignard et Jean-Baptiste Coignard, Paris, 1694, 2 vol.

Adam, Antoine, „Introduction", în Gédéon Tallemant des Réaux, *Historiettes*, Antoine Adam (ed.), Gallimard, Paris, 1960, vol. I, p. XV.

Adam, Antoine, *Théophile de Viau et la libre pensée française en 1620* (1935), Slatkine, Geneva, 2008.

Alembert, Jean Le Rond d', articolul „Courtisane", în Denis Diderot şi d'Alembert (coord.), *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers. Tome quatrième, Conjonctif-Discussion*, Briasson/David/Le Breton/S. Faulche, Paris, 1751-1765, p. 401.

Androutsos, Georges, în *Progrès en urologie,* nr. 12, 2002, pp. 132-137.

Angelini, Annarita, „Nicodéisme, libertinisme et art chez Achille Bocchi", în Pierre Lurbe şi Sylvie Taussig (coord.), *La Question de l'athéisme au XVIIe siècle*, Brepols, Turnhout, 2004.

[Anonim], *Remarques journalières et véritables de ce qui s'est passé dans Paris et ailleurs les années 1648-1657*, Paris, Bibliothèque nationale de France, manuscrits français, nr. 10277.

Antoine, Michel, *Louis XV*, Fayard, Paris, 1989.

Argenson, René Louis de Voyer de Paulmy, marquis d', *Journal et mémoires*, publicat de E.J.B. Rathery, Société pour l'Histoire de France, Paris, 1859-1867.

Ariès, Philippe, Duby, Georges şi Chartier, Roger (coord.), *Histoire de la vie privée.* 3. *De la Renaissance aux Lumières* (1985), Seuil, Paris, 1999.

Arnoux, Pascal, *Favorites et dames de cœur d'Agnès Sorel à Mme de Pompadour*, Editions du Rocher, Paris, 2006.

Aubigné, Françoise d', *vezi* Maintenon.

Baumal, Francis, *Le Féminisme au temps de Molière*, s.d.

Baye, Le baron de, „Marion de Lorme et ses parents", în *Revue des Etudes historiques*, aprilie-iunie 1923.

Beauvalet-Boutouyrie, Scarlett, *Les Femmes à l'époque moderne XVIe-XVIIIe siècles*, Belin, Paris, 2003.

Bechtel, Guy, *Les Quatre Femmes de Dieu. La putain, la sorcière, la sainte et Bécassine*, Plon, Paris, 2000.

Béguin, Katia, „Des libertins aux cartésiens", în *Les Princes de Condé. Rebelles, courtisans et mécènes dans la France du Grand siècle,* Champ Vallon, Seyssel, 1999.

Bély, Lucien, *Louis XIV: le plus grand roi du monde*, Gisserot, Paris, 2005.

Benabou, Erica-Marie, *La Prostitution et la police des mœurs au XVIIIe siècle,* Perrin, Paris, 1987.

Bertière, Simone, *Les Femmes du Roi-Soleil*, De Fallois, Paris, 1998.
Bertière, Simone, *Les Reines de France au temps des Bourbons,* Le Livre de poche, Paris, 1996.
Bluche, François, *Louis XIV*, Fayard, Paris, 1986.
Bluche, François (coord.), *Dictionnaire du Grand Siècle*, Fayard, Paris, 2005.
Bluche, François, *Louis XV*, Perrin, Paris, 2000.
Bossuet, Jacques-Bénigne, *Œuvres,* ed. Velat, Gallimard, Paris, col. „Bibliothèque de La Pléiade”, 1961. Episcopul de Meaux a făcut totul ca să pună capăt „relaţiei trupeşti” dintre Ludovic al XIV-lea şi doamna de Maintenon.
Bots, Hans şi Leroy, Pierre, „De l'acceptation de la foi au refus des dogmes. Le doute des libertins au XVIIe siècle”, în *XVIIe siècle*, 57, nr. 4 (2005).
Boudhors, Ch.H., „Divers propos du chevalier de Méré”, în *Revue d'histoire littéraire de la France*, oct.-dec. 1923. El i-a spus lui Françoise d'Aubigné „frumoasa indiancă”.
Bourdaloue, R.P. Louis, *Œuvres complètes…*, ed. de Saint-Dizier, Agen et Bar-le-Duc, 1864, 4 vol. Lungimea predicilor lui a făcut să se spună „bourdaloue” unui ţucal lunguieţ.
Bury, Emmanuel, *Littérature et politesse. L'invention de l'honnête homme (1580-1750)*, PUF, Paris, 1996.
Bussy-Rabutin, Roger de Rabutin, conte de Bussy, zis, *Histoire amoureuse des Gaules*, ed. Adam, 1967. Văr primar al doamnei de Sévigné, relatează poveştile sentimentale din timpul său.
Bussy-Rabutin, Roger de Rabutin, conte de Bussy, zis, *Le Palais royal ou les Amours de Mme de La Vallière*, în *Amours des dames illustres de nostre siècle*, Jean Le Blanc, Köln, 1682.
Cabantous, Alain, *Histoire du blasphème en Occident, fin XVIe-milieu XIXe siècle*, Albin Michel, Paris, 1998.
Capefigue, J.-B., *La Marquise de Montespan. Athénaïs de Rochechouart-Mortemart. Les splendeurs de Versailles*, Paris, 1868.
Caron, Elisabeth, „Montaigne au XVIIe siècle”, în *Papers on French Seventeenth Century Literature*, 19, nr. 37 (1992).
Carré, Henri, *Madame de Montespan. Grandeur et décadence d'une favorite*, Hachette, Paris, 1939.
Cavaillé, Jean-Pierre, „Introduction”, în *Dissimulations. Jules-César Vanini, François La Mothe Le Vayer, Gabriel Naudé, Louis Machon et Torquato Accetto. Religion, morale et politique au XVIIe siècle*, Honoré Champion, Paris, 2002.
Cavaillé, Jean-Pierre, „Les libertins: l'envers du Grand siècle”, în *Libertinage et Philosophie au XVIIe siècle*, nr. 7 (2003).
Cavaillé, Jean-Pierre, „Libertinage, irréligion, incroyance, athéisme dans l'Europe de la première modernité (XVIe-XVIIe siècles). Une approche critique des tendances actuelles de la recherche (1998-2002)”, în *Les dossiers du Grihl*, 2003 [on-line].
Cavaillé, Jean-Pierre, „Pourquoi les libertins ne sont pas des classiques: réflexion critique sur la naissance d'une catégorie historiographique à partir des ouvrages de Pierre Brun”, în *XVIIe siècle*, 56, nr. 3 (2004).
Cavaillé, Jean-Pierre, „«Ne laissez pas pénétrer votre secret». Dissimulation et libertinage au XVIIe siècle”, în *Secret/Public*, 2005 [on-line].

Cavaillé, Jean-Pierre, „Femmes, irréligion et dissidences religieuses (XIVe- XVIIIe siècles)”, în *L’atelier du Centre de recherches historiques. Revue électronique du CRH*, avril 2009 [on-line].

Cavaillé, Jean-Pierre, „Libérer le libertinage. Une catégorie à l’épreuve des sources”, în *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 61, nr. 1 (2009).

Cavaillé, Jean-Pierre, „Masculinité et libertinage dans la figure et les écrits de Christine de Suède”, în *Les dossiers du Grihl*, 2010 [On-line].

Cavaillé, Jean-Pierre, „Libertinage et dévotion chez Saint-Evremond”, în Suzanne Guellouz (coord.), *Entre baroque et Lumières. Saint-Evremond* (1614-1703), Presses universitaires de Caen, Caen, 2000.

Caylus, Marthe-Marguerite Le Valois de Villette-Mursay, marchiză de, *Souvenirs de Mme de Caylus*, éd. Noël, Mercure de France, Paris, 2003. Tatăl ei, comandantul flotei, marchizul de Villette-Mursay, este vărul primar al doamnei de Maintenon şi protejatul ei. *Vezi* Villette-Mursay.

Chaline, Olivier, *Le Règne de Louis XIV*, Flammarion, Paris, 2005.

Charles-Daubert, Françoise, „Raison, révélation, libertinage”, în *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, 64, nr. 3 (1980). Libertinii eruditi merg „mascaţi” şi-şi publică poziţiile heterodoxe sub un conformism de faţadă.

Charles-Daubert, Françoise, „La Bible des libertins”, în Jean-Robert Armogathe (coord.), *La Bible de tous les temps. Le Grand Siècle et la Bible*, Beauchesne, Paris, 1989.

Charles-Daubert, Françoise, „Le «libertinage érudit»: problèmes de définition”, în *Libertinage et philosophie au XVIIe siècle*, nr. 1, 1996.

Charles-Daubert, Françoise, *Les Libertins érudits en France au XVIIe siècle*, PUF, Paris, 1998.

Chevé, Joëlle, *Marie-Thérèse d’Autriche, épouse de Louis XIV*, Pygmalion, Paris, 2008. O biografie frumoasă de „reabilitare” a soţiei regelui.

Choisy, François-Timoléon, abate de, *Mémoires*, ed. Mongrédien, Mercure de France, Paris, 1979.

Chigi, Cardinal, „Relazione et osservazione del Regno di Francia fatte dal card. Chigi, anno 1664”, în E. Rodocanachi, *Revue d’histoire diplomatique*, 1894. Cardinalul-legat admira frumuseţea lui Louise de La Vallière !

Colombey, Emile (ed.), *La Correspondance authentique de Ninon de Lenclos, comprenant un grand nombre de lettres inédites et suivie de La Coquette vengée*, E. Dentu, Paris, 1886.

Combescot, Pierre, *Les Petites Mazarines*, Grasset/Livre de poche, Paris, 1999.

Cornette, Joël, *Versailles, le palais du roi Louis XIV*, selecţii din *Reader’s digest*, 1999.

Coüard, E., „L’intérieur et le mobilier du château royal de Versailles à la date de la Journée des dupes (1630)”, în *Revue de l’Histoire de Versailles et de Seine-et-Oise*, 1906.

Coulanges *(Lettres de Mme de) et de Ninon de l’Enclos*, Chaumerot jeune, 1823, p. 198.

Couton, G. *La Chair et l’Ame. Louis XIV entre ses maîtresses et Bossuet*, PUG, Grenoble, 1995.

Crampe-Casnabet, Michèle, „Saisie dans les ecrits philosophiques (XVIIIe siècle)”, în Georges Duby, Michelle Perrot, Natalie Zemon Davis şi Arlette Farge (coord.), *Histoire des femmes en Occident.* III. *XVIe-XVIIIe siècle* (1991), Perrin, Paris, 2002.

Craveri, Benedetta, *L’Age de la conversation* (2001), Paris, Gallimard, 2002.

Craveri, Benedetta, „Madame de Maintenon et Ninon de Lenclos: l'importance de la réputation", în *L'âge de la...*, pp. 323-339.

Craveri, Benedetta, „La Grande Mademoiselle" în *L'âge de la...*, pp. 208-262.

Damours, Louis, *Lettres de mademoiselle Ninon de L'Enclos, au marquis de Sévigné. Nouvelle édition*, Amsterdam, Editions François Joly, 1777 (1750). False scrisori apocrife ale lui Ninon. Voltaire a scris din Prusia despre ele în 1751: „Cineva a tipărit, în urmă cu doi ani (un an, în realitate), scrisori sub numele domnişoarei de Lenclos, aproape la fel cum în această ţară se vinde vin de Orléans ca vin de Bourgogne".

Damours, Louis, *Lettres de Ninon de L'Enclos au marquis de Sévigné,* culese de Crébillon fiul, Amsterdam, editura François Joly, 1750. Două părţi într-un volum in-12, XII-184-200 pagini (fiecare parte este precedată de un titlu gravat de Fessard). Prima ediţie a acestor scrisori a fost atribuită, în mod greşit, de Gay avocatului Damours, dar Tchemerzine i le-a restituit lui Crébillon fils. Vezi Gay II, 828. Tchemerzine IV, 197. Colombey atribuie scrisorile lui Ninon către Villarceaux vicontelui de Ségur.

Dangeau, Philippe de Courcillon, marchiz de, *Dialogue entre Dangeau et Ninon*, Bibl. de l'Arsenal, ms. 3287, f. 21. Dangeau (1638-1720) este autorul lucrării *Journal de Dangeau (1684-1720).* În 1667 a fost ales în Academia Franceză. După Roger Duchêne, Dangeau ar fi început să frecventeze salonul lui Ninon la debutul anilor 1660, când Françoise d'Aubigné rămăsese văduvă.

Dangeau, Philippe de Courcillon, marchiz de, *Journal*, ed. Soulié şi Dussieux, Paris, 1854-1860, 19 vol.

Darmon, Jean-Charles, *Philosophie épicurienne et littérature au XVIIe siècle en France: études sur Gassendi, Cyrano de Bergerac, La Fontaine, Saint-Evremond*, PUF, Paris, 1998. Ninon citise probabil, în 1685, *l'Abrégé de la philosophie d'Epicure*, lucrare publicată de François Bernier, discipolul lui Gassendi, în 1684, deoarece filosoful îşi dedicase cartea curtezanei.

Decker, Michel de, *Madame de Montespan*, Perrin, Paris, 1985.

Decker, Michel de, *La Marquise des plaisirs, Madame de Pompadour*, Pygmalion, Paris, 2007.

Deguerre, Albert, *De la liberté individuelle en droit romain et en droit français,* Cotillon, Paris, 1876.

Dejean, Joan, *Libertine Strategies, Freedom and the Novel in Seventeenth-Century France*, Ohio State University Press, Colombus, 1981.

Dejean, Joan, „Amazones et femmes de lettres: pouvoirs politiques et littéraires à l'âge classique", în Danielle Haase-Dubosc şi Eliane Viennot (coord.), *Femmes et pouvoirs sous l'Ancien Régime*, Rivages, Paris, 1991.

Delanoue, A., *Bibliothèque épistolaire, ou choix des plus belles lettres des femmes les plus célèbres du siècle de Louis XIV. Lettres de Ninon de l'Enclos, de Mme de Maintenon, des Ursins, de Caylus, etc., recueillies par A. Delanoue*, Passard, Paris [1855].

Déon, Michel, *Louis XIV par lui-même*, Jean-Cyrille Godefroy, Paris, 1983.

Desan, Philippe, „Le libertinage des *Essais*", în *Montaigne Studies*, 19 (2007).

Descotes, Julien-Eymard şi Dominique, „(L')honnête homme", în Georges Grente (coord.), *Dictionnaire des lettres françaises. Le XVIIe siècle*, ed. mărită şi adusă la zi de Patrick Dandrey (coord.), Fayard, Paris, 1992.

Deslandres, Dominique, „Agentivité, voix et voies des Françaises au XVIIe siècle. Le cas de Marie de l'Incarnation 1599-1672", în Josette Brun (coord.), *Interrelations femmes médias dans l'Amérique française*, Les Presses de l'Université Laval, Québec, 2009.
Des Ursins, Anne-Marie de La Trémoille, prinţesă, *Lettres inédites*, ed. Geffroy, Paris, 1859.
Diderot, Denis şi Alembert, Jean Le Rond d' (coord.), *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers,* vol. IV*, Conjonctif-Discussion*, Briasson/David/Le Breton/S. Faulche, Paris, 1751-1765.
Dotoli, Giovanni, „Montaigne et les libertins *via* Mlle de Gournay", în Marcel Tetel (coord.), *Montaigne et Marie de Gournay. Actes du colloque international de Duke, 31 mars-1er avril 1995*, Honoré Champion, Paris, 1997.
Dotoli, Giovanni, *Montaigne et les libertins*, Honoré Champion, Paris, 2006.
Dubail, Isabelle, „Le bel esprit entre ostentation et dissimulation dans la *Doctrine curieuse* du Père Garasse", *Libertinage et philosophie au XVIIe siècle*, 5 (2001).
Du Barry, contesa, *Mémoires*, ed. Jean de Bonnot, Paris, 1967.
Duby, Georges, Perrot, Michelle, Zemon Davis, Natalie şi Farge, Arlette (coord.), *Histoire des femmes en Occident.* III. *XVIe- XVIIIe siècle* (1991), Perrin, Paris, 2002.
Duchêne, Roger, *Ninon de Lenclos ou la manière jolie de faire l'amour*, Fayard, 1984, 1987, reeditare în 2000.
Duchêne, Roger, *Etre femme au temps de Louis XIV*, Perrin, Paris, 2004.
Duclos, Charles, *Confessions du comte de…*, Didot l'Aîné, Paris, 1731, t. II.
Duclos, Abatele H., *Mme de La Vallière et Marie-Thérèse d'Autriche, femme de Louis XIV, avec pièces et documents inédits*, Paris, 1870.
Dulong, Claude, „Ninon de Lenclos et ses amis", în *La Revue de Paris*, nr. 71 (1964).
Dulong, Claude, *Le Mariage du Roi-Soleil*, Albin Michel, Paris, 1986.
Dulong, Claude, *Anne d'Autriche, mère de Louis XIV*, Perrin, Paris, 1980.
Dulong, Claude, *Marie Mancini, la première passion du Roi-Soleil*, Perrin, Paris, 1993.
Dulong, Claude, *La Vie quotidienne des femmes au Grand Siècle*, Hachette, 1984.
Dulong, Claude, *L'Amour au XVIIe siècle*, Hachette, Paris, 1969.
Elias, Norbert, *La Société de cour* (1969), Flammarion, Paris, 1985.
Erlanger, Philippe, *Monsieur, frère de Louis XIV*, Perrin, Paris, 1981.
Eschevannes, Carlos d', *Le Régent et ses maîtresses ou De l'excuse Atavique*, Radot, Paris, 1927.
Febvre, Lucien, *Le Problème de l'incroyance au XVIe siècle: la religion de Rabelais* (1942), Albin Michel, Paris, 1968. Fondatorul revistei *Annales* respinge posibilitatea existenţei ateismului înainte de secolul al XVIII-lea. Există totuşi dovezi ale existenţei ateismului în secolul al XVII-lea: *Theophrastus redivivus*, manuscris anonim şi clandestin datat 1659, îşi asumă un ateism militant.
Félibien, André, *Les Fêtes de Versailles. Chroniques de 1668 et 1674*, Dédale, Paris, Maisonneuve et Larose, l994.
Feuillet De Conches, *Causeries d'un curieux* (1857-1864), t. II, Hachette, Paris, 2014.
Flandrin, Jean-Louis, *Le Sexe et l'Occident. Evolution des attitudes et des comportements*, Seuil, Paris, 1981.
Foucault, Didier, „Le libertinage de la Renaissance à l'Age classique: un territoire pour l'historien?", în *Les dossiers du Grihl*, 2007, *Libertinage, athéisme, irréligion. Essais et bibliographie*, on-line.

Foucault, Didier, *Histoire du libertinage, des goliards au marquis de Sade* (2007), Paris, Perrin, 2010.
François De Sales, Saint, *Introduction à la vie dévote*, Paris, 1934, 2 vol.
Fraser, Antonia, *Les Femmes dans la vie de Louis XIV*, Flammarion, Paris, 2007.
Furetière, Antoine, *Dictionnaire universel, contenant généralement tous les mots françois tant vieux que modernes et les termes de toutes les sciences et des arts: divisés en trois tomes*, A. şi R. Leers, Haga/Rotterdam, 1690.
Garasse, François, *La doctrine curieuse des beaux ésprits de ce temps ou prétendus tels contenant plusieurs maximes pernicieuses à la religion, à l'Estat et aux bonnes moeurs, combattue et renversée par le P. François Garassus de la Compagnie de Jésus*, S. Chappelet, Paris, 1624.
Garcin, Michel, *Mademoiselle de Romans, la „grande"*, Atlantica, Biarritz, 2006.
Gérard, Mireille, „Art épistolaire et art de la conversation: les vertus de la familiarité", în *Revue d'histoire littéraire de la France*, 78, 6 (nov.-dec. 1978).
Godard, Didier, *Le Goût de Monsieur. L'homosexualité masculine au XVIIe siècle*, Montblanc, H&O, 2002. Despre fratele lui Ludovic al XIV-lea.
Godard De Donville, Louise, *Le Libertin des origines à 1665: un produit des apologètes*, W. Leiner, Paris, 1989.
Godineau, Dominique, *Les Femmes dans la société française, XVIe- XVIIIe siècle*, Armand Colin, Paris, 2003.
Goldsmith, Elizabeth C., „Written Conversation: The Espistolary Manuals", în *Exclusive Conversations, The Art of Interactions in Seventeenth-Century France*, University of Pennsylvania Press, Philadelphie, 1988.
Gombaud, Antoine, cavaler de Méré, *Œuvres posthumes de M. le chevalier de Méré*, J. şi M. Guignard, Paris,1700. Despre cavalerul de Méré, *vezi* Maurice Magendie, *La Politesse mondaine...*, vol. 2, pp. 730-790; Emmanuel Bury, *Littérature et politesse...*, pp. 179-183; Benedetta Craveri, *L'âge de la...*, pp. 500-501.
Goncourt, Edmond şi Jules de, *Madame de Pompadour*, prefaţă de Jean Castarède, France-Empire, Paris, 2012, reed. din 1881.
Goubert, Pierre, *L'Avènement du Roi-Soleil 1661*, Julliard, Paris, 1967.
Gracian, Baltasar, *L'Homme de cour*, trad. Amelot de La Houssaye, Paris, 1924.
Grente, Georges (coord.), *Dictionnaire des lettres françaises. Le XVIIe siècle*, ediţie adăugită şi adusă la zi de Dandrey Patrick (coord.), Fayard, Paris, 1992.
Guiffrey, Jules, *Comptes des bâtiments du Roi sous le règne de Louis XIV...*, 1881-1901, Paris, 5 vol.
Haase-Dubosc, Danielle, „Intellectuelles, femmes d'esprit et femmes savantes au XVIIe siècle", în *CLIO, Histoire, femmes et sociétés*, 13 (2001) [on-line].
Haddad, Élie, „Noble Clientèles in France in the Sixteenth and Seventeenth Centuries: A Historiographical Approach", în *French History* 20, nr. 1 (mar. 2006).
Hardy, Martine, *Ninon de Lenclos (1623-1705), le parcours d'une libertine au XVIIe siècle*, memorii de amantă, Université de Montréal, 2011, sub coordonarea lui Dominique Deslandres.
Harrison, David, „Portrait of the Courtesan: The «Two Bodies» of Ninon de Lenclos", în *Papers on French Seventeenth Century Literature*, 34, nr. 67 (2007).
Harvey, Karen, „Le Siècle du sexe? Genre, corps et sexualité au dix-huitième siècle (vers 1650-vers 1850)", în *CLIO, Histoire, femmes et sociétés*, 31 (2010).
Hastier, Louis, *La Duchesse de Fontanges*, Fayard, Paris, 1965.

Hazard, Paul, *La Crise de conscience européenne 1680-1715* (1935), Fayard, Paris, 1995.
Héroard (Docteur Jean), *Journal*, publicat de Pierre Chaunu şi Madeleine Foisil, Fayard, Paris, 1989.
Houdard, Sophie, „Vie de scandale et écriture de l'obscène: hypothèses sur le libertinage de mœurs au XVIIe siècle", în *Tangence*, 66 (2001).
Houdard, Sophie, „De l'indifférence religieuse et morale à l'indifférenciation sexuelle. Introduction à Masculinité et «esprit fort» à l'époque moderne", în *Les dossiers du Grihl*, 2010 [on-line].
Hours, Bernard, *Louis XV et sa Cour*, Paris, PUF, 2002. (Sinteză strălucită.)
Houssaye, Arsène, *Madame de Montespan. Etudes historiques sur la cour de Louis XIV*, Paris, 1865.
Kettering, Sharon, „The Patronage of Power of Early Modern French Noblewomen", în *The Historical Journal*, vol. 32, nr. 4 (1989).
Kettering, Sharon, „Strategies of Power: Favorites and Women Household Clients at Louis XIII's Court", în *French Historical Studies*, 33, nr. 2 (2010).
Kettering, Sharon, *Patrons, Brokers, and Clients in Seventeenth-Century France*, Oxford University Press, New York, 1986.
La Beaumelle, Laurent Angliviel, *Mémoires pour servir à l'histoire de Mme de Maintenon*, Amsterdam, 1756. De abordat cu foarte mare rezervă, multe scrisori fiind falsuri dovedite.
La Chesnaye-Desbois, François-Alexandre Aubert de şi Badier, Jacques, *Dictionnaire de la Noblesse*, Schlesinger frères, Paris, 1863-1876 (ed. a III-a), 19 vol.
Lachèvre, Frédéric, *Disciples et successeurs de Théophile de Viau, Des Barreaux…*, 1911.
Lachèvre, Frédéric, *Le libertinage au XVIIe siècle (Disciples et successeurs de Théophile de Viau). Les chansons libertines de Claude de Chouvigny baron de Blot l'Eglise (1605-1655)*, [s.e.], [s.l.], 1919.
La Fayette, Marie-Madeleine Pioche de La Vergne, contesă de, *Histoire de Madame Henriette d'Angleterre, suivie de Mémoires de la Cour de France pour les années 1688 et 1689*, ed. Signaux, Mercure de France, Paris, 1965.
Lallemand, Marie-Gabrielle, „Saint-Evremond et Ninon de Lenclos: correspondance", în Suzanne Guellouz (coord.), *Entre baroque et Lumière: Saint-Evremond (1614-1703). Colloque de Cerisy-la-Salle (25-27 septembrie 1998)*, Presses Universitaires de Caen, Caen, 2000.
Lamothe-Langon, Etienne-Léon de, *La Duchesse de Fontanges*, Paris, 1834.
Landry, Bernard, „La double identité libertine de Ninon de Lenclos: courtisane libertine et «honnête homme»", în Richard G. Hodgson (coord.), *Libertinism and Literature in Seventeenth-Century France*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2009.
L'Ange, Jean, *vezi* la *L'Ecole des filles…*
Laqueur, Thomas W., *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*, Harvard University Press, Cambridge, 1990.
La Tynna, Jean, *Dictionnaire topographique, étymologique et historique des rues de Paris: contenant les noms anciens et nouveaux des rues, ruelles, culs-de-sac, passages, places, quais, ports, ponts, avenues, boulevards, etc., et la désignation des arrondissements dans lesquels ils sont situés; accompagné d'un plan de Paris…*, la Jean La Tynna, Paris, 1812.
Lauzun, duce de, *Mémoires*, Nouveau monde ed., Paris, 2006.

Lavallée, Théophile, „Des lettres de Mme de Maintenon publiées par La Beaumelle”, în *Correspondance générale de Madame de Maintenon*, Charpentier, Paris, 1865, t. 1, pp. I-LI. Th. Lavallée, studiind prima publicare a scrisorilor marchizei de Maintenon de Laurent Angliviel de La Beaumelle în 1752, reeditată *La Correspondance générale de Madame de Maintenon* (1755-1756, Amsterdam, 8 vol.), afirmă că un mare număr de scrisori au fost inventate de editor. – Roger Duchêne confirmă acest lucru şi afirmă că „nu a rămas nicio scrisoare autentică de la Ninon către doamna Scarron, nici invers”.

Leblanc, Olivier, *L'Amour à Paris au temps de Louis XVI*, Perrin, Paris, 2002.

Leclercq, Dom H., *Histoire de la Régence pendant la minorité de Louis XV*, Honoré Champion, Paris, 1922.

L'Ecole des filles ou la philosophie des Dames, s.l.n.d, 1655 (anonim atribuit lui Michel Millot şi Jean L'Ange), Le Cercle poche, 2003.

Le Febvre, *vezi* Ormesson.

Lemoine, Jean şi Lichtenberger, André, *De La Vallière à Montespan*, Calmann-Lévy, Paris, 1902.

L'Hermite en province ou Observations sur les mœurs et les usages français au commencement du XIXe *siècle*, tome I, éd. 1812.

Le Roi, Joseph-Adrien, *Curiosités historiques*, Plon, Paris, 1864.

Le Roy-Ladurie, Emmanuel, *Saint-Simon ou le Système de la Cour*, Fayard, Paris, 1997.

Lettres patentes de Louis XIV en faveur des enfants naturels du roy, pour avoir rang après les princes du sang, Paris, 1694.

Lever, Evelyne, *Madame de Pompadour*, Perrin, Paris, 2006.

Lever, Evelyne, *Louis XVI*, Fayard, Paris, 1991.

Lever, Evelyne, *Marie-Antoinette, la dernière reine*, Le Livre de poche, Paris, 2000 (biografie superbă).

Lever, Maurice, *Les Bûchers de Sodome*, Fayard, Paris, 1985. Pentru homosexualitatea la curte şi pentru *Monsieur*, fratele lui Ludovic al XIV-lea.

Lever, Maurice, *Louis XV, libertin malgré lui*, Payot, Paris, 2001.

Lever, Maurice, *Le marquis de Sade*, Fayard, Paris, 1991.

Levron, Jacques, *La Vie quotidienne à la cour de Versailles*, Hachette, Paris, 1965.

Loret, *Poésies burlesques par le sieur Loret*, 1647.

Lougee, Carolyn C., *Le Paradis des femmes: Women, Salons, and Social Stratification in Seventeenth-Century France*, Princeton University Press, Princeton, 1976.

Ludovic al XIV-lea, *Manière pour visiter les Jardins de Versailles*, Tallandier, Paris, 2012.

Ludovic al XIV-lea, *Mémoires*, ed. J. Longnon, Tallandier, Paris, reed. 2001.

Lurbe, Pierre şi Taussig, Sylvie (coord.), *La Question de l'athéisme au dix-septième siècle*, Brepols, Turnhout, 2004.

Maclean, Ian, „The New Feminism and the *femme forte,* 1630-50”, în *Woman Triumphant. Feminism in French Literature (1610-1652),* Clarendon Press, Oxford, 1977.

Madame, *vezi* Orléans, Ducesă d'.

Magendie, Maurice, *La Politesse mondaine et les théories de l'honnêteté en France au XVII*^e^ *siècle, de 1600 à 1660* (1925), Slatkine, Genève, 1970, 2 vol. în 1.

Magne, Emile, *Ninon de Lanclos. Portraits et documents inédits*, Librairie d'art et de littérature, Paris, 1912.

Magne, Emile, *La Fin troublée de Tallemant des Réaux*, Émile-Paul frères, Paris, 1922.
Magne, Emile, *Scarron et son milieu*, E(…),Paris, 1924.
Maintenon, Françoise d'Aubigné, marchiză de, *Correspondance générale de Madame de Maintenon*, ed. Th. Lavallée, 1865, I, 74 (pentru fizicul lui Villarceaux). *Vezi şi Lettres de Madame de Maintenon*, 1756.
Maintenon, Françoise d'Aubigné, marchiză de, *Lettres à d'Aubigné et à Mme des Ursins*, ed. Truc, Paris, 1921.
Maintenon, Françoise d'Aubigné, marchiză de, *Lettres historiques et édifiantes adressées aux dames de Saint-Louis*, ed. Lavallée, Paris, 1856, 2 vol.
Maintenon, Françoise d'Aubigné, marchiză de, *Lettres*, M. Langlois éd., Paris, 1935-1939, 4 vol.
Mancini, Hortense, ducesă de Mazarin şi Mari, prinţesă Colonna, *Mémoires*, ed. Doscot, Mercure de France, Paris, 1965.
Marais, Matthieu, *Journal et Mémoires sur la Régence*, Lescure, Paris, 1863, 4 vol.
Marmontel, *Mémoires d'un Père pour servir à l'Instruction de ses enfants*, Peltier, 1805.
Matter, Jacques, *Lettres et pièces rares inédites*, Paris, 1846.
Méré, Antoine Gombaud, cavaler de, *Posthumes de M. le chevalier de Méré*, J. şi M. Guignard, Paris, 1700.
Meyer, Jean, *La Vie quotidienne en France au temps de la Régence*, Hachette, Paris, 1979.
Miller, Nancy K., „Libertinage and Feminism", în *Yale French Studies*, nr. 94 (1998).
Molière, Jean-Baptiste Poquelin, zis, *Œuvres complètes*, ed. N. Chaix, Paris, 1864, 5 vol.
Mongrédien, Georges, „Un amant de Ninon de Lenclos: le marquis de Villarceaux", în *Libertins et amoureuses (documents inédits)*, Perrin, Paris, 1929.
Mongrédien, Georges, *Louis XIV*, Albin Michel, Paris, 1963.
Moretti, Anna, „Salons féminins, Culture, Masonic Lodges and the Spirit of the Times (1750-1793) à l'époque de Maria Cosway", Los Angeles, American Society for Eighteenth- Century Studies, 2015.
Moretti, Anna (în col.), *Pascal Paoli et les Femmes*, Colonna, Alata, 2015.
Moretti, Anna, *Pascal Paoli/Maria Cosway et les Etats-Unis d'Amérique au temps de Franklin et de Jefferson*, Fédération des Associations de Marseille, Marseille, 2015.
Moretti, Anna, *La Corse et les Etats-Unis d'Amérique, Projets de Constitutions Paoli-Jefferson*, Association Dante Alighieri, Montpellier, 2014.
Moretti, Anna, *La Corse et les Amériques, de Colomb à Paoli*, Association France-Amérique/Full brights, Paris, 2014.
Moretti, Anna, „Pascal Paoli et les Femmes", Université de Corte, 2014, în curs de apariţie.
Moretti, Anna, „Féminité: icône de la Méridionalité", în *Femmes Corses. Figures, mythes et destins*, Piazzola, Ajaccio, 2014.
Mori, Gianluca, „L'athée et le masque: XVIIe-XVIIIe siècle", în *Libertinage et philosophie au XVIIe siècle*, nr. 5 (2001).
Morlet-Chantalat, Chantal, „Parler du savoir ou savoir pour parler : Madeleine de Scudéry et la vulgarisation galante", în Colette Nativel (coord.), *Femmes savantes, savoirs des femmes du crépuscule de la Renaissance à l'aube des Lumières. Actes du colloque de Chantilly (22-24 septembre 1995)*, Librairie Droz, Genève, 1999.
Motteville, Françoise Langlois, doamnă de, *Mémoires*, Amsterdam, 1723.

Motteville, Françoise Langlois, doamnă de, *Mémoires, Collection des mémoires relatifs à l'histoire de France*, t. XXXVIII şi XXXIX, Paris, 1847 (anii 1648-1658).

Muchembled, Robert, *L'Orgasme et l'Occident, Une histoire du plaisir du XVIe siècle à nos jours*, Seuil, Paris, 2005.

Murphy, Gwénaël, „Prostituées et pénitentes (au XVIIIe siècle)", în *CLIO, Histoire, femmes et sociétés*, 17 (2003).

Orléans, Elisabeth-Charlotte de Bavière, ducesă d', *Correspondance*, trad. fr. Ernest Jaeglé, A. Quentin, Paris, 1880; Amiel, 1981.

Orléans, Elisabeth-Charlotte de Bavière, ducesă d', *Lettres françaises*, editate de D. Van der Cruysse, Fayard, Paris, 1989.

Ormesson, Olivier Le Fèvre d', *Journal*, ed. P.-A. Chéruel, Paris, 1860-1861, 2 vol.

Ostrowiecki, Hélène, „Le libertinisme et le masque", în *Libertinage et philosophie au XVIIe siècle*, 5 (2001).

Paganini, Gianni, „Un athéisme d'Ancien Régime? Pour une histoire de l'athéisme à part entière: l'héritage de la pensée de la Renaissance et l'incrédulité moderne", în Pierre Lurbe şi Sylvie Taussig (coord.), *La Question de l'athéisme au dix-septième siècle*, Brepols, Turnhout, 2004.

Paige, Nicholas D., „The History of an Anachronism. Montaigne, Augustine and the Becoming of Autobiography", în *Being Interior. Autobiography and the Contradictions of Modernity in Seventeenth-Century France*, University of Pennsylvania Press, Philadelphie, 2001.

Palatine, Elisabeth-Charlotte, ducesă d'Orléans, zisă La, *vezi* Orléans (ducesă d').

Pascal, Camille, *Le Goût du Roi: Louis XV et Marie-Louise O'Murphy*, Perrin, Paris, 2006.

Patin, Guy, *Lettres du temps de la Fronde*, ed. Thérive, Brossard, Paris, 1921.

Peladan, Joséphin, *Histoire et légende de Marion de L'Orme*, l'Artiste, Paris, 1882. Prima care a locuit pe strada Trois-Pavillons (Paris) înainte de Ninon de L'Enclos şi apoi de doamna de Maintenon.

Pelous, Jean-Michel, *Amour précieux, amour galant (1654-1675). Essai sur la représentation de l'amour dans la littérature et la société mondaine*, Klincksieck, Paris, 1980.

Perrault, Charles, *Parallèle des anciens et des modernes* (1688-1697). El a scris: „«Judecata doamnelor» este intuitivă: ele aderă din instinct la estetica mondenă şi modernă şi condamnă tot ce e «forţat», adică, în realitate, tot ce are iz de studiu".

Petitfils, Jean-Christian, *Mme de La Vallière*, Perrin, Paris, 1990.

Petitfils, Jean-Christian, *Madame de Montespan*, Fayard, Paris, 1988.

Pigaillem, Henri, *La Duchesse de Fontanges*, Pygmalion, Paris, 2005.

Pintard, René, *Le Libertinage érudit dans la première moitié du XVIIe siècle* (1943), Slatkine, Genève, 2000.

Poésies choisies de Messieurs Corneille, Bensserade, de Scudéry, Boisrobert, Sarrasin, Desmarests, Bertaud, S. Laurent, Colletet, La Mesnardière, de Montereuil, Vignier, Chevreau, Malleville, Tristan, Testu, Maucroy, de Prade, Girard, de Lage et plusieurs, Charles Cercy, Paris, 1653.

Prévot, Jacques, „Introduction", în Jacques Prévôt, Thierry Bedouelle şi Étienne Wolff (coord.), *Libertins du XVIIe siècle I*, Gallimard, Paris, 1998.

Primi Visconti, Jean-Baptiste, *Mémoires sur la Cour de Louis XIV*, ed. Lemoine, C. Lévy, Paris, 1908.

Primi Visconti, Jean-Baptiste, *Mémoires (1673-1681)*, ed. J.-F. Solnon, Perrin, Paris, 1988.
Quincy, Joseph Sevin, cavaler de, *Mémoires du chevalier de Quincy*, ed. Société de L'Histoire de France, Paris, 1898.
Racine, *Bérénice*, act II, scena 4. Berenice este în realitate inspirată de Louise de La Vallière.
Raunie, Emile, *Recueil Clairambault-Maurepas, Chansonnier historique…*, t. I, Paris, 1879.
Reguig Naya, Delphine, „Nicole et Méré: les «affectations» de l'honnêteté", *Libertinage et philosophie au XVIIe siècle*, 5, 2001. Cavalerul de Méré a numit-o „frumoasa indiancă" pe doamna de Maintenon.
Rochechouart, General Louis-Victor-Léon de, *Histoire de la famille de Rochechouart*, Paris, 1859. Pentru Françoise-Athénaïs de Rochechouart-Mortemart, marchiză de Montespan.
Ruggieri, Eve, *L'Honneur retrouvé du marquis de Montespan*, Perrin, Paris, 1992.
Saint-Évremond, Charles le Marguetel, senior de, *Œuvres de M. de Saint-Évremond, avec la vie de l'auteur par M. des Maizeau, membre de la Société Royale. Nouvelle édition* [s.e.], Paris, 1753, volume 3.
Saint-Germain, Jacques, *Louis XIV secret*, Hachette, Paris, 1970.
Scott, Joan W., „Gender : A Useful Category of Historical Analysis", în *The American Historical Review*, 91, n. 5 (1986).
Saint-Maurice, Thomas-François Chabod, marchiz de, *Lettres sur la cour de Louis XIV…*, ed. Lemoine, Paris, 1911-1912, 2 vol.
Saint-Simon, Louis de Rouvroy, duce de, *Mémoires*, ed. Cheruel şi Regnier, Hachette, Paris, 1873; ed. Truc, Gallimard, Paris, 1953-1961, 7 vol., col. «Bibliothèque de la Pléiade». Adăugiri la Journal *de Dangeau*, Y. Coirault ed., Paris, 1983-1988, 8 vol.
Scudéry, Madeleine de, *Les Femmes Illustres, ou les Harangues héroïques*, 1642.
Ségur, Joseph-Alexandre, viconte de, *Correspondance secrette entre Ninon de Lenclos, le marquis de Villarceaux et madame de M…*, Le Jay, Paris, 1789, 2 vol.
Sévigné, Marie de Rabutin-Chantal, marchiză de, *Correspondance*, ed. Roger Duchêne, Gallimard, Paris, 1972, 3 vol.
Sevin, *vezi* Quincy.
Solnon, Jean-François, *Versailles*, Paris, 1997.
Solnon, Jean-François, *La Cour de France*, Paris, Fayard, 1987.
Somaize, Baudeau de, *Dictionnaire des Précieuses*, 1660. Ostil lui Molière (*Preţioasele ridicole*) şi femeilor libertine.
Sourches, Louis-François du Bouchet, marchiz de, *Mémoires du marquis de Sourches sur le règne de Louis XIV*, ed. Cosnac şi Pontal, Paris, 1882-1893, 13 vol.
Spanheim, Ezéchiel, *Relation de la cour de France en 1690…*, ed. Bourgeois şi Richard, Mercure de France, Paris, 1973. Şi Ch. Schefer ed., Paris, 1882.
Steinberg, Sylvie, „Quand le silence se fait: bribes de paroles de femmes sur la sexualité au XVIIe siècle", în *CLIO, Histoire, femmes et sociétés*, 31 (2010).
Tallemant Des Réaux, *Historiettes*, introducere şi note de dr. Léon Cerf, Payot, Paris, 1929.
Tallemant Des Réaux, *Les Historiettes*, ed. Antoine Adam, Gallimard, Paris, 1960-1961, 2 vol., col. „Bibliothèque de la Pléiade".

Teulé, Jean, *Le Montespan*, Julliard, Paris, 2008, Marele premiu al romanului istoric. (Soţul marchizei.)

Thomas, Jean-Pierre, *Le Régent et le cardinal Dubois*, Payot, Paris, 2004.

Timmermans, Linda, *L'Accès des femmes à la culture sous l'Ancien Régime* (1993), Honoré Champion, Paris, 2005.

Tricoche-Raulin, Laurence, „Préambule", în *Identité(s) libertine(s). L'écriture personnelle ou la création de soi*, Champion, Paris, 2009.

Valynseele, Joseph, *Les Enfants naturels de Louis XV*, Centre d'études et de recherches historiques, Paris, 1953.

Van Damme, Stéphane, „Libertinage de France/libertinage érudit. Le travail de la distinction", în *Libertinage et philosophie au XVIIe siècle*, 8 (2004).

Van Damme, Stéphane, *L'Epreuve libertine. Morale, soupçon et pouvoirs dans la France baroque,* CNRS edit., Paris, 2008.

Venard, Marc, „Christianisme et morale", în Jean-Marie Mayeur, Charles Pietri şi Luce Pietri (coord.), *Histoire du christianisme des origines à nos jours*, Desclée, Paris, 1992-2001.

Vergé-Franceschi, Michel, *Ninon de L'Enclos, une libertine au Grand Siècle*, Payot, Paris, 2014, Premiul pentru biografie Historia 2014.

Vergé-Franceschi, Michel, *Colbert ou La politique du bon sens*, Payot, Paris, 2005.

Vergé-Franceschi, Michel, *Abraham Duquesne, marin huguenot du Roi-Soleil*, reed. France-Empire, Paris, 2014.

Vergé-Franceschi, Michel, *Jean Baldacci (1890-1914), Saint-Cyrien, Une famille corse en deuil face à la guerre*, ed. Colonna, Ajaccio, 2014. Premiul Cărţii din Corsica 2014.

Vergé-Franceschi, Michel, *Henri le Navigateur*, Le Félin, Paris, 1994 (pentru afrodiziace şi pentru „sângele dragonului").

Vergé-Franceschi, Michel, *Le Masque de Fer*, Fayard, Paris, 2009 (pentru ducele de Beaufort şi Louise de Kerouálle).

Vergé-Franceschi, Michel, *Les Officiers généraux de la Marine royale*, Librairie de l'Inde, Paris, 1990, 7 vol.

Vergé-Franceschi, Michel, *Chronique maritime de la France d'Ancien Régime*, SEDES, Paris, 1998.

Vergé-Franceschi, Michel, *Marseille, Histoire et Dictionnaire*, ed. Robert Laffont, Paris, „colecţia Bouquins", 2013, medalia de aur a oraşului Marsilia 2013 (vezi îndeosebi prostituţia).

Vergé-Franceschi, Michel, „Les gardes corses du pape à Rome en 1662-1664", în M. Vergé-Franceschi (coord.), *La Corse et la péninsule italienne*, Piazzola, Ajaccio, 2012 (pentru cardinalul-legat, admirator al domnişoarei de La Vallière).

Vergé-Franceschi, Michel, *Napoléon, Une Enfance corse*, Larousse, Paris, 2014. (Pentru doamna Mère.)

Viennot, Éliane, *La France, les femmes et le pouvoir.* II. *Les résistances de la société (XVIIe-XVIIIe siècle),* Perrin, Paris, 2008.

Villette-Mursay, Philippe de, *Mes campagnes de mer sous Louis XIV*, ediţie critică, introducere şi dicţionar de Michel Vergé-Franceschi, Tallandier, Paris, 1991. Văr primar al doamnei de Maintenon, el este fiul doamnei de Villette, mătuşa şi mama adoptivă a favoritei. În plus, este tatăl doamnei de Caylus.

Vinha, M. Da, *Les Valets de chambre de Louis XIV*, Paris, 2004 (studiu excelent, inedit şi novator).

Walch, Agnès, *Histoire de l’adultère (XVIe-XIXe siècle)*, Perrin, Paris, 2009 (sinteză strălucită).

Index rerum eroticum

Index de nume proprii

Lista ilustraţiilor

Ludovic al XVI-lea şi Maria Antoaneta, în *Fureurs utérines de Marie-Antoinette*, Paris, La Manej şi în toate bordelurile din Paris, 1791, © BnF 238